

Α.Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ-ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ :ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ
ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΣΕ
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ
ΠΑΡΟΧΗΣ ΠΡΩΤΩΝ ΒΟΗΘΕΙΩΝ

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ:

ΠΑΡΑΣΥΡΗ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ:

ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΑ

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗ ΑΝΝΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2002

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
<i>ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ</i>	1
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	2
3. ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΦΡΑΓΜΟΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ	3
4. ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΟΥΝ ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΕΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	
<i>ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ</i>	21
1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	21
2. ΑΝΑΓΚΗ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	
<i>Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΥ</i>	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	
<i>ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΖΩΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ</i>	44
1. ΑΤΤΙΚΗ	44
2. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ	46
3. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	48
4. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	50
5. ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	51
6. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	54
7. ΕΥΒΟΙΑ	55
8. ΘΕΣΣΑΛΙΑ	55
9. ΚΥΚΛΑΔΕΣ	56
10. ΗΠΕΙΡΟΣ	57
11. ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ	58
12. ΘΡΑΚΗ	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	
<i>ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ</i>	61
1. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	65
1.1. Ορεινός χώρος / εσωτερικές ζώνες / μικρά νησιά	70
1.2. Αποτελέσματα 2 ^{ου} Κ.Π.Σ	71
1.3. Η εγκεκριμένη Δημόσια Δαπάνη για την περίοδο 1994-`99 στο ΠΕΠ Κρήτης ήταν 424,8 εκ. ευρώ	71
2. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ 2000-2006	72
2.1 Ο Τουρισμός στην Κρήτη	73
3. ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	76
3.1. Ο Πληθυσμός στο Ν. Ηρακλείου	77
3.2. Ο Τουρισμός στο Ν. Ηρακλείου	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΟΤ

113

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ
ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

122

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα από τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου κόσμου είναι η ευκολία και ο βαθμός με τον οποίο οι άνθρωποι ταξιδεύουν. Ιστορικά οι άνθρωποι πάντα ταξίδευαν αλλά τα περισσότερα από αυτά τα ταξίδια δεν ήταν για διασκέδαση ούτε ήταν ευχάριστα. Ο όρος ταξίδι και τουρισμός συχνά χρησιμοποιούνταν εναλλακτικά και οι όροι μπορεί να φαίνονται συνώνυμοι. Όμως, στο παρελθόν το ταξίδι γενικά γινόταν για οικονομικούς, εμπορικούς, επιχειρησιακούς ή στρατιωτικούς λόγους. Ο τουρισμός ήταν ταξίδι για χάρη της αναδημιουργίας και της απόλαυσης νέων, διαφορετικών τόπων και ανθρώπων. Ενώ οι άνθρωποι πάντα ταξίδευαν, με τις σχετικές δυσκολίες στο παρελθόν, για την μαγεία του ταξιδιού ή από περιέργεια σε άλλα μέρη ο μαζικός τουρισμός είναι σύγχρονο φαινόμενο. Μέχρι πριν από μερικές δεκαετίες μόνο ελάχιστοι και "εκλεκτοί" μπορούσαν να ταξιδεύουν για αναψυχή. Ο τουρισμός εξελίχθηκε σε σχέση με την εποχή που το ταξίδι δεν ήταν άνετο και ευχάριστο, ούτε για όσους αναγκάζονταν να ταξιδεύουν ούτε και για τους λίγους που ταξίδευαν από περιέργεια ή για ευχαρίστηση. Σήμερα οι άνθρωποι μπορούν και ταξιδεύουν μαζικά κατά εκατομμύρια. Αυτή η εξέλιξη επηρέασε τον κόσμο. Ένας σημαντικός αριθμός παραγόντων συνεισέφερε στην αλλαγή και μερικές αλλαγές προήλθαν από την αστικοποίηση, την βιομηχανική επανάσταση, την τεχνολογική εξέλιξη, τις μεταφορές και την επικοινωνία. Οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι έφεραν μεγάλο αριθμό ανθρώπων σε επαφή με άλλες κουλτούρες και η μετανάστευση, ιδιαίτερα των Ευρωπαίων, σε άλλα μέρη του κόσμου ανέπτυξε τις προϋποθέσεις για τον τουρισμό.

2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο ορισμός του τουρισμού περιλαμβάνει τρία κοινά στοιχεία:

- 1.** Τη μετακίνηση των ανθρώπων μεταξύ δυο ή περισσότερων πόλεων, την προέλευση και τον προορισμό.
- 2.** Το μήκος χρόνου της μετακίνησης
- 3.** Τον σκοπό.

Η έννοια της λέξεως *τουρισμός* δεν περιλαμβάνει καθημερινές εργασιακές δραστηριότητες ή ψυχαγωγία όπως π.χ. οι διαδρομές για την δουλειά.

Δεν περιλαμβάνει την πιθανότητα της δημιουργίας ή άλλες ευχάριστες αναζητήσεις μέσα στα στενά τοπικά πλαίσια κάποιας περιοχής που είναι σε κοντινή απόσταση και μπορούμε να φθάσουμε την ίδια μέρα.

Πολλοί επίσημοι κυβερνητικοί, τουριστικοί ή οικονομικοί τομείς, εξαιρούν τα ταξίδια απόστασης 5-100 μιλίων, όταν υπολογίζουν το σύνολο των τουριστών. Ο χρόνος που απαιτείται για να χαρακτηριστεί τουριστική η μετακίνηση πρέπει να είναι τουλάχιστον 24 ώρες. Η περίοδος μακριά από το σπίτι πρέπει να ξεπερνά τις 24 ώρες, ώστε να περιληφθεί η μετακίνηση στην έννοια του τουρισμού.

Προσωρινοί ή μόνιμοι εργάτες, φοιτητές ή μετανάστες δεν περιλαμβάνονται στην έννοια του τουρισμού. Σε ένα συνέδριο για τα Διεθνή Ταξίδια και τον Τουρισμό

στην Ρώμη το 1963, τα Ηνωμένα Έθνη διαχώρισαν τους επισκέπτες σε δύο κατηγορίες:

1. Τουρίστες θεωρούνται οι *προσωρινοί επισκέπτες που μένουν πάνω από 24 ώρες* στη χώρα ή τον τόπο που επισκέπτονται, αυτοί των οποίων ο σκοπός του ταξιδιού μπορεί να εμπίπτει σε μία από τις ακόλουθες κατηγορίες: διασκέδαση, αναδημιουργία, διακοπές, σπορ, υγεία, σπουδές θρησκεία, επιχειρήσεις, οικογένεια, φίλοι, αποστολές, συναντήσεις.
2. Εκδρομείς είναι οι *προσωρινοί επισκέπτες που μένουν λιγότερο από 24 ώρες* στη χώρα ή τον τόπο που επισκέπτονται (συμπεριλαμβανομένων των επιβατών κρουαζιέρας).

Ο στόχος του ταξιδιού προσδιορίζει εάν αυτό είναι εξ ορισμού τουρισμός. Λόγοι που εξαιρούνται είναι λόγοι εργασίας: δηλ. εργασία σε μαζικά μέσα συγκοινωνίας (αεροπλάνα, λεωφορεία, τρένα, ή διαδρομή στην δουλειά) ή φοιτητές που ταξιδεύουν προς και από το σχολείο. Οι σκοποί που περιλαμβάνονται στον τουρισμό είναι επιχειρησιακά ταξίδια, επίσκεψη φίλων και συγγενών, διασκέδαση, κ.ο.κ.

3. Τα κίνητρα και οι φραγμοί της τουριστικής μετακίνησης

Η πραγματοποίηση τουριστικής μετακίνησης, για λόγους ευχαρίστησης, είναι μια ανθρώπινη συμπεριφορά που μαθαίνεται. Κατά συνέπεια οι άνθρωποι πρέπει να παρακινούνται να ταξιδεύουν για ευχαρίστηση. Από τη στιγμή που θα πραγματοποιήσουν το πρώτο τους τουριστικό ταξίδι είναι πιθανό να θέλουν να το επαναλάβουν ολοένα και συχνότερα. Ο τουρισμός αποφέρει ικανοποιήσεις που μόνο οι τουριστικές εμπειρίες μπορούν να εξασφαλίσουν.

Όπως είναι γνωστό, ο άνθρωπος ταξιδεύει συνήθως για περισσότερους από ένα λόγο. Τα βασικά κίνητρα για να πραγματοποιήσει ένα τουριστικό ταξίδι μπορούν να διακριθούν σε τέσσερις κατηγορίες (Διάγραμμα 1.1. σελ.10) και συγκεκριμένα στις εξής:

- (α) *Φυσικά και κλιματολογικά κίνητρα:* σε αυτήν τη κατηγορία τουριστικών κινήτρων ανήκουν φυσικά και κλιματολογικά στοιχεία που ασκούν ισχυρή έλξη στους τουρίστες, όπως είναι για παράδειγμα η μορφολογία του εδάφους, η βλάστηση, η ηλιοφάνεια, η θερμοκρασία κλπ. Τα κίνητρα αυτά συμβάλλουν αποφασιστικά στη διαμόρφωση ορισμένων μορφών τουρισμού και συγκεκριμένα του τουρισμού χειμερινών σπορ, του θαλάσσιου τουρισμού, του τουρισμού παραχείμασης, του ορεινού τουρισμού κλπ.
- (β) *Πολιτιστικά κίνητρα:* σε αυτήν την κατηγορία τουριστικών κινήτρων ανήκουν όλα εκείνα τα πολιτιστικά στοιχεία που συνθέτουν την πολιτιστική κληρονομιά μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, όπως είναι για παράδειγμα ιστορικοί χώροι, αρχαιολογικά μνημεία, μουσεία, πινακοθήκες, λαϊκή τέχνη κλπ. Τα κίνητρα αυτά ασκούν περιορισμένη επίδραση στους σημερινούς τουρίστες και ειδικότερα σε αυτούς που κάνουν μαζικό τουρισμό.
- (γ) *Οικονομικά κίνητρα:* σε αυτήν την κατηγορία τουριστικών κινήτρων ανήκουν όλα εκείνα τα οικονομικά στοιχεία που συνθέτουν το κόστος ζωής στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, το κόστος του ταξιδιού, το κόστος του τουριστικού πακέτου κλπ. Τα στοιχεία αυτά επηρεάζουν καθοριστικά τις μεγάλες μάζες των τουριστών, που ανήκουν στις μεσαίες εισοδηματικές τάξεις, να επισκεφτούν έναν τουριστικό προορισμό.

(δ) *Ψυχολογικά κίνητρα*: σε αυτήν την κατηγορία τουριστικών κινήτρων ανήκουν οι εσωτερικές παρορμήσεις των τουριστών που επισκέπτονται έναν τουριστικό προορισμό και που οφείλονται στην ψυχολογική ανάγκη που αισθάνονται για αλλαγή, δηλαδή για κάτι νέο ή διαφορετικό. Τα κίνητρα αυτά, σε συνδυασμό με την αύξηση του κατά κεφαλή εισοδήματος των ανθρώπων και τη βελτίωση του βιοτικού τους επίπεδου, επηρεάζουν καθοριστικά στη λήψη αποφάσεων εκ μέρους τους να επισκεφτούν γνώριμους ή νέους τουριστικούς προορισμούς.

Τα κίνητρα δεν έχουν πάντα την ίδια επίδραση στα άτομα, αλλά διαφέρει αυτή βασικά ανάλογα με την ηλικία και το μορφωτικό τους επίπεδο.

Η ηλικία μπορεί χωρίς άλλο να παίζει ένα σημαντικό ρόλο στους τύπους των τουριστικών εμπειριών που αποτελούν πόλο έλξης για τα μεμονωμένα άτομα. Οι νέοι άνθρωποι έχουν υψηλή ανεκτικότητα για όλους τους τύπους καινούργιων τουριστικών εμπειριών και τούτο γιατί αυτοί είναι περισσότερο δεκτικοί νέων ιδεών και λιγότερο επιρρεπείς σε παλιές αντιλήψεις. Οι νέοι άνθρωποι ενδιαφέρονται συνήθως για νέους τουριστικούς προορισμούς και νέες τουριστικές εμπειρίες.

Για τα μεσήλικα άτομα οι ανέσεις μπορεί να είναι περισσότερο σημαντικές. Τα άτομα αυτά έχουν κάποια κοινωνική θέση και επιθυμούν να έχουν ανέσεις που συνδέονται με τη θέση αυτή. Μερικοί μεσήλικες, πάλι, επιθυμούν να ταξιδεύουν ομαδικά. Αυτή η προτίμηση τους θα πρέπει να αποδοθεί κατά κύριο λόγο στην παρέα που επιθυμούν να έχουν κατά τη διάρκεια της τουριστικής τους μετακίνησης και της πρόσκαιρης βραχυχρόνιας παραμονής τους στον τουριστικό προορισμό που επισκέπτονται, καθώς επίσης στη σιγουριά και την ασφάλεια που αισθάνονται όταν ταξιδεύουν ομαδικά και κυρίως όταν υπάρχει και συνοδός στο γκρουπ.

Σε πιο προχωρημένη ηλικία τα άτομα αναπτύσσουν συνήθως μια απέχθεια για τουριστικές μετακινήσεις στο εξωτερικό και ταυτόχρονα μια βαθμιαία προτίμηση για εσωτερικό τουρισμό. Συγκεκριμένη όμως ηλικία για να συμβεί αυτό δεν υπάρχει.

Διαφορές στο μορφωτικό επίπεδο, επηρεάζουν τους τύπους των νέων τουριστικών εμπειριών που ένα άτομο είναι πρόθυμο να βιώσει. Όπως είναι γνωστό, άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο συνήθως κερδίζουν περισσότερα χρήματα και έχουν υψηλότερη κοινωνική θέση από αυτά των οποίων το μορφωτικό επίπεδο είναι χαμηλότερο. Όσα μάλιστα από αυτά κατέχουν διοικητικές θέσεις σε επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένα να ταξιδεύουν συχνά στο εξωτερικό αλλά και στο εσωτερικό για επαγγελματικούς λόγους. Είναι φυσικό λοιπόν η κατηγορία αυτών των ατόμων να βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος όλων όσων ειδικεύονται στην παροχή μεμονωμένων ή συνδυασμένων τουριστικών υπηρεσιών, όπως είναι για παράδειγμα οι τουρ οπερέιτορς, οι ταξιδιωτικοί/τουριστικοί πράκτορες, οι αεροπορικές εταιρίες κλπ.

Υπάρχουν ορισμένοι λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι δεν ταξιδεύουν πολύ ή δεν ταξιδεύουν καθόλου. Οι λόγοι, που ας σημειωθεί αποτελούν προϊόν ψυχολογικών αναλύσεων, κάθε άλλο παρά σαν τελικές απαντήσεις μπορούν να θεωρηθούν στα ερωτήματα που τίθενται σχετικά με το γιατί ταξιδεύουν οι άνθρωποι και που ταξιδεύουν. Παρ' όλα αυτά όμως από μελέτες που έχουν γίνει, παρέχεται η δυνατότητα να ταξινομηθούν οι φραγμοί της τουριστικής μετακίνησης των ανθρώπων σε έξι μεγάλες κατηγορίες (Διάγραμμα 1.2. σελ.11) και συγκεκριμένα στις εξής:

(α) *Κόστος*: οι καταναλωτές ενεργούν μέσα στο πλαίσιο νομισματικών περιορισμών, που σημαίνει ότι οι δαπάνες για τουρισμό πρέπει να ανταγωνιστούν με τις άλλες δαπάνες που πραγματοποιούν αυτοί από το διακριτικό τους εισόδημα (Διάγραμμα 1.3. σελ.12). Το διακριτικό εισόδημα, όπως είναι γνωστό, είναι αυτό που απομένει από το καθαρό εισόδημα μετά την αφαίρεση των βιοτικών δαπανών. Οι καταναλωτές λοιπόν, δηλαδή οι πιθανοί

- τουρίστες, αν συμπεριφέρονται ορθολογιστικά, θα πρέπει να διαλέξουν αυτά τα τουριστικά αγαθά και υπηρεσίες και σε αυτές τις ποσότητες, ποιότητες και ποικιλίες που τους επιτρέπει το διακριτικό τους εισόδημα, έτσι ώστε από την κατανάλωση ή χρήση τους να μεγιστοποιείται η ωφέλεια ή χρησιμότητα τους.
- (β) *Ελλειψη χρόνου*: μια από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να μπορέσει κανείς να κάνει τουρισμό είναι αναμφισβήτητα η ύπαρξη ελεύθερου χρόνου, θα πρέπει όμως να διευκρινιστεί ότι ο ελεύθερος χρόνος για τον οποίο ο λόγος αναφέρεται στους εργαζόμενους "και όχι σε ειδικές κατηγορίες ανθρώπων", όπως είναι για παράδειγμα οι συνταξιούχοι, οι εισοδηματίες κλπ., όπου ο ελεύθερος χρόνος τους είναι οπωσδήποτε αυξημένος. Ο γενικός τουρισμός, δηλαδή ο τουρισμός διακοπών, συνδέεται άμεσα με τα μεγάλα περιθώρια ελεύθερου χρόνου, όπως είναι οι άδειες που δικαιούνται οι εργαζόμενοι κάθε χρόνο. Κατά συνέπεια όσο μεγαλύτερα είναι τα περιθώρια ελεύθερου χρόνου που έχει στη διάθεση του ο άνθρωπος σήμερα τόσο μεγαλύτερα είναι τα περιθώρια ικανοποίησης των διάφορων αναγκών και επιθυμιών του, μεταξύ των οποίων βέβαια και των τουριστικών με την πλατιά έννοια του όρου.
- γ) *Περιορισμοί υγείας*: η κατάσταση της υγείας των ανθρώπων, η αρτιμέλεια τους κλπ. πολλές φορές βάζει φραγμούς στην τουριστική τους μετακίνηση, ενώ ορισμένες φορές την κάνει και απαγορευτική. Αυτά τα άτομα είναι συνήθως καταδικασμένα να μένουν σπίτι τους όλο το χρόνο, εκτός αν τα οικονομικά τους από τη μια πλευρά και από την άλλη η φυσική τους κατάσταση το επιτρέπουν θα κάνουν τουρισμό υγείας ή θεραπευτικό, όπως χαρακτηρίζεται και αλλιώς, ή τουρισμό αναπήρων ή ατόμων με ειδικές ανάγκες.
- δ) *Οικογενειακή κατάσταση*: οι γονείς και τα παιδιά τους, ιδιαίτερα όταν αυτά είναι μικρά αντιμετωπίζουν πολλές φορές προβλήματα, τα οποία αν δεν βάζουν φραγμό στην τουριστική τους μετακίνηση τουλάχιστον τη δυσκολεύουν σημαντικά. Τα προβλήματα αρχίζουν όταν και οι δυο γονείς είναι εργαζόμενοι. Για να κάνουν τουρισμό διακοπών, θα πρέπει οι άδειες τους να συμπίπτουν, κάτι που δεν είναι πάντα εύκολο να γίνει. Εξάλλου η τουριστική μετακίνηση μιας οικογένειας με μικρά παιδιά δεν είναι εύκολη υπόθεση τόσο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού όσο και κατά τη διάρκεια της πρόσκαιρης βραχυχρόνιας παραμονής της σε έναν τουριστικό προορισμό. Πέρα από αυτό όμως οι μακρινοί τουριστικοί προορισμοί πρέπει φυσιολογικά να αποκλείονται. Το ίδιο πρέπει να ισχύει για τουριστικούς προορισμούς με ελλειπή ή και ανύπαρκτη οργάνωση νοσοκομειακής περίθαλψης. Επειδή ακριβώς οι τουρ οπερέτορες συνειδητοποίησαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες, όταν θέλουν να κάνουν τουρισμό, ανέπτυξαν τον οικογενειακό τουρισμό. Έτσι λοιπόν προσφέρουν στις οικογένειες φτηνά πακέτα και σε περίπτωση που δεν είναι προσιτά στους προϋπολογισμούς τους, τους κάνουν επιπλέον και ειδικές εκπτώσεις για τα παιδιά. Επίσης οι τουριστικοί προορισμοί για τους οποίους φτιάχτηκαν τα τουριστικά πακέτα έχουν την κατάλληλη υποδομή και ανωδομή για οικογενειακό τουρισμό, δηλαδή παιδικές χαρές, παιδικές πισίνες, παιδικούς σταθμούς κλπ. και ακόμα ειδικευμένο προσωπικό για να προσέχει και

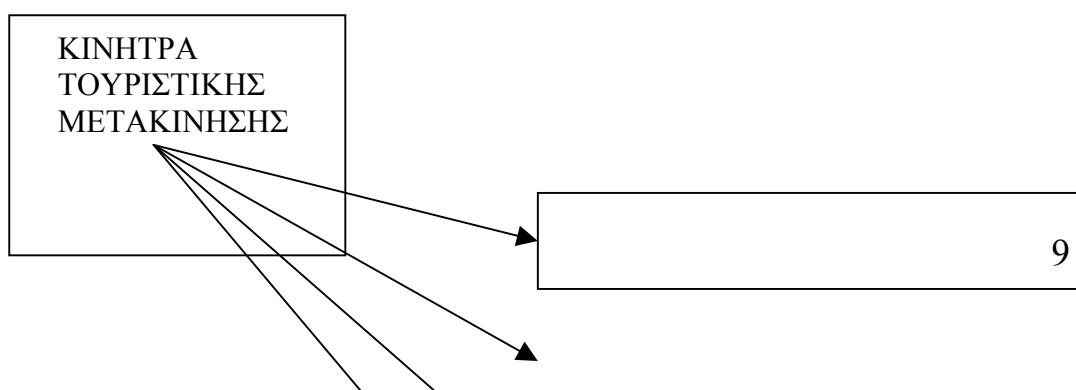
συντροφεύει τα μικρά κυρίως παιδιά όταν οι γονείς του ασχολούνται με κάτι άλλο.

(ε) *Έλλειψη ενδιαφέροντος*: η έλλειψη πληροφόρησης για τουριστικούς προορισμούς, που θα μπορούσαν να προσφέρουν στους επισκέπτες του ικανοποίηση και ευχάριστες εμπειρίες, αποτελεί φραγμό στην τουριστική μετακίνηση ορισμένων ατόμων, που όσο παράξενο και αν φαίνεται στις ημέρες μας έχουν πολύ λίγο ή και καθόλου ταξιδέψει στη ζωή τους για τουριστικούς σκοπούς. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι τα άτομα για τα οποία ο λόγος δεν έχουν καμιά σχέση με τα άτομα εκείνα τα οποία δεν κάνουν τουρισμό επειδή δεν έχουν χρήματα ή/και ελεύθερο χρόνο.

(στ) *Φόβος*: υπάρχει μια κατηγορία ανθρώπων που για λόγους φοβίας δεν μετακινούνται τουριστικά και ιδιαίτερα στο εξωτερικό. Οι λόγοι είναι πολλοί και διάφοροι. Έτσι λοιπόν υπάρχουν άτομα που δεν ταξιδεύουν σε τουριστικούς προορισμούς που το μεταφορικό μέσο είναι αποκλειστικά και μόνο το αεροπλάνο, επειδή φοβούνται τα αεροπορικά ταξίδια. Άλλα πάλι άτομα φοβούνται να ταξιδέψουν με άλλα μεταφορικά μέσα και σε περίπτωση που δεν προσφέρονται εναλλακτικά μεταφορικά μέσα με τα οποία δεν φοβούνται να ταξιδέψουν, τότε θα προτιμήσουν να μην ταξιδέψουν καθόλου. Εκτός από τα άτομα που διακρίνονται για τη φοβία που έχουν να χρησιμοποιήσουν κάποιο μεταφορικό μέσο για την τουριστική τους μετακίνηση, υπάρχουν και άλλα που έχουν άλλες φοβίες, οι οποίες τα εμποδίζουν να ταξιδέψουν για τουριστικούς σκοπούς. Τέτοιου είδους φόβους μπορούν να προκαλούν οι πόλεμοι, οι κοινωνικές αναταραχές, οι επιδημίες και η αρνητική δημοσιότητα για έναν τουριστικό προορισμό ή μια ευρύτερη τουριστική περιοχή.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι όταν η παρακίνηση για την πραγματοποίηση ενός τουριστικού ταξιδιού είναι ισχυρή, πολλοί από τους φραγμούς της τουριστικής μετακίνησης που αναφέρονται πιο πάνω θα μπορούσαν να εξουδετερωθούν και κυρίως οι τέσσερις πρώτοι.

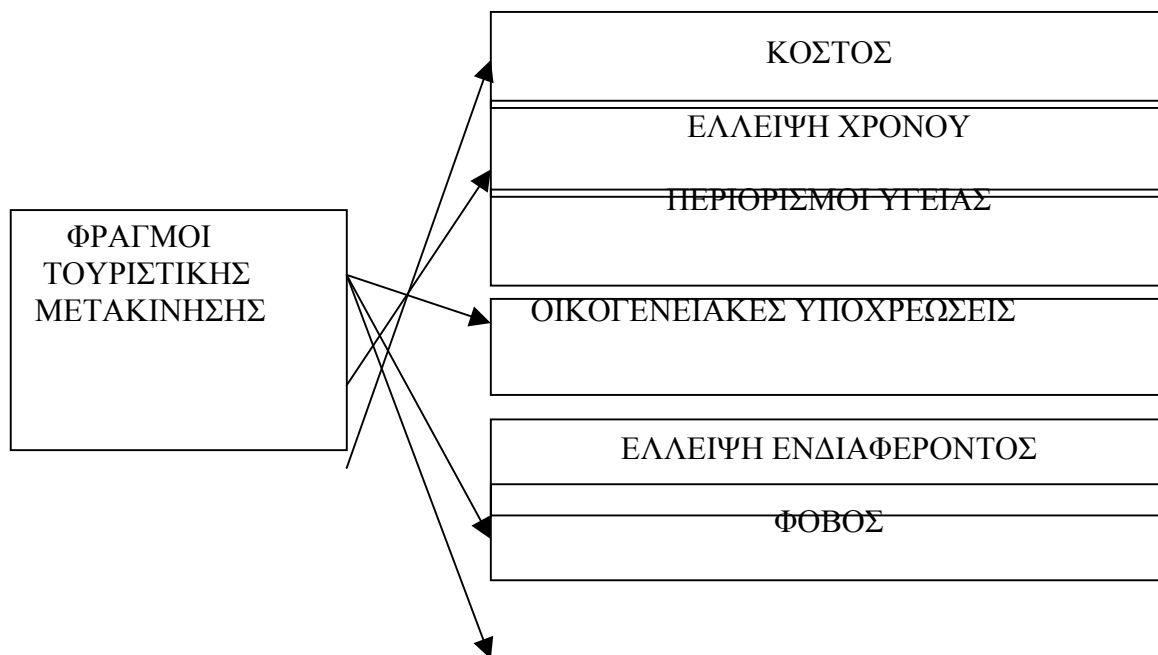
Διάγραμμα 1.1.: Οι κατηγορίες βασικών κινήτρων τουριστικής μετακίνησης

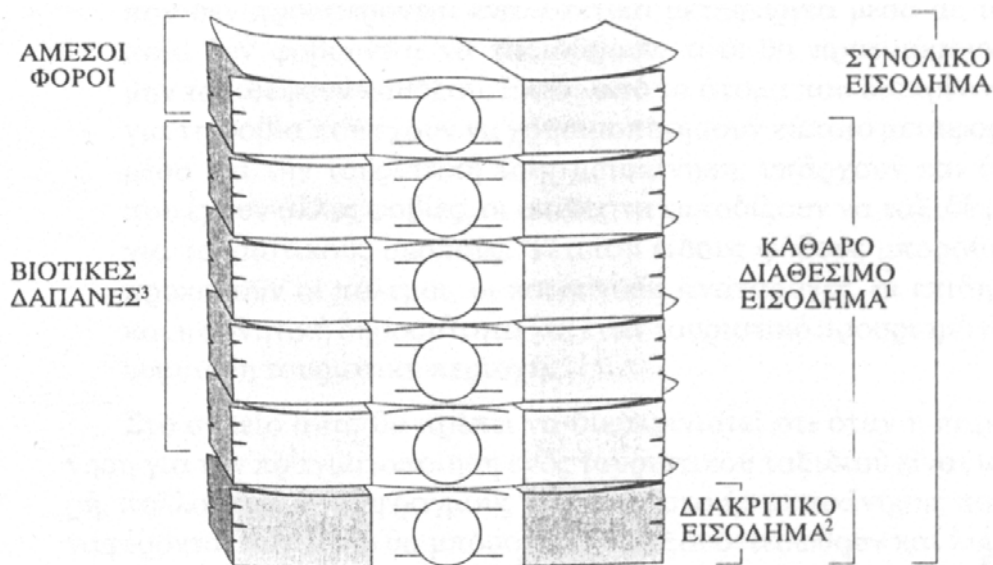
ΦΥΣΙΚΑ / ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ

Διάγραμμα 1.2.: Οι φραγμοί της τουριστικής μετακίνησης

Διάγραμμα 1.3.: Οι βασικές διακρίσεις εισοδήματος

1. Το καθαρό εισόδημα είναι ό,τι απομένει από το συνολικό εισόδημα μετά την αφαίρεση των φόρων.
2. Το διακριτικό εισόδημα είναι ό,τι απομένει από το καθαρό εισόδημα μετά την αφαίρεση των βιοτικών δαπανών.
3. Οι βιοτικές δαπάνες είναι το μέρος εκείνο του καθαρού εισοδήματος που διατίθεται για την αγορά προϊόντων που ικανοποιούν βιοτικές ανάγκες και συγκεκριμένα ανάγκες στεγαστικές, διατροφής και ένδυσης.

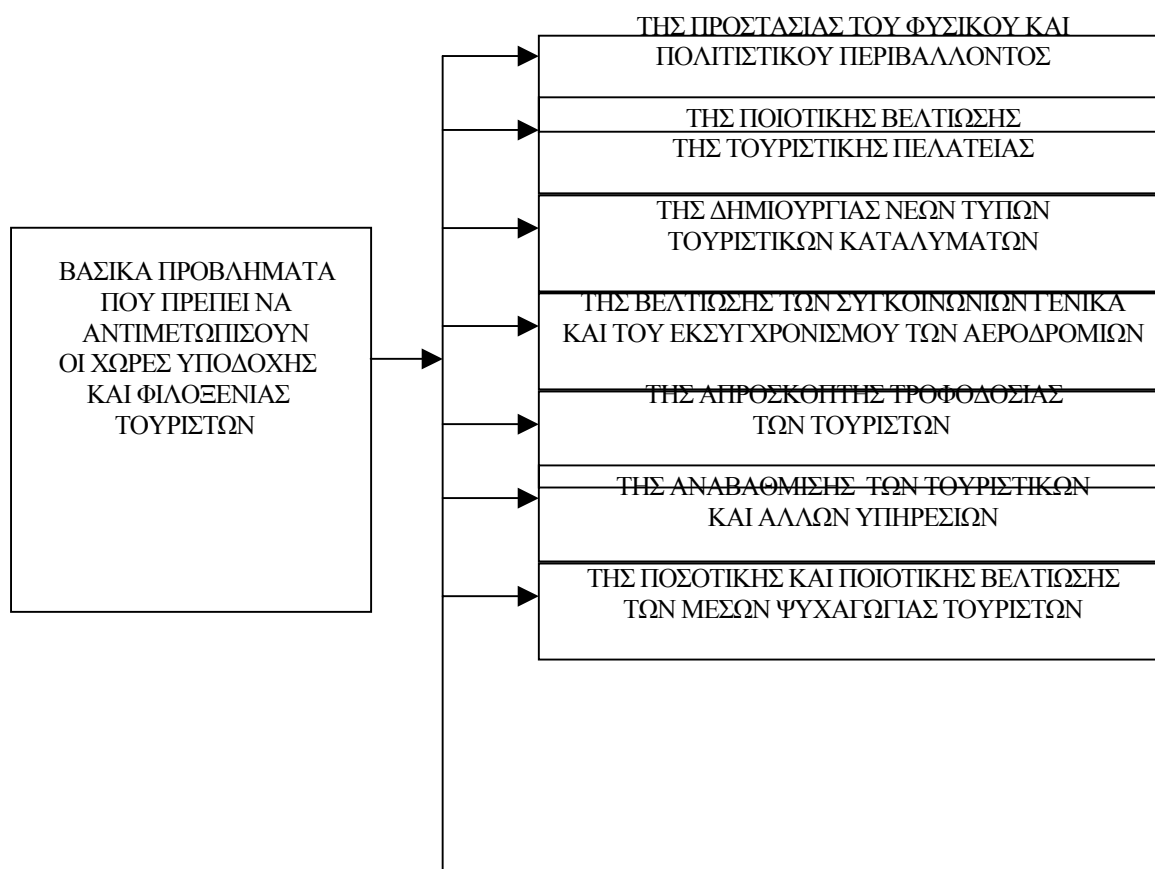
Πηγή: Ηγουμενάκης Νίκος Γ., "Τουριστική Οικονομία", Τόμος Β', Έκδοση Β', Εκδόσεις Interboks, Αθήνα, 1992, σελ. 37.

4. Τα βασικά προβλήματα που πρέπει ν' αντιμετωπίσουν οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών

Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, οι ανακατατάξεις που γίνονται σήμερα στις βιομηχανικές και μεταβιομηχανικές κοινωνίες οδηγούν με βεβαιότητα στο συμπέρασμα ότι ο αριθμός των ανθρώπων που θα κάνουν τουρισμό θα αυξάνει ολοένα και περισσότερο όχι μόνο λόγω περισσότερου ελεύθερου χρόνου, αλλά και λόγω σημαντικής βελτίωσης των οικονομικών τους. Γεννιέται όμως λογικά το ερώτημα: κατά πόσο οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών είναι προετοιμασμένες να δεχτούν τον αυξανόμενο όγκο του διεθνούς τουριστικού ρεύματος; Με άλλα λόγια κατά πόσο αυτές διαθέτουν την κατάλληλη υποδομή και ανωδομή και ποια μέτρα έχουν πάρει για να μπορέσουν να εξυπηρετήσουν με αποτελεσματικότητα και συνέπεια την αυξανόμενη τουριστική κίνηση του μέλλοντος;

Για να μπορέσουν οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των διογκούμενων ρευμάτων του διεθνούς τουρισμού, θα πρέπει να αντιμετωπίσουν κατεπειγόντως ορισμένα βασικά προβλήματα, τα σημαντικότερα από τα οποία είναι επτά (Διάγραμμα 1.4. σελ. 14) και αναλύονται συνοπτικά αμέσως πιο κάτω:

Διάγραμμα 1.4.: Τα σημαντικότερα βασικά προβλήματα που δημιουργεί στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών η αύξηση του διεθνούς τουρισμού και θα πρέπει να αντιμετωπιστούν εκ μέρους τους.

α. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος

Ένα από τα πιεστικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών είναι εκείνο της προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού τους περιβάλλοντος. Παρά το γεγονός ότι το πρόβλημα αυτό είναι γενικό, παρουσιάζεται ιδιαίτερα έντονο στον τουρισμό και αυτό γιατί τα φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία κάθε τουριστικού προορισμού αποτελούν τα στοιχεία έλξης τουριστών και ταυτόχρονα τα μέσα με τα οποία αυτοί θα προσπαθήσουν, στο μέτρο του εφικτού, να ικανοποιήσουν τις τουριστικές τους ανάγκες ή επιθυμίες. Το περιβάλλον αυτό που εμφανίζεται είτε με τη μορφή φυσικών δεδομένων, όπως είναι για παράδειγμα παραλίες, θάλασσες, γλωρίδα, πανίδα κλπ. είτε με τη μορφή πολιτιστικών

δεδομένων, όπως είναι για παράδειγμα αρχαιολογικοί χώροι, αρχιτεκτονικός ρυθμός, λαϊκή τέχνη, τοπικό χρώμα κλπ., πρέπει οπωσδήποτε να διατηρηθεί, αξιοποιηθεί μα πάνω απ' όλα να συντηρηθεί για να μην καταστραφεί από το χρόνο και κυρίως από παράλογες ενέργειες που συχνά αγγίζουν τα όρια του εγκλήματος. Αναμφίβολα η μόλυνση της ατμόσφαιρας, η ρύπανση της θάλασσας και των ακτών, η αποψίλωση του πράσινου, ή αλλοίωση του τοπίου με οποιοδήποτε πρόσχημα, η καταστροφή της πανίδας, η εξαφάνιση παραδοσιακών στοιχείων που συνθέτουν την αισθητική του τόπου χάρη ενός στείου μοντερνισμού, αποτελούν ανησυχητικά φαινόμενα τα οποία πρέπει να προβληματίσουν τους αρμόδιους παράγοντες τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Κυρίως όμως πρέπει να παρθούν δραστικά μέτρα για την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που θα συμβάλουν αποφασιστικά στη διατήρηση του, αλλά ταυτόχρονα και στην αξιοποίηση του χάρη του ανθρώπου, ανεξάρτητα από το αν αυτός έχει την ιδιότητα του τουρίστα ή του μόνιμου κάτοικου μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών. Σε αυτό θα βοηθήσει οπωσδήποτε και η συνειδητοποίηση από την πλευρά των ανθρώπων ότι η προστασία του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν σε μόνιμη ή προσωρινή βάση, συμβάλλει αποφασιστικά στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους και κατ' επέκταση στη βιολογική τους εξισορρόπηση.

β. Η ποιοτική βελτίωση της τουριστικής πελατείας

Ένα εξίσου πειστικό πρόβλημα είναι και εκείνο της ποιοτικής βελτίωσης της τουριστικής πελατείας, η αποτελεσματική αντιμετώπιση του οποίου εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από το αν και κατά πόσο η χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει τον επιλεκτικό τουρισμό, δηλαδή τον τουρισμό που απευθύνεται σε υψηλής εισοδηματικής στάθμης τουρίστες, οι οποίοι κατά κανόνα είναι και πολύ απαιτητικοί. Όπως ο σημερινός τουρισμός, έτσι και ο τουρισμός του μέλλοντος θα μετακινείται κυρίως ομαδικά μέσω των τουρ οπερέιτορς. Αυτό σημαίνει ότι οι τελευταίοι θα παίξουν και στο μέλλον αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της πελατείας την οποία μετακινούν. Έτσι λοιπόν για να μπορούν να πουλήσουν τα διάφορα τουριστικά πακέτα πρέπει οπωσδήποτε να διαθέτουν όλη την ποιοτική κλίμακα των τουριστικών υπηρεσιών που προσφέρουν οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, τις οποίες έχουν διαλέξει με καθαρά κερδοσκοπικά κριτήρια για να κατευθύνουν την πελατεία τους. Ανεξάρτητα όμως απ' όσα εκτέθηκαν πιο πάνω, θα πρέπει να ειπωθεί ότι η προσέλκυση υψηλής εισοδηματικής τάξης τουριστών κάθε άλλο παρά εύκολη υπόθεση είναι, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν η χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών στερείται της απαραίτητης υποδομής και ανωδομής, όπως είναι για παράδειγμα ξενοδοχεία πέντε και τεσσάρων αστέρων, άριστα εκπαιδευμένους ξενοδοχοϋπάλληλους και υπάλληλους άλλων τουριστικών επιχειρήσεων, μεγάλη ποικιλία ψυχαγωγικών μέσων, δυνατότητα για την πραγματοποίηση αγορών κλπ.

γ. Η δημιουργία νέων τύπων τουριστικών καταλυμάτων

Με τις νέες συνθήκες που θα διαμορφωθούν μελλοντικά στον τουρισμό, σε ό,τι αφορά στη σύνθεση του διεθνούς τουριστικού ρεύματος, είναι προκαταβολικά βέβαιο ότι θα τεθεί θέμα σχετικά με τη μορφή των τουριστικών καταλυμάτων. Γι' αυτό και οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών θα πρέπει να αποφασίσουν το ταχύτερο δυνατό ποια πολιτική θα ακολουθήσουν πάνω στο θέμα της μορφής γενικά των τουριστικών καταλυμάτων του άμεσου μέλλοντος. Συγκεκριμένα θα πρέπει οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών να αποφασίσουν αν θα ακολουθήσουν και

στο μέλλον τον τύπο του παραδοσιακού-κλασικού ξενοδοχείου ή θα στραφούν προς τα μεγάλα σύνθετης μορφής ξενοδοχειακά συγκροτήματα, που σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις που υπάρχουν ανταποκρίνονται περισσότερο στις ανάγκες ή επιθυμίες όχι μόνο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού, αλλά και του επιλεκτικού τουρισμού μέχρι ένα σημείο. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι τα μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα εμφανίζουν ορισμένα πλεονεκτήματα, σε ό,τι αφορά στη διαχείριση τους, αλλά κυρίως στη μαζική παραγωγή υπηρεσιών φιλοξενίας εκ μέρους τους. Παρ' όλα αυτά όμως δεν θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής των αρμόδιων για τη χάραξη της τουριστικής πολιτικής οργάνων, στο συγκεκριμένο θέμα, ότι με την κατασκευή μεγάλης δυναμικότητας ξενοδοχειακών μονάδων υπάρχει κίνδυνος ο τουρίστας να αισθανθεί έντονα την καταπίεση της προσωπικότητας του μέσα στην πολυπληθή πελατεία τους και κάτω από τον αυτοματισμό της οργανωμένης διαβίωσης του μαζικά μετακινούμενου τουρισμού. Γι' αυτό θα πρέπει να δοθεί εντελώς ιδιαίτερη προσοχή εκ μέρους των αρμόδιων οργάνων στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, ώστε τα τουριστικά καταλύματα του μέλλοντος να είναι τέτοια τόσο από άποψης μεγέθους όσο και από άποψης αισθητικής, ώστε να ανταποκρίνονται στις επιταγές των καιρών και κυρίως να μη δημιουργούν ψυχολογικά και άλλα προβλήματα στη διαβίωση του τουρίστα του μέλλοντος κατά τη διάρκεια της προσωρινής διαμονής του στον τουριστικό προορισμό.

δ. Η βελτίωση των συγκοινωνιών γενικά και ο εκσυγχρονισμός των αεροδρομίων

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που απασχολεί τις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών είναι εκείνο που αφορά στις συγκοινωνίες. Όπως είναι γνωστό, ολοένα και περισσότεροι τουρίστες χρησιμοποιούν σαν μεταφορικό μέσο στις τουριστικές τους μετακινήσεις το αεροπλάνο και αυτό κυρίως λόγω της ταχύτητας αλλά και της άνεσης με την οποία πραγματοποιούνται αυτές. Η τάση αυτή στη μετακίνηση του διεθνούς τουριστικού ρεύματος είχε σαν συνέπεια να δημιουργηθούν σοβαρά προβλήματα στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, επειδή τα περισσότερα αεροδρόμια τους κρίθηκαν ανεπαρκή για να δεχτούν και να εξυπηρετήσουν τα σύγχρονα επιτεύγματα της αεροναυπηγικής, που αναμφίβολα προκάλεσαν επανάσταση στις αερομεταφορές και κατ' επέκταση στη μετακίνηση του διεθνούς τουριστικού ρεύματος. Επειδή όμως η εξέλιξη τόσο στις αερομεταφορές όσο και στα άλλα συγκοινωνιακά μέσα θα συνεχιστεί και στο μέλλον, με αποτέλεσμα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν λίγο-πολύ σήμερα οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών αναφορικά με την καταλληλότητα των αεροδρομίων τους, καθώς επίσης του οδικού και σιδηροδρομικού τους δικτύου, να οξυνθούν και να γίνουν πιεστικότερα, θα πρέπει οι φορείς της πολιτικής τους εξουσίας να επέμβουν το ταχύτερο και να δώσουν λύσεις σε αυτά. Λύσεις όμως που κάθε άλλο παρά βραχυρόνιες μπορούν να είναι.

ε. Η απρόσκοπτη τροφοδοσία των τουριστών

Παρά το γεγονός ότι το πρόβλημα της τροφοδοσίας των τουριστών φαίνεται από πρώτη όψη να είναι απλό, εντούτοις μπορεί να είναι από τα σοβαρότερα, ιδιαίτερα δε στην περίοδο της αιχμής της τουριστικής κίνησης. Το πρόβλημα της τροφοδοσίας των τουριστών γίνεται ακόμα οξύτερο, όταν ο αριθμός τους στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών ξεπερνά αυτόν του μόνιμου πληθυσμού τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ανάγκη η τροφοδοσία των τουριστών να οργανωθεί σε

διαφορετική βάση ώστε να αντιμετωπιστεί με επιτυχία η αυξημένη ζήτηση για είδη διατροφής, που κάθε άλλο παρά συνηθισμένη είναι τόσο από πλευράς ποιότητας όσο και από πλευράς ποικιλίας. Για να λυθεί όμως οριστικά το πρόβλημα αυτό, που σίγουρα αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα της τουριστικής ανάπτυξης και προόδου, θα πρέπει να συνεργαστούν στενά προς αυτήν την κατεύθυνση ο δημόσιος τομέας με τον ιδιωτικό. Μόνο έτσι θα εξασφαλιστεί έγκαιρα ο εφοδιασμός των αγορών των χωρών υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών με τα είδη διατροφής που χρειάζονται, ώστε ακόμα και σε περιόδους αιχμής της τουριστικής κίνησης η τροφοδοσία των τουριστών να γίνεται απρόσκοπτα.

στ. Η αναβάθμιση των τουριστικών και άλλων υπηρεσιών

Οι τάσεις που διαγράφονται αναφορικά με τη μελλοντική αύξηση του διεθνούς τουριστικού ρεύματος και την ποιοτική βελτίωση της τουριστικής πελατείας, λόγω αύξησης του κατά κεφαλή εισοδήματος τους και κατ' επέκταση του βιοτικού τους επιπέδου, κάνουν επιτακτικότερη παρά ποτέ την αναβάθμιση των τουριστικών υπηρεσιών στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών. Παράλληλα όμως θα πρέπει να αναβαθμιστούν και οι άλλες υπηρεσίες που προσφέρονται στους τουρίστες στις χώρες για τις οποίες ο λόγος, όπως για παράδειγμα οι τραπεζικές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες επικοινωνιών και άλλες. Ας σημειωθεί ότι η καλλιέργεια τουριστικής συνείδησης μεταξύ του πληθυσμού των χωρών υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών είναι ένα από τα βασικότερα προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Η επίλυση του αναμφίβολα θα συμβάλει αποφασιστικά στην αναβάθμιση τόσο των τουριστικών υπηρεσιών όσο και όλων των άλλων που δεν είναι τουριστικές, πλην όμως οι τουρίστες κάνουν ευρύτατα χρήση τους.

ζ. Η ποσοτική και ποιοτική βελτίωση των μέσων ψυχαγωγίας τουριστών

Το πρόβλημα της ψυχαγωγίας των τουριστών είναι αναμφίβολα ένα από τα πιεστικότερα που θα πρέπει να αντιμετωπίσουν στο άμεσο μέλλον οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών και αυτό γιατί σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις τα μέσα που υπάρχουν σήμερα δεν θα μπορέσουν να ικανοποιήσουν τις -ψυχαγωγικές ανάγκες του αυξανόμενου όγκου του διεθνούς τουριστικού ρεύματος. Γι' αυτό θα χρειαστεί κατεπειγόντως να αναζητηθούν νέα και ταυτόχρονα υψηλής στάθμης ψυχαγωγικά μέσα που να ικανοποιούν όσο το δυνατό περισσότερες ψυχαγωγικές ανάγκες ή επιθυμίες του τουρίστα του μέλλοντος. Στην προσπάθεια αυτή η συμβολή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας σίγουρα θα είναι σημαντική. Εξίσου όμως σημαντική θα είναι και η συμβολή του δημόσιου τομέα και συγκεκριμένα στις περιπτώσεις εκείνες που η ιδιωτική πρωτοβουλία είτε αδυνατεί να επενδύσει κεφάλαια σε κάποια ψυχαγωγικά μέσα είτε για οποιοδήποτε λόγο δεν είναι διατεθειμένη να το κάνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1. Ιστορική ανάπτυξη του ταξιδιού και τουρισμού

Είναι σε όλους γνωστό ότι μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '50 ο διεθνής τουρισμός περιοριζόταν, κυρίως, σε ένα μικρό αριθμό ευρωπαϊκών κρατών, που είχαν λίγο-πολύ από παλιά τουριστική παράδοση και συγκεκριμένα στην Ελβετία, Αυστρία, Ιταλία, Γαλλία και Αγγλία. Ο τουρισμός της περιόδου εκείνης είχε τη μορφή του

ατομικού ή μεμονωμένου τουρισμού. Με άλλα λόγια αποτελούσε μια κλειστή ελιτίστικη οικονομική δραστηριότητα, που κάθε άλλο παρά σαν ανθρωποκεντρική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί.

Η ανασυγκρότηση της Ευρώπης από τις καταστρεπτικές συνέπειες των εχθροπραξιών του Β' Παγκόσμιου Πολέμου αποτέλεσε, μεταξύ άλλων, την απαρχή μιας θεαματικής, στην κυριολεξία, και ταυτόχρονα δυναμικής ανάπτυξης του τουρισμού διεθνώς. Η μετακίνηση των τουριστών από τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους στους τουριστικούς προορισμούς γινόταν στην αρχή κυρίως με το σιδηρόδρομο. Αργότερα γινόταν με πουλμαν και με ιδιωτικά αυτοκίνητα, πολύ δε έπειτα και με αεροπλάνα. Έτσι, λοιπόν, ο τουρισμός άρχισε να αποκτά τη σύγχρονη του μορφή, που, όπως είναι γνωστό, τη χαρακτηρίζει μια μαζικότητα και ομαδικότητα, καθώς επίσης ένας αυξανόμενος διεθνισμός.

Στις αρχές της δεκαετίας του '60 ο κλειστός κύκλος των παραδοσιακών τουριστικών κρατών άρχισε, βαθμιαία μεν αλλά σταθερά, να διευρύνεται με "νεόφερτα" στην παγκόσμια τουριστική βιομηχανία κράτη, όπως π.χ. η Ισπανία, η Γιουγκοσλαβία, η Βουλγαρία κλπ. Η διεθνής τουριστική αγορά ήταν κιόλας μια εύρωστη αγορά, όπου δισεκατομμύρια δολάρια ξοδεύονταν για μεταφορικά μέσα, καταλύματα, εστίαση και αναψυχή. Το μεγάλο, όμως, boom του διεθνούς τουρισμού εκδηλώθηκε με τη δρομολόγηση των πρώτων μεγάλων αεροπλάνων, που αναμφίβολα συνέβαλαν αποφασιστικά στη σχετικά οικονομικότερη και οπωσδήποτε γρηγορότερη και ανετότερη μετακίνηση των τουριστών από τους τόπους της μόνιμης διαμονής τους στους διάφορους αναπτυσσόμενους και αναπτυγμένους τουριστικούς προορισμούς.

Με το πέρασμα του χρόνου ο τουρισμός, γενικά, και ειδικότερα ο διεθνής τουρισμός άρχισε να αναπτύσσεται και να μεγεθύνεται ολοένα και περισσότερο χάρη στη σημαντική αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, τη δικαιότερη διανομή του εθνικού εισοδήματος και του πλούτου, τη βελτίωση των όρων απασχόλησης και της αμοιβής των εργαζομένων, την αύξηση των ημερών ετήσιας άδειας των εργαζομένων και γενικότερα του ελεύθερου χρόνου τους λόγω μείωσης των ημερών και ωρών εργασίας, την εξασφάλιση κοινωνικών παροχών στις ευρύτερες τάξεις των εργαζομένων, την αστικοποίηση πολλών περιοχών και την απαίτηση των εργαζομένων στα αστικά κέντρα να μπορούν να ικανοποιήσουν διάφορες τουριστικές τους ανάγκες ή επιθυμίες και κυρίως να ξεκουραστούν και να ψυχαγωγηθούν, την απλούστευση των διατυπώσεων στις μετακινήσεις των ανθρώπων από κράτος σε κράτος, την αλματώδη ανάπτυξη των μέσων μαζικής μεταφοράς, την ανάπτυξη των τουριστικών επιχειρήσεων, τη διεθνοποίηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας κλπ. Όλα αυτά οδήγησαν, όπως ήταν φυσικό, στη δημιουργία ενός συνεχώς διογκούμενου διεθνούς τουριστικού ρεύματος, για την καλύτερη εξυπηρέτηση του οποίου άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους στη διεθνή τουριστική αγορά νέες αεροπορικές εταιρείες ναύλωσης αεροσκαφών και τουρ οπερέιτορς, ενώ η ζήτηση τουριστικών πακέτων άρχισε να αυξάνεται σχεδόν με γεωμετρικό ρυθμό. Ταυτόχρονα, όμως, άρχισαν να αυξάνονται και τα δισεκατομμύρια δολάρια που ξοδεύονταν στη διεθνή τουριστική αγορά για την απόκτηση τουριστικών πακέτων ή μεμονωμένων τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών.

Την εποχή εκείνη, δηλαδή στις αρχές της δεκαετίας του '60, τόσο οι διεθνείς οργανισμοί, όπως π.χ. ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως (ΟΟΣΑ), όσο και οι πολιτικές εξουσίες των βιομηχανικών κρατών της Δύσης προσπαθούσαν να εξηγήσουν στις πολιτικές εξουσίες των αναπτυσσόμενων κρατών της Μεσογείου και της Κεντρικής Αμερικής το συναλλαγματοφόρο ρόλο του διεθνούς τουρισμού και

γενικότερα την οικονομική σημασία του. Η φιλική αυτή συμβουλή, που ήταν μέσα στο πλαίσιο του σχεδίου των βιομηχανικών κρατών της Δύσης για το διεθνή καταμερισμό των έργων, ακολουθήθηκε σχεδόν κατά γράμμα και εντελώς απερίσκεπτα, θα μπορούσε να πει κανείς, απ' όλες χωρίς εξαίρεση τις πολιτικές εξουσίες των αναπτυσσομένων κρατών, των πιο πάνω γεωγραφικών περιοχών, που στήριξαν, στην κυριολεξία, όλες τις ελπίδες τους για καλύτερες μέρες στον τουρισμό. Πίστεψαν ότι ο διεθνής τουρισμός θα έλυνε οριστικά, μεταξύ άλλων, και το πρόβλημα του συνεχώς αυξανόμενου ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών τους, γι' αυτό και προχώρησαν στη θέσπιση ειδικών κινήτρων που θα ευνοούσαν μια δυναμική και ταχύρυθμη ανάπτυξη του. Γι' αυτές ο διεθνής τουρισμός δεν σήμαινε τίποτε άλλο παρά εισροή συναλλάγματος, που τόση ανάγκη είχαν οι αναπτυσσόμενες οικονομίες τους. Έτσι, λοιπόν, εντελώς απρογραμματίιστα τις περισσότερες φορές, χωρίς μια ορθολογιστική χωροταξική κατανομή των τουριστικών καταλυμάτων στους διάφορους τουριστικούς προορισμούς και χωρίς αντικειμενικά κριτήρια αξιολόγησης των επενδύσεων που πραγματοποιούντουσαν στην τουριστική οικονομία, χορηγήθηκαν από πιστωτικά ιδρύματα τουριστικά δάνεια σε άτομα και επιχειρήσεις που συχνά δεν πληρούσαν ούτε στο ελάχιστο, τις απαραίτητες για χρηματοδότηση προϋποθέσεις, δηλαδή δεν είχαν καθόλου τα απαιτούμενα εχέγγυα.

Η αλόγιστη και απλόχερη, θα έλεγε κανείς, χορήγηση δανείων στην ιδιωτική πρωτοβουλία, από τη μια πλευρά, και από την άλλη η άναρχη και στρεβλή ανάπτυξη του τουρισμού οδήγησαν μοιραία στην ανέγερση τουριστικών καταλυμάτων οπουδήποτε και μάλιστα χωρίς ταυτόχρονα να ληφθεί μέριμνα, εκ μέρους των πολιτικών εξουσιών των αναπτυσσομένων κρατών, για τη δημιουργία έστω και κάποιων βασικών μόνο έργων τουριστικής υποδομής και ανωδομής, χωρίς παράλληλη ανάπτυξη και άλλων απαραίτητων για την οικονομική επιβίωση τους τουριστικών επιχειρήσεων, χωρίς συστηματική και σε βάθος μελέτη της τουριστικής αγοράς και τέλος χωρίς οποιαδήποτε προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, από την οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό άμεσα ο ίδιος ο τουρισμός. Το γεγονός αυτό είχε σαν φυσικό επακόλουθο την ποιοτική υποβάθμιση των τουριστικών προϊόντων των αναπτυσσομένων κρατών και την αισθητική καταστροφή ορισμένων τουριστικών τους προορισμών. Όπως δε ήταν επόμενο, όλα αυτά οδήγησαν αναπόφευκτα στη μείωση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού τους στη διεθνή τουριστική αγορά, που συνοδεύτηκε λίγο - πολύ και από αλυσιδωτές αρνητικές επιπτώσεις σε άλλους κλάδους της οικονομικής τους δραστηριότητας, σε τελευταία δε ανάλυση και σε αυτήν την ίδια την οικονομία τους.

Η αντιοικονομική και υδροκεφαλική ανάπτυξη ορισμένων τουριστικών προορισμών τόσο στα αναπτυγμένα όσο και τα αναπτυσσόμενα κράτη, που εκφράζεται κατά κανόνα από μια υπέρμετρη συγκέντρωση τουριστικών καταλυμάτων και άλλων τουριστικών εγκαταστάσεων σε αυτούς, σε συνδυασμό με την εμφάνιση ενός δυσανάλογα μεγάλου αριθμού καταλυμάτων της παραξενοδοχίας, όπως π.χ. ενοικιαζόμενα δωμάτια, βίλες και διαμερίσματα, οδήγησε φυσιολογικά στην υπερπροσφορά υπηρεσιών φιλοξενίας, " τοπικά και χρονικά. Αυτό είχε αναπόφευκτα σαν συνέπεια τη σχεδόν "άνευ όρων", θα μπορούσε να πει κανείς, υποταγή της τουριστικής προσφοράς στα τεράστια οικονομικά συμφέροντα των ξένων τουρ οπερείτορς. Των κυρίαρχων και παντοδύναμων αυτών παραγόντων του διεθνούς τουριστικού κυκλώματος, που έχουν και βούληση αλλά και οικονομική δύναμη να επιβάλλουν τους δικούς τους κανόνες παιχνιδιού, όποτε, όπου και όπως αυτοί θελήσουν. Έτσι, λοιπόν, οι χαμηλές πληρότητες των τουριστικών καταλυμάτων σε ορισμένους τουριστικούς προορισμούς, λόγω υπέρμετρης συγκέντρωσης τους σε

αυτούς, η αδυναμία πολλών από αυτά να εξυπηρετήσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις, που συνήθως είναι μεγάλες, η ανικανότητα τους να συνεργαστούν σε τοπικό, περιφερειακό ή ακόμα και εθνικό επίπεδο, η ελαττωματική οργάνωση τους και η μη εφαρμογή εκ μέρους τους των σύγχρονων αντιλήψεων του μάρκετινγκ, σε ό,τι αφορά στην παραγωγή και διάθεση του τουριστικού τους προϊόντος, ανάγκασε πολλά από αυτά να δέχονται τους ολοένα και πιο ασύμφορους οικονομικά όρους, που επέβαλαν οι μεγάλοι, κατά κύριο λόγο, τουρ οπερέιτορς στις διάφορες τουριστικές αγορές.

Ύστερα απ' όσα εκτέθηκαν πιο πάνω, γεννιέται αυτόματα το ερώτημα: ποια τουριστική πολιτική εφαρμόστηκε, προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα σοβαρά προβλήματα που δημιουργήθηκαν στις διάφορες τουριστικές αγορές και τα οποία υποσκάπτουν τις τουριστικές οικονομίες πολλών κρατών; Η απάντηση, όμως, στο ερώτημα αυτό κάθε άλλο παρά εύκολα μπορεί να δοθεί. Ο λόγος είναι απλούστατος. Ορθολογιστική τουριστική πολιτική σχεδόν ουδέποτε εφαρμόστηκε. Ουσιαστικά ήταν σχεδόν ανύπαρκτη. Οι πολιτικές εξουσίες των διάφορων κρατών, σαν οι κυριότεροι φορείς της τουριστικής πολιτικής που είναι, παρέμεναν συνήθως απλοί παρατηρητές μπροστά στα διαδραματιζόμενα. Οι σποραδικές παρεμβάσεις τους στις τουριστικές τους οικονομίες δεν αποσκοπούσαν τόσο στη διόρθωση ατελειών των τουριστικών αγορών, όσο στο να ξεπεραστούν κάποιες κρίσεις που ξέσπαγαν περιοδικά σε αυτές.

Όσο για τα προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης που κατά καιρούς καταρτίστηκαν και εφαρμόστηκαν από τις πολιτικές εξουσίες των διάφορων κρατών, θα πρέπει να ειπωθεί ότι σχεδόν στο σύνολο τους ήταν λίγο - πολύ ευχολόγια. Αν τώρα κάποια από αυτά υλοποιήθηκαν μερικά ή ολικά, αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και σε μεμονωμένες φιλότιμες προσπάθειες και ενέργειες της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, που, αν και ασυντόνιστες τις περισσότερες φορές, συνέβαλαν αποφασιστικά στο να δοθούν στο μέτρο του εφικτού σωστές λύσεις σε αρκετά από τα πιεστικά προβλήματα που αντιμετώπιζε ο κλάδος οικονομικής δραστηριότητας για τον οποίο ο λόγος: *η τουριστική οικονομία*.

Όπως γίνεται αντιληπτό, την τουριστική πολιτική αυτού του είδους χαρακτηρίζει η αντίληψη ότι σε μια τουριστική οικονομία μικτού τύπου, όταν επιτευχθούν συνθήκες πλήρους απασχόλησης, δημιουργούνται αυτόματα οι κατάλληλες δομές και συνθήκες που επιτρέπουν την επίτευξη των στόχων της. Ο κρατικός παρεμβατισμός εκδηλώνεται τότε μόνο, όταν διαπιστωθεί ότι το παιχνίδι των δυνάμεων της τουριστικής αγοράς δεν διασφαλίζει την επίτευξη των στόχων της τουριστικής πολιτικής, πλην όμως γίνεται κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να μην καταλυθούν οι μηχανισμοί της. Μια τέτοια, όμως, τουριστική πολιτική δεν μπορεί παρά να έχει χαρακτήρα περιοδικότητας και μάλλον συμπτωματικής αντιμετώπισης των ποικίλων και ορισμένες φορές πιεστικών προβλημάτων που παρουσιάζονται κατά καιρούς σε μια τουριστική οικονομία. Ακόμα είναι αποκομμένη από μελλοντικές εξελίξεις τόσο στην τουριστική οικονομία, όσο και στην οικονομία.

2. Ανάγκη εκσυγχρονισμού της τουριστικής πολιτικής

Η τουριστική πολιτική των διάφορων κρατών πρέπει στο εξής να χαρακτηρίζεται από την αντίληψη μιας αρμονικής συνύπαρξης της τουριστικής οικονομίας με τους άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και από τη θεμελιακή αρχή της μεγιστοποίησης της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ωφέλειας που προκαλεί στη διάρκεια του χρόνου μια ορθολογιστικά προγραμματισμένη ανάπτυξη ή μεγέθυνση του τουρισμού. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο

τα προβλήματα τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται πια μεμονωμένα, αλλά μέσα από τοπικά, περιφερειακά και εθνικά προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Κοντολογίς τα προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης πρέπει να εντάσσονται στα προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, η δε υλοποίησή τους να επιχειρείται μέσα από αυτά.

Επιπλέον η σύγχρονη τουριστική πολιτική δεν πρέπει πια να αποδέχεται την άποψη ότι ο τουρισμός αποτελεί κλάδο οικονομικής δραστηριότητας "κλειδί" για την ανάπτυξη ή μεγέθυνση των οικονομιών. Με άλλα λόγια δεν πρέπει πια να αποδέχεται την άποψη ότι ο ρόλος που διαδραματίζει αυτός στην οικονομική ανάπτυξη ή μεγέθυνση ενός κράτους είναι πρωταγωνιστικός. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη νέα αυτή αντίληψη για τον τουρισμό, οι πολιτικές εξουσίες των διάφορων κρατών δεν πρέπει πια να δίνουν σε αυτόν καμιά προτεραιότητα και κανένα προβάδισμα απέναντι στους άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Βέβαια αυτό δεν είναι απόλυτα δεσμευτικό, γιατί σε ειδικές περιπτώσεις μπορεί να μην ενδείκνυται κάτι τέτοιο, όπως π.χ. σε ορισμένες μειονεκτικές και ορεινές περιοχές της επικράτειας τους, όπου προς το παρόν, τουλάχιστον, δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις και ίσως δεν υπάρξουν ποτέ.

Όπως γίνεται αντιληπτό, η βραχυχρόνια τουριστική πολιτική πρέπει, οπωσδήποτε, να παραχωρήσει το ταχύτερο δυνατό τη θέση της στη μεσοχρόνια, κυρίως, τουριστική πολιτική. Αυτό κρίνεται απόλυτα αναγκαίο, γιατί μόνο έτσι θα κατορθωθεί να ενωθούν οι προσπάθειες των φορέων της, για μια ορθολογικότερη, δυναμικότερη και αποτελεσματικότερη ανάπτυξη ή μεγέθυνση της τουριστικής οικονομίας, αλλά και γενικότερα για να αποδώσουν αυτές καλύτερα. Επίσης μόνο έτσι θα μπορέσουν οι προσπάθειες αυτές να έχουν θετικότερα αποτελέσματα για όλους αυτούς που ασκούν τις διάφορες οικονομικές λειτουργίες της τουριστικής οικονομίας, για την ίδια την τουριστική οικονομία, κατ' επέκταση δε και για την οικονομία.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων της σύγχρονης τουριστικής πολιτικής είναι η στρατηγική που χαράζεται και ακολουθείται από την πολιτική εξουσία να στηρίζεται, οπωσδήποτε, στη θεωρία του συστήματος, καθώς επίσης σε ορισμένες αρχές και συγκεκριμένα της συνεργασίας, της συλλογικής απόφασης και του συντονισμού.

Σχετικά με τη θεωρία του συστήματος και της στήριξη σε αυτήν της στρατηγικής που εφαρμόζει η πολιτική εξουσία για την επίτευξη επιθυμητών στόχων, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι αυτό βοηθά σημαντικά στο να μπορεί να δει κανείς την τουριστική προσφορά ενός κράτους και την πολιτική εξουσία σαν ένα ενιαίο σύστημα, μέσα στο οποίο η περιφερειακή και τοπική τουριστική προσφορά αποτελούν υποσυστήματα, μεταξύ των οποίων αναπτύσσονται ιδιαίτερες σχέσεις και δημιουργούνται στενές αλληλεξαρτήσεις. Αυτό θα γίνει καλύτερα κατανοητό, αν συνειδητοποιηθεί ότι η ικανοποίηση της τουριστικής ζήτησης δεν αποτελεί υπόθεση ενός μόνο ατόμου ή μιας μόνο επιχείρησης που προσφέρει τουριστικά προϊόντα. Για να ικανοποιηθεί, στο μέτρο πάντα του εφικτού, η τουριστική ζήτηση που παρουσιάζεται κάθε φορά σε μια τουριστική αγορά, χρειάζεται η συνδυασμένη προσφορά τουριστικών προϊόντων εκ μέρους μεταφορικών εταιρειών, τουριστικών εγκαταστάσεων, επισιτιστικών μονάδων, κέντρων διασκέδασης, ξεναγών κλπ. Επίσης ανάλογα με τη μορφή του προσφερόμενου ή ζητούμενου τουρισμού, θα πρέπει απαραίτητα να πληρούνται ορισμένες βασικές προϋποθέσεις, όπως π.χ. κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες, ωραίο τοπίο, καθαρές ακρογιαλιές, αρχαιολογικοί-ιστορικοί χώροι κλπ., καθώς επίσης σύγχρονη τουριστική υποδομή και ανωδομή.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η τουριστική ζήτηση δεν μπορεί να ικανοποιηθεί από την προσφορά τουριστικών προϊόντων, εκ μέρους μεμονωμένων ατόμων ή

επιχειρήσεων του τουριστικού κυκλώματος, αλλά μόνο από τη συνδυασμένη προσπάθεια των παραγόντων της τουριστικής προσφοράς προς αυτήν την κατεύθυνση. Όσο πιο απρόσκοπτη, συνειδητή και συνδυασμένη είναι η προσπάθεια τους αυτή, για την ικανοποίηση των αναγκών ή επιθυμιών της τουριστικής αγοράς, τόσο περισσότερο θα ικανοποιηθεί ποσοτικά και ποιοτικά η τουριστική ζήτηση, θα αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα της τουριστικής προσφοράς, θα ωφεληθούν οι τουριστικοί προορισμοί, η τουριστική οικονομία και σε τελευταία ανάλυση η οικονομία ενός κράτους.

Συμπερασματικά μπορεί να ειπωθεί ότι η τουριστική προσφορά αποτελεί ένα ενιαίο σύστημα, μια ολοκληρωμένη ενότητα, μια συλλογική προσφορά. Αυτό απλά σημαίνει ότι δεν αρκούν μόνο οι φιλότιμες προσπάθειες μεμονωμένων ατόμων ή επιχειρήσεων που προσφέρουν τουριστικά προϊόντα, για να ικανοποιηθούν οι ποικίλες τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες των ανθρώπων που διαρκώς αυξάνουν. Απαιτείται ακόμα μια συνεχής συλλογική προσπάθεια, καθώς επίσης μια στενή συνεργασία μεταξύ των φορέων της τουριστικής πολιτικής σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα επιτυγχάνεται αύξηση και βελτίωση της τουριστικής προσφοράς, αλλά ταυτόχρονα και της ανταγωνιστικότητας της, ενώ παράλληλα θα αποφεύγεται η επανάληψη λαθών που έγιναν στο παρελθόν και που σε πολλές περιπτώσεις είχαν τεράστιο οικονομικό ή/και κοινωνικό κόστος.

Η σύγχρονη τουριστική πολιτική πρέπει, μεταξύ άλλων, να αποβλέπει και σε μια όσο το δυνατό μεγαλύτερη διεύρυνση της βάσης του τουριστικού προγραμματισμού. Με άλλα λόγια πρέπει να αποβλέπει σε μια προγραμματισμένη ανάπτυξη ή μεγέθυνση της τουριστικής οικονομίας, που δεν θα αποφασίζεται εντελώς αυθαίρετα από το κέντρο και θα επιβάλλεται στην περιφέρεια, αλλά που θα αποφασίζεται από την περιφέρεια και εφόσον αυτή κρίνεται σκόπιμη ή επιτακτική θα υποστηρίζεται, συντονίζεται και κατευθύνεται από το κέντρο. Αυτό πρακτικά σημαίνει αποκέντρωση του τουριστικού προγραμματισμού και πολλών υπηρεσιών των φορέων της τουριστικής πολιτικής, όπως επίσης οικονομικών πόρων και ακόμα ενδεχόμενες παραχωρήσεις δημόσιων εκτάσεων και άλλων ακινήτων, που μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά, στην τοπική αυτοδιοίκηση. Ακόμα αυτό σημαίνει ότι οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης θα πρέπει να αρχίσουν να διαδραματίζουν έναν ολοένα και αποφασιστικότερο ρόλο τόσο στον προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης, όσο και στην υλοποίηση και τον έλεγχο της. Κάτι τέτοιο, όμως, προϋποθέτει ότι η τοπική αυτοδιοίκηση θα μπορέσει να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων και να αναλάβει τις δικές της αυξημένες ευθύνες, καταρτίζοντας, όπου είναι δυνατό, ολοκληρωμένα προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης, περιοχών της που συγκεντρώνουν τις απαραίτητες γι' αυτόν το σκοπό προϋποθέσεις, ανεξάρτητα από το αν οι εκτάσεις τους ανήκουν κατά κυριότητα σε αυτήν, δηλαδή στην τοπική αυτοδιοίκηση, ή σε τρίτους. Αυτό που προέχει είναι η εφαρμογή των προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης που θα καταρτίζει με δική της ευθύνη η τοπική αυτοδιοίκηση, να εγγυάται την εξασφάλιση οικονομικών και κοινωνικών ωφελειών για τους κατοίκους των περιοχών αυτών, αλλά σε τελευταία ανάλυση και για την ίδια.

Εκτός, όμως, από την κατάρτιση και εφαρμογή προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης, η τοπική αυτοδιοίκηση θα πρέπει στις περιοχές εκείνες που με τη δική της κυρίως συμβολή επιτυγχάνεται η τουριστική τους αξιοποίηση, να γίνεται και φορέας εκμετάλλευσης τους παντού όπου το επιβάλλουν οι περιστάσεις ή υπάρχει οικονομική σκοπιμότητα. Αυτό, βέβαια, προϋποθέτει τη σύσταση δημοτικών/κοινοτικών ή μικτών τουριστικών επιχειρήσεων, με τη συνεργασία και

συμμετοχή στις τελευταίες και άλλων φορέων, όπως π.χ. αγροτικών συνεταιρισμών, εργατικών οργανώσεων, εταιρειών λαϊκής βάσης ή ακόμα και ιδιωτών.

Κατόπιν όσων εκτέθηκαν πιο πάνω είναι φυσικό να διερωτηθεί κανείς αν και κατά πόσο μια σύγχρονη τουριστική πολιτική, σαν αυτή που σκιαγραφήθηκε πιο πάνω, μπορεί να εφαρμοστεί, δηλαδή από θεωρία να γίνει πράξη. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό κάθε άλλο παρά δύσκολη θα πρέπει να θεωρείται.

Σε ό,τι αφορά στον προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης, αυτός θα πρέπει, όπως ήδη ειπώθηκε, να είναι όσο το δυνατό πιο διευρυμένος και να εκφράζεται βασικά με την αποκέντρωση του μέχρι και σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, από τη μια πλευρά, και από την άλλη με την οργάνωση συμμετοχικών διαδικασιών στη λήψη αποφάσεων τουριστικής πολιτικής. Αυτό αναμφίβολα θα δημιουργήσει ορισμένα προβλήματα. Το σοβαρότερο, όμως, πρόβλημα θα προκύψει από την έλλειψη ειδικευμένου στον τουριστικό προγραμματισμό στελεχιακού και επιστημονικού δυναμικού σε όλους χωρίς εξαίρεση τους μικρούς οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης της περιφέρειας και τους περισσότερους μεσαίους. Βέβαια, η δικαιολογημένη αυτή έλλειψη ειδικευμένου στελεχιακού και επιστημονικού προσωπικού που παρατηρείται στην περιφέρεια και που ανάλογα με το αναπτυξιακό της επίπεδο γίνεται άλλοτε λιγότερο και άλλοτε πάλι περισσότερο αισθητή, θα μπορούσε έστω και μερικά να αναπληρωθεί από το κέντρο που συνήθως δεν αντιμετωπίζει τέτοιο πρόβλημα. Συγκεκριμένα θα μπορούσε ειδικά γι' αυτόν το σκοπό να συσταθεί μια υπηρεσία στο Υπουργείο Τουρισμού ή αν δεν υπάρχει τέτοιο σε οποιαδήποτε άλλο υπουργείο, που θα αναλάμβανε υπεύθυνα την παροχή τεχνικής και επιστημονικής βοήθειας, αλλά και κάθε είδους πληροφόρησης προς τους δήμους και τις κοινότητες της περιφέρειας που αντιμετωπίζουν λίγο - πολύ το πρόβλημα της έλλειψης ειδικευμένου στον τουριστικό προγραμματισμό στελεχιακού και επιστημονικού δυναμικού και που σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις που υπάρχουν πιθανότητες να το λύσουν διαφορετικά είναι αν όχι ανύπαρκτες, τουλάχιστον περιορισμένες.

Ενώ ο διευρυμένος προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης φαίνεται από πρώτη άποψη να είναι σχετικά εύκολη υπόθεση, δύσκολα θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι κάπως έτσι θα είναι τα πράγματα, όταν, σε εφαρμογή μιας προσαρμοσμένης στις σύγχρονες αντιλήψεις τουριστικής πολιτικής, επιχειρηθεί η πραγματοποίησή του. Είναι γνωστό ότι η πολιτική βούληση από μόνη της δεν οδηγεί πουθενά, αν ταυτόχρονα δεν υπάρχουν ή δεν δημιουργηθούν ορισμένες βασικές προϋποθέσεις. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής εντάσσεται κανονικά και η πολιτική βούληση για διευρυμένο τουριστικό προγραμματισμό, που, όπως ήδη ειπώθηκε, πρέπει βασικά να εκφράζεται με την αποκέντρωση του προγραμματισμού της τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης μέχρι και σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς επίσης με την οργάνωση συμμετοχικών διαδικασιών στη λήψη αποφάσεων τουριστικής πολιτικής.

Η αποκέντρωση του τουριστικού προγραμματισμού στο πλαίσιο της εφαρμογής μιας τουριστικής πολιτικής που να ανταποκρίνεται στις αυξημένες απαιτήσεις των καιρών, είναι στενά συνυφασμένη και με την αποκέντρωση ορισμένων υπηρεσιών των κυριότερων, τουλάχιστον, φορέων της τουριστικής πολιτικής. Σχετικά με αυτή θα πρέπει να ειπωθεί ότι βασικά δεν υπάρχει πρόβλημα, γιατί εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από τη βούληση των φορέων της τουριστικής πολιτικής, αλλά και από την εκτίμηση της σκοπιμότητας που εξυπηρετεί η λήψη μιας τέτοιας απόφασης εκ μέρους τους. Το μόνο πρόβλημα που ενδεχόμενα μπορεί να υπάρξει, είναι να καθυστερήσει λίγο - πολύ η αποκέντρωση των υπηρεσιών αυτών ανάλογα, πάντα, με τις γραφειοκρατικές διαδικασίες που απαιτούνται κατά

περίπτωση γι' αυτό. Όπως είναι γνωστό, οι διαδικασίες αυτές μπορεί να είναι περισσότερο χρονοβόρες, όταν οι φορείς της τουριστικής πολιτικής, που επιθυμούν να αποκεντρώσουν υπηρεσίες τους, ανήκουν στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και λιγότερο χρονοβόρες ή ακόμα και καθόλου, όταν αυτοί ανήκουν στον ιδιωτικό τομέα.

Το ίδιο ακριβώς μπορεί να πει κανείς ότι ισχύει σε γενικές γραμμές και για την αποκέντρωση οικονομικών πόρων ή/και συντελεστών τουριστικής παραγωγής, σε εφαρμογή, πάντα, μιας προσαρμοσμένης στις σύγχρονες αντιλήψεις τουριστικής πολιτικής.

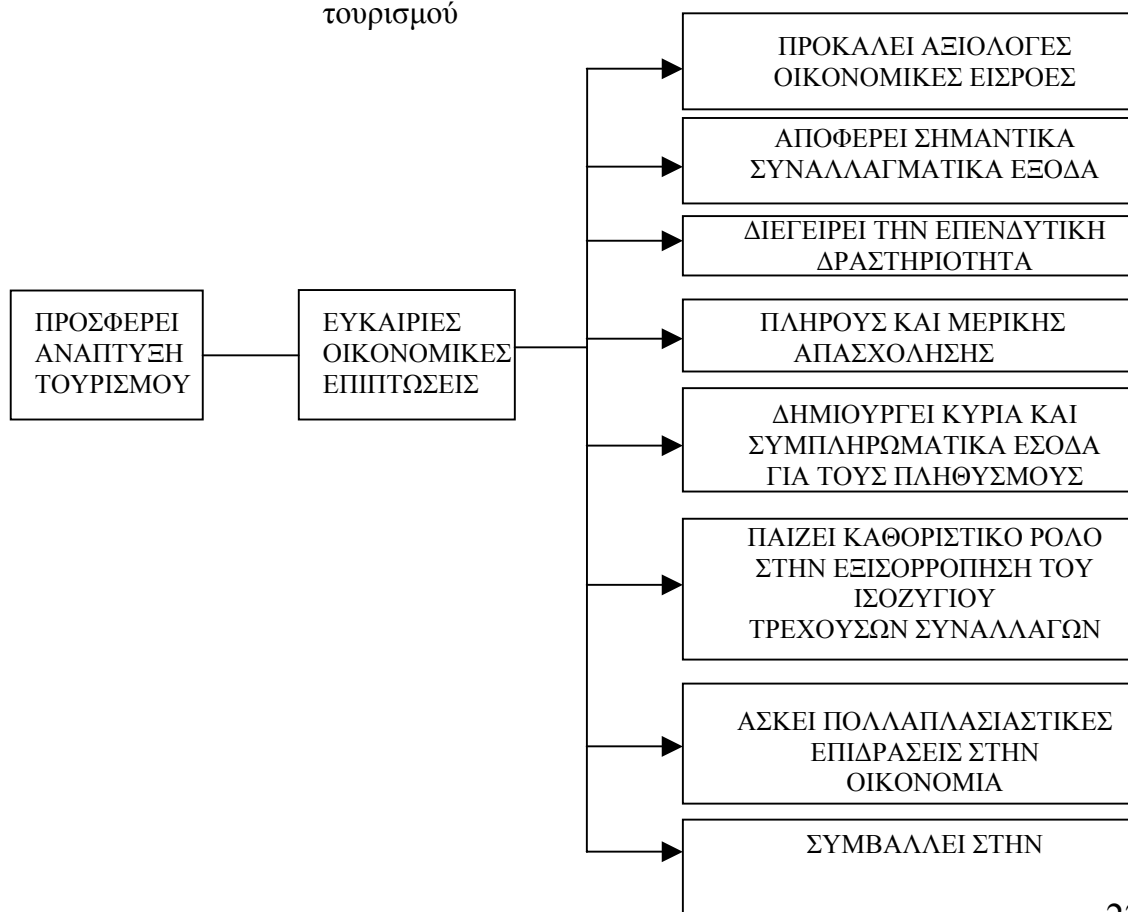
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΥ

Είναι πέρα από κάθε αμφισβήτηση ότι ο τουρισμός, σαν κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, μπορεί κάτω από προϋποθέσεις να αποτελέσει σημαντικότερο παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης (Διάγραμμα 1.5.) Κατά συνέπεια, η συμβολή του στη γενικότερη προσπάθεια των λαών και των πολιτικών εξουσιών τους για οικονομική ανάπτυξη ή μεγέθυνση πρέπει να θεωρείται χωρίς άλλο θετική.

Διάγραμμα 1.5.: Σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις από την ανάπτυξη του τουρισμού

Στα περισσότερα κράτη του πλανήτη μας και κυρίως στα αναπτυσσόμενα, οι πολιτικές εξουσίες τους, από τα πρώτα κιόλας στάδια ανάπτυξης του τουρισμού, προσέδωσαν σε αυτόν ένα μονόπλευρο οικονομικό προσανατολισμό. Το γεγονός αυτό είχε σαν συνέπεια να αποτελέσει ο τουρισμός αντικείμενο σπέκουλας και απροκάλυπτης εκμετάλλευσης, εκ μέρους μερίδας επιχειρηματιών, που σε πολλές περιπτώσεις όχι μόνο άγγιζε, αλλά και ξεπερνούσε τα όρια της αισχροκέρδειας, καθώς επίσης να εμφανίζεται η τουριστική προσφορά ασύνδετη και αποκομμένη από τους άλλους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας. Επιπλέον η αλόγιστη και αφυκολόγητη αυτή πολιτική είχε σαν συνέπεια, από τη μια πλευρά, να παραβλεφτούν οι κοινωνικές και πολιτιστικές πτυχές του τουριστικού φαινομένου και από την άλλη να αγνοηθεί σκόπιμα η ανθρώπινη του πτυχή. Έτσι, λοιπόν, ο τουρισμός σε πολλές περιπτώσεις αποτέλεσε μέσο στυγνής εκμετάλλευσης του ανθρώπου, του φυσικού του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής του κληρονομιάς, ενώ παράλληλα συνέβαλε στο να αλλοιωθεί σημαντικά η τουριστική εικόνα πολλών κρατών.

Όλα αυτά, αλλά και πολλά άλλα, ανάγκασαν, όπως ήταν φυσικό, τις πολιτικές εξουσίες των διάφορων κρατών να συνειδητοποιήσουν την επιτακτική ανάγκη χάραξης και εφαρμογής μιας αποτελεσματικότερης τουριστικής πολιτικής, η οποία στη φιλοσοφία της, στις βασικές της αρχές και στους στόχους της να είναι διαμετρικά αντίθετη από αυτήν που εξακολουθεί να εφαρμόζεται σήμερα σε πολλά κράτη του δυτικού κόσμου. Στο πλαίσιο της νέας αυτής αντίληψης, θα χρειαστεί να επανεκτιμηθούν και επαναπροσδιοριστούν πολλοί τουριστικοί στόχοι και ακόμα να αναθεωρηθούν μεμονωμένα προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης, ενώ το ουσιαστικό περιεχόμενο του τουρισμού θα πρέπει να τεθεί το ταχύτερο δυνατό σε εντελώς νέες βάσεις, για να πάψει οριστικά κάποτε να αποτελεί αυτός, έστω και μερικά, κλειστή οικονομική δραστηριότητα, που αποσκοπεί στην παραγωγή και διάθεση τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών των λίγων και όχι των πολλών. Η τουριστική πολιτική πρέπει στο εξής να έχει στο επίκεντρο της τον άνθρωπο και συγκεκριμένα τόσο αυτόν που παράγει τουριστικά προϊόντα, όσο και αυτόν που τα καταναλώνει ή κάνει χρήση τους, χωρίς καμιά απόλυτα διάκριση. Με άλλα λόγια, δεν πρέπει να αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση μόνο ξένων τουριστών ή έστω και μιας ντόπιας προνομιούχας μειοψηφίας, αλλά γενικά όλων εκείνων που έχουν τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες και θέλουν να τις ικανοποιήσουν, άσχετα αν μπορούν ή όχι. Ακόμα θα πρέπει να ειπωθεί ότι η τουριστική πολιτική στο εξής είναι απαραίτητο να επιδιώκει την αρμονική και ισόρροπη σύνδεση της τουριστικής προσφοράς με την πραγματική και διαρκώς διαφοροποιούμενη τουριστική ζήτηση. Γι' αυτό ένας από τους βασικούς στόχους πρέπει να είναι η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των θετικών οικονομικών επιδράσεων που ασκεί ο τουρισμός τόσο στα μέλη ενός οργανωμένου κοινωνικού συνόλου με κρατική υπόσταση, όσο και στον ίδιο. Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα πάψει πια ο τουρισμός να αποτελεί μια ξεχωριστή οικονομική οντότητα και θα συνδεθεί με τους άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.

Η διεθνής πρακτική έχει αποδείξει ότι για πολλά κράτη και ιδιαίτερα για τα αναπτυσσόμενα, ο τουρισμός αναμφίβολα αποτελεί αν όχι την αξιολογότερη, σίγουρα μια από τις αξιολογότερες συναλλαγματοφόρες πηγές τους. Το συνάλλαγμα που εισρέει σε αυτά κάθε χρόνο από τον τουρισμό καλύπτει σε πολλές περιπτώσεις ένα μεγάλο ποσοστό του παθητικού του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών τους. Πέρα από αυτό, όμως, ο τουρισμός συμβάλλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη πολλών κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Όπως είναι γνωστό, τα χρήματα που δαπανούν

οι ξένοι και ντόπιοι τουρίστες διοχετεύονται μέσα από τις τουριστικές επιχειρήσεις σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας για την αγορά αγροτικών, βιομηχανικών κλπ. προϊόντων, καθώς επίσης διάφορων υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να τονώνεται σημαντικά η εγχώρια οικονομική και εμπορική δραστηριότητα σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Ο τουρισμός, εκτός από σημαντικός κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, είναι ταυτόχρονα και σημαντικός εργοδότης. Η ανάπτυξη του, όπως είναι γνωστό, είναι στενά συνυφασμένη και με τη δημιουργία ικανοποιητικού αριθμού νέων θέσεων εργασίας, έστω και αν αυτές τις περισσότερες φορές έχουν εποχιακό, κατά κύριο λόγο, χαρακτήρα. Χάρη σε αυτόν βρίσκουν απασχόληση πολλοί άνεργοι και κυρίως υποαπασχολούμενοι σε αγροτικές περιοχές της περιφέρειας. Το σημαντικότερο, ίσως, απ' όλα είναι ότι ο τουρισμός μπορεί και δημιουργεί θέσεις εργασίας εκεί που συνήθως άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας, όπως π.χ. η βιομηχανία, η γεωργία κλπ., για λόγους που έχουν σχέση με τις εξωτερικές οικονομίες του τόπου στον οποίο επιχειρείται η ανάπτυξη του, αδυνατούν να δημιουργήσουν. Έτσι, λοιπόν, με την ανάπτυξη του τουρισμού σε περιοχές ενός κράτους όπου άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας έχουν περιορισμένες ή και καθόλου πιθανότητες να αναπτυχθούν, δεν επιτυγχάνονται μόνο οικονομικοί στόχοι, αλλά παράλληλα και κοινωνικοί, που απορρέουν από τον περιορισμό της μετανάστευσης και κυρίως της μαζικής μετατόπισης των πληθυσμών τους στα μεγάλα, κυρίως, αστικά κέντρα προς αναζήτηση καλύτερης τύχης.

Πέρα από θέσεις εργασίας ο τουρισμός δημιουργεί και έσοδα για τους πληθυσμούς των περιοχών όπου αναπτύσσεται και εξασφαλίζει πρόσθετα εισοδήματα για πολλές οικογένειες μικρομεσαίων επιτηδευματιών, ενώ παράλληλα συμβάλλει αποφασιστικά και στον περιορισμό του ανοίγματος της ψαλίδας που υπάρχει ανάμεσα στα εισοδήματα των κατοίκων των αστικών κέντρων και εκείνων της περιφέρειας. Εκτός, όμως, από τη δημιουργία εσόδων για τους πληθυσμούς της περιφέρειας και την εξομάλυνση του προσωπικού τους εισοδήματος, ο τουρισμός συμβάλλει επίσης στην περιφερειακή εξομάλυνση του εισοδήματος, ιδιαίτερα δε σε περιοχές με χαμηλό δείκτη οικονομικής δραστηριότητας και χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα των πληθυσμών τους. Η ανάπτυξη του τουρισμού σε αυτές τις περιοχές προκαλεί αξιόλογες οικονομικές εισροές. Μεταξύ άλλων φέρνει άφθονα χρήματα στους τόπους όπου πραγματοποιείται αυτή, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων κυκλοφορεί μέσα σε αυτούς, δημιουργώντας έτσι πρόσθετο εισόδημα για τους κατοίκους τους, καθώς επίσης έσοδα για την τοπική αυτοδιοίκηση και γενικότερα για το κράτος.

Οι άμεσες και εμφανείς επιδράσεις του τουρισμού στην οικονομία ενός κράτους που εκδηλώνονται, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, με τη θετική συμβολή του στην προσπάθεια εξισορρόπησης του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης, οικονομικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης, γενικά, και ειδικότερα της περιφέρειας. Εκτός από αυτές, όμως, υπάρχουν και άλλες που χαρακτηρίζονται σαν πολλαπλασιαστικές επιδράσεις. Οι επιδράσεις αυτές εκτός του ότι διευρύνουν τον οικονομικό και κοινωνικό ρόλο του

τουρισμού, διευρύνουν παράλληλα και τον κύκλο των κοινωνικών ομάδων που επηρεάζονται θετικά από το φαινόμενο.

Οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του τουρισμού που εκδηλώνονται από μια σειρά συναλλακτικών πράξεων, προκαλούν, κατά κανόνα, ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα. Τα ποσοτικά αποτελέσματα αναφέρονται στη διαμόρφωση του τουριστικού εισοδήματος, το τελικό ύψος του οποίου εξαρτάται από τον αριθμό των συναλλακτικών πράξεων που πραγματοποιούνται στο τουριστικό κύκλωμα. Οι συναλλακτικές αυτές πράξεις, σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει, μπορούν να φτάνουν μέχρι τις 15 και να διαμορφώνουν στο πενταπλάσιο την αρχική τουριστική δαπάνη, που αντιπροσωπεύει, έτσι, το τουριστικό εισόδημα.

Εξάλλου ο μεγάλος αριθμός των συναλλακτικών πράξεων που πραγματοποιούνται, δίνει τις ποιοτικές διαστάσεις του φαινομένου που αποτελούν, δηλαδή του τουρισμού, καθώς επίσης τα ποιοτικά του χαρακτηριστικά. Από την επιχείρηση μεταφορών, τον ξενοδόχο, τον τουριστικό πράκτορα, τον ξεναγό, τον έμπορο προϊόντων του τουριστικού κυκλώματος, τους υπαλλήλους και τα στελέχη τουριστικών επιχειρήσεων, το βιομήχανο, το βιοτέχνη, τον αγρότη που τροφοδοτεί άμεσα ή έμμεσα ξενοδοχεία και εστιατόρια με αγροτικά προϊόντα, τον τραγουδιστή, τον ηθοποιό, τον γιατρό, τον αρχιτέκτονα, τον οικοδόμο και το μικροπωλητή που πουλά τα εμπορεύματα του στους δρόμους κλπ., όλοι αυτοί οι επιτηδευματίες που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον τουρισμό, αλλά και άλλοι που ενδεχόμενα δεν αναφέρθηκαν, δέχονται λίγο - πολύ τις επιδράσεις του τουρισμού, ενώ πολλές από αυτές ζουν αποκλειστικά από αυτόν.

Πέρα απ' όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω σχετικά με τις άμεσες πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του τουρισμού, θα πρέπει, έστω και συνοπτικά, να γίνει αναφορά και στις άλλες προεκτάσεις που έχουν αυτές στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο, πλην όμως κατά έμμεσο τρόπο, δηλαδή στο βαθμό που το δημόσιο και η τοπική αυτοδιοίκηση επαναφέρουν στο κοινωνικό σύνολο, με τη μορφή των κοινωνικών επενδύσεων, ένα μέρος από τα έσοδα τους από τον τουρισμό.

Η ανάπτυξη του τουρισμού ούτε από τη μια στιγμή στην άλλη μπορεί να επιτευχθεί, αλλά ούτε και από μόνη της. Όπως είναι γνωστό, αυτή εκτός των άλλων είναι στενά συνυφασμένη και με την πραγματοποίηση σοβαρών επενδύσεων από πλευράς κράτους, τοπικής αυτοδιοίκησης και κυρίως της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Οι επενδύσεις αυτές πραγματοποιούνται, κατά κύριο λόγο, για την κατασκευή, επέκταση και συντήρηση των έργων τουριστικής υποδομής και ανωδομής, πλην όμως συνοδεύονται και από άλλες δαπάνες, όπως π.χ. για φορολογικά και επενδυτικά κίνητρα, για τουριστική διαφήμιση και δημόσιες σχέσεις, για καθαριότητα, για φωτισμό και ύδρευση, για προστασία του περιβάλλοντος κλπ. των τουριστικών τόπων. Όπως ήδη ειπώθηκε, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης των κρατών του πλανήτη μας, εντελώς ιδιαίτερα δε αυτών που για οποιουσδήποτε λόγους δεν έχουν κατορθώσει ακόμα να διακόψουν το φαύλο κύκλο της φτώχειας και της μιζέριας τους. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι ο τουρισμός αποτελεί πανάκεια για την επίλυση

των οικονομικών προβλημάτων τόσο των αναπτυγμένων, όσο και των αναπτυσσομένων κρατών ή περιοχών.

Οι θετικές επιδράσεις από τον τουρισμό σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο γίνονται αισθητές μόνο όταν η επιχειρούμενη ανάπτυξη ή μεγέθυνση του πραγματοποιείται ορθολογιστικά, προγραμματισμένα και κυρίως με συνεχή και λεπτομερή έλεγχο σε κάθε αναπτυξιακή / μεγεθυντική φάση, πολύ περισσότερο δε, όταν αυτή συνοδεύεται από παράλληλη προσπάθεια ανάπτυξης ή μεγέθυνσης των τομέων της πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής. Με αυτόν τον τρόπο περιορίζονται σημαντικά και οι αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού, και αυτό γιατί: (α) αποφεύγεται ο συγκεντρωτισμός και το φαινόμενο της εξάρτησης του τουριστικού τόπου από έναν και μόνο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και συγκεκριμένα τον τουρισμό, (β) αμβλύνεται η εποχιακή απασχόληση του ανθρώπινου δυναμικού του τόπου υποδοχής τουριστών, (γ) αυξάνεται η χρονική διάρκεια εκμετάλλευσης των τουριστικών εγκαταστάσεων, (δ) μετριάζεται η αντιμετώπιση του ντόπιου τουρίστα σαν ανεπιθύμητου πελάτη, (ε) περιστελλεται η υποβάθμιση και πολύ περισσότερο η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς επίσης της πολιτιστικής κληρονομιάς, (στ) μειώνεται σημαντικά η ποιοτική υποβάθμιση των προσφερομένων τουριστικών προϊόντων, και (ζ) παύει βαθμιαία να θυσιάζεται η ανταγωνιστικότητα του τουρισμού χάρη στο εύκολο πρόσκαιρο κέρδος και στα τεράστια οικονομικά συμφέροντα των μεσαζόντων του τουρισμού.

Ο τουρισμός αποτελεί, όπως είναι γνωστό, τμήμα του παραγωγικού μηχανισμού μιας οικονομίας και σαν τέτοιο θα πρέπει η αποδοτικότητα του να ερευνάται όχι μόνο με κριτήρια επίτευξης στόχων σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, μέσα στο στενό πλαίσιο του κλάδου της τουριστικής οικονομίας, αλλά και με μακροχρόνιες προοπτικές της ουσιαστικής συμβολής του στην επίτευξη των γενικότερων οικονομικών και κοινωνικών στόχων του προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης ενός κράτους. Με αυτήν την έννοια, διάφορες απόψεις που έχουν αναπτυχθεί κατά καιρούς για τη θέση του τουρισμού στις οικονομίες, θα εξεταστούν κάτω από το πρίσμα της αναζήτησης του βαθμού αποδοτικότητας του τουρισμού σαν

κλάδου οικονομικής δραστηριότητας, μέσα στο ευρύτερο φάσμα του οικονομικού και κοινωνικού κόστους που δημιουργείται.

Η αξιολόγηση της οικονομικής θέσης του τουρισμού, που είναι συνυφασμένη με το κόστος και την αποδοτικότητα του Κλάδου γενικότερα, δεν θα πρέπει να γίνεται μόνο με βάση την καθαρή συναλλαγματική θέση που διαμορφώνει κάθε χρόνο το τουριστικό ισοζύγιο πληρωμών, διαφορετικά κάθε άλλο παρά σαν αντικειμενική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Έτσι, λοιπόν, μπορεί να γίνει αυτή θετικά με τη μέτρηση των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στην τουριστική οικονομία σε ορισμένο τόπο και χρόνο και αρνητικά με τον προσδιορισμό των δυσμενών επιπτώσεων, που προκαλούνται σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, εξαιτίας μιας υπερβολικής ή και μονόπλευρης προώθησης της ανάπτυξης ή μεγέθυνσης του τουρισμού. Τις αρνητικές αυτές επιπτώσεις επικαλούνται, μάλιστα, πολλοί επιχειρηματικοί φορείς της μεταποιητικής δραστηριότητας για να θεμελιώσουν την άποψη που διατυπώνουν, σύμφωνα με την οποία το κόστος του τουριστικού συναλλάγματος ισούται, περίπου, με τις δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν και τις θυσίες που έγιναν για την απόκτηση του. Αναμφίβολα η άποψη αυτή αγγίζει τα όρια της υπερβολής, γιατί ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η ανάπτυξη του τουρισμού προκαλεί σε ορισμένες περιπτώσεις αρνητικές επιδράσεις, η συμβολή του κλάδου στην οικονομική ανάπτυξη ή μεγέθυνση κάθε άλλο παρά να παραγνωριστεί μπορεί και πολύ περισσότερο να αποσιωπηθεί. Ανεξάρτητα από αυτό, όμως, τόσο οι θετικές, όσο και οι αρνητικές επιδράσεις του θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη κατά την αξιολόγηση του κόστους και των αποτελεσμάτων των τουριστικών επενδύσεων, ώστε να αποφεύγεται η εκτέλεση αντιπαραγωγικών έργων υποδομής και ανωδομής στην τουριστική οικονομία, κατ' επέκταση δε και οι αρνητικές τους επιδράσεις σε αυτήν. Αυτό μπορεί εύκολα να επιτευχθεί αν η επιλογή των τουριστικών επενδύσεων γίνει με ορθολογιστικά κριτήρια και κυρίως, αν προκαταβολικά διαπιστωθεί ότι αυτές πραγματικά προωθούν στη διάρκεια του χρόνου την υπόθεση της ανάπτυξης ή μεγέθυνσης του κλάδου και γενικότερα της οικονομίας.

Χωρίς να έχουν γίνει σχετικές μετρήσεις για να διαπιστωθεί εκ των προτέρων στο μέτρο του εφικτού η αποδοτικότητα των τουριστικών επενδύσεων αποδεικνύεται απολογιστικά ότι ορισμένες από αυτές ήταν αντιοικονομικές, όχι γιατί κόστισαν περισσότερο από άλλες παραγωγικές επενδύσεις, αλλά κυρίως γιατί τα αποτελέσματά τους υπήρξαν ανάξια λόγου, δηλαδή εντελώς ασήμαντα. Όλα όσα αναπτύχθηκαν πιο πάνω είναι επιδεκτικά ποσοτικού προσδιορισμού, που σημαίνει ότι μπορεί κανείς σχετικά εύκολα να προσδιορίσει τόσο το κόστος, όσο και το όφελος των τουριστικών επενδύσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο **ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΖΩΝΩΝ ΤΗΣ** **ΕΛΛΑΔΑΣ**

Πέρα από την παρουσίαση των τουριστικών ζωνών της Ελλάδας κάτω από το πρίσμα ορισμένων ποιοτικών στοιχείων, όπως εκφράζονται με τους δείκτες «τουριστικότητας», κρίνεται απαραίτητη μια αναλυτικότερη κάπως παρουσίαση και μερικών ποιοτικών χαρακτηριστικών τους, που συνθέτουν την «τουριστική προσωπικότητα» της συγκεκριμένης ζώνης και την εκφράζουν δυναμικά. Η παρουσίαση αυτή δεν έχει βέβαια στόχο να μελετήσει σε βάθος και πλάτος τις τουριστικές ζώνες της Ελλάδας, που μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενα ειδικών μονογραφιών, απλώς επιδιώκει να τις σκιαγραφήσει σε μια προσπάθεια να δώσει την «προσωπικότητα» της καθεμίας, επισημαίνοντας χαρακτηριστικά στοιχεία της υπάρχουσας σ' αυτές κατάστασης και των προοπτικών που διαγράφονται για την παραπέρα τουριστική τους ανάπτυξη. Η σειρά με την οποία παρουσιάζονται οι τουριστικές ζώνες είναι εκείνη στην οποία τις έχουμε κατατάξει με τους δείκτες «τουριστικότητας» που καταρτίσαμε, από την οποία απουσιάζει η Κρήτη καθώς αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο.

1. ΑΤΤΙΚΗ

Η ζώνη της Αττικής, που περιλαμβάνει την ευρύτερη περιοχή της Πρωτεύουσας και τα νησιά του Αργοσαρωνικού, αποτελεί τη μεγαλύτερη τουριστική ζώνη της Ελλάδας, αφού σ' αυτήν πραγματοποιούνται πάνω από το 1/3 του συνόλου των διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχεία και βοηθητικά καταλύματα. Βέβαια στις διανυκτερεύσεις αυτές μετράνε και εκείνες που πραγματοποιούνται από «ταξιδιώτες» ξένους και ημεδαπούς, που επισκέπτονται την Αθήνα και για άλλους λόγους (επιχειρηματικούς, υγείας κ.τ.λ.). τους οποίους όμως εξομοιώνουμε με «τουρίστες» αφού σε τελική ανάλυση προκαλούν και οι δύο κατηγορίες τα ίδια αποτελέσματα (μένουν σε ξενοδοχεία, τρώνε σε εστιατόρια και ψωνίζουν). Η Αθήνα δεν είναι μόνο το πρώτο διεθνές τουριστικό μας κέντρο (καλύπτει το 1/4 της κίνησης των αλλοδαπών), αλλά και η μεγαλύτερη «πόρτα» από την οποία μπαίνουν στην Ελλάδα πάνω από το 75% τον «αεροπορικών» επισκεπτών μας. Η Αθήνα «λειτουργεί» ακόμα και σαν ενδιάμεσο κέντρο για την προώθηση τουριστών στις ακτές της Αττικής, στην περιοχή του Σαρωνικού, στην Εύβοια (Ερέτρια), μέχρι και στις Κυκλάδες (Τήνο, Μύκονο). Ακόμα είναι η αφετηρία για ημερήσιες εκδρομές προς επίσκεψη

αρχαιολογικών χώρων έξω από την Αθήνα (Δελφοί, Ολυμπία, Ναύπλιο, Μυκήνες κ.τ.λ.), και το λιμάνι επιβίβασης (Πειραιάς) για κρουαζιέρες στα νησιά Αιγαίου.

Η περιοχή της Αττικής φιλοξενεί τους περισσότερους Αμερικανούς (40% περίπου), οι όποιοι χρησιμοποιούν την Αθήνα, που είναι άλλωστε και ο μοναδικός σταθμός εισόδου τους στην Ελλάδα, για να επισκεφθούν διάφορες περιοχές (Κρήτη, Ρόδο, Κέρκυρα κ.ά.) και κυρίως τους τόπους της καταγωγής τους, ένα σημαντικό ποσοστό από αυτούς (ομογενείς). Η Αθήνα και γενικά όλη η ζώνη της Αττικής αποτελεί και το πρώτο πολιτιστικό κέντρο της Ελλάδας, γιατί έκτος από την Ακρόπολη με τον περίφημο Παρθενώνα, διαθέτει πολλά αρχαία μνημεία, βυζαντινές εκκλησίες και μουσεία (Ακροπόλεως, Μπενάκη, Βυζαντινό, Ιστορικό και Εθνολογικό, Έθνικό Αρχαιολογικό, Εθνική Πινακοθήκη Λαϊκής και Διακοσμητικής Τέχνης κ.ά.). Πέρα απ' αυτά προσφέρει και τις περισσότερες απ' όλη την «τουριστική» Ελλάδα, ευκαιρίες για ψυχαγωγία (Φεστιβάλ Αθηνών, Ήχος και Φως φολκλορικά συγκροτήματα ελληνικών χωρών, κέντρα διασκέδασης, τυπικές Ελληνικές ταβέρνες κ.ά.). Εκείνο που θα μπορούσε να προσθέσει κανείς ακόμα είναι οι ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στην Αττική, οι οποίες την καθιστούν ευχάριστη για όλες τις εποχές.

2. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

Η ζώνη της Δωδεκανήσου με επίκεντρο τη Ρόδο, αποτελεί τη δεύτερη σε όγκο επισκεπτών τουριστική περιοχή της Ελλάδας (καλύπτει πανό από το 15% της συνολικής κίνησης), ουσιαστικά όμως είναι η πρώτη, αν ληφθεί υπόψη η υψηλή τουριστική της «πυκνότητα» (σχέση επισκεπτών προς πληθυσμό). Η Δωδεκάνησος προσφέρει τουρισμό όλων των ειδών, από τον κοσμοπολίτικο διεθνή τουρισμό της Ρόδου, τον ενδιάμεσο μικτό (διεθνή - εσωτερικό) τουρισμό της Κώ και της Πάτμου, μέχρι τον «πρωτόγονο» τουρισμό των μικρών νησιών, όπως της Καρπάθου, Καλύμνου, Λέρου, Νισύρου, Αστυπάλαιας κ.ά. Μερικά από τα μικρά της νησιά που βρίσκονται κοντά στη Ρόδο και Κω (Σύμη, Χάλκη, Νίσυρος, Κάλυμνος), δραστηριοποιούνται σαν «δορυφόροι» επισκεπτών μιας μέρας, που ξεκινούν από τα παραπάνω διεθνή τουριστικά κέντρα της περιοχής.

Η Ρόδος, που συγκεντρώνει τα 90% της τουριστικής κίνησης της Δωδεκανήσου και το 1/4 περίπου του αλλοδαπού τουρισμού της Ελλάδας, θεωρείται αναμφισβήτητα το πρώτο ελληνικό «αμιγές» τουριστικό κέντρο διεθνούς τουρισμού της Χώρας. Έχει παράδοση στο διεθνή τουρισμό από την προπολεμική ακόμα περίοδο και είναι η πρώτη περιοχή που από 20ετίας δέχεται οργανωμένο μαζικό τουρισμό με απευθείας πτήσεις που μεταφέρουν σήμερα το 90% των ξένων επισκεπτών της από 30 και πάνω κέντρα - τουριστικές αγορές του εξωτερικού. Την καθιέρωση της μεταξύ των πρώτων τουριστικών προορισμών της Μεσογείου, οφείλει στα φυσικά και πολιτιστικά της «προσόντα», στην υψηλού επιπέδου ξενοδοχειακή της υποδομή, στη φήμη της, στην επιχειρηματικότητα των ανθρώπων της και στις «παραδοσιακές» της σχέσεις με μεγάλους τουριστικούς οργανισμούς της Ευρώπης και ιδιαίτερα της Σκανδιναβίας. Η Ρόδος «ανακαλύφθηκε» από τους Σκανδιναβούς και θεωρείται σήμερα «Σκανδιναβική αποικία», αφού το 50% της πελατείας της προέρχεται από το χώρο αυτό (Σουηδία, Δανία, Νορβηγία και Φινλανδία). Η δεύτερη σε σπουδαιότητα αγορά της Ρόδου είναι η Γερμανία, που καλύπτει το 17% της συνολικής της κίνησης, με την Αγγλία, Ολλανδία, Ελβετία κ.τ.λ. να ακολουθούν. Άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα της Ρόδου είναι η εκτεταμένη τουριστική περίοδος (μέσα Μαρτίου μέχρι μέσα Νοεμβρίου) και η σχετικά αυξημένη μέση διάρκεια παραμονής των επισκεπτών της (10 μέρες περίπου). Δέχεται ακόμα, κάθε χρόνο και

ένα αριθμό γύρω στις 250.000 επισκεπτών μιας μέρας (κρουαζιερίστες), που γίνονται συνήθως τα επόμενα χρόνια τουρίστες πολυήμερης παραμονής.

Χαρακτηριστικό ακόμα γνώρισμα της Ρόδου είναι η μεγάλη συγκεντροτικότητα των ξενοδοχειακών της επιχειρήσεων και το υψηλό ποσοστό απασχόλησης τους, που είναι το μεγαλύτερο της Ελλάδας και πλησιάζει το 75%. Η Ρόδος έχει ακόμα καθιερωθεί σαν κέντρο τουρισμού συνεδρίων και προωθεί την ανάπτυξη τουρισμού τρίτης ηλικίας, προβάλλοντας τις ευνοϊκές κλιματολογικές της συνθήκες, που παράλληλα ευνοούν και τον χειμερινό τουρισμό, που η ανάπτυξη του παρουσίασε στη Ρόδο τα καλύτερα αποτελέσματα. Ίσως θα πρέπει να σημειωθεί ακόμα η υψηλή της συναλλαγματική απόδοση, που το 1979 ξεπέρασε τα 200 εκατομμύρια δολάρια. Τέλος ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πολιτιστικοί της θησαυροί με την μοναδικότητα της Λίνδου και της Μεσαιωνικής Πόλης, που αποτελεί «ζωντανό» μνημείο παραδοσιακού οικισμού.

Μιλώντας για τη Δωδεκάνησο θα πρέπει ν' αναφερθούμε και στην Κω, που είναι το δεύτερο τουριστικό κέντρο της περιοχής, συγκεντρώνοντας το 9% του ξένου τουρισμού της Δωδεκάνησου. Η Κως είναι σήμερα ένας καινούργιος προορισμός στον διεθνή τουρισμό με μεγάλη ζήτηση. Η φήμη της σαν πατρίδα του πατέρα της ιατρικής Ιπποκράτη, οι φυσικές της ομορφιές, το καλό της κλίμα, οι πολιτιστικοί της θησαυροί (Ασκληπιείο, Casa Romana, Πλάτανος κ.τ.λ.) την έχουν καθιερώσει σαν ιδανικό τόπο για διακοπές «χαλάρωσης». Σχετικό και το Ίδρυμα Υγείας, που πρόσφατα ανέγγειλε ο καρδιοχειρουργός Μπάρναρντ. Η Κως συνδέεται κι αυτή απευθείας με ναυλωμένες πτήσεις με τις μεγάλες τουριστικές αγορές της Ευρώπης και παράλληλα διατηρεί ισχυρούς δεσμούς με τον εσωτερικό τουρισμό, αφού πριν ακόμα λίγα χρόνια ήταν το πρώτο παραθεριστικό νησιώτικο κέντρο για τον Έλληνα τουρίστα.

Τέλος δε θα πρέπει να ξεχάσουμε και την Πάτμο, το μοναδικό αυτό Ιερό νησί που με την πλούσια πνευματική του παράδοση και τους ανεκτίμητους θησαυρούς σε κειμήλια, χειρόγραφα, βιβλία και στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού, αποτελεί σήμερα ένα διεθνές κέντρο πολιτιστικού τουρισμού. Η πρόσφατη συνάντηση των αντιπροσώπων των Εκκλησιών για τη συνέχιση του «διαλόγου» καθιερώνει πια την Πάτμο σαν παγκόσμιο κέντρο της Ορθοδοξίας και αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία στην προσπάθεια που καταβάλλεται να μείνει το νησί έξω από το μαζικό τουρισμό και ν' αναπτύξει εκλεκτικό τουρισμό.

3. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η τουριστική ζώνη της Μακεδονίας, που καλύπτει τον εδαφικό χώρο από τον Όλυμπο μέχρι τον Νέστο ποταμό και περιλαμβάνει 13 νομούς, αποτελεί σε έκταση τη μεγαλύτερη ζώνη, αφού κατέχει το 1/4 της συνολικής επιφάνειας της Ελλάδας.

Διαθέτει ποικιλία «τουριστικών πόρων», από φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία, που έλκουν τους επισκέπτες της περιοχής. Ανάμεσα στα φυσικά στοιχεία διακρίνουμε τις λίμνες της Δοϊράνης, της Καστοριάς και της Μικρής και Μεγάλης Πρέσπας, τους καταρράκτες της Έδεσσας, τις παραλίες του Θερμαϊκού και το ανεπανάληπτο τοπίο της Χαλκιδικής και της Θάσου. Ανάμεσα στα πολιτιστικά στοιχεία διακρίνουμε τις αρχαιότητες των Φιλίππων, της Πέλλας, της Βεργίνας, της Ολύνθου κ.ά., τα μνημεία του Βυζαντίου στη Θεσσαλονίκη, Βέροια. Καστοριά και Διδυμότειχο και τη μοναστική πολιτεία του Αγίου Όρους με τη ζωντανή βυζαντινή παράδοση. Η Μακεδονία αποτελεί στο σύνολο της ένα κέντρο «μικτού» τουρισμού (διεθνούς - εσωτερικού) με συμμετοχή 13% περίπου στη συνολική κίνηση της Ελλάδας.

Πρώτο, διεθνές μάλιστα, τουριστικό κέντρο της περιοχής είναι η Θεσσαλονίκη, που μαζί με την Αγ. Τριάδα, συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό των ξένων επισκεπτών της Μακεδονίας. Ένα μεγάλο μέρος των ξένων αυτών «εισέρχεται» στη Θεσσαλονίκη με απευθείας αεροπορικές συνδέσεις από τα κέντρα της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης. Η Θεσσαλονίκη λόγω της Διεθνούς Εκθέσεως και της δομής της σαν κέντρο εμπορικό και πνευματικό δέχεται και επισκέπτες που σκοπός του ταξιδιού τους δεν είναι μόνο ο τουρισμός αλλά η Έκθεση, η διεκπεραίωση υποθέσεων, η συμμετοχή σε συνέδρια κ.τ.λ. Η Θεσσαλονίκη παρουσιάζει ακόμα αυξημένη συνοριακή κίνηση με τους Γιουγκοσλάβους που την επισκέπτονται κυρίως για να κάνουν τα ψώνια τους κατά τη διάρκεια της Έκθεσης ή των εκπτώσεων (Φεβρουάριος, Αύγουστος). Η Θεσσαλονίκη χρησιμοποιείται σαν ενδιάμεσος σταθμός για την προώθηση ξένων τουριστών στα κέντρα διεθνούς τουρισμού της Χαλκιδικής, της Θάσου και της περιοχής του Πλαταμώνα που συγκεντρώνουν σημαντική κίνηση. Οι περιοχές αυτές λειτουργούν σαν τόποι παραθερισμού σε αντίθεση με τη Θεσσαλονίκη που κατά βάση είναι εμπορικό κέντρο που επιδιώκει να καθιερωθεί και σαν κέντρο διεθνών συνεδρίων αξιοποιώντας της δυνατότητες που της προσφέρει η πνευματική της υποδομή και το σύγχρονο και άρτια εξοπλισμένο ξενοδοχειακό της δυναμικό. Η Δυτική Μακεδονία με τους παραδοσιακούς της πολιτισμούς και την έντονη λαϊκή της παράδοση συγκεντρώνει ένα μεγάλο ποσοστό Ελλήνων «αυτοκινητοτουριστών» που περιηγούνται τις περιοχές αυτές αναζητώντας τις ρίζες του πολιτισμού μας. Ανάμεσα στις περιοχές αυτές ξεχωρίζουν η Καστοριά και η Σχιάτιστα που καθιερώθηκαν διεθνή κέντρα γουνεμπορίου και σαν τέτοια συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό «ειδικών» επισκεπτών από όλο τον κόσμο.

4. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Η περιοχή της Πελοποννήσου αποτελεί την τέταρτη κατά σειρά τουριστική ζώνη της Ελλάδας με συμμετοχή 10% περίπου στη συνολική κίνηση της χώρας. Βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση σε σχέση με το κέντρο, την Αθήνα, με την οποία συνδέεται σχεδόν αποκλειστικά δια ξηράς. Η εύκολη ακριβώς οδική προσπέλαση της περιοχής από την Πρωτεύουσα την έχει καθιερώσει ανάμεσα στα πρώτα κέντρα παραθερισμού για τους Έλληνες και ακόμα ανάμεσα στους τόπους για εκδρομές του «Σαββατοκύριακου». Έτσι μπορούμε να πούμε ότι η Πελοπόννησος «τουριστικά» διατηρεί ακόμα την «ελληνική» της φυσιογνωμία. Η γεωγραφική της θέση την καθιστά ακόμα και «πόρτα» εισόδου, μέσω του λιμανιού της Πάτρας, των επισκεπτών που προέρχονται από την Ιταλία και προορίζονται κυρίως για τις ακτές της Αττικής. Για τους πολιτιστικούς της θησαυρούς και τις φυσικές της ομορφιές έχει ειπωθεί πώς η Πελοπόννησος είναι «ένα απίστευτα πλούσιο υπαίθριο Μουσείο Τέχνης και Ιστορίας τριών χιλιετηρίδων, με τα εκθέματα του σοφά τοποθετημένα ανάμεσα σε μερικά από τα ωραιότερα τοπία που αντίκρισε ποτέ μάτι ανθρώπου». Οι χαρακτηρισμοί αυτοί δεν είναι υπερβολικοί γιατί πραγματικά η Πελοπόννησος είναι το εθνολογικό μας Μουσείο «πολιτιστικής κληρονομιάς και φυσικού κάλλους».

Οι Μυκήνες, η Τύρινθα, η Ολυμπία, η Πύλος, η Κόρινθος, η Επίδαυρος από την αρχαιότητα και ο Μυστράς, η Σπάρτη και τα φράγκικα κάστρα από τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή εποχή, είναι μερικά από τα πιο χαρακτηριστικά πολιτιστικά μνημεία της περιοχής. Από τα φυσικά στοιχεία διακρίνουμε τον Ταΰγετο με τα γραφικά χωριά του, τον καταπράσινο κάμπο της Αργολίδας, τα Θερμά λουτρά Καϊάφα, Μεθάνων και Κυλλήνης, που καθιερώνουν την περιοχή και «λουτροθεραπευτική», το ορεινό τμήμα της Βυτίνας με το δάσος των Ελλάτων, το

σπηλαιολογικό πλούτο της περιοχής με το περίφημο Μέγα Σπηλαίο του Δυρού, τις παραλίες του Αργολικού κόλπου της δυτικής πλευράς, τη ριβιέρα του Κορινθιακού κόλπου και γενικά το τοπίο της περιοχής, που παρουσιάζει εναλλαγές ανάμεσα θάλασσας, κάμπου και βουνού. Στις βασικές και πολιτιστικές ομορφιές πρέπει να προσθέσει κανείς και το ξενοδοχειακό της δυναμικό, που παρουσιάζει μια εξισορροπημένη κατανομή σ' ολόκληρο το χώρο της Πελοποννήσου, έτσι που εξυπηρετεί ικανοποιητικά την ταξιδευτική κίνηση και τον «παραθεριστικό τουρισμό» των ημεδαπών. Ωστόσο θα πρέπει να επισημάνουμε και μερικές εστίες αλλοδαπου τουρισμού στις περιοχές του Λουτρακίου, του Ναυπλίου, του Τολό, της Κορίνθου, των Πατρών και των ακτών του Πύργου, που καθώς βρίσκονται πιο κοντά στη Δύση και συνδέονται με τα Ιόνια Νησιά, προσφέρονται για ανάπτυξη παραθεριστικών κέντρων διεθνούς τουρισμού.

5. ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ

Η περιοχή των Ιονίων Νησιών είναι η πέμπτη κατά σειρά τουριστική ζώνη της Ελλάδας καλύπτοντας το 6% της συνολικής τουριστικής κίνησης. Στη ζώνη αυτή ανήκουν τα νησιά Κέρκυρα, Κεφαλλονιά, Ζάκυνθος, Λευκάδα, Ιθάκη και Παξοί, που παρουσιάζουν σαν προορισμοί σημαντικές διαφοροποιήσεις, που κυμαίνονται ανάμεσα κοσμοπολίτικου αλλοδαπού τουριστικού και «πρωτόγονου» λαϊκού παραθεριστικού τουρισμού ημεδαπών. Τα Ιόνια Νησιά μπορεί να μη διαθέτουν τους αρχαιολογικούς θησαυρούς της Ηπειρωτικής Ελλάδας, του Αιγαίου και της Κρήτης όμως είναι προνομιακά σε φυσικές ομορφιές και ακόμα έχουν μια έντονη επίδραση από τη δυτική κουλτούρα που τα κάνει να υπερτερούν σε προσαρμοστικότητα προς τις απαιτήσεις του διεθνή τουρισμού. Από τα Ιόνια νησιά η Κέρκυρα είναι διεθνές τουριστικό κέντρο ενώ τα άλλα νησιά δραστηριοποιούνται κυρίως με τον εσωτερικό τουρισμό.

Η Κέρκυρα, υστέρη από τη σημαντική ανάπτυξη της Κρήτης, πέρασε στην τέταρτη θέση, μετά την Αθήνα και Ρόδο σαν διεθνές τουριστικό κέντρο, που συγκεντρώνει το 8% περίπου της συνολικής κίνησης των αλλοδαπών στην Ελλάδα. Για λόγους ιστορικούς η προέλευση των ξένων επισκεπτών της είναι διαφορετική από τους άλλους ελληνικούς προορισμούς. Συγκεκριμένα στην Κέρκυρα κυριαρχούν οι Άγγλοι, που καλύπτουν το 35% της τουριστικής της κίνησης, όπως επίσης αξιόλογο ποσοστό καλύπτουν και οι Γάλλοι και Ιταλοί λόγω «γειτνιάσεως» και ακόμα λόγω των εκεί εγκαταστάσεων του Club Mediterranee που συγκεντρώνει κυρίως «τουρισμό των νέων». Η γεωγραφική θέση της Κέρκυρας σαν το πιο κοντινό σημείο προς την Ευρώπη, την κάνει να είναι η κυριότερη «πόρτα» εισόδου των ξένων από την θάλασσα, αφού από το λιμάνι της μπαίνουν στην Ελλάδα το 45% των τουριστών, που χρησιμοποιούν σαν μεταφορικό μέσο το πλοίο. Οι «δικοί» της τουρίστες, αυτοί δηλαδή που έρχονται για να περάσουν τις διακοπές τους στην Κέρκυρα, χρησιμοποιούν κατά 50% το πλοίο και κατά 50% τα αεροπλάνα ναυλωμένων πτήσεων (Charters). Οι πτήσεις αυτές που είναι συντομότερες προς την Κέρκυρα από τους άλλους ελληνικούς προορισμούς (Ρόδο, Κρήτη) διαμορφώνουν χαμηλότερο κόστος μεταφοράς, πράγμα που επιδρά στις τιμές και ενισχύει τις διαπραγματευτικές θέσεις των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων του νησιού. Χαρακτηριστικό γνώρισμα επίσης του ξενοδοχειακού δυναμικού της Κέρκυρας είναι η μεγάλη διασπορά των μονάδων της σε ολόκληρο το νησί, πράγμα που μπορεί από την μια μεριά να δημιουργεί προβλήματα. εκμεταλλεύσεως λόγω αυξημένου λειτουργικού κόστους, από την άλλη μεριά όμως η «αποκέντρωση» αυτή καθιστά τα ξενοδοχεία περισσότερο ελκυστικά, γιατί ανταποκρίνονται στις ήσυχες και «ανθρώπινες

κλίμακας» συνθήκες που αναζητά ο κουρασμένος άνθρωπος της εποχής μας. Το «φυσικό τοπίο» της Κέρκυρας μαζί με τη χαρακτηριστική της αρχιτεκτονική, είναι από τα ωραιότερα της Ελλάδας και ασκούν μεγάλη έλξη στην κατηγορία εκείνη των επισκεπτών που ανήκουν στο «μορφωτικό τουρισμό». Αξίζει να σημειώσει κανείς και μερικά χαρακτηριστικά μνημεία του πολιτισμού της, όπως το επιβλητικό Κάστρο του Αγίου Μάρκου, το Βασιλικό Παλάτι, τη Σπιανάδα, το Μον – Ρεπό, το Αχιλλείο κ.α., όπως ακόμα το Αρχαιολογικό Μουσείο, με τη μοναδική σ' ολόκληρο τον κόσμο Γοργόνα προκορινθιακής τέχνης, το Σινοϊαπωνικό Μουσείο, το Μουσείο Σολομού και το Ιστορικό Αρχείο και αλλά στοιχεία λαϊκής παράδοσης που συνδέονται, με τη γαλλική και αγγλική παρουσία, στο νησί. Από τ' αλλά νησιά των Ιονίων Νησιών, η Λευκάδα, έχει καθιερωθεί σαν τουριστικό κέντρο χάρη στο ετήσιο Φεστιβάλ Τέχνης και Λόγου και η Κεφαλονιά πρόσφατα μόλις άρχισε να δέχεται απευθείας από το εξωτερικό τους πρώτους οργανωμένους σε ομάδες επισκέπτες της. Η Ζάκυνθος, το «Φιόρε του Λεβάντε», όπως την αποκαλούσαν οι Βενετοί μαζί με την Ιθάκη, διατηρούν ακόμα την «παραδοσιακή» τους φυσιογνωμία και αποτελούν τόπους παραθερισμού για μεμονωμένους Έλληνες επισκέπτες. Η καθιέρωση των νησιών αυτών σαν περιοχές εσωτερικού τουρισμού πρέπει να αποδοθεί βασικά στη γειτνίαση τους με την Ηπειρωτική Ελλάδα.

6. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Η τουριστική ζώνη της Στερεάς Ελλάδας, περιλαμβάνει το υπόλοιπο τμήμα της Αττικής και τους νομούς Βοιωτίας, Φθιώτιδας, Φωκίδας, Αιτωλίας και Ακαρνανίας και Ευρυτανίας, δηλαδή το ευρύτερο διαμέρισμα που προσδιορίζεται γεωγραφικά δυτικά από τον Πατραϊκό κόλπο και τον Αμβρακικό, προς βορρά από το νότιο τμήμα της Πίνδου και την Όθρυ, ανατολικά από τον Ευβοϊκό και νότια από τον Κορινθιακό κόλπο. Η τουριστική της κίνηση δε ξεπερνά το 4% της συνολικής κίνησης της χώρας και αφορά κυρίως εσωτερικό τουρισμό, που κατευθύνεται στις λουτροπόλεις της περιοχής (Καμένα Βούρλα, Θερμοπύλες, Υπάτη). Η Στερεά Ελλάδα παρουσιάζει και πολιτιστικό ενδιαφέρον με τις αρχαιότητες της Θήβας, του Ορχομενού, της Τανάγρας και των Δελφών, το μεγάλο ιερό του αρχαίου κόσμου. Η εκκλησία του Όσιου Λουκά αποτελεί επίσης μνημείο από τα πιο αξιόλογα της βυζαντινής περιόδου. Τουριστικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν ακόμα μερικές παραλιακές πόλεις στο νότιο τμήμα της Στερεάς Ελλάδας, όπως το Γαλαξείδι, η Ναύπακτος, και το Μεσολόγγι, που προσελκύουν τους επισκέπτες, όχι μόνο για την γραφικότητα τους και την παραδοσιακή τους αρχιτεκτονική, αλλά και για την Ιστορία τους που συνδέεται με γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης, γνωστά στον έξω κόσμο. Η προσπέλαση στην τουριστική ζώνη της Στερεάς Ελλάδας γίνεται κυρίως με αυτοκίνητο, λόγω της γεωφυσικής διαμόρφωσης του χώρου και μόνο το βορειοδυτικό ακραίο τμήμα της εξυπηρετείται αεροπορικώς μέσω του Αγρινίου. Από άποψη καταλυμάτων η περιοχή διαθέτει κατά κανόνα μικρά ξενοδοχεία για την ταξιδιωτική κίνηση και μόνο στα Καμένα Βούρλα, στην Υπάτη και στους Δελφούς, που συγκεντρώνουν το 50% του συνολικού δυναμικού της ζώνης, συναντά κανείς μονάδες που προορίζονται αποκλειστικά για φιλοξενία τουριστών.

7. ΕΥΒΟΙΑ

Η τουριστική ζώνη της Εύβοιας, που περιορίζεται στο ομώνυμο νησί, παρουσιάζει περιορισμένο τουριστικό ενδιαφέρον, αφού καλύπτει μόλις το 2% της

συνολικής κίνησης της Ελλάδας, παρά το γεγονός ότι το ξενοδοχειακό της δυναμικό υπερβαίνει το 5% του συνόλου της Χώρας. Το συγκριτικό γι' αυτή πλεονέκτημα είναι ότι μπορεί να την πλησιάσει κανείς οδικά, μέσω του πορθμού του Ευρίπου της Χαλκίδας, πράγμα που την τοποθετεί σε πιο ευνοϊκή θέση από τα άλλα νησιά. Το τουριστικό της ενδιαφέρον περιορίζεται στη λουτρό πόλη της Αιδηψού και στις απέναντι του Ωρωπού ακτές του Ευβοϊκού κόλπου, όπου βρίσκεται υπό διαμόρφωση τουριστικό κέντρο, διεθνούς μάλιστα τουρισμού, με εστίες την Ερέτρια, την Αμάρυνθο και τη Χαλκίδα. Η Εύβοια λόγω της γειτνίασης της με τη Στερεά Ελλάδα, τη φυσική της ομορφιά, τις παραλίες της και τα γραφικά της ψαροχώρια, θεωρείται ιδανικός τόπος παραθερισμού για τους Έλληνες. Ίσως θα πρέπει ακόμα να σημειώσουμε τα αρχαιολογικά ενδιαφέροντα της Ερέτριας και της Χαλκίδας και τη γαστρονομία της με τις χαρακτηριστικές ψαροταβέρνες, που προσελκύουν ιδιαίτερα τους επισκέπτες της περιοχής.

8. ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Η τουριστική ζώνη της Θεσσαλίας, που συγκεντρώνει το 4% περίπου της συνολικής κίνησης της Χώρας, περιλαμβάνει τους νομούς Λάρισας, Μαγνησίας, Τρικάλων και Καρδίτσας και γεωγραφικά περικλείεται ολόγυρα της από βουνά. Στο βορρά της βρίσκονται τα Χάσια, τα Καρβούνια και ο Όλυμπος, στα νοτιά της η Όθρυ και τα Άγραφα, στα δυτικά της η Πίνδος και στ' ανατολικά της η Όσσα και τα βουνά του Πηλίου. Το τουριστικό ενδιαφέρον της Θεσσαλίας οφείλεται στις φυσικές της ομορφιές, από τις οποίες οι σπουδαιότερες είναι τα γραφικά και παραδοσιακά χωριά του Πηλίου (Πορταριά, Μακρυνίτσα, Ζαγορά κ.ά.) με το γνωστό χιονοδρομικό κέντρο στα Χάνια, η κοιλάδα των Τεμπών και το μοναστηριακό συγκρότημα των βράχων των Μετεώρων, από τους σπάνιους γεωλογικούς μετασχηματισμούς. Ο Παγασητικός κόλπος συμπληρώνει τα τουριστικά ενδιαφέροντα της περιοχής με εστία τον Βόλο και τις κοντινές του παραλίες, απ' όπου διακινούνται και οι επισκέπτες στις Βόρειες Σποράδες, που ανήκουν στην τουριστική ζώνη της Θεσσαλίας και αποτελούν σημαντικό κέντρο νησιώτικου τουρισμού. Πρόκειται για τα νησιά Σκύρο, Αλόνησο, Σκόπελο και Σκιάθο, που αποτελούν τόπους παραθερισμού ημεδαπού κατά βάση τουρισμού, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο αλλοδαπός τουρισμός προωθείται από την Αθήνα στην περιοχή του Πηλίου και των Σποράδων, κατ' επέκταση συνήθως προγραμμάτων που ξεκινάνε από το κέντρο.

9. ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Τα νησιά των Κυκλάδων βρίσκονται στο θαλάσσιο χώρο μεταξύ Κρήτης, Δωδεκανήσου και Ανατολικού Αιγαίου και αποτελούν το μεγαλύτερο νησιώτικο τουριστικό συγκρότημα της Ελλάδας. Τα κυριότερα απ' αυτά τα νησιά που παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον είναι η Κέα, η Κύθνος, η Σέριφος, η Σίφνος, η Κίμολος, η Μήλος, η Άνδρος, η Σύρα, η Μύκονος, η Νάξος, η Φολέγανδρος η Ανάφη, η Ίος, η Σίκινος, η Αμοργός και η Σαντορίνη. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της τουριστικής ζώνης των Κυκλάδων είναι το αιγαιοπελαγίτικο χρώμα, που συνθέτει η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των νησιών και ο απλός τρόπος ζωής των κατοίκων τους, που εκφράζεται τόσο έντονα στο ποιητικό έργο του νομπελίστα μας Ελύτη. Η προσπέλαση στα νησιά γίνεται από τον Πειραιά αεροπορικώς και μόνο η Μύκονος, που αποτελεί το πιο γνωστό τουριστικό κέντρο της περιοχής, εξυπηρετείται και αεροπορικώς με μικρά αεροσκάφη από την Αθήνα. Οι Κυκλάδες δε συνδέονται

απευθείας με τις μεγάλες τουριστικές αγορές της Ευρώπης, όπως συμβαίνει με τα αλλά νησιά και αυτό είναι το μεγάλο πρόβλημα για την ανάπτυξη οργανωμένου μαζικού τουρισμού, παρά το γεγονός ότι υποστηρίζεται σοβαρά και η άποψη να μείνει «υπανάπτυκτη» διατηρώντας τη σημερινή της «φυσιογνωμία» μεμονωμένου και διάσπαρτου τουρισμού. Τα καταλύματα της περιοχής είναι απλά και προσαρμοσμένα, στην αισθητική του χώρου και στις ανάγκες των ημεδαπών επισκεπτών, που χρησιμοποιούν τα νησιά για παραθερισμό. Οι Κυκλάδες έχουν σημαντικές αρχαιότητες, από τις οποίες τις πιο χαρακτηριστικές συναντούμε στη Δήλο, στη Νάξο, στην Πάρο και στη Θήρα. Έχει ακόμα και λαϊκό πολιτισμό με πλούσια παράδοση στην αγγειοπλαστική (Σίφνο). Τέλος θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο κυκλαδίτικος χώρος δέχεται τους περισσότερους επισκέπτες κρουαζιέρων και θαλαμηγών στα πλαίσια των οργανωμένων περιηγήσεων στα νησιά του Αιγαίου.

10. ΗΠΕΙΡΟΣ

Η τουριστική ζώνη της Ηπείρου, που συγκεντρώνει μόλις το 2% από τη συνολική κίνηση της Χώρας, περιλαμβάνει τους νομούς Άρτας, Πρέβεζας, Ιωαννίνων και Θεσπρωτίας και προσδιορίζεται γεωγραφικά προς βορρά από την Αλβανία, προς νότια από τον Αμβρακικό κόλπο, ανατολικά από την Οροσειρά της Πίνδου και δυτικά από το Ιόνιο, που αποτελεί τον συντομότερο δρόμο προσπέλασης από τη Στερεά Ελλάδα. (Ηγουμενίτσα) στη Δυτική Ευρώπη (Ιταλία). Το τουριστικό ενδιαφέρον της Ηπείρου είναι πολύ μικρό, σχεδόν ασήμαντον, και περιορίζεται στη περιοχή των Ιωαννίνων, που συνιστά πολιτιστικό κέντρο με πλούσια πνευματική παράδοση και στις ακτές του Ιονίου, που η διαμόρφωση του τοπίου τους, τις κάνει να έχουν πολλές ομοιότητες με την Ιταλική Ριβιέρα. Τα πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής με έντονη την παρουσία της ανατολίτικης γοητείας και της λαϊκής παράδοσης στην κατεργασία του ασημιού και του ξύλου, πλαισιώνονται και από φυσικές ομορφιές, με τα γραφικά χωριά της Πίνδου και το περίφημο Μέτσοβο, που συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των χειμερινών τουριστών στις γιορτές κυρίως των Χριστουγέννων. Στην περιοχή του Ιονίου η Πάργα αποτελεί την πιο αξιόλογη εστία τουρισμού. Η προσπέλαση από τα άλλα διαμερίσματα της Ελλάδας γίνεται σχεδόν μόνο με αυτοκίνητο, επειδή η περιοχή είναι ορεινή, με εξαίρεση την αεροπορική σύνδεση των Ιωαννίνων με την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

11. ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ

Η τουριστική ζώνη των Νησιών του Αιγαίου περιλαμβάνει τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου από τα Δωδεκάνησα μέχρι το θρακικό πέλαγος, δηλαδή τη Σάμο, την Ικαρία, τη Χίο, τα Ψαρά, τη Μυτιλήνη, τη Λήμνο και τον Αγ. Ευστράτιο. Τα νησιά αυτά έχουν σχετικά πρόσφατα «ανακαλυφθεί» από τους τουριστικούς οργανισμούς της Ευρώπης και θ' αναπτυχθούν τουριστικά γιατί διαθέτουν φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία έλξης και προπάντων βασικά έργα υποδομής όπως για παράδειγμα αεροδρόμια στη Σάμο, τη Χίο, τη Μυτιλήνη και τη Λήμνο, με διεθνείς προδιαγραφές, που αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη ομαδικού τουρισμού με αεροπλάνα ναυλωμένων πτήσεων. Τα πολιτιστικά στοιχεία των νησιών αυτών καλύπτουν τόσο την αρχαιότητα, όσο και το Βυζάντιο. Από τα φυσικά στοιχεία, της περιοχής θα πρέπει να σημειώσουμε τις θερμοπηγές της Ικαρίας και της Θέρμης Μυτιλήνης, την παραλία της Μύρινας στη Λήμνο, την περιοχή της Μήθυμνας στην Μυτιλήνη με τον περίφημο Μόλυβο - καταφύγιο ποιητών και

ζωγράφων - και το γνωστό σ' όλο τον κόσμο απολιθωμένο δάσος της Μυτιλήνης. Ακόμα πρέπει να σημειώσουμε τις φυσικές ομορφιές της Σάμου, τις εκτεταμένες παραλίες της και τα περίφημα κρασιά της. Η προσπέλαση στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου γίνεται με αεροπλάνο από την Αθήνα, και με πλοία, που ανήκουν σε εταιρείες «λαϊκής βάσεως» της περιοχής, και εκτελούν τη γραμμή από Πειραιά μέχρι Καβάλα και Αλεξανδρούπολη.

12. ΘΡΑΚΗ

Η τουριστική ζώνη της Θράκης περιλαμβάνει τους νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου και προσδιορίζεται γεωγραφικά ανάμεσα στους ποταμούς Νέστο δυτικά και Έβρου ανατολικά, από βορρά συνορεύει με τη Βουλγαρία και από νότια έχει σύνορα με το Θρακικό πέλαγος. Η περιοχή δεν παρουσιάζει τουριστικό ενδιαφέρον, αφού η τουριστική της κίνηση περιορίζεται στο 1% της συνολικής κίνησης της Ελλάδας. Το μοναδικό ίσως στοιχείο τουριστικής έλξης σε διεθνή χώρο, αποτελεί ο βιότοπος του ποταμού Έβρου, που με την πλούσια βλάστηση και την αφθονία σπάνιων υδρόβιων πτηνών, μπορεί να οργανωθεί σε εθνικό πάρκο και να προσελκύσει πολυάριθμους επισκέπτες, είτε για να μελετήσουν, είτε για να θαυμάσουν το μοναδικό στον κόσμο θέαμα σπάνιων φυτών και πτηνών. Μερικές εστίες τουρισμού μπορεί να διακρίνει κανείς στις παραλιακές περιοχές του Πόρτο Λαγό (26 χμ. από τη Ξάνθη), της Μαρώνειας (30 χμ. από την Κομοτηνή) και της Αλεξανδρούπολης, θα πρέπει ακόμα να σημειώσουμε τα αρχαιολογικά ενδιαφέροντα του Διδυμότειχου και της Σαμοθράκης, όπως ακόμα τη λαϊκή υφαντική παράδοση του Σουφλίου. Η προσπέλαση στη Θράκη γίνεται με αυτοκίνητο και τραίνο, καθώς και με αεροπλάνο που συνδέει την Αθήνα με την Αλεξανδρούπολη. Η Αλεξανδρούπολη σαν εμπορικό και τουριστικό κέντρο, το πιο κοντινό προς τα τούρκικα σύνορα, θα μπορούσε να αναπτυχθεί σε κέντρο «συνοριακού» τουρισμού, αν βέβαια βελτιωθούν οι σχέσεις μας με την Τουρκία, οπότε θα ήταν δυνατό να περιμένει κανείς επισκέπτες από τα μεγάλα αστικά κέντρα της τούρκικης Θράκης, την Ανδριανούπολη και την Κωνσταντινούπολη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΠΡΟΦΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Η περιοχή της Κρήτης είναι έκτη κατά σειρά τουριστική ζώνη της Ελλάδας, με συμμετοχή 6% περίπου στη συνολική της κίνηση. Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι από πλευράς αλλοδαπού τουρισμού βρίσκεται σε καλύτερη θέση από την Κέρκυρα και τρίτη στη σειρά ύστερα από την Αθήνα και τη Ρόδο. Η Κρήτη σαν διεθνές τουριστικό κέντρο ήταν γνωστή από την προπολεμική περίοδο, χάρη κυρίως στους αρχαιολογικούς της θησαυρούς, που την έκαμαν γνωστή σ' όλο τον κόσμο και ιδιαίτερα στους λαούς που είχαν έφεση να γνωρίσουν τον ελληνικό πολιτισμό. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι και σήμερα το 50% του ξένου τουρισμού της Κρήτης προέρχεται από την Αγγλία και τη Γερμανία. Πρόσφατα η Κρήτη «ανακαλύφθηκε» και από Σκανδιναβούς.

Η γεωγραφική της θέση που την τοποθετεί σε ίση απόσταση μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής, αποτελεί ευνοϊκό παράγοντα για την προσπέλαση της απ' όλες τις αγορές - προελεύσεις τουριστών. Άλλωστε η ίδια θέση της στον 35ο παράλληλο δημιουργεί γι' αυτή και ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες οι όποιες της επιτρέπουν ν' αναπτύσσει τουρισμό και κατά τους ακραίους μήνες.

Παράλληλα το νησί είναι πλούσιο σε φυσικές ομορφιές (Λευκά Όρη, Ίδη, φαράγγι της Σαμαριάς, παραλίες Ηρακλείου και Αγ. Νικολάου, Αρχαιολογικά σπήλαια, Μάταλα, τοπίο με εναλλαγές βουνού - κάμπου, δενδροφυτευμένων πλαγιών και γαλάζιου ουρανού). Από άποψη πολιτιστικών στοιχείων η Κρήτη παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον με την ιστορία της των 4.000 χρόνων, που καλύπτει όλες τις εποχές. Από τ' ανάκτορα του Μίνωα στην Κνωσό και Φαιστό, τα Ρωμαϊκά ευρήματα στη Γόρτυνα, τα βενετσιάνικα κάστρα σ' όλο το νησί, τα μεσαιωνικά τείχη μέχρι και τους τούρκικους μιναρέδες, παρελαύνει όλη η πολιτιστική κληρονομιά της, που έλκει τόσο πολύ το τουριστικό κοινό. Ακόμα το Ιστορικό και Αρχαιολογικό Μουσείο του Ηρακλείου με τα πλούσια εκθέματα και τη μοναδική συλλογή χρυσών κοσμημάτων, συμπληρώνει τον πολιτιστικό της θησαυρό.

Η Κρήτη σκιερά διαθέτει δύο διεθνή τουριστικά κέντρα, το Ηράκλειο και τον Αγ. Νικόλαο, που συγκεντρώνουν το 90% περίπου των ξένων επισκεπτών του νησιού. Ένα ποσοστό που πλησιάζει το 80% της ξένης πελατείας της «μπαίνει» στο νησί με αεροπλάνα ναυλωμένων πτήσεων (charters) μέσω του διεθνούς αεροδρομίου του Ηρακλείου. Από άποψη μέσων φιλοξενίας η Κρήτη σαν νέος προορισμός διαθέτει, συγκριτικά με άλλες ζώνες το «νεώτερο» ξενοδοχειακό δυναμικό της Ελλάδας και ακόμα παρουσιάζει την πιο δυναμική εξέλιξη. Το δυναμικό της είναι διάσπαρτο σε διάφορες τουριστικές εστίες του νησιού, που συγκεντρώνουν κυρίως εσωτερικό τουρισμό. Θα πρέπει να σημειώσουμε ακόμα ότι η Κρήτη μαζί με την Ρόδο και την Κύπρο, αποτελούν το δυναμικό τρίγωνο του τουρισμού των κρουαζιέρων στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου. Είναι ο δρόμος που ακολούθησαν οι «σταυροφόροι» από την Ευρώπη για να πάνε στους Άγιους Τόπους.

Αναλυτικότερα, τώρα σε ότι αφορά τα γεωγραφικά – μορφολογικά στοιχεία η Περιφέρεια Κρήτης έχει συνολική έκταση 8.335 χμ² και καλύπτει το 6,3% της συνολικής έκτασης της χώρας.

Ο πληθυσμός της περιφέρειας Κρήτης ανέρχεται σε 562.276 κατοίκους σύμφωνα με την εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 1998, που είναι το 5,3% του συνολικού

πληθυσμού της χώρας. Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού της περιφέρειας είναι σχεδόν διπλάσιος από τον ρυθμό αύξησης του πληθυσμού της χώρας στην εξαετία '93-'98 (2,58% έναντι 1,56%). Η πληθυσμιακή πυκνότητα της περιφέρειας Κρήτης είναι μικρότερη της αντίστοιχης εθνικής (67,5 έναντι 79,7 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο).

Ο αστικός πληθυσμός ανέρχεται στο 42% του συνολικού πληθυσμού (1991) και παρουσιάζει τάση αύξησης σε σχέση με το 1981. Ο αγροτικός πληθυσμός ανέρχεται στο 46% του συνολικού και παρουσιάζει μείωση, ενώ ο ημιαστικός πληθυσμός παραμένει σταθερός και ανέρχεται στο 12% του συνόλου.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας Κρήτης είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας. Συγκεκριμένα ανέρχεται στο 105,7% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας για το έτος 1994, παρουσιάζοντας μία ελαφρά βελτίωση σε σχέση με το έτος 1989 που ήταν 104,7%.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας αντιστοιχεί στο 75% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1996 και κατατάσσεται στις φτωχές Περιφέρειες της Ε.Ε., βελτιώνοντας όμως τη θέση της σε σχέση με το έτος 1986, που ανερχόταν στο 57% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ένωσης και βρισκόταν στην 21η θέση μεταξύ των Περιφερειών με το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Η Περιφέρεια παράγει το 5,7% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας. Στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 31%, στον δευτερογενή το 13% και στον τριτογενή τομέα το 56% του περιφερειακού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τη χώρα είναι 15% για τον πρωτογενή τομέα, 25% για τον δευτερογενή και 60% για τον τριτογενή. Το μεγαλύτερο μέρος του ΑΕΠ της Περιφέρειας παράγεται στο Ν. Ηρακλείου (51,1%), ενώ ακολουθούν οι νομοί Χανίων (23,4%), Λασιθίου (13,7%) και Ρεθύμνης (11,8%).

Όσον αφορά την παραγωγικότητα, η Περιφέρεια βρίσκεται στο ίδιο ακριβώς επίπεδο με τη χώρα, ενώ υστερεί σε σχέση με την παραγωγικότητα της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, το έτος 1996 η παραγωγικότητα της Κρήτης καλύπτει το 72% του Μ.Ο. της Ε.Ε. (Μ.Ο. Ελλάδας = 72%), παρουσιάζοντας όμως συνεχή βελτίωση τα τελευταία χρόνια, (το 1993 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 69%, ενώ το 1988 ήταν 64%).

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Περιφέρειας Κρήτης ανέρχεται σε 229,6 χιλ., ενώ οι απασχολούμενοι σε 219,1 χιλ. (1997). Η διαχρονική εξέλιξη του ενεργού πληθυσμού και της απασχόλησης τα τελευταία χρόνια (1993-97) παρουσιάζει αύξηση, γεγονός που συμβαδίζει με τη διαχρονική αύξηση του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας.

Το 37,8% των απασχολούμενων εργάζονταν στον πρωτογενή τομέα, το 12,5% στον δευτερογενή και το 49,7% στον τριτογενή τομέα, ενώ τα αντίστοιχα εθνικά ποσοστά είναι 19,8%, 22,5% και 57,7% (1997).

Όσον αφορά τη διαχρονική εξέλιξη της τομεακής σύνθεσης της απασχόλησης, κατά διάρκεια της περιόδου 1993-1997 παρατηρείται μια τάση ενίσχυσης του τριτογενή και του πρωτογενή τομέα, ενώ στον δευτερογενή τομέα παρατηρείται σχετική κάμψη.

Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια το έτος 1997 φθάνει το 4,6% και βρίσκεται σε σημαντικά χαμηλότερο επίπεδο από το αντίστοιχο εθνικό που ανέρχεται στο 10,3%. Η διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας της Περιφέρειας Κρήτης τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μικρή αύξηση. Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας το έτος 1993 ήταν 4,2%, ενώ το 1997 έφθασε στο 4,6% (τα αντίστοιχα εθνικά ποσοστά ανεργίας είναι 9,7% και 10,3%). Η κατάσταση είναι καλύτερη στην Περιφέρεια από ό,τι στη χώρα, όσον αφορά τις ειδικές κατηγορίες ανέργων.

Το ποσοστό ανεργίας για τις γυναίκες είναι 7,3%, ενώ οι νέοι άνεργοι καταλαμβάνουν το 20,7% των ανέργων, σε αντιστοιχία με τη χώρα όπου τα ποσοστά είναι 15,9% και 32,3%. Το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας για την Κρήτη ανέρχεται στο 49,7%, ενώ για τη χώρα στο 57,1%. Η έντονη κυκλικότητα και εποχικότητα των βασικών δραστηριοτήτων της τοπικής οικονομίας απαιτούν αυξημένη πολυειδίκευση με στόχο την αύξηση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο των εργαζομένων της Περιφέρειας Κρήτης εμφανίζει αποκλίσεις, σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Παρουσιάζεται υστέρηση σε πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και σε αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης, ενώ η εξειδίκευση της οικονομίας στον πρωτογενή τομέα και τον τουρισμό δημιουργεί υψηλές απαιτήσεις σε δεξιότητες και ειδικεύσεις. Σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ για το 1997, ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 50,3% του ενεργού πληθυσμού έχει εκπαίδευση μέχρι και το Δημοτικό (έναντι του 38,1% της χώρας). Το 32,3% έχει απολυτήριο γυμνασίου ή λυκείου, ενώ το υπόλοιπο 16,5% έχει ανώτερες και ανώτατες σπουδές (ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά σε εθνικό επίπεδο είναι 39% και 22,9%).

1. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Σε ό,τι αφορά τον τριτογενή τομέα, οι διοικητικές, εκπαιδευτικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, καθώς και οι υπηρεσίες μεταφορών είναι συγκεντρωμένες κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα. Λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της τοπικής οικονομίας και του εξαγωγικού προσανατολισμού έχουν αναπτυχθεί ισχυρότατες εταιρίες μεταφορών και ναυτιλιακές εταιρίες (7,6% του συνολικού κύκλου εργασιών της οικονομικής δραστηριότητας της Περιφέρειας). Στη δεκαετία του 1980 δημιουργήθηκαν στην Κρήτη πανεπιστημιακά, πολυτεχνικά και τεχνολογικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, καθώς επίσης και σημαντικά ερευνητικά κέντρα (ΙΤΕ, Ι.Θ.Α.ΒΙ.Κ., κ.λπ.). Οι ερευνητικές δραστηριότητες είναι συγκεντρωμένες κυρίως στο Ηράκλειο και σε μικρότερη κλίμακα στα Χανιά και στο Ρέθυμνο.

Η συμμετοχή της Κρήτης στους βασικούς δείκτες ερευνητικής δραστηριότητας είναι αρκετά υψηλότερη από εκείνη των άλλων Περιφερειών της χώρας. Η Περιφέρεια Κρήτης κατέχει τη δεύτερη θέση στην κατάταξη των Περιφερειών με βάση την ποσοστιαία κατανομή των ερευνητικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα με 14% (1993). Τα ερευνητικά ιδρύματα έχουν αναπτύξει συνεργασίες με βιομηχανίες εκτός Κρήτης, αλλά ο προσανατολισμός στην τοπική οικονομία παραμένει ακόμα σε χαμηλά επίπεδα. Επιπρόσθετα, έχει επιτευχθεί ικανοποιητικό επίπεδο συνέργειας, μεταξύ του συνόλου των ερευνητικών και πανεπιστημιακών ιδρυμάτων της Περιφέρειας. Οι υποδομές που έχουν δημιουργηθεί στο πλαίσιο του Τεχνολογικού Πάρκου Ηρακλείου, δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς, αφού η προσέλκυση επιχειρήσεων είναι μικρής κλίμακας. Στον τομέα των υπηρεσιών υγείας έχει αναπτυχθεί σημαντική ερευνητική δραστηριότητα σε διεπιστημονική βάση, με την ανάπτυξη συστημάτων τηλεϊατρικής που μπορεί να έχει σημαντική συμβολή στην αποτελεσματική διαχείριση και αξιοποίηση των υποδομών υγείας.

Ο τουρισμός στην Κρήτη είναι ο πιο δυναμικά αναπτυσσόμενος κλάδος. Το ΑΕΠ του τομέα σημειώνει συνεχή αύξηση από 8.844 εκ. δρχ. το 1981 σε 13.863 εκ. δρχ. το 1991 και 15.933 εκ. δρχ. το 1994. Σημειώνεται ότι για το διάστημα 1991-94 η αύξηση του ΑΕΠ του τουρισμού για την Κρήτη είναι μεγαλύτερη από εκείνη της χώρας. Αυξημένη είναι και η απασχόληση στον τουρισμό (στα ξενοδοχεία και εστιατόρια της Κρήτης απασχολείται το 8,5% του ενεργού πληθυσμού) με ποσοστό διπλάσιο σχεδόν του αντίστοιχου της χώρας. Η αυξημένη ζήτηση των τελευταίων

χρόνων οδήγησε σε σημαντικές επενδύσεις σε ξενοδοχειακές μονάδες, με αποτέλεσμα την ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση της ξενοδοχειακής υποδομής. Ο κλάδος, ωστόσο, παρά τη δυναμικότητα του, αντιμετωπίζει προβλήματα. Η εποχικότητα οδηγεί σε αδράνεια το κεφαλαιουχικό και ανθρώπινο δυναμικό από Νοέμβριο μέχρι τις αρχές Απριλίου, παρά τις μέχρι σήμερα υλοποιημένες δράσεις για επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Σχετικά με τις μεταφορές, τα λιμάνια και τα αεροδρόμια της Κρήτης αποτελούν καθοριστική παράμετρο τόσο στον τομέα του τουρισμού και της διακίνησης των παραγόμενων προϊόντων, όσο και στην κάλυψη αναγκών μετακίνησης του πληθυσμού. Μέσω του Βορείου Οδικού Άξονα εξυπηρετείται όλη η βόρεια παραλιακή ζώνη όπου παράγεται το 79% του ακαθάριστου εισοδήματος από τουρισμό στην Κρήτη και εξυπηρετείται το 74% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας. Σημαντικές είναι οι ανάγκες για βελτίωση και ολοκλήρωση του Νοτίου Οδικού Άξονα που συνδέει τις σημειακές τουριστικές αναπτύξεις και τις περιοχές εντατικών καλλιεργειών με τους εγκάρσιους κάθετους άξονες.

Στον τομέα υγείας και πρόνοιας η Περιφέρεια Κρήτης έχει να επί-δείξει ιδιαίτερα ικανοποιητικούς δείκτες σε ό,τι αφορά τις υποδομές. Μετά την ολοκλήρωση του Βæ ΚΠΣ, η τιμή του δείκτη (κλίνες, ανά 1.000 κατοίκους) εκτιμάται να διαμορφωθεί στο 6,1. Ειδικότερα για τα Γενικά Νοσοκομεία του ΕΣΥ, ενώ η εθνική αναλογία είναι 2,7 κλίνες ανά 1.000 κατοίκους με αναμενόμενη τιμή για το 2000 3,1, η Κρήτη έχει αντίστοιχο σημερινό δείκτη 3,4 και μετά την ολοκλήρωση του Βæ ΚΠΣ 3,7. Επαρκές χαρακτηρίζεται και το αγροτικό δίκτυο Κέντρων Υγείας. Το δίκτυο παροχής υπηρεσιών υγείας συμπληρώνεται με 103 περιφερειακά - αγροτικά ιατρεία και πολυκλινικές του ΙΚΑ.

Τα προβλήματα του περιβάλλοντος στην Κρήτη εμφανίζουν έντονη χωρική διαφοροποίηση. Στη βόρεια ζώνη οι πιέσεις οφείλονται στην αστική και τουριστική ανάπτυξη, με συνέπεια αυξημένες απαιτήσεις στη διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων. Στη νότια ζώνη οι πιέσεις οφείλονται στη συνύπαρξη των οικολογικά ευαίσθητων περιοχών με εντατικές καλλιέργειες ή και αναπτυσσόμενες τουριστικά ζώνες. Στην ενδοχώρα οι πιέσεις ασκούνται από τις φωτιές και την υπερβόσκηση.

Σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού και καθορισμού χρήσεων γης, σε συνδυασμό με τα αντικρουόμενα οικονομικά συμφέροντα, καθώς και το ιδιοκτησιακό καθεστώς. Στον τομέα διαχείρισης υγρών αποβλήτων αναμένεται μετά την ολοκλήρωση και του Βæ ΚΠΣ κάλυψη των αναγκών σε ποσοστό 70% έως 80%. Σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η διαχείριση των υγρών αποβλήτων των ελαιουργείων. Στον τομέα διαχείρισης των στερεών αποβλήτων, ο βαθμός κάλυψης των αναγκών είναι χαμηλότερος, αφού με την ολοκλήρωση του Βæ ΚΠΣ αναμένεται κάλυψη των αναγκών σε ποσοστό 50%.

Στον τομέα των δασών και λαμβάνοντας υπόψη το χαρακτήρα της κτηνοτροφίας στην Κρήτη (ελεύθερη βόσκηση) αλλά και το ιδιοκτησιακό καθεστώς, είναι ιδιαίτερα αυξημένες οι ανάγκες για ολοκληρωμένα διαχειριστικά σχέδια. Σε πολύ μικρό βαθμό καλύπτονται και οι ανάγκες για ολοκληρωμένα διαχειριστικά σχέδια των κηρυγμένων-προστατευμένων περιοχών φυσικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις εκκρεμεί ακόμη και η σαφής οριοθέτηση των ζωνών αυτών. Με βάση τα φαινόμενα διάσπαρτης δόμησης ή και απρογραμματίστης επέκτασης των αστικών και ημιαστικών περιοχών, απαιτείται να συνεχιστεί η προσπάθεια χωροταξικής και πολεοδομικής οργάνωσης των περιοχών αυτών.

Στον τομέα των επικοινωνιών, η Περιφέρεια Κρήτης έχει συγκριτικό πλεονέκτημα θέσης και υφιστάμενης τεχνολογικής υποστήριξης, για να παίξει σημαντικό ρόλο ως τηλεπικοινωνιακό κέντρο. Η σημαντική συγκέντρωση ακα-

δημαϊκών, ερευνητικών και τεχνολογικών ιδρυμάτων δημιουργούν θετικές προϋποθέσεις για την ανάδειξη της Κρήτης ως Κέντρου Τηλεματικών Εφαρμογών και Υπηρεσιών, διασυνδέοντας την Ευρωπαϊκή Ένωση με τη Ν.Α. Μεσόγειο. Στην Περιφέρεια υφίστανται η Βιομηχανική Περιοχή (ΒΙ.ΠΕ.) Ηρακλείου και το Βιοτεχνικό Πάρκο (ΒΙΟ.ΠΑ.) Χανίων, ενώ στο ΠΕΠ 1994-99 προετοιμάστηκε η υλοποίηση των ΒΙΟ.ΠΑ. Λασιθίου, Ρεθύμνου και Ηρακλείου.

Οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες χαρακτηρίζονται από έναν έντονο χωρικό δυισμό μεταξύ του βορείου αναπτυγμένου τμήματος της Κρήτης και της ενδοχώρας μαζί με τις νότιες ακτές και τα μικρότερα νησιά.

Ειδικότερα, υπάρχει υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων στο βόρειο παραλιακό τμήμα, όπου εκεί χωροθετούνται και τα μεγάλα αστικά κέντρα-πρωτεύουσες των νομών, καθώς και οι σημαντικότερες υποδομές (λιμάνια, αεροδρόμια), σε αντίθεση με τις υπόλοιπες περιοχές που χαρακτηρίζονται από χωρική διασπορά του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων σε πολυάριθμους μικρούς οικισμούς.

Όσον αφορά τις διανομαρχιακές ανισότητες, βασικό χαρακτηριστικό είναι η κυριαρχία του Ν. Ηρακλείου, μιας και εκεί συγκεντρώνεται ο μισός περίπου πληθυσμός της Περιφέρειας. Οι νομοί Ηρακλείου και Λασιθίου είναι οι πιο ανεπτυγμένοι της Περιφέρειας. Έχουν κατά κεφαλήν ΑΕΠ αισθητά πάνω από τον εθνικό μέσο όρο, ενώ τα τελευταία χρόνια και ο Ν. Χανίων, που έχει φτάσει το επίπεδο του εθνικού μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ, δείχνει τάσεις υπέρβασης του. Ο Ν. Ρεθύμνης είναι ο μόνος της Περιφέρειας Κρήτης που έχει μείνει κάτω από τον εθνικό μέσο αν και δείχνει και αυτός κάποιες τάσεις βελτίωσης της θέσης του.

1. Ορεινός χώρος / εσωτερικές ζώνες / μικρά νησιά

Οριοθετούνται 3 εκτεταμένες ορεινές ζώνες: η πρώτη καταλαμβάνει τον ορεινό όγκο των Λευκών Ορέων και της Ίδης, η δεύτερη είναι η επιμήκης ζώνη των Αστερουσίων στα νότια του νομού Ηρακλείου και η Τρίτη ζώνη οριοθετείται ανατολικότερα και περιλαμβάνει τα Λασιθιώτικα Όρη. Το 49,4% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας είναι ορεινό. Από το σύνολο των παλαιών δήμων και κοινοτήτων (567) που υπάρχουν στην Περιφέρεια Κρήτης το 35,6% ανήκει σε ορεινές περιοχές (202), ενώ το 17,1% του πληθυσμού κατοικεί στον ορεινό χώρο. Τα σημαντικότερα προβλήματα που εντοπίζονται αφορούν τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και την προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος. Καθοριστικές παράμετροι είναι η διασπορά του πληθυσμού σε μικρούς οικισμούς με επικρατούν μέγεθος τα 200-250 άτομα, το οποίο δημιουργεί αυξημένες ανάγκες σε υποδομές ύδρευσης - αποχέτευσης και οδικών συνδέσεων, ενώ τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και ιδιαίτερα ο δείκτης γήρανσης, που σε αρκετές περιπτώσεις κυμαίνεται από 150% έως 225%, καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη στην περιοχή ενδιάμεσων κέντρων που θα καλύπτουν τις ανάγκες σε κοινωνικές υποδομές.

Στην Περιφέρεια Κρήτης ανήκουν επίσης και αρκετά μικρά νησιά όπως Γαύδος, Δια, Κουφονήσι, Γαϊδουρονήσι ή Χρυσή, Διονυσάδες, Σπιναλόγκα και Παξιμάδι τα περισσότερα, εκ των οποίων δεν κατοικούνται και το σημαντικότερο από αυτά είναι η Γαύδος. Στα νησιά αυτά έχουν εφαρμοσθεί σημαντικές δράσεις στο πλαίσιο των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων. Το μικρό μέγεθος των νησιών αυτών, η χαμηλή παραγωγικότητα και η οικονομική τους εξάρτηση από την

Κρήτη, σε συνδυασμό με την έλλειψη επαρκούς συγκοινωνιακής σύνδεσης και χαμηλής ποιότητας και ποσότητας υποδομών, δημιουργεί οξυμένα προβλήματα με αποτέλεσμα τη σταδιακή γήρανση, την πληθυσμιακή συρρίκνωση και την ερήμωση τους.

1.2 Αποτελέσματα 2ου ΚΠΣ

Την περίοδο 1994-99 η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας εξειδικεύτηκε σε στρατηγικούς στόχους, η επίτευξη των οποίων συναρτάται από την πραγματοποίηση ενδιάμεσων στόχων που υποστηρίζονται από δέσμες παρεμβάσεων, που χρηματοδοτήθηκαν από το ΠΕΠ 1994-99 και από άλλες κοινοτικές χρηματοδοτήσεις και εθνικούς πόρους. Ο στρατηγικός στόχος για την περίοδο αυτή ήταν: Η ανάδειξη της Κρήτης σε οικονομικό και ερευνητικό κέντρο στο χώρο της Ν.Α. Μεσογείου. Φυσικά, υπήρξαν και πολλοί ενδιάμεσοι στόχοι στους οποίους στηρίχθηκε η όλη προσπάθεια.

1.3 Η εγκεκριμένη Δημόσια Δαπάνη για την περίοδο 1994-99 στο ΠΕΠ Κρήτης ήταν 424,8 εκ. ευρώ.

Οι σημαντικότερες αναπτυξιακές επιπτώσεις από την υλοποίηση των Κοινοτικών Προγραμμάτων στην Κρήτη προέκυψαν από την αναβάθμιση των παραγωγικών υποδομών και την ενίσχυση των επενδύσεων. Ο αρχικός στόχος για τη σύγκλιση της Περιφέρειας με το μέσο αναπτυξιακό επίπεδο της χώρας έχει προσεγγισθεί. Όμως σημαντικοί επιμέρους στόχοι δεν έχουν εκπληρωθεί πλήρως. Στον πρωτογενή τομέα δεν έχει επιτευχθεί σημαντική στροφή σε νέες καλλιέργειες με εξαίρεση τα θερμοκήπια. Περιορισμένα είναι τα αποτελέσματα στην τυποποίηση της παραγωγής και στη διακίνηση των αγροτικών προϊόντων.

Στον δευτερογενή τομέα αναπτύσσονται επιλεκτικά κλάδοι που συνδέονται με τις κατασκευές, τον πρωτογενή τομέα και την ενέργεια. Σε ό,τι αφορά την Ε&Τα η σύνδεση με την τοπική οικονομία δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο και οι σχετικοί μηχανισμοί δεν έχουν αποδώσει πλήρως.

Στον τουρισμό οι επιμέρους δράσεις και τα έργα που υλοποιήθηκαν κατευθύνθηκαν στον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος. Η περίοδος της εκτατικής ανάπτυξης έχει εξαντληθεί, ενώ η διάχυση του τουριστικού ρεύματος σε νέες τουριστικές περιοχές είναι περιορισμένη.

Η βελτίωση των υποδομών υποστήριξε σε μεγάλο βαθμό την αναπτυξιακή διαδικασία, αλλά η μη επαρκής χρηματοδότηση των παρεμβάσεων δεν επέτρεψε την ολοκλήρωση του βασικού οδικού δικτύου και των κοινωνικών υποδομών, καθώς και την κάλυψη των αναγκών στη διαχείριση των υγρών και στερεών αποβλήτων. Ο τομέας της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού θεωρείται ότι χρειάζεται σημαντική ενίσχυση για την αντιμετώπιση των πιέσεων στην αγορά εργασίας, την αύξηση της απασχόλησης, την απορρόφηση των καινοτομιών και την αύξηση της παραγωγικότητας.

2. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ 2000-2006

Η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας ως προς τους βασικούς τομείς παρέμβασης προσδιορίζεται ως προς έξι βασικούς τομείς παρέμβασης που είναι η καινοτομία και κοινωνία της πληροφορίας, ο τουρισμός, το περιβάλλον, η αστική ανάπτυξη, η ανάπτυξη της υπαίθρου και οι επικοινωνίες - μεταφορές.

Στο παρόν πρόγραμμα επιχειρείται με συγκεκριμένες δράσεις να δημιουργηθεί η ζήτηση τεχνολογικών υπηρεσιών από επιχειρήσεις της Περιφέρειας.

Οι δράσεις τόνωσης της ζήτησης τεχνολογικών υπηρεσιών από τις επιχειρήσεις της Κρήτης εστιάζονται:

- Στη βελτίωση των δυνατοτήτων των επιχειρήσεων να αφομοιώνουν τεχνολογικές αλλαγές προκειμένου να βελτιώσουν την απόδοσή τους.
- Στην επιχειρηματική δικτύωση, ώστε να μπορέσουν να δημιουργηθούν οικονομίες κλίμακας που θα τους επιτρέψουν να επιτύχουν το επιθυμητό μέγεθος οργάνωσης για την εφαρμογή καινοτομιών.
- Στην ανάγκη αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της αποτελεσματικής αξιοποίησης των μέτρων της απασχόλησης που προωθούνται σε Εθνικό και Περιφερειακό Επίπεδο.

2.1 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Ο τομέας του τουρισμού αποτελεί έναν από τους βασικότερους τομείς της οικονομίας της Κρήτης και συγκεντρώνει το 25% των ιδιωτικών τουριστικών υποδομών της χώρας. Γενικό παρουσιάζει μια ικανοποιητική απόδοση τα τελευταία χρόνια παρά το γεγονός ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες δεν παρουσιάζουν πάντα το απαιτούμενο επίπεδο ποιότητας. Τα τουριστικά προϊόντα της Κρήτης εξακολουθούν να κινούνται σε αγορές υψηλού ανταγωνισμού.

Η Κρήτη παραμένει ένας "παραδοσιακός" προορισμός αναψυχής που προσφέρει ήλιο, θάλασσα, παραλίες και πολιτιστικά μνημεία. Η ζήτηση τουριστικών πακέτων, που στηρίζονται στα παραπάνω εξακολουθεί να αυξάνεται με χαμηλούς ρυθμούς ενώ παράλληλα μεταβάλλονται με ταχύτερους ρυθμούς οι απαιτήσεις των καταναλωτών, για προορισμούς που διαθέτουν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας όσον αφορά τη διαμονή, διατροφή, το φυσικό περιβάλλον και τις παρεχόμενες εναλλακτικές λύσεις ψυχαγωγίας. Ενώ οι κανόνες του παιχνιδιού που διαμορφώνουν οι δραστικές μεταβολές στο εξωτερικό περιβάλλον είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικοί και απαιτητικοί, η βασική σύνθεση των τουριστικών προϊόντων της Κρήτης μεταβάλλεται με αργούς ρυθμούς. Οι ρυθμοί αυτοί δεν μπορούν να εγγυηθούν τη διατήρηση του περιφερειακού εισοδήματος από τον τουρισμό και το μερίδιο της Κρήτης στην τουριστική αγορά, εάν δεν αναληφθούν δράσεις αναβάθμισης των υπηρεσιών και εμπλουτισμού των τουριστικών προϊόντων της. Σ' αυτήν την κατεύθυνση δομείται η στρατηγική για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού της Κρήτης.

Υπό το πρίσμα αυτό οι βασικές επιδιώξεις του προγράμματος, οι οποίες εναρμονίζονται με τις αντίστοιχες του Εθνικού προγράμματος Ανταγωνιστικότητας είναι οι παρακάτω:

- Η αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε όλους τους τομείς που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν και η διατήρηση του επιπέδου της ποιότητας αυτής μέσω του ολοκληρωμένου εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεων και των επιχειρήσεων. Το πρόγραμμα θα χρηματοδοτήσει την αναβάθμιση 5.000 κλινών

περίπου, ποσό το οποίο αποτελείτο 10% των επιλέξιμων βάσει του 2601/98 και του κανόνα *deminimis* για ενίσχυση κλινών.

- Ο εμπλουτισμός της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος,
- με την ανάπτυξη ειδικών υποδομών που μπορούν να διαφοροποιήσουν την ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας που στηρίζονται στην αξιοποίηση καινοτομιών και τεχνολογιών που έχουν ήδη αναπτυχθεί στην Περιφέρεια Κρήτης, με τη συμβολή και των ερευνητικών ιδρυμάτων της Κρήτης (ιατρικός τουρισμός, θαλάσσια πάρκα, τηλεεργασία κ.λπ.),
- με τη δημιουργία νέων καταλυμάτων ειδικής μορφής (αγροτουριστικά καταλύματα, κ.λπ.).
- Η δημιουργία προϋποθέσεων για την ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος μέσω της αξιοποίησης και ανάδειξης του πολιτιστικού αποθέματος της Κρήτης (χρηματοδότηση των χώρων υποδοχής επισκεπτών στα μνημεία, της διαχείρισης επισκεπτών, της οργάνωσης παρεχόμενων υπηρεσιών στους επισκέπτες, της οργάνωσης παράλληλων δραστηριοτήτων υψηλής προστιθέμενης αξίας, δράσεων προβολής κ.λπ.)
- Η προβολή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Κρήτης και των τουριστικών προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας, που θα δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις προσέλκυσης ομάδων τουρισμού υψηλών απαιτήσεων (εξειδικευμένη προβολή).
- Η μείωση της εποχικότητας (υπό τη διττή έννοια της μείωσης της διακύμανσης της πληρότητας και της επέκτασης της τουριστικής περιόδου) σε περιοχές όπου είναι δυνατόν να προσφερθούν ολοκληρωμένα τουριστικά πακέτα θα υλοποιηθούν με δράσεις που θα προσδιορισθούν από την υπό εκπόνηση στρατηγική, η οποία ολοκληρώνεται στα τέλη του 2000, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο Εθνικό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας.

Η συνολική δημόσια δαπάνη που διατίθεται σε άμεσες παρεμβάσεις στον τομέα του τουρισμού ανέρχεται σε 16.993 KEURO που εμπεριέχεται στα εξής μέτρα:

- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού (8.498 KEURO).
- Εκτακτική ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού (8.495 KEURO).

Πρέπει να επισημανθεί ότι το ποσό των 16.993 KEURO που διατίθεται σε άμεσες παρεμβάσεις για τον τομέα του τουρισμού, θα συμπληρωθεί από χρηματοδοτικές παρεμβάσεις του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας, στην Περιφέρεια Κρήτης, οι οποίες θα προσδιοριστούν κατά τη σύνταξη του συμπληρώματος προγραμματισμού του ΕΠ και θα αφορούν τους παρακάτω τομείς:

- Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής τουριστικών καταλυμάτων.
- Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών στις τουριστικές ΜΜΕ.
- Δημιουργία περιφερειακών δομών στήριξης τουριστικών επιχειρήσεων.
- Δράσεις προβολής.
- Ολοκληρωμένα προγράμματα επέκτασης της τουριστικής περιόδου (μείωση της εποχικότητας).
- Κατάρτιση - επιμόρφωση προσωπικού.
- Δράσεις διασύνδεσης με τον πολιτισμό.
- Δημιουργία ειδικών υποδομών.

3. ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Ο νομός Ηρακλείου είναι χωρίς αμφιβολία από τους πιο δυναμικούς νομούς σε ολόκληρη την χώρα και κυρίαρχος στην Κρήτη. Πρόκειται για έναν από τους 5 πλουσιότερους και μεγαλύτερους νομούς της χώρας. Η πρωτεύουσά του, το

Ηράκλειο, είναι ταυτόχρονα και πρωτεύουσα ολόκληρης της Κρήτης συγκεντρώνοντας το σύνολο σχεδόν των υπηρεσιών του νησιού.

Ο νομός με 264.906 κατοίκους στην απογραφή του 1991 εκτιμάται ότι έχει σήμερα 278.304 κατοίκους και συγκεντρώνει το 2,7% του πληθυσμού της χώρας. Πρόκειται όμως για ένα νομό, από τους λίγους της Ελλάδας, που εμφανίζει τόσο δυναμική φυσική αύξηση του πληθυσμού του. Είναι ο τρίτος νομός μετά τα Δωδεκάνησα και την Ξάνθη με υπεροχή γεννήσεων 3,7/1000 κατοίκους την στιγμή που ο μέσος δείκτης της Ελλάδας είναι αρνητικός (-0,17)!

Ταυτόχρονα έχει την 5η υψηλότερη αναλογία μαθητών Δημοτικού ανά 1000 κατοίκους και την 3η υψηλότερη αναλογία μαθητών Γυμνασίου Λυκείου ανά 1000 κατοίκους. Στο νομό είναι 71 και 78 αντίστοιχα, ενώ ο δείκτης για όλη την Ελλάδα είναι 61 και 69. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι δεν υπάρχει πρόβλημα υπογεννητικότητας και στο Ηράκλειο. Το δημογραφικό είναι ένα εθνικό πρόβλημα που δεν έχει σύνορα νομών. Ωστόσο στο νομό Ηρακλείου η κατάσταση είναι πολύ καλύτερη σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας.

Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) κατά κεφαλήν είναι για το νομό Ηρακλείου με στοιχεία του 1999 3,57 εκατομμύρια έναντι 3,64 εκατομμύρια που είναι ο μέσος όρος της χώρας και είμαστε 17οι σε σχέση με την κατάταξη όλων των νομών.

Ο κάθε κάτοικος του νομού Ηρακλείου αποταμίευε το 1998 κατά μέσο όρο 1,27 εκατ., ενώ ο αντίστοιχος δείκτης για την χώρα είναι 1,57 εκατ. (25οι). Ανάλογο είναι περίπου και το δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο, ενώ υψηλότερο είναι στο σύνολο της Ελλάδας (13οι).

Εκεί που ο νομός Ηρακλείου όμως εμφανίζεται πολύ υψηλά είναι η φορολογία. Οι άμεσοι φόροι που αντιστοιχούν ανά κάτοικο ανέρχονταν σε 130 χιλιάδες το 1997 γεγονός που φέρνει το Ηράκλειο μέσα στους έξι πιο υψηλά φορολογούμενους νομούς της Ελλάδας. Οι Ηρακλειώτες φορολογούμενοι συμμετέχουν στο ΑΕΠ της χώρας κατά 2,6%, κατά 2,3% στη φορολογία, κατά 2% στο συνολικό δηλωθέν εισόδημα και είναι μεταξύ των πρώτων νομών της χώρας. Αυτά τα στοιχεία δείχνουν μια σχετικά δίκαιη κατανομή αναφορικά και με το πληθυσμιακό μέγεθος του νομού έναντι της χώρας.

3.1 Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΥ Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Στην απογραφή του 1971 ο νομός, που καλύπτει μία έκταση 2541 τετραγωνικών χιλιομέτρων, είχε 209.622 και ξεπέρασαν τους 264 χιλιάδες το 1991, για να προσεγγίσουν σήμερα τους 280 χιλιάδες. Η πόλη του Ηρακλείου με το ιδιότυπο χαρακτηριστικό που έχει οι κάτοικοί της να μην απογράφονται εκεί που διαμένουν εμφανιζόταν το 1971 να έχει 77.500 κατοίκους και το 1981 101.634 κατοίκους. Η επίσημη απογραφή του 1991 τους ανέβασε σε 117.167 κατοίκους, αλλά όλες οι εκτιμήσεις συγκλίνουν στο γεγονός ότι το πολεοδομικό συγκρότημα του Ηρακλείου φιλοξενεί περισσότερους από 150 χιλιάδες κατοίκους!

Η πυκνότητα του πληθυσμού αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια σε 105 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, ενώ τα στοιχεία επιβεβαιώνουν την τάση που διαφαίνεται για συνεχή αύξηση του αστικού και ημιαστικού πληθυσμού και ταυτόχρονη μείωση του αγροτικού πληθυσμού. Από 107 χιλιάδες το 1971 έπεσε σε 103 το 1991 και σήμερα εκτιμάται ότι πολύ λιγότεροι των 100 χιλιάδων βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές.

Οι γάμοι και στο νομό Ηρακλείου μειώνονται τα τελευταία χρόνια. Ενώ τη δεκαετία 70-90 είχαμε περισσότερους από 1700 γάμους κάθε χρονιά αυτός ο αριθμός έχει μειωθεί με εξαίρεση το 1997 που έγιναν 1800 γάμοι.

Το θλιβερό είναι όμως η κατακόρυφη μείωση των γεννήσεων όπου έχουμε μία σταθεροποίηση τα τελευταία χρόνια μεταξύ 3000 και 3200 γεννήσεων. Στη δεκαετία του `70 και του `80 οι γεννήσεις ήταν σταθερά πάνω από 4000 στο νομό Ηρακλείου.

Οι θάνατοι ως απόλυτο νούμερο έχουν σταθεροποιηθεί μεταξύ 2000 και 2200 ανά έτος τα τελευταία δέκα χρόνια.

Έντυπωσιακό είναι ωστόσο το γεγονός της μείωσης σχεδόν στο μισό του εργατικού δυναμικού. Από 84.248 το 1971 ανήλθε σε 90.851 το 1981 και έφτασε τους 103.577 το 1991. Από τότε είχαμε μία κάθετη πτώση που έφτασε το 1998 στους 48.701! Ανάλογος ήταν και ο αριθμός των απασχολούμενων που μειώθηκαν σε 33.837 από 97.494.

Αντιθέτως όπως υποψιάζεται κανένας η ανεργία έφτασε στα ύψη. Από 1784 που είχαν εγγραφεί στον ΟΑΕΔ το 1971 και 2001 το 1981 φτάσαμε στους 6.083 το 1991 και σήμερα στους 15.000!

3.2 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Οι τουριστικές υπηρεσίες είναι ίσως το πιο σημαντικό κομμάτι και για το νομό Ηρακλείου αφού υπολογίζονται ότι είναι εκείνες που βασικά διαμορφώνουν τη συμμετοχή κατά 76% στο ΑΕΠ του νομού από τον τριτογενή τομέα.

Από τις 36 χιλιάδες κλίνες το 1990 φτάσαμε να έχουμε το 1998 58 χιλιάδες κλίνες, ενώ οι διανυκτερεύσεις ξένων τουριστών έφτασαν 5.451.353 από τις 4.711.737 που είχαμε στις αρχές της δεκαετίας του `90. Ο νομός Ηρακλείου είναι δεύτερος στις διανυκτερεύσεις μετά το νομό Δωδεκανήσου και κατέχει το 13,1 του συνόλου. Συνολικά αντιστοιχούν 19,1 διανυκτερεύσεις ανά κάτοικο ενώ ο μέσος όρος της χώρας είναι 4,1.

Το Ηράκλειο φιλοξενεί περίπου και 400 χιλιάδες ημεδαπούς τουρίστες.

ΕΠ ΚΡΗΤΗΣ 2000 – 2006 ΔΟΜΗ ΠΕΠ					
		ΠΥ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΑΠΑΝΗΣ	% ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΔΔ ΠΕΠ	ΤΑΜΕΙΟ ΕΕ	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 1 Ενίσχυση της Περιφέρειας ως στη ερευνητικού και τεχνολογικού πόλου Ν.Α. Μεσόγειο, προώθησης της καινοτομίας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.	ΜΕΤΡΟ 1 Εκπαιδευτικές και ερευνητικές υποδομές	21.247	3,41%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 2 Εξοικείωση των επιχειρήσεων με τις νέες τεχνολογίες, προώθηση της καινοτομίας	7.082	1,14%	ΕΤΠΑ	7.082

	ΜΕΤΡΟ 3 Τεχνολογική αναβάθμιση και παροχή υπηρεσιών στις επιχειρήσεις του δευτερογενούς τομέα	8.499	1,36%	ΕΤΠΑ	15.307
	ΜΕΤΡΟ 4 Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού	8.498	1,36%	ΕΤΠΑ	24.281
	ΜΕΤΡΟ 5 Προώθηση της κοινωνίας της πληροφορίας	5.666	0,91%	ΕΤΠΑ	0
	ΣΥΝΟΛΟ	50.992	8,18%	0	46.670
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 2 Προστασία του περιβάλλοντος και μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων	ΜΕΤΡΟ 1 Διαχείριση στερεών, υγρών και βεβαρημένων αποβλήτων και ενίσχυση υποδομών ύδρευσης	18.081	3,01%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 2 Υποδομές μεταφορών	150.142	24,07%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 3 Υποδομές και εξοπλισμός στην εκπαίδευση	28.329	4,54%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 4 Ανάπτυξη και ανάδειξη της πολιτιστικής ιστορικής κληρονομιάς	11.331	1,82%	ΕΤΠΑ	0
	ΣΥΝΟΛΟ	208.603	33,45%	0	0
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 3 Συμμετοχή της Περιφέρειας στα διεθνή μεταφορικά δίκτυα ως κόμβου διαμετακόμισης	ΜΕΤΡΟ 1 Υποδομές μεταφορών (λιμάνια – αεροδρόμια)	14.164	2,27%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 2 Ανάπτυξη βασικής εμπορικής υποδομής	14.164	2,27%	ΕΤΠΑ	14.164
	ΣΥΝΟΛΟ	28.328	4,54%	0	14.164
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 4 Βελτίωση των οικονομικών λειτουργιών και της ποιότητας ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα	ΜΕΤΡΟ 1 Χωροταξικός – Πολεοδομικός σχεδιασμός	2.833	0,45%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 2 Αναβάθμιση αστικού περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής	51.014	8,18%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 3 Διαμόρφωση βιομηχανικών και επιχειρηματικών περιοχών και δικτύων	16.997	2,73%	ΕΤΠΑ	14.164
	ΜΕΤΡΟ 4 Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας – ΕΠΤΑ	17.000	2,73%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 5 Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ	7.667	1,23%	ΕΚΤ	0

	ΣΥΝΟΛΟ	95.511	15,31%	0	14.164
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 5 Ανάπτυξη ορεινών, μειονεκτικών και λοιπών αγροτικών περιοχών	ΜΕΤΡΟ 1 Επεμβάσεις σε επίπεδο γεωργικής γης-υποδομές	69.000	11,06%	ΕΠΤΕ	0
	ΜΕΤΡΟ 2 Δασικά μέτρα	5.665	0,91%	ΕΠΤΕ	0
	ΜΕΤΡΟ 3 Προστασία περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου καθώς και τη βελτίωση συνθηκών διαβίωσης των ζώων	2.000	0,32%	ΕΠΤΕ	850
	ΜΕΤΡΟ 4 Επενδύσεις σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης	15.468	2,48%	ΕΠΤΕ	15.468
	ΜΕΤΡΟ 5 Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών αγροτικών περιοχών (ολοκληρωμένα σχέδια)	25.000	4,01%	ΕΠΤΕ	12.500
	ΜΕΤΡΟ 6 Υποδομές ορεινών κέντρων ανάπτυξης και δυνατότητες πρόσβασης των εσωτερικών ζωνών στα ορεινά κέντρα στο πλαίσιο του μέτρου 5.5 "ολοκληρωμένα σχέδια"	20.000	3,21%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 7 Υποδομές ορεινών κέντρων ανάπτυξης και δυνατότητες πρόσβασης των εσωτερικών ζωνών στα ορεινά κέντρα	30.992	4,97%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 8 Υποδομές αλιείας	8.780	1,41%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 9 Εκτακτική ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού	8.495	1,36%	ΕΤΠΑ	2.833
	ΜΕΤΡΟ 10 Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών αγροτικών περιοχών - ΕΚΤ	4.500	0,72%	ΕΚΤ	0
	ΣΥΝΟΛΟ	189.900	30,45%		31.651
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 6 Πρώθηση της απασχόλησης – Παροχή ίσων ευκαιριών στη γνώση	ΜΕΤΡΟ 1 Ανάπτυξη κοινωνικών υπηρεσιών υποστήριξης για την προώθηση ίσων ευκαιριών	19.000	3,05%	ΕΚΤ	0
	ΜΕΤΡΟ 2 Ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων	11.500	1,84%	ΕΚΤ	0
	ΜΕΤΡΟ 3 Τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης	11.167	1,79%	ΕΚΤ	0
	ΣΥΝΟΛΟ	41.667	6,68%		0

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 7 Τεχνική βοήθεια	ΜΕΤΡΟ 1 Τεχνική βοήθεια ΕΤΠΑ	5.682	0,91%	ΕΤΠΑ	0
	ΜΕΤΡΟ 2 Τεχνική βοήθεια ΕΚΤ	2.780	0,45%	ΕΚΤ	0
	ΜΕΤΡΟ 3 Τεχνική βοήθεια ΕΠΤΕ	188	0,03%	ΕΠΤΕ	0
	ΣΥΝΟΛΟ	8.660	1,39%		0
Σύνολο Προγράμματος		623.661	100%		106.649

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΝΟΜΟΣ	Κ.Κ. Α.Ε.Π. (ΧΩΡΑ = 100)		% ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΕΠ		% ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ		% ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΣΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ		% ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ		% ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ	
	1989	1994	1989	1994	1991	1996	1981	1991	1981	1991	1981	1991
Ηρακλείου	105,4	110,5	49,47	51,10	49,1	49,1	58,5	56,6	53,2	50,5	46,7	49,1
Λασιθίου	132,7	109,5	16,73	13,68	13,2	13,1	0	0	10,7	11,5	14,5	12,9
Ρεθύμνης	94,5	95,1	11,63	11,82	13,0	13,2	9,6	11,2	10,6	12,7	10,4	12,3
Χανίων	93,6	100,0	22,15	23,38	24,8	24,6	31,9	32,2	25,6	25,4	28,3	25,7

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ – ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ – ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΧΩΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
Πλεονεκτήματα	• Η δυναμική της τοπικής οικονομίας στηρίζεται ισόρροπα σε δύο σημαντικές δραστηριότητες (τουρισμός και γεωργία) • Στον τομέα του τουρισμού έχουν δημιουργηθεί οικονομίες συνάθροισης και υψηλής ποιότητας ξενοδοχειακές υποδομές. • Καλή ποιότητα και ευρεία ποικιλία των παραγόμενων τοπικών προϊόντων. • Ύπαρξη ισχυρού εκπαιδευτικού και ερευνητικού ιστού με δυνατότητες ανάπτυξης και διάχυσης καινοτομιών • Έντονη εξάρτηση από τον μαζικό τουρισμό	• Ο συντελεστής φυσικής αύξησης πληθυσμού εμφανίζει καλύτερη πορεία συγκριτικά με το μέσο όρο της χώρας. • Χαμηλό ποσοστό ανεργίας (στο μισό του μέσου όρου της χώρας). • Ομοιογένεια πληθυσμού • Διακριτός και ήδη προσβεβλημένος τρόπος διαβίωσης	• Σημαντική συγκέντρωση περιοχών με αξιόλογα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος. • Έντονη παρουσία και χωρική διασπορά χώρων με σημαντικά στοιχεία ιστορικού πολιτιστικού ενδιαφέροντος. • Δυνατότητα ολοκληρωμένου σχεδιασμού αυτόνομης λειτουργικά χωρικής μονάδας λόγω νησιωτικού χαρακτήρα και μεγάλου μεγέθους.
Αδυναμίες – Προβλήματα	• Χαμηλό επίπεδο τυποποίησης αγροτικής παραγωγής και αδύνατοι μηχανισμοί εμπορίας	• Αυξημένοι δείκτες γήρανσης και εξάρτησης ως προς τον μέσο όρο της χώρας	• Δυσχέρειες στην ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και επικοινωνιών, λόγω νησιωτικού χαρακτήρα

	και προβολής • Χαμηλή παραγωγικότητα και μικρός βαθμός εξειδίκευσης ανθρώπινου δυναμικού • Μικρός βαθμός διατομεακών ασυnergιών	• Το εκπαιδευτικό επίπεδο των εργαζόμενων εμφανίζει υστέρηση ως προς τον μέσο όρο της χώρας • Περιορισμένο δίκτυο κοινωνικών υποδομών • Μειωμένη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και έντονη τάση συγκέντρωσης της γυναικείας απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα	• Έντονες πιέσεις στο περιβάλλον από την υπερευκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων στο βόρειο τμήμα • Αυξημένες απαιτήσεις σε υποδομές λόγω διασποράς πληθυσμού σε πολυάριθμους μικρού μεγέθους οικισμούς • Αυξημένες απαιτήσεις για προστασία φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος • Ενίσχυση χωρικής εξειδίκευσης • Ενίσχυση διασυνδέσεων ανεπτυγμένων οικονομικών κέντρων και πυλών εισόδου
Δυνατότητες - Προκλήσεις	• Σταθερότητα ποιότητας, τυποποίηση και ολοκληρωμένη πολιτική προώθησης επιλεγμένων τοπικών προϊόντων • Εμπλουτισμός και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος • Ενίσχυση επιχειρηματικότητας και οργάνωσης των μονάδων σε σύγχρονη βάση • Ανάπτυξη ισχυρών διασυνδέσεων μεταξύ έρευνας – τεχνολογίας και εδραιωμένων τομέων της τοπικής οικονομίας	• Ενίσχυση της πολυειδίκευσης του ανθρώπινου δυναμικού • Ολοκλήρωση του πλέγματος κοινωνικών υποδομών ιδιαίτερα στον τομέα παροχής υπηρεσιών φύλαξης • Καταπολέμηση κοινωνικού αποκλεισμού • Ενίσχυση πολιτισμικών δομών	• Ανάδειξη τοπικών αστικών κέντρων και διασφάλιση της εταιρικής τους σχέσης με τις ζώνες υπαίθρου • Ολοκληρωμένες διαχειριστικές παρεμβάσεις για τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΚΑΤΑ ΝΟΜΟ

ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΡΟΛΟΣ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	ΠΡΟΩΘΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ηράκλειο	Εθνικός και Διακρατικός Πόλος Ανάπτυξης, Διοικητικό, Εμπορικό Κέντρο και κέντρο Θαλάσσιων Μεταφορών στον χώρο της Ν.Α. Μεσογείου	Λιμένας Αεροδρόμιο Πανεπιστήμιο ΒΙ.ΠΕ. Βόρειος Οδικός Άξονας	Ανώτατη εκπαίδευση Τεχνολογική έρευνα και ανάπτυξη Υπηρεσίες υγείας Τριτογενής (διεθνές εμπόριο – διεθνείς μεταφορές) Βιομηχανία Τουρισμός
Χανιά	Κέντρο Νομαρχιακής Ανάπτυξης	Λιμένας Αεροδρόμιο Πανεπιστήμιο ΒΙΟ.ΠΑ. Βόρειος Οδικός Άξονας	Ανώτατη εκπαίδευση Τεχνολογική έρευνα και ανάπτυξη Τριτογενής τομέας (Εμπόριο – Υπηρεσίες) Τουρισμός
Ρέθυμνο	Κέντρο Νομαρχιακής Ανάπτυξης	Λιμένας Πανεπιστήμιο Βόρειος Οδικός Άξονας	Ανώτατη εκπαίδευση

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

	1971	1981	1991	1995	1997	1998	1999
Αριθμός κατοίκων	209.670	243.622	264.906	272.219	275.973	277.465	278.304
Αριθμός κατοίκων πρωτεύουσας	77.500	101.634	117.167	-	-	-	-
Επιφάνεια (τ.χμ.)	2.641	2.641	2.641	2.641	2.641	2.641	2.641
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτοικοι/τ.χμ.)	79	92	100	103	104	105	105
Αστικός Πληθυσμός	84.710	110.958	132.117	-	-	-	-
Ημιαστικός πληθυσμός	17.911	25.224	29.664	-	-	-	-
Αγροτικός πληθυσμός	107.049	107.440	103.125	-	-	-	-
Γάμοι	1.784	1.674	1.763	1.733	1.800	1.566	-
Γεννήσεις	4.125	4.005	3.207	3.012	3.220	3.224	-
Θάνατοι (μόνιμος κατοικία θανάτου)	1.599	1.869	2.040	2.249	2.291	2.210	-
Αριθμός Νοικοκυριών	62.624	72.770	82.952	-	-	-	-
Εργατικό δυναμικό	84.248	90.851	103.577	68.148	64.175	48.701	-
Απασχολούμενοι	82.464	88.850	97.494	55.800	48.606	33.837	-
Άνεργοι	1.784	2.001	6.083	12.348	15.569	14.864	-
Αριθμός κατοίκων	77.628	96.190	114.497				

ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

		Νομός Ηρακλείου	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 νομούς
ΑΕΠ κατά κεφαλή	1999	3,57 εκατ. δρχ.	3,64	17
Κατά κεφαλή αποταμιευτικές καταθέσεις	1998	1,27 εκατ. δρχ.	1,57	25
Δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο	1999	1,25 εκατ. δρχ.	1,52	13
Άμεσοι φόροι ανά κάτοικο	1997	130 χιλ. δρχ.	253	6
Φυσική αύξηση πληθυσμού /100 κατοίκους	1998	3,65	-0,17	3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο GRETA CONFERENCE AND MEETING FACILITIES

LOCATION	CAT.	HOTEL	ROOMS	PERSONS	PHONE & FAX
AG. NIKOLAOS	L	St. NIKOLAS BAY	1	20 - 200	0841-25041 & 25781
» »	L	MINOS PALACE	2	450	0841-23801 & 23816
» »	L	MINOS BEACH	1	60	0841 -22345 & 22548
» »	A	MIRABELLO HOTEL	2	300	0841 -28400 & 28806
» »	A	HERMES HOTEL	1	200	0841 -28253 & 28754
CHANIA	A	CRETA PARADISE	4	600	0821-61315 & 61190
»	A	LOUIS CRETA PRINCESS	2	550	0821 -62702 & 62229
»	A	PANORAMA HOTEL	1	200	0821-96700 & 31 708
ELOUNDA	L	ELOUNDA BAY		500	0841-41502 & 41783
»	L	ELOUNDA MARE	4	16- 150	0841-41512 & 41102
»	L	PORTO ELOUNDA MARE	2	21 -250	0841 -41 903 & 41 889
»	L	ELOUNDA BEACH	1	250	0841-41412 & 41373
»	A	ELOUNDA MARMIN	1	250	0841-41003
HERAKLION	L	CANDIA MARIS		1000	08 1-31 4632 & 250669
»	L	CAPSIS CONFERENCE CENTER			081-811212 & 811076
»		(main conference rooms)	10	50-1200	
»		(break - out rooms)	60	10-50	

»		total capacity conference center		3500	
»	L	ATLANTIS HOTEL	4	90 - 400	081 -2291 03 & 226265
»		(Break out Rooms)	3	12-50	
»		TOTAL CAPACITY OF CONFERENCE CENTER		1000	
»	A	FODELE BEACH	1	250	081-521251 & 521249
»	A	AGAPI BEACH	1	110	081 -311 084 & 250502
»	A	AKTI ZEUS HOTEL	1	350	081-821503 & 821547
»	A	APOLLONIA HOTEL	2	80 - 550	081-82162 & 8214333
»	A	ALEXANDER HOUSE	1	120	081-811303 & 811325
»	A	ARINA SAND	1	600	081-761354 & 761 135
»	A	ASTORIA CAPSIS	2	200	081 -343080 & 229078
LOCATION	CAT	H O T E L	ROOMS	PERSONS	PHONES
HERAKLION	A	GALAXY HOTEL	1	80- 110	081-238812 & 232157
»	A	MINOA PALACE	1	35	081 -380404 & 380405
»	A	PENINSULA	1	10- 100	081-811313 & 811335
»	A	DOLFIN BAY	2	400	081-821276 & 821312
»	B	LATO HOTEL	1	10-40	081-228103 & 240350
»	A	ATHINA PALACE			
IERAPETRA	A	LYKTOS BEACH SUNWING	5 3	50 - 480 180	0842-61 71 3 & 61 040 0843-
>AND SITIA	A	HOTEL			51621 & 51 626
HERSONISSOS	L	GRETA MARIS	3	800	0897-221 15 & 221 30
»	L	KNOSSOS ROYAL	1	450	0897-23375 & 23575
»	A	GRECOTEL CRETA SUN	1	50 - 280	0897-41 1 03 & 41 1 1 3
»	A	MARINA BEACH	4	10-310	0897-41361 & 41 1 1 2
»	A	ROBINSON CLUB LYTTOS	2	22 - 300	0897-22575 & 22676
»	A	NANA BEACH	1	250	0897-22950 & 22954
»	A	HERSONISSOS PALACE	1	200	0897-22777 &
»	A	AFRODITI HOTEL	1	100	0897-41271 & 41 379
»	A	CRETAN VILLAGE	1	80	0897-22996 & 22300
»	B	ALEXANDER BEACH	1	150	0897-32 1 24 & 32 134

»	A	ZORBAS VILLAGE	1	120	0897-23268 & 22604
SISSI	A	KALIMERA KRITI	1	450	0841 -71 603 & 71 598
»	A	CALIMERA HELLENIC PAL.	1	300	0841-71502 & 71238
RETHYMNO	L	CRETA PALACE	4	60 - 300	0831-55181 & 27514
»	L	CRETA PANORAMA	1	450	0831-51570 & 5 1 1 5 1
»	L	CRETA STAR & ROYAL		600	0831-71812 & 71791
»	A	ATLANTIS BEACH	1	60	0831-51002 & 23517
»	A	EL GRECO	5	30- 180	0831-71102 & 71124
»	A	PORTO RETHYMNO	1	200	0831-50432 & 51980
»	A	RITHYMNA BEACH	6	20 -300	083 1 -71 002 & 29491
»	A	THEARTEMIS PALACE	3	400	0831-53991 & 23785

ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗ / ΟΝΟΜΑ ΜΟΝΑΔΑΣ	ΚΛΙΝΕΣ
Νομός Ηρακλείου	
Λ. Χερσονήσου: Heronissos Park	97
Χερσόνησος: Mitos	21
Ανάληψη: Aspri Petra	22
Σταλίδα: Alexandra	30
Νομός Λασιθίου	
Σχίσμα Ελούντας: Porto Bello	31
Σίτσι: Karavel	38
Νομός Ρεθύμνου	
Ρέθυμνο: Bio-Bio, Lefkoniko Bay, Medousa, Creta Eltina	383
Μύσσιρτα: Esperia	21

Περιβόλια: Zannis, Olympia	101
Κούμπες: Eftihia	25
Καλλιθέα: Belle Helen	44
Μύρθιος: Stefanos	18
Λαμνόνι Μυρθίου: Anna-Ageliki	29
Αδελιανός Κάμπος: Sea Front	117
Αγία Γαλήνη: Sky Beach	23
Μπάλι: Blue Horizon, Nostos, Sofia	114
Πρίνος: Gallini, Millenium	15
Κάμπος: Βιράν Nikos	8
Σφακάκι Παγκάλου: Alkionida	44
Κεραμές: Aristeia- Konstantinos	6
Λούτρας: Arkadi	15
Νομός Χανίων	
Χανιά: Casa Di Pietra	8
Παλαιά Πόλη: Enetiko, Anemi, Hera	20
Κάτω Λαράτσο: Veronika, Inea, Nontas	148
Άγιοι Απόστολοι: Ilias	22
Κάτω Μακρύς: Τοίχος Theo's Holidays	51
Αγία Μαρίνα: Isida, Minos Vilage	164
Φαλασάρνα: Placores	52
Καστέλι: Stauroula	49
Παλαιοχώρα: Mediterana Sea	22
Γεωργιούπολη: Athina	27
Πλατανιάς: Kalafatakis, Sun Set	119
Καλύβες: Kalives Beach II	58
Θερισσός: Ieventis	7
Πραξινός: Αρωνίου Pazinos Village	6

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 1999

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ	Α´	Β´	Γ´	Δ´	Ε´	ΣΥΝΟΛΑ ΞΕΝΟΔΟΧ.	Π/Ε	ΕΠΙΠ. ΔΙΑΜΕΡ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
ΜΟΝΑΔΕΣ	75	272	224	286	45	25	927		227	1,154
ΚΛΙΝΕΣ	51.216	104.301	41.537	25.893	2.287	864	226.098		15.270	241,368
ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜ.	222.972	31168	15.062	29.767	1.214	258	100.441		1.492	101.933
ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛ.	130.887	345.189	127.875	65.269	3.869	618	673.707		37.529	711.236
ΣΥΝΟΛΟ	153.859	376.357	142.937	95.036	5.083	876	774.148		39.021	813.169
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΗΜ.	64105	88.943	61.417	124.057	10.268	3.094	351.884		9.702	361.586
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΑΛΛ.	1.014.490	2.961876	1.142.292	391.593	33.194	2.737	5.546.182		367.463	5.913.645
ΣΥΝΟΛΟ	1.078.595	3.050.819	1.203.709	515.650	43.462	5.831	5.898.066		377.165	6.275.231
ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %	70,2	97,5	96,6	66,4	63,4	22,5	87		82,3	86,7

Πληρότητα `98 78,8%
Πληρότητα `97 72,6%

ΚΡΗΤΗΣ 1999

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ	Α´	Β´	Γ´	Δ´	Ε´	ΣΥΝΟΛΑ ΞΕΝΟΔΟΧ.	Π/Ε	ΕΠΙΠ. ΔΙΑΜΕΡ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
ΜΟΝΑΔΕΣ	137	569	699	1.157	136	86	2.784		1.111	3.895
ΚΛΙΝΕΣ	72.821	192.460	103.398	78.949	4.377	2.339	454.344		77.079	531.423
ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜ.	29.797	63.269	65.791	92.038	3.054	842	254.791		8.837	263.628
ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛ.	182.992	589.965	288.484	208.235	6.470	2.579	1.278.725		201.506	1.480.231
ΣΥΝΟΛΟ	212.789	653.234	354.275	300.273	9.524	3.421	1.533.516		210.343	1.743.859
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΗΜ.	92.089	203.879	202.408	285.925	20.463	4.739	809.503		56.546	866.049
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΑΛΛ.	1.399.546	5.391.318	2.455.254	1.157.992	45.432	10.426	10.459.968		1.790.509	12.250.477
ΣΥΝΟΛΟ	1.491.635	5.595.197	2.657.662	1.443.917	65.895	15.165	11.269.471		1.847.055	13.116.526
ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %	68,3	96,9	85,7	61,0	50,2	21,6	82,7		79,9	82,3

Πληρότητα `98 76,7%
Πληρότητα `97 71,8%

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ 1999

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ	Α´	Β´	Γ´	Δ´	Ε´	ΣΥΝΟΛΑ ΞΕΝΟΔΟΧ.	Π/Ε	ΕΠΙΠ. ΔΙΑΜΕΡ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
ΜΟΝΑΔΕΣ	-	110	225	457	42	33	867		576	1,443
ΚΛΙΝΕΣ	-	19.203	22.826	25.496	1.053	905	69.483		35.201	104,684
ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜ.	-	15.616	35.753	36.318	1.288	102	89.077		4.870	93.947
ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛ.	-	61.750	59.721	68.791	965	1.474	192.701		93.716	286.417
ΣΥΝΟΛΟ	-	77.366	95.474	105.109	2.253	1.576	281.778		98.586	380.364
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΗΜ.	-	50.428	97.648	103.718	7.653	354	259.801		36.333	296.134
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΑΛΛ.	-	583.584	382.632	306.281	5.052	6.602	1.284.151		774.555	2.058.706
ΣΥΝΟΛΟ	-	634.012	480.280	409.999	12.705	6.956	1.543.952		810.888	2.354.840
ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %	-	110,1	70,1	53,6	40,2	25,6	74,1		86,8	75

Πληρότητα `98 70,5%
Πληρότητα `97 64,8%

ΝΟΜΟΣ: ΡΕΘΥΜΝΗΣ 1999

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ	Α´	Β´	Γ´	Δ´	Ε´	ΣΥΝΟΛΑ ΞΕΝΟΔΟΧ.	Π/Ε	ΕΠΙΠ. ΔΙΑΜΕΡ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
ΜΟΝΑΔΕΣ	-	81	148	182	12	17	440		176	616
ΚΛΙΝΕΣ	-	35.584	23.977	9.951	409	376	70.297		18.768	89,065
ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜ.	-	9.897	11.481	3.587	12	198	25.175		1.659	26.834
ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛ.	-	92.318	63.803	25.559	540	338	182.558		49.903	232.461
ΣΥΝΟΛΟ	-	102.215	75.284	29.146	552	536	207.733		51.562	259.295
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΗΜ.	-	38.275	29.536	7.377	32	457	75.677		7.649	83.326
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΑΛΛ.	-	947.946	607.614	214.901	4.001	744	1.775.206		464.401	2.239.607
ΣΥΝΟΛΟ	-	986.221	637.150	222.278	4.033	1.201	1.850.883		472.050	2.322.933
ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %	-	92,4	88,6	74,5	32,9	10,7	87,8		83,8	86,9

Πληρότητα `98 82,6%
Πληρότητα `97 79,4%

ΝΟΜΟΣ: ΛΑΣΙΘΙΟΥ 1999

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ	Α´	Β´	Γ´	Δ´	Ε´	ΣΥΝΟΛΑ ΞΕΝΟΔΟΧ.	Π/Ε	ΕΠΙΠ. ΔΙΑΜΕΡ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
ΜΟΝΑΔΕΣ	62	106	102	232	37	11	550		132	682
ΚΛΙΝΕΣ	21.605	33.372	15.058	17.609	628	194	88.466		7.840	96.306
ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜ.	6.825	6.588	3.495	22.366	540	284	40.098		816	40.914
ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛ.	52.105	90.708	37.085	48.616	1.096	149	229.759		20.358	250.117
ΣΥΝΟΛΟ	58.930	97.296	40.580	70.982	1.636	433	269.857		21.174	291.031
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΗΜ.	27.984	26.233	13.807	50.773	2.510	834	122.141		2.862	125.003
ΔΙΑΝ/ΣΕΙΣ ΑΛΛ.	385.056	897.912	322.716	245.217	3.185	343	1.854.429		184.090	2.038.519
ΣΥΝΟΛΟ	413.040	924.145	336.523	295.990	5.695	1.177	1.976.570		186.952	2.163.522
ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %	63,7	92,3	74,5	56	30,2	20,2	74,5		79,5	74,9

Πληρότητα `98 72,1%
Πληρότητα `97 69,9%

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ* 1999

ΕΙΔΟΣ & ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ				Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ				Ν. ΡΕΘΥΜΝΗΣ				Ν. ΧΑΝΙΩΝ				ΣΥΝΟΛΟ ΚΡΗΤΗΣ					
	Μονάδες	Δωμ.	Κλίνες	Συμμ.%	Μονάδες	Δωμ.	Κλίνες	Συμμ.%	Μονάδες	Δωμ.	Κλίνες	Συμμ.%	Μονάδες	Δωμ.	Κλίνες	Συμμ.%	Μονάδες	Δωμ.	Κλίνες	Συμμ.%		
Ξενοδοχεία	L	10	3256	6554	13,3	8	1322	2479	12,7	1	151	318	1,5					19	4729	9351	8,5	
	A	46	8808	16740	33,9	16	2404	4590	23,6	16	3263	6349	29,1	10	1248	2362	12	88	15723	30041	27,2	
	B	64	4701	9021	18,2	30	1865	3576	18,4	38	2792	5419	24,8	35	1914	3649	18,5	167	11272	21665	19,6	
	C	143	5043	9588	19,4	74	2271	4263	21,9	67	2127	4124	18,9	84	2324	4516	22,9	368	11765	22491	20,41	
	D	23	484	927	1,9	15	156	302	1,6	10	151	294	1,3	5	58	112	0,6	53	849	1635	1,5	
Επιπ. Δ/τα	A	39	1180	2101	4,2	16	512	943	4,8	5	582	877	4	5	127	229	1,2	65	2401	4150	3,8	
	B	22	562	1153	2,3	13	282	537	2,8	16	418	801	3,7	25	579	1060	5,4	76	1841	3551	3,2	
	C	59	1185	2128	4,3	39	1091	1838	9,4	59	1846	3229	14,8	138	3963	6763	34,3	295	8085	13958	12,6	
	D	13	218	372	0,8	12	207	353	1,8	6	114	189	0,9	12	214	364	1,8	43	753	1278	1,2	
Ξενοδοχεία & Επιπ. Δ/τα	L				1	213	414	2,1										1	213	414	0,4	
	A	1	21	42	0,1														1	21	42	0,03
	B																					
Παραδοσιακά	A									1	5	14	0,1	6	62	131	0,7	7	67	145	0,1	
	B	2	9	12	0,02					3	45	87	0,4	7	56	115	0,6	12	110	214	0,2	
ΣΥΝΟΛΟΝ	442	25875 Δ/ΤΑ2405	49442	100%	235	10419 Δ/ΤΑ1536	19482	100%	229	11552 Δ/ΤΑ2069	21824	100%	340	10739 Δ/ΤΑ3291	19701	100%	1246	58585 Δ/ΤΑ9301	110449	100%		

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 1999

ΔΗΜ./ΚΟΙΝ.	Η (L)		Η (Α)		Η (Β)		Η ©		Η (D)		Η (Ε)		ΕΠΙΠΛ. Δ/ΤΑ		ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ & ΕΠΙΠΛ. Δ/ΤΑ		ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ		ΣΥΝΟΛΟ					
	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ				
ΑΜΟΙΡΩΝ							1	22											1	22				
ΑΝΩΠΟΛΗΣ					2	331	6	347					9	540	1	42			18	1260				
ΑΡΚΑΛΟΧΩΡΙΟΥ									1	16									1	16				
ΑΧΛΑΔΑΣ	2	1908	2	514	3	404							13	416					20	3242				
ΒΟΡΩΝ																1	6		1	6				
ΓΑΖΙΟΥ	1	588	5	1578	3	480	6	418		1	219		4	106				20	3389					
ΓΟΥΒΩΝ			7	2802	4	320	9	743					8	628				28	4493					
ΕΛΑΙΑΣ			2	692	1	105	1	57					2	91				6	945					
ΖΑΡΟΥ							1	111					1	8				2	119					
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	1	290	2	517	6	532	18	1393	5	228	5	177				1	6	38	3143					
ΚΑΜΗΛΑΡΙΟΥ										1	23							1	23					
ΚΑΣΤΕΛΛΙΑΝΩΝ									1	39								1	39					
ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ ΠΕΔΙΑΔ.									1	20								1	20					
ΚΑΤΩ ΒΑΘΕΙΑΣ			1	206			2	69										3	275					
Λ. ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ	6	3768	10	3723	15	2784	49	3043	2	38	1	36	63	2682	1	52		147	16126					
ΜΑΛΛΙΩΝ			7	2097	14	1858	25	1704	10	448	6	167	7	245				69	6519					
ΜΙΑΜΟΥΣ							1	23										1	23					
ΜΟΧΟΥ			1	321	10	1411	6	362	1	76			15	627				33	2797					
Ν. ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ					1	84	2	142										3	226					
ΠΙΤΣΙΔΙΩΝ					2	133	9	629	2	62	4	111						17	935					
ΡΟΔΙΑΣ			2	1307														2	1307					
ΤΥΛΙΣΟΥ			1	62														1	62					
ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ							5	290		1	19		1	10				7	319					
ΦΟΔΕΛΕ			1	696														1	696					
ΧΕΡΣΟΝΗΣΣΟΥ			5	2225	3	579	2	235					10	401				20	3440					
																		0	0					
ΣΥΝΟΛΟΝ	10	6554	46	16740	64	9021	143	9588	23	927	19	752	0	0	0	0	133	5754	2	94	2	12	442	49442

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ

1- 50		51-100		101-150		151-200		201-250		251-300		301-400		401-500		501-1000		1001-1500		1501 & άνω		ΣΥΝΟΛΟ	
M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
202	6169	122	8908	42	5029	11	1907	17	3727	9	2377	12	4248	7	3185	18	11586	2	2306	-	-	442	49442

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ Ν. ΧΑΝΙΩΝ 1999

ΔΗΜ./ΚΟΙΝ.	H (L)		H (A)		H (B)		H (C)		H (D)		H (E)		ΕΠΙΠΛ. Δ/ΤΑ		ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ & ΕΠΙΠΛ. Δ/ΤΑ		ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ		ΣΥΝΟΛΟ			
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K		
ΑΓ. ΜΑΡΙΝΑΣ					7	816	7	412							26	1524					40	2752
ΑΓ. ΡΟΥΜΕΛΗΣ							1	13													1	13
ΑΝΩΠΟΛΕΩΣ ΣΦΑΚΙΩΝ							1	49													1	49
ΒΑΜΟΥ																	1	21			1	21
ΓΕΡΑΝΙΟΥ			1	184	1	184							5	333							7	701
ΓΕΡΓΙΟΥΠΟΛΗΣ			4	741	1	101	5	255			3	93	8	333							21	1523

ΓΡΑΜΒΟΥΣΗΣ					1	22														1	22			
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΚΙΣΣΑΜΟΥ					1	22														1	22			
ΚΑΛΥΒΩΝ					1	115							2	57						3	172			
ΚΑΜΜΙΣΙΑΝΩΝ				1	112	1	64							3	160					5	336			
ΚΑΝΤΑΝΟΥ														1	38					1	38			
ΚΙΣΣΑΜΟΥ				1	58	3	117							3	87					7	262			
ΚΟΥΜΠΑΡΙΟΥ				2	116	2	201		1	48				3	126					8	491			
ΚΟΝΤΟΜΑΡΙΟΥ		1	100											2	57					3	157			
ΚΟΥΝΟΥΠΙΔΙΑΝΩΝ				2	133	2	107							12	366					16	606			
ΚΟΥΡΝΑ				1	100	6	484	1	15											8	599			
ΛΑΚΚΩΝ						2	95													2	95			
ΛΟΥΣΑΚΙΩΝ														1	32					1	32			
ΜΑΛΕΜΕ		1	767	1	62									9	393					11	1222			
ΝΕΑΣ ΚΥΔΩΝΙΑΣ		1	309	3	552	14	721							55	2457					73	4039			
ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΑΣ						9	370		3	83				2	61					14	514			
ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΝ						1	56													1	56			
ΠΛΑΚΑΣ		1	70	1	93									3	69					5	232			
ΠΛΑΤΑΝΙΑ				2	260	3	87							29	1884					34	2231			
ΣΟΥΓΙΑΣ						1	19							1	30					2	49			
ΣΟΥΔΑΣ								2	41											2	41			
ΤΑΥΡΩΝΙΤΟΥ						1	19							1	63					2	82			
ΦΥΛΑΚΗΣ						2	146													2	146			
ΧΑΝΙΩΝ		1	191	11	901	19	1119	2	56	6	176			14	346			12	225	65	3014			
ΧΩΡΑΣ ΣΦΑΚΙΩΝ				1	161	1	23													2	184			
ΣΥΝΟΛΟΝ	0	0	10	2362	35	3649	84	4516	5	112	13	400	0	0	0	0	180	8416	0	0	13	246	340	19701

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ

1- 50		51-100		101-150		151-200		201-250		251-300		301-400		401-500		501-1000		1001-1500		1501 & άνω		ΣΥΝΟΛΟ	
M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
203	6125	96	6717	26	3070	9	1564	2	431	-		3	1027	-		1	767	-		-		340	19701

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ Ν. ΡΕΘΥΜΝΗΣ 1999

ΔΗΜ./ΚΟΙΝ.	Η (L)		Η (Α)		Η (Β)		Η (C)		Η (D)		Η (E)		ΕΠΙΠΛ. Δ/ΤΑ		ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ & ΕΠΙΠΛ. Δ/ΤΑ		ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ		ΣΥΝΟΛΟ			
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K		
ΑΓ. ΓΑΛΗΝΗΣ					1	36	24	1093	7	192	3	48			1	31					36	1400
ΑΔΕΛΕ	1	318	2	1270	7	1080	6	920													16	3588
ΑΤΣΙΠΟΠΟΥΛΟΥ					2	144															2	144
ΓΕΡΑΝΙΟΥ													1	76							1	76
ΛΕΥΚΟΓΕΙΩΝ							2	149													2	149
ΜΕΛΙΔΟΝΙΟΥ			1	286	2	279	4	252					3	209							10	1026
ΜΥΡΘΙΟΥ			1	204	1	173	8	373					1	620							11	1370
ΠΑΓΚΑΛΟΧΩΡΙΟΥ													4	196							4	196
ΠΑΝΟΡΜΟΥ			1	1047	2	183	1	61					5	181			1	14			10	1486
ΠΗΓΗΣ			2	667	1	155							1	76							4	898
ΠΡΙΝΟΥ ΜΗΛΟΣ			2	445	3	459	2	52													7	956

ΠΡΕΘΥΜΝΗΣ		6	1839	18	2835	16	1067	3	102	3	57			64	3560			3	87	113	9547			
ΡΟΔΑΚΙΝΟΥ				1	75															1	75			
ΣΑΚΤΟΥΡΙΩΝ										1	18									1	18			
ΣΕΛΛΙΩΝ						3	134							1	9					4	143			
ΣΠΗΛΙΟΥ						1	23													1	23			
ΧΑΜΑΔΕΥΡΙΟΥ		1	591											5	138					6	729			
ΣΥΝΟΛΟΝ	1	318	16	6349	38	5419	67	4124	10	294	7	123	0	0	0	0	86	5096	0	0	4	101	229	21824

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ

1- 50		51-100		101-150		151-200		201-250		251-300		301-400		401-500		501-1000		1001-1500		1501 & άνω		ΣΥΝΟΛΟ	
M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
109-3331		57-3983		25-3083		15-2481		10-2164		3-842		4-1337		-		4-2498		2-2105		-		229-21824	

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ 1999

ΔΗΜ./ΚΟΙΝ.	Η (L)		Η (A)		Η (B)		Η (C)		Η (D)		Η (E)		ΕΠΙΠΛ. Δ/ΤΑ		ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ & ΕΠΙΠΛ. Δ/ΤΑ		ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ		ΣΥΝΟΛΟ								
	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ							
ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ											1	12								1	12						
ΑΓ. ΙΩΑΝΝΟΥ			2	732	4	383								5	185						11	1300					
ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	4	935	2	711	12	1689	36	1720	2	67	5	101			27	1307						88	6530				
ΑΓ. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΗΤΕΙΑΣ															3	76						3	76				
ΒΡΑΧΑΣΙΟΥ			4	1240			2	160							16	893							22	2293			
ΕΛΟΥΝΤΑΣ	3	1329	4	759	5	418	9	532							7	198	1	414					29	3650			
ΖΑΚΡΟΥ							1	42															1	42			
ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ			2	553	3	253	7	541	4	82	1	13			2	63								19	1505		
ΙΤΑΝΟΥ															1	79								1	79		
ΚΑΛΟΥ ΧΩΡΙΟΥ	1	215			1	144	2	272							1	18								5	649		
ΚΡΙΤΣΑΣ					1	56									8	352								9	408		
ΜΙΛΑΤΟΥ															2	46								2	46		
ΜΥΡΤΟΥ							2	144							1	49								3	193		
ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ											1	21												1	21		
ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ							2	86	1	16	1	14			1	15									5	131	
ΠΑΧΕΙΑΣ ΑΜΜΟΥ							1	22	1	20															2	42	
ΠΕΥΚΩΝ ΣΗΤΕΙΑΣ			1	285	2	324									2	213									5	822	
ΣΗΤΕΙΑΣ			1	310	1	47	9	586	3	57	1	18			3	46									18	1064	
ΣΤΑΥΡΟΧΩΡΙΟΥ							1	60							1	131									2	191	
ΣΧΟΙΝΟΚΑΨΑΛΩΝ							2	98																	2	98	
ΤΖΕΡΜΙΑΔΟΥ											1	13	1	14												2	27
ΤΟΥΡΛΩΤΗΣ					1	262					1	12	1	15												3	289
ΨΥΧΡΟΥ											1	14														1	14
ΣΥΝΟΛΟΝ	8	2479	16	4590	30	3576	74	4263	15	302	11	187	0	0	0	80	3671	1	414	0	0	0	0	235	19482		

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ

1- 50		51-100		101-150		151-200		201-250		251-300		301-400		401-500		501-1000		1001-1500		1501 & άνω		ΣΥΝΟΛΟ	
M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
130	3656	56	3921	17	2145	7	1243	5	1130	8	2189	6	2051	3	1251	3	1896	-	-	-	-	235	19482

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
Δ/ΝΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 31/10/99

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

A. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

1. Κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα* 1246 ΜΟΝΑΔΕΣ 110.449 ΚΛΙΝΕΣ

	Μονάδες	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες %	Μον. %
N. Ηρακλείου	442	49.442	25.875	44,8	44,2
N. Λασιθίου	235	19.482	10.419	17,6	17,8
N. Ρεθύμνου	229	21.824	11.552	19,8	19,7
N. Χανίων	340	19.701	10.739	17,8	18,3
	1.246	110.449	58.585	100,0	100,0

2. Μη κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα **

	Ενοικ/να Δωμ.-Διαμ/τα			CAMPINGS		Τουρ.Κατοικίες	
	ΜΟΝ.	ΚΛΙΝ.	ΔΩΜΑΤ.	ΜΟΝ.	ΘΕΣΕΙΣ	ΜΟΝ.(κατ)	ΚΛ.
N.Ηρακλείου	1.544	38.770	16.380	5	384	9	150
N.Λασιθίου	717	11.560	5.040	3	161	2	23
N.Ρεθύμνης	817	12.350	5.660	3	175	14	90

N.Χανίων	1.098	18.900	8.715	6	317	9	70
	4.176	81.580	35.795	17	1.037	34	333

ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΙΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ: 193.399

B. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ

	Σύνολο	Από τα οποία Εσωτ. Τουρ.	ΓΕΟΜ
N. Ηρακλείου	238	22	31
N. Λασιθίου	73	7	-
N. Ρεθύμνης	66	2	3
N. Χανίων	102	6	13
	479	37	47

Γ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΚΜΙΣΘΩΣΗΣ Ι.Χ. ΕΠΙΒ. ΑΥΤ/ΤΩΝ ΧΩΡΙΣ ΟΔΗΓΟ

ΓΡΑΦΕΙΑ

N. Ηρακλείου	295
N. Λασιθίου	74
N. Ρεθύμνης	65
N. Χανίων	110
	544

Δ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΜΟΤΟ

N. Ηρακλείου	64
N. Λασιθίου	25
N. Ρεθύμνης	23
N. Χανίων	25
	137

* Δεν συμπεριλαμβάνονται οι ανακλήσεις και οι προσωρινές παύσεις.

** Με ειδικό Σήμα ΕΟΤ (συμπεριλαμβανομένων και αυτών που δεν έχουν ανανέωση).

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΕΩΣ 31/12/2000)

A. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

1. ΚΥΡΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ 1.292 ΜΟΝΑΔΕΣ 113.105 ΚΛΙΝΕΣ

	ΜΟΝΑΔΕΣ	ΚΛΙΝΕΣ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΜΟΝΑΔ. %	ΚΛΙΝΕΣ%
Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	445	49.846	26.088	34,44	44,07
Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	237	19.625	10.486	18,34	17,35
Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ	250	22.890	12.165	19,35	20,24
Ν. ΧΑΝΙΩΝ	360	20.744	11.337	27,86	18,34
ΣΥΝΟΛΟ	1.292	113.105	60.076		

ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΙΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ: 196.055

2. ΜΗ ΚΥΡΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

	ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΩΜΑΤΙΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ			CAMPINGS		ΤΟΥΡ.ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ	
	ΜΟΝΑΔΕΣ	ΚΛΙΝΕΣ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	ΑΤΟΜΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	ΚΛΙΝΕΣ
Ν.ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	950	26.333	10.651	5	1.194	9	136
Ν.ΛΑΣΙΘΙΟΥ	522	8.832	3.860	3	483	3	35
Ν.ΡΕΘΥΜΝΟΥ	901	11.633	5.226	3	498	24	207

Ν.ΧΑΝΙΩΝ	869	11.634	7.175	5	628	16	155
ΣΥΝΟΛΟ	3.242	58.432	26.912	16	2.803	52	533

Β. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ

	ΓΕΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΤΕΟΜ
Ν.ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	201	20	36
Ν.ΛΑΣΙΘΙΟΥ	58	9	3
Ν.ΡΕΘΥΜΝΟΥ	67	2	5
Ν.ΧΑΝΙΩΝ	85	6	14
ΣΥΝΟΛΟ	411	37	58

Γ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΙΧ ΕΠΙΒΑΤΗΓΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΧΩΡΙΣ ΟΔΗΓΟ

Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ
295	74	63
Ν. ΧΑΝΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	
99	531	

Δ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΚΜΙΣΘΩΣΗΣ ΜΟΤΟΣΙΚΛΕΤΩΝ ΑΝΩ ΤΩΝ 50 κ.εκ.

Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ
64	25	23

Ν. ΧΑΝΙΩΝ 25	ΣΥΝΟΛΟ 137

ΚΡΗΤΗ ΑΦΙΞΕΙΣ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ-ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ 2000 ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ

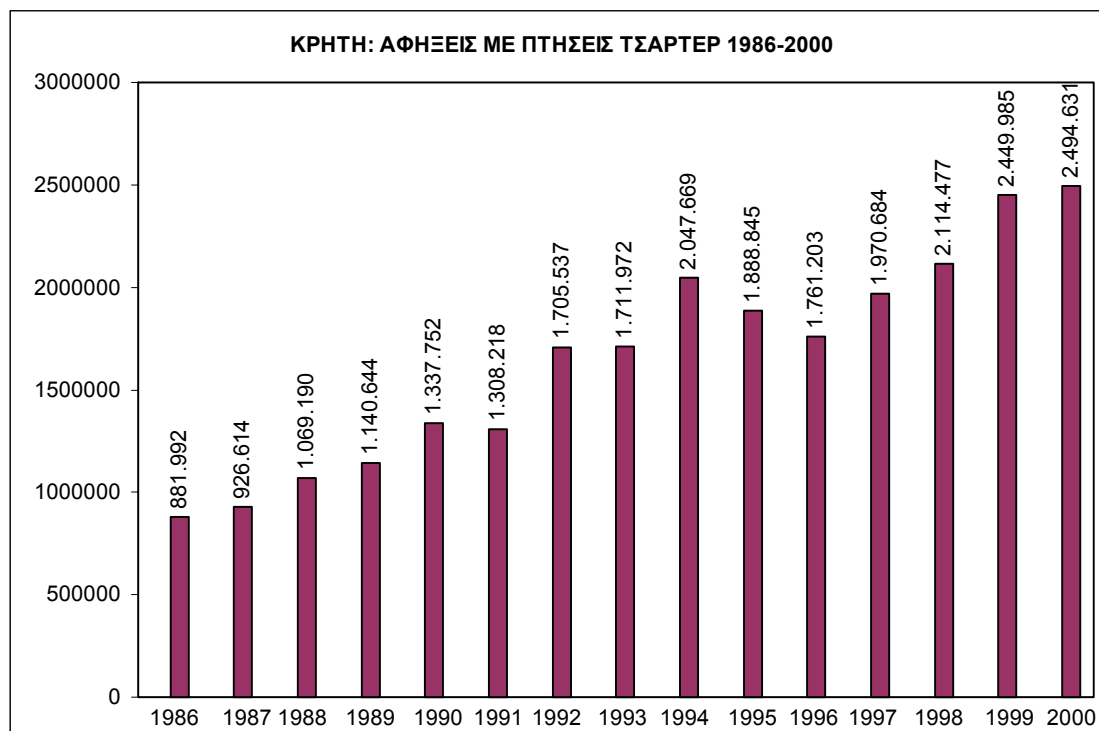
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΑ´	Α´	Β´	Γ´	Δ´	Ε´	ΣΥΝ.Α´ ΞΕΝΟΔ.	ΕΠΙΠΛ. ΔΙΑΜ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
Μονάδες	140	543	687	982	138	71	2.561	1.074	3.635
Κλίνες	71.962	191.011	99.935	70.841	4.823	2.061	440.633	78.836	519.469
Αφίξεις Ημ.	30.460	64.191	63.398	84.924	2.892	1.029	246.894	9.464	256.358
Αφίξεις Αλ.	171.507	567.538	277.698	186.969	10.155	3.025	1.216.892	205.892	1.422.784
Σύνολο	201.967	631.729	341.096	271.893	13.047	4.054	1.463.786	215.356	1.679.142
Διαν/σεις Ημ.	97.362	205.410	189.282	237.557	16.795	7.027	753.433	62.233	815.666
Διαν/σεις Αλ.	1.296.754	5.046.319	2.341.534	1.038.861	71.832	8.622	9.803.922	1.837.779	1.164.701
Σύνολο	1.394.116	5.251.729	2.530.816	1.276.418	88.627	15.649	1.0557.355	1.900.012	12.457.367
Πληρότητα %	64.58	91.65	84.42	60.06	61.25	25.31	79.87	80.34	79.94

Πληρότητα % 1999 82,3   Πληρότητα % 1998 76,7

Πηγή: ΕΟΤ Δ/ση Τουρισμού Κρήτης

ΠΗΓΗ:
ΚΡΗΤΗΣ

ΕΟΤ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΑΦΙΞΕΙΣ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ-ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ 2000 ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΑ΄	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΣΥΝ.Α΄ ΞΕΝΟΔ.	ΕΠΙΠΛ. ΔΙΑΜ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
Μονάδες	73	282	226	243	45	27	896	239	1.135
Κλίνες	48.659	114.148	32.237	22.365	982	982	227.671	16.064	243.735
Αφίξεις Ημ.	22.874	34.599	17.635	23.710	575	575	100.645	1.248	101.893
Αφίξεις Αλ.	123.424	352.687	123.874	57.473	1.503	1.503	662.714	42.446	705.160
Σύνολο	146.298	387.286	141.509	81.183	2.079	2.078	763.359	43.694	807.053

Διαν/σεις Ημ.	61.624	101.378	62.843	86.524	3.856	3.856	324.841	7.701	332.542
Διαν/σεις Αλ.	888.471	3.007.193	1.063.580	371.824	4.231	4.231	5.365.135	391.738	5.76.873
Σύνολο	950.095	3.108.571	1.126.423	458.348	8.087	8.087	5.689.976	399.439	6.89.415
Πληρότητα %	65.09	90.78	95.69	68.31	27.45	27.45	83.31	82.88	83.28

Πληρότητα % 1999 86,7 Πληρότητα % 1998 78,8

Πηγή: ΕΟΤ Δ/ση Τουρισμού Κρήτης

Ν. ΧΑΝΙΩΝ ΑΦΙΞΕΙΣ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ-ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ 2000 ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΑ΄	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΣΥΝ.Α΄ ΞΕΝΟΔ.	ΕΠΙΠΛ. ΔΙΑΜ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
Μονάδες		93	218	406	52	24	793	554	1.347
Κλίνες		15.964	22.307	24.208	1.560	677	64.716	37.635	102.351
Αφίξεις Ημ.		15.656	30.826	35.225	1.154	194	83.055	4.629	87.684
Αφίξεις Αλ.		49.501	55.484	64.796	4.576	1.180	175.537	101.462	276.999
Σύνολο	0	65.157	86.310	100.021	5.730	1.374	258.592	106.091	364.683
Διαν/σεις Ημ.		48.223	79.694	92.755	7.012	2.491	230.175	33.103	263.278
Διαν/σεις Αλ.		437.520	384.118	278.476	32.120	3.767	1.163.001	846.429	1.982.430
Σύνολο	0	485.743	463.812	371.231	39.132	6.258	1.366.176	879.532	2.245.708
Πληρότητα %		101.42	69.31	51.12	83.62	30.81	70.37	77.90	73.14

Πληρότητα % 1999 75 Πληρότητα % 1998 70,5

Πηγή: ΕΟΤ Δ/ση Τουρισμού Κρήτης

Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ ΑΦΙΞΕΙΣ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ-ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ 2000 ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΑ΄	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΣΥΝ.Α΄ ΞΕΝΟΔ.	ΕΠΙΠΛ. ΔΙΑΜ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
Μονάδες	7	83	139	98	7	12	346	160	506
Κλίνες	2.226	33.827	23.215	6.413	337	273	66.291	16.754	83.045
Αφίξεις Ημ.	383	8.675	10.524	1.778		169	21.529	2.607	24.136
Αφίξεις Αλ.	4.744	90.906	60.977	15.311	408	215	172.561	39.390	211.951

Σύνολο	5.127	99.581	71.501	17.089	408	384	194.090	41.997	236.087
Διαν/σεις Ημ.	1.692	36.724	29.443	5.159		454	73.472	14.927	88.399
Διαν/σεις Αλ.	44.675	909.807	574.595	139.136	3.441	294	1.671.948	383.944	2.055.892
Σύνολο	46.367	946.531	604.038	144.295	3.441	748	1.745.420	398.871	2.144.291
Πληρότητα %	69.43	93.27	86.73	75.00	34.04	9.13	87.77	79.36	86.07

Πληρότητα % 1999 86,9 Πληρότητα % 1998 82,6

Πηγή: ΕΟΤ Δ/ση Τουρισμού Κρήτης

Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ ΑΦΙΞΕΙΣ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ-ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ 2000 ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΑ´	Α´	Β´	Γ´	Δ´	Ε´	ΣΥΝ.Α´ ΞΕΝΟΔ.	ΕΠΙΠΛ. ΔΙΑΜ.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ
Μονάδες	60	85	104	235	34	8	526	121	647
Κλίνες	21.077	27.072	15.176	17.855	646	129	81.955	8.383	90.338
Αφίξεις Ημ.	7.203	5.261	4.413	24.211	486	91	41.665	980	42.645
Αφίξεις Αλ.	43.339	74.444	37.363	49.389	1.418	127	206.080	22.594	228.674
Σύνολο	50.542	79.705	41.776	73.600	1.904	218	247.745	23.574	271.319
Διαν/σεις Ημ.	34.046	19.085	17.302	53.119	1.167	226	124.945	6.502	131.447
Διαν/σεις Αλ.	363.608	691.799	319.241	249.425	6.435	330	1.630.838	215.668	1.846.506
Σύνολο	397.654	710.884	336.543	302.544	7.602	556	1.755.783	222.170	1.977.953
Πληρότητα %	62.89	87.53	73.92	56.48	39.23	14.37	71.41	88.34	72.98

Πληρότητα % 1999 74,9 Πληρότητα % 1998 72,1

Πηγή: ΕΟΤ Δ/ση Τουρισμού Κρήτης

Θετικά έκλεισε η περσινή τουριστική χρονιά για την Κρήτη και επιβεβαιώθηκαν οι προβλέψεις μας για περισσότερο των 2.500.000 τουριστών. Το σύνολο των αφίξεων – μόνο με πτήσεις τσάρτερ – στα δύο αεροδρόμια έφτασε τις 2.494.631. Στο λιμάνι του Ηρακλείου έφτασαν άλλοι 603.051 επισκέπτες με πλοία της γραμμής, κρουαζιερόπλοια εξωτερικού, θαλαμηγούς ελληνικής και ξένης σημαίας. Αξίζει να προστεθούν και όσοι έφτασαν στην Κρήτη με τακτικές πτήσεις.

Οι αφίξεις στα ξενοδοχεία της Κρήτης, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, έφτασαν τις 1.679.142, οι διανυκτερεύσεις τις 12.457.367 και η μέση πληρότητα ήταν της τάξης του 79,94%. Οι αριθμοί διανυκτερεύσεων και μέσης πληρότητας για την Κρήτη είναι μειωμένοι συγκριτικά με το 1999 (ωστόσο, τα στοιχεία αφορούν και συνολικό δείγμα μειωμένο κατά 12.0900 περίπου κλίνες).

Ο Ν. Ηρακλείου έρχεται, όπως πάντα, πρώτος σε αφίξεις τουριστών στα ξενοδοχεία (807.053), ενώ ο Ν. Ρεθύμνης πρώτος σε πληρότητα (86.07%). Αφίξεις, διανυκτερεύσεις και πληρότητα κατά νομό είχαν το 2000 ως εξής: Για τον Ν. Ηρακλείου, πέραν των προαναφερθέντων αφίξεων, πραγματοποιήθηκαν 6.089.415 διανυκτερεύσεις και η μέση πληρότητα έφτασε το 83,28%. Η κίνηση στον Ν. Ηρακλείου εμφανίζεται μειωμένη συγκριτικά με το 1999. Στο Ρέθυμνο πραγματοποιήθηκαν 236.087 αφίξεις και 2.144.491 διανυκτερεύσεις, στον Ν. Λασιθίου 271.319 αφίξεις και 1.977.953 διανυκτερεύσεις και στον Ν. Χανίων 364.683 αφίξεις και 2.254.708 διανυκτερεύσεις. Η μέση πληρότητα στα Χανιά έφτασε το 73,14%. Καλύτερος μήνας για όλους τους νομούς ο Αύγουστος, με πληρότητα 119, 88% στο Ηράκλειο, 108,46% στο Λασιθί, 117,52% στο Ρέθυμνο, 105,36% στα Χανιά και 114,39% για όλη την Κρήτη (και συνολικά 2.508.474 διανυκτερεύσεις).

Παρατηρώντας τα στοιχεία, διαπιστώνει κανείς την ελαφρά μείωση των αριθμών συγκριτικά με το 1999, κάτι που όπως πιστεύουμε αποδεικνύει αυτό που επί σειρά ετών επισημαίνουμε: Πως ο μαζικός τουρισμός στην Κρήτη, όπως και στους λοιπούς τουριστικούς προορισμούς της χώρας, κινείται σε οριακά επίπεδα (με μικρές αυξομειώσεις στους αριθμούς)

Οι παραδοσιακές αγορές αποδίδουν τόσο όσο έχουν να αποδώσουν υπό συγκεκριμένες και γνωστές συνθήκες και προσπάθειες.

Έτσι, οι αφίξεις τσάρτερ από τις παραδοσιακές αγορές του μαζικού τουρισμού για την Κρήτη, αυξήθηκαν κατά 1,82% μόνο, έναντι του 1999 και οι διανυκτερεύσεις μειώθηκαν κατά 5,03%.

Αφενός, σαφώς έχει μειωθεί η μέση διάρκεια παραμονής των τουριστών, αφετέρου έχει αυξηθεί το ποσοστό των τουριστών που διανυκτερεύουν σε μη ξενοδοχειακά καταλύματα.

Παρ' όλα αυτά, νέες κλίνες δημιουργούνται συνεχώς: Οι 193.3999 επίσημες κλίνες κάθε είδους και κατηγορίας του 1999, έφτασαν τις 196.055 (έως τις 31/12/2000). Οι ξενοδοχειακές κλίνες αυξήθηκαν κατά 2.656 και οι επίσημες και με νόμιμη άδεια κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια μειώθηκαν κατά 19.148. Ακόμη, αυξήθηκαν κατά 1.766 οι θέσεις στα κάμπινγκ και κατά 200 οι κλίνες σε τουριστικές κατοικίες.

Τις καλύτερες πληρότητες τις παρατηρούμε στα ξενοδοχεία Α' κατηγορίας (91,65%), στα ξενοδοχεία Β' κατηγορίας (84,42%) και στα επιπλωμένα διαμερίσματα (80,34%). Ακολουθούν τα ΑΑ' κατηγορίας (44,58%), τα Δ' κατηγορίας (61,25%) και τα Γ' (60,06).

Σε ότι αφορά τις εθνικότητες, στην κίνηση από τις παραδοσιακές αγορές παρατηρούνται αλλαγές: Οι 780.538 Γερμανοί του 1999 (ποσοστό 31% επί του συνόλου) μειώθηκαν σε 724.097 (ποσοστό 29,03%), ενώ αυξήθηκαν οι Άγγλοι (από 366.113 και 15% επί του συνόλου το 1999, σε 429.512 και 17,33% επί του συνόλου το 2000). Οι Σκανδιναβοί παρέμειναν στα ίδια επίπεδα (444.474 το 1999 και 449.941 το

2000), το ίδιο και οι Ολλανδοί (194.915 το 1999 και 194.659 το 2000). Στα ίδια επίπεδα, με μικρές αυξομειώσεις, εξελίχθηκε και η κίνηση από τις λοιπές αγορές. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό Αυστριακών, Βέλγων, Λουξεμβούργιων και Ελβετών μειώθηκε ελαφρά, ενώ εξίσου ελαφρά αυξήθηκε το ποσοστό Γάλλων και Ιταλών τουριστών. Οι περισσότεροι Γερμανοί, Άγγλοι και άλλοι τουρίστες αποβιβάζονται στο Ηράκλειο. Δεν ισχύει, όμως, το ίδιο και για τους Σκανδιναβούς, οι οποίοι αποτελούν και το 61,16% των αφικνούμενων με πτήσεις τσάρτερ στο αεροδρόμιο των Χανίων και δηλώνουν σαφώς την προτίμησή τους στη Δυτική Κρήτη. Από τα παραπάνω κατανοούμε πως τουλάχιστον στη Β. Κρήτη, όπου είναι συγκεντρωμένο το 80% των κλινών, τα πράγματα δεν είναι ούτε ευόιανα ούτε δυσάρεστα. Υπάρχει μια ενδιαφέρουσα στροφή προς τα ενοικιαζόμενα καταλύματα (κυρίως από πλευράς ζήτησης), αλλά και η γενικότερη διάθεση να δημιουργηθούν κι άλλες κλίνες, αναρωτιόμαστε, όμως, για ποιες αγορές ακριβώς. Διότι Γερμανοί και Άγγλοι κινούνται σε γενικές γραμμές οριακά. Θα ήταν σκόπιμο να προσελκυσθούν και άλλες αγορές και να ενισχυθεί η προσπάθεια εμπλουτισμού του υπάρχοντος τουριστικού προϊόντος, προκειμένου οι όλο και περισσότερες κλίνες της προσφοράς, ιδιαίτερα της ξενοδοχειακής, να εξακολουθούν να «γεμίζουν».

Επιμένουμε στο θέμα των κλινών, οι οποίες είναι κατανεμημένες ως εξής: Το 44,07% των ξενοδοχειακών κλινών (και το 34,44% των μονάδων ανήκει στον Ν. Ηρακλείου, το 20% των κλινών στον Ν. Ρεθύμνου, το 18,34% στον Ν. Χανίων και το 17,35% στον Ν. Λασιθίου.

Στον Ν. Ηρακλείου λειτουργούν και 26.333 κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα. Φέτος, στο δυναμικό του νομού έχουν προστεθεί μόνο 404 ξενοδοχειακές κλίνες. Όμως, 12.437 κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια δεν θα λειτουργήσουν.

Μείωση σε κλίνες ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων παρατηρείται και στον Ν. Λασιθίου (κατά 2.728) και στον Ν. Ρεθύμνης (κατά 717) και στον Ν. Χανίων (κατά 3.266). Σε ό,τι αφορά τις ξενοδοχειακές κλίνες, προστέθηκαν φέτος 1.043 στον Ν. Χανίων, 1.066 στον Ν. Ρεθύμνης, 143 στον Ν. Λασιθίου και 404 στον Ν. Ηρακλείου. Σε ξενοδοχειακές μονάδες οι κλίνες αυτές μεταφράζονται ως εξής: Τρεις νέες μονάδες στον Ν. Ηρακλείου, δύο νέες μονάδες στον Ν. Λασιθίου, 21 νέες μονάδες στον Ν. Ρεθύμνης και 20 νέες μονάδες στον Ν. Χανίων. Οι περισσότερες κλίνες σε επίπεδο Κρήτης ανήκουν στην Αε κατηγορία (30.405). Απ' όλους τους νομούς μόνο ο Ν. Χανίων έχει τις περισσότερες κλίνες του στην Γ' κατηγορία, κάτι που φανερώνει την ανάγκη του για κλίνες υψηλών κατηγοριών.

Σχετικά με τις λοιπές τουριστικές επιχειρήσεις της Κρήτης, μειώθηκαν τα τουριστικά γραφεία κατά 68 και οι επιχειρήσεις rent a car κατά 13. Πιο συγκεκριμένα, αναφερόμαστε σε 37 λιγότερα τουριστικά γραφεία στον Ν. Ηρακλείου, 15 λιγότερα στον Ν. Λασιθίου, 17 λιγότερα στον Ν. Χανίων και σε λιγότερες επιχειρήσεις rent a car (11 στον Ν. Χανίων και 2 στον Ν. Ρεθύμνου).

Αναφερθήκαμε προηγουμένως στον καλό μήνα Αύγουστο. Επειδή, ωστόσο, ζητούμενο για την Κρήτη είναι η επιμήκυνση της τουριστικής σεζόν, αξίζει να προσέξουμε την πορεία όλου του χρόνου.

Στον Ν. Ηρακλείου οι μήνες Ιανουάριος, Φεβρουάριος, Απρίλιος, Μάιος, Ιούνιος, Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος υπήρξαν αυξητικοί σε ό,τι αφορά τις αφίξεις στα ξενοδοχεία. Μάρτιος, Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος παρουσίασαν μείωση. Οι διανυκτερεύσεις καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου (εκτός του Μαΐου) υπήρξαν μειωμένες.

Στον Ν. Λασιθίου μόνο ο Απρίλιος και ο Σεπτέμβριος έκλεισαν θετικά όσον αφορά τις αφίξεις και μόνο ο Δεκέμβριος υπήρξε θετικός σε ό,τι αφορά τις διανυκτερεύσεις.

Θετικοί στις αφίξεις για τον Ν. Ρεθύμνης ήταν ο Φεβρουάριος, ο Σεπτέμβριος και ο Δεκέμβριος. Οι διανυκτερεύσεις αυξήθηκαν μόνο τον Ιανουάριο, τον Φεβρουάριο και τον Δεκέμβριο. Τους λοιπούς μήνες παρουσιάστηκε μείωση τόσο σε αφίξεις όσο και σε διανυκτερεύσεις. Για τα Χανιά θετικός υπήρξε ο Απρίλιος, ο Οκτώβριος και ο Νοέμβριος και σε αφίξεις και σε διανυκτερεύσεις, ενώ τον Μάιο και τον Αύγουστο σημειώθηκαν περισσότερες διανυκτερεύσεις (αν και οι αφίξεις εμφανίζονται μειωμένες. Ο Δεκέμβριος ήταν θετικός μόνο σε ό,τι αφορά τις αφίξεις.

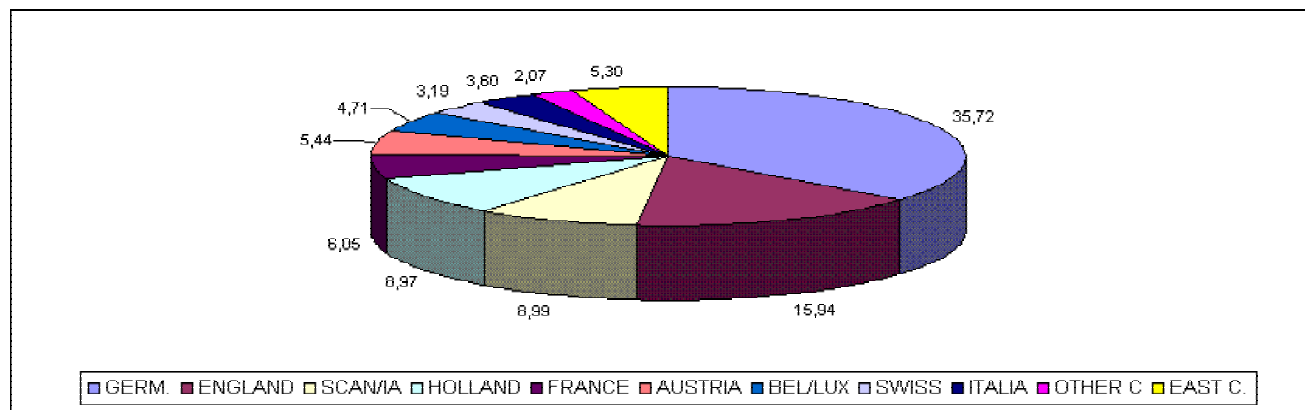
Σε επίπεδο Κρήτης όλοι οι μήνες ήταν αρνητικοί τόσο σε αφίξεις όσο και σε διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχεία, συγκριτικά με το 1999 εκτός του Φεβρουαρίου και του Απριλίου που παρουσίασαν ελαφρά αύξηση.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

CRETE

Total arrivals by charters airport Heraklion 1999

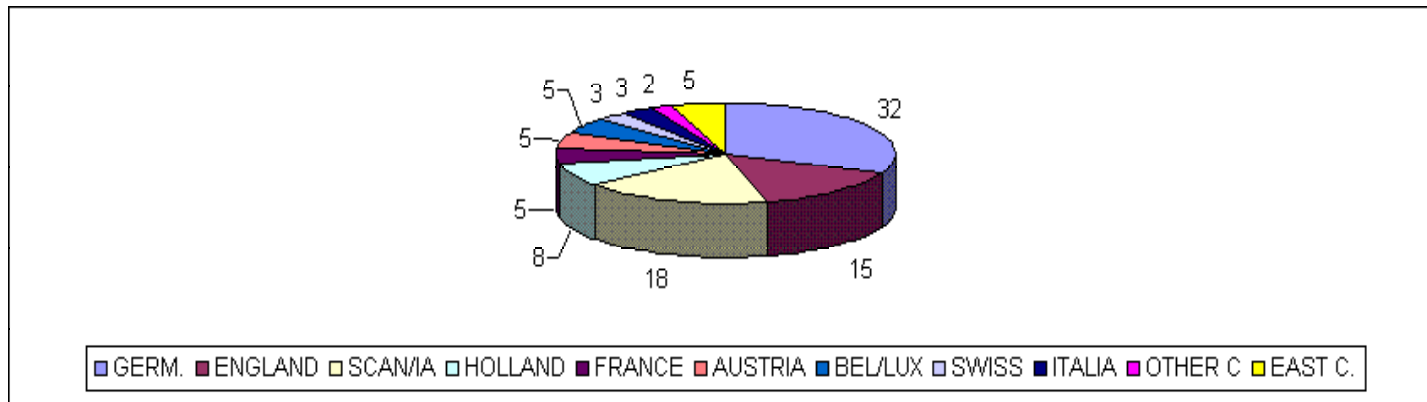
MONTH	GERM.	ENGLAND	SCAN/IA	HOLLAND	FRANCE	AU STRIA	BEL/LUX	SWISS	ITALIA	OTHER C	EAST C.	TOTAL	%	FLIGHTS
JAN.		182		249		727			52	47		1.257	0,06	24
FEB.												0	-	8
MARCH	15.538	1.813		145		1.039	122	252		286	67	19.262	0,95	117
APRIL	63.799	7.335	11.508	12.177	15.926	3.403	9.775	4.626	1.708	2.082	1.829	134.168	6,60	882
MAY	113.046	47.060	28.470	27.993	19.499	14.301	13.792	8.493	6.102	5.401	9.208	293.365	14,43	1.774
JUNE	100.961	58.529	31.788	23.671	16.148	18.297	11.389	8.289	10.465	5.431	18.811	303.779	14,94	1.867
JULY	110.306	57.029	38.739	37.242	23.525	26.497	21.747	13.327	15.049	9.155	24.324	376.940	18,54	2.266
AYG.	114.762	61.606	29.656	35.229	26.302	23.146	19.141	11.422	27.779	9.280	24.119	382.442	18,81	2.357
SEPT.	113.381	57.853	30.526	26.611	15.553	16.222	12.641	10.920	8.488	6.602	21.233	320.030	15,74	1.943
OCT.	94.001	32.397	12.086	19.008	5.950	7.070	7.213	7.587	3.573	2.998	7.610	199.493	9,81	1.698
NOV.	541			88	161					292	511	1.593	0,08	108
DEC.		360								571	41	972	0,05	19
TOTAL	726.335	324.164	182.773	182.413	123.064	110.702	95.820	64.916	73.216	42.145	107.753	2.033.301	100	13.063
%	35,72	15,94	8,99	8,97	6,05	5,44	4,71	3,19	3,60	2,07	5,30	100,00		

CRETE

Total arrivals by charters airport Heraklion - Chania 1999

MONTH	GERM.	ENGLAND	SCAN/IA	HOLLAND	FRANCE	AUSTRIA	BEL/LUX	SWISS	ITALIA	OTHER C	EAST C.	TOTAL	%	FLIGHTS
JAN.		182		249		727			52	47		1.257	0,05	24
FEB.												0	-	8
MARCH	16.219	2.219	1.339	145		1.249	122	252		286	67	21.898	1,90	132
APRIL	66.256	8.686	26.393	13.071	15.926	3.694	11.107	4.626	1.708	2.082	1.829	155.378	6,30	1.014
MAY	121.422	53.494	72.079	29.923	19.499	15.210	15.695	8.915	6.162	5.401	9.971	357.771	14,60	2.128
JUNE	111.166	67.299	72.970	25.206	16.148	19.349	13.275	8.507	10.608	5.431	23.290	373.249	15,20	2.263
JULY	117.457	63.632	89.513	39.926	23.525	28.517	25.396	13.672	15.084	9.250	30.356	456.328	18,60	2.707
AYG.	124.388	70.247	72.120	37.378	26.302	24.537	22.405	11.684	28.096	9.846	28.985	455.988	18,60	2.789
SEPT.	123.398	64.804	73.818	28.826	15.553	17.435	14.497	11.204	8.488	6.602	25.324	389.949	15,90	2.343
OCT.	99.690	35.190	36.232	20.103	5.950	7.306	7.968	7.852	3.573	2.998	8.729	235.591	9,60	2.020
NOV.	542		10	88	161					292	511	1.604	0,06	116
DEC.		360								571	41	972	0,03	19
TOTAL	780.538	366.113	444.474	194.915	123.064	118.024	110.465	66.712	73.771	42.806	129.103	2.449.985	100,00	15.563
%	32	15	18	8	5	5	5	3	3	2	5	100		

ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΕ ΠΤΗΣΕΙΣ ΤΣΑΡΤΕΡ ΣΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 2000

ΜΗΝΕΣ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	ΣΚΑΝΔΙΝ.	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	ΓΑΛΛΙΑ	ΑΥΣΤΡΙΑ	ΒΕΛΓ./ΛΟΥΞ	ΕΛΒΕΤΙΑ	ΙΤΑΛΙΑ	ΑΛΛΕΣ	ΑΝ.ΕΥΡΩΠΗ	ΠΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΑ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	280	133	-	-	-	-	-	-	169	480	6	17	1.068	0,05%
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	499	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	499	0,02%
ΜΑΡΤΙΟΣ	2.368	-	105	216	85	-	-	-	-	82	-	30	2.856	0,14%
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	71.264	9.436	9.252	14.022	17.217	4.922	9.785	5.860	4.328	4.690	3.599	889	154.355	7,55%
ΜΑΙΟΣ	107.518	56.725	23.941	26.039	21.184	11.135	10.230	8.542	5.612	5.221	10.235	1.803	286.382	14,01%
ΙΟΥΝΙΟΣ	93.584	58.639	35.533	25.223	16.145	18.784	10.578	9.880	11.630	6.819	21.500	1.938	308.315	15,08%
ΙΟΥΛΙΟΣ	107.296	66.142	31.727	37.808	25.974	24.217	18.355	12.118	19.319	11.461	25.589	2.265	380.006	18,59%
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	95.691	78.941	33.269	32.699	23.092	20.199	14.761	9.936	31.945	13.063	25.747	2.340	379.343	18,55%
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	11.620	68.746	30.161	27.324	17.202	18.391	10.482	10.338	10.444	10.258	20.582	2.003	335.548	16,41%
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	93.002	35.293	10.757	16.850	7.426	5.254	5.640	6.862	2.283	5.030	6.867	1.635	195.264	9,55%
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	130	66	-	75	-	3	-	2	-	383	-	115	659	0,03%
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	-	207	-	46	-	-	-	-	-	118	-	9	371	0,02%
ΣΥΝΟΛΟ	683.252	374.328	174.745	180.282	128.325	102.905	79.831	63.538	85.730	57.605	114.125	13.55	2.044.666	-
ΠΟΣΟΣΤΟ	33,42%	18,31%	8,55%	8,82%	6,28%	5,03%	3,90%	3,11%	4,19%	2,82%	5,58%	-		-

ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΕ ΠΤΗΣΕΙΣ ΤΣΑΡΤΕΡ ΣΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΧΑΝΙΩΝ 2000

ΜΗΝΕΣ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	ΣΚΑΝΔΙΝ.	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	ΓΑΛΛΙΑ	ΑΥΣΤΡΙΑ	ΒΕΛΓ./ΛΟΥΞ	ΕΛΒΕΤΙΑ	ΙΤΑΛΙΑ	ΑΛΛΕΣ	ΑΝ.ΕΥΡΩΠΗ	ΠΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΑ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ΜΑΡΤΙΟΣ	-	-	194	69	-	-	-	-	-	-	-	3	263	0,06%
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	3.800	2.117	20.099	894	441	299	2.002	127	-	523	-	175	30.302	6,73%
ΜΑΙΟΣ	7.879	10.466	40.047	2.366	222	406	2.532	733	-	630	1.328	364	66.609	14,80%
ΙΟΥΝΙΟΣ	5.594	8.430	48.533	2.177	-	1.496	2.427	1.096	-	717	5.138	428	75.608	16,80%
ΙΟΥΛΙΟΣ	5.474	8.766	50.133	2.747	540	1.915	3.227	1.160	113	1.318	5.748	447	81.141	18,03%
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	8.151	10.360	45.404	2.493	580	1.935	2.988	671	-	1.080	6.511	450	80.173	17,82%
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	6.893	8.790	47.471	2.942	445	1.950	2.625	596	-	951	5.584	445	77.647	17,26%
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	3.553	5.756	23.315	1.289	8	71	1.641	518	-	473	1.598	334	38.222	8,49%
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	41.344	54.685	275.196	14.377	2.236	8.072	17.442	4.901	113	5.692	25.907	2.646	449.965	-
ΠΟΣΟΣΤΟ	9,19%	12,15%	61,16%	3,20%	0,50%	1,79%	3,88%	1,09%	0,03%	1,26%	5,76%	-	-	-

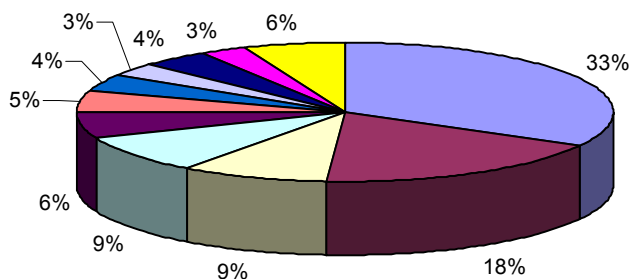
ΠΗΓΗ: ΕΟΤ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

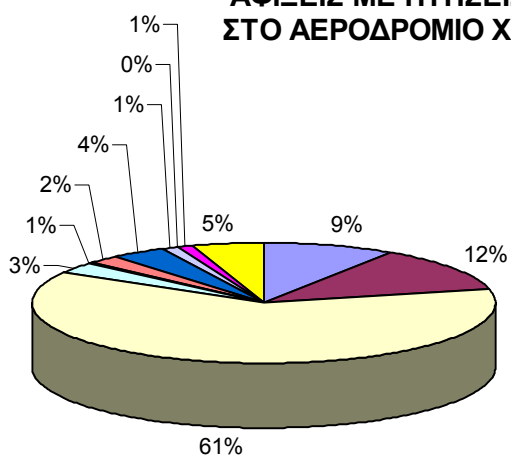

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΕ ΠΤΗΣΕΙΣ ΤΣΑΡΤΕΡ
ΣΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 2000**

- ΓΕΡΜΑΝΙΑ
- ΑΓΓΛΙΑ
- ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΑ
- ΟΛΛΑΝΔΙΑ
- ΓΑΛΛΙΑ
- ΑΥΣΤΡΙΑ
- ΒΕΛΓΙΟ-ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ
- ΕΛΒΕΤΙΑ
- ΙΤΑΛΙΑ
- ΆΛΛΕΣ
- ΑΝΑΤ.ΕΥΡΩΠΗ

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΕ ΠΤΗΣΕΙΣ ΤΣΑΡΤΕΡ
ΣΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΧΑΝΙΩΝ 2000**

- ΓΕΡΜΑΝΙΑ
- ΑΓΓΛΙΑ
- ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΑ
- ΟΛΛΑΝΔΙΑ
- ΓΑΛΛΙΑ
- ΑΥΣΤΡΙΑ
- ΒΕΛΓΙΟ-ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ
- ΕΛΒΕΤΙΑ
- ΙΤΑΛΙΑ
- ΆΛΛΕΣ
- ΑΝΑΤ.ΕΥΡΩΠΗ

ΕΞΕΛΙΞΗ ΑΦΙΞΕΩΝ ΜΕ CHARTERS 1971 - 2000

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ		ΣΥΝΟΛΟ ΚΡΗΤΗΣ		ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΡΗΤΗΣ %
	ΕΠΙΒΑΤΕΣ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ%	ΕΠΙΒΑΤΕΣ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ%	
1971			15.499		
1972	662.758		27.337	76,4%	4,1%
1973	768.913	16%	44.143	61,5%	5,7%
1974	475.912	-38,1%	41.975	-4,9%	8,8%
1975	664.249	39,60%	75.625	80,2%	11,4%
1976	1.096.631	65,10%	137.506	81,8%	12,5%
1977	1.236.947	12,80%	171.795	24,9%	13,9%
1978	1.492.123	20,60%	231.101	34,5%	15,5%
1979	1.909.251	28%	323.045	39,8%	16,9%
1980	2.004.307	5%	384.168	18,9%	19,2%
1981	2.190.017	9,30%	452.375	17,8%	20,7%
1982	2.383.974	8,90%	458.041	1,3%	19,2%
1983	2.294.632	-3,80%	486.632	6,2%	21,2%
1984	2.584.217	12,60%	600.891	23,5%	23,3%
1985	3.259.587	26,10%	745.232	24%	22,9%
1986	3.628.276	11,30%	881.992	18,4%	24,3%
1987	4.070.305	10%	926.614	5,1%	22,8%
1988	4.177.077	2,60%	1.069.190	15,4%	25,6%
1989	4.215.063	0,90%	1.140.644	6,7%	27,1%
1990	4.605.204	9,30%	1.337.752	17,3%	29%
1991	4.409.803	-0,04%	1.308.218	-2,2%	29,7%
1992	5.544.759	25,70%	1.705.537	30,4%	30,8%
1993	5.734.676	3,40%	1.711.972	0,4%	29,9%
1994	6.698.279	16,80%	2.047.669	19,6%	30,6%
1995	6.184.894	-7,70%	1.888.895	-7,7%	30,5%
1996	5.735.660	-7,26%	1.761.203	-6,8%	30,7%
1997	6.243.170	8,85%	1.970.684	11,9%	31,6%
1998	6.601.734	5,74%	2.114.447	7,3%	32,4%
1999	7.685.258	16,41%	2.449.985	15,9%	31,9%
2000			2.494.631	1,8%	

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ Δ/ΝΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΚΙΝΗΣΗ ΛΙΜΕΝΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 1999 (ΑΦΙΞΕΙΣ)

ΕΙΔΟΣ ΠΛΟΙΟΥ	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ				ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ				ΜΑΡΤΙΟΣ			
	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%
Γραμμής Εσωτ.	75	96,2	24.409	92,3	61	89,7	20.524	90,7	74	82,2	29.958	87,4
Γραμμής Εξωτ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Κρουαζιερόπλοια εσωτ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Κρουαζιερόπλοια εξωτ.	3	3,8	2.027	7,7	4	5,9	2.097	9,3	11	12,2	4.285	12,5
Θαλαμηγοί ελληνικής σημ.	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2,2	17	0,04
Θαλαμηγοί ξένης σημ.	-	-	-	-	3	4,4	7	0,03	3	3,3	9	0,02
ΣΥΝΟΛΟ	78	100	26.436	100	68	100	22.628	100	90	100	34.269	100

ΕΙΔΟΣ ΠΛΟΙΟΥ	ΑΠΡΙΛΙΟΣ				ΜΑΙΟΣ				ΙΟΥΝΙΟΣ				ΣΥΝΟΛΟ Α' ΕΞΑΜ.			
	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%
Γραμμής Εσωτ.	72	63,7	44.331	76,2	79	55,6	32.660	65,9	83	65,9	38.535	75,3	444	72	190.417	78,6
Γραμμής Εξωτ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Κρουαζιερόπλοια εσωτ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Κρουαζιερόπλοια εξωτ.	32	28,3	13.778	23,7	39	27,5	16.852	34	29	23	12.575	24,6	118	19,1	51.614	21,3
Θαλαμηγοί ελληνικής σημ.	5	4,4	29	0,04	1	0,7	4	0,01	2	1,6	11	0,02	10	1,6	61	0,02
Θαλαμηγοί ξένης σημ.	4	3,5	16	0,02	23	16,2	59	0,1	12	9,5	41	0,08	45	7,3	132	0,05
ΣΥΝΟΛΟ	113	100	58.154	100	142	100	49.575	100	126	100	51.162	100	617	100	242.224	100

ΚΙΝΗΣΗ ΛΙΜΕΝΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 1999 (ΑΦΙΞΕΙΣ)

ΕΙΔΟΣ ΠΛΟΙΟΥ	ΙΟΥΛΙΟΣ				ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ				ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ				ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ			
	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%
Γραμμής Εσωτ.	126	73,3	75.899	86,5	108	75,5	83.432	89,1	108	65,9	47.474	71,8	92	65,2	31.070	59,8
Γραμμής Εξωτ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Κρουαζιερόπλοια εσωτ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Κρουαζιερόπλοια εξωτ.	27	15,7	11.778	13,4	18	12,6	10.163	10,9	37	22,6	18.611	28,1	42	40,2	20.903	40,2
Θαλαμηγοί ελληνικής σημ.	4	2,3	28	0,03	3	2,1	22	0,02	1	0,6	8	0,01	1	0,01	9	0,01
Θαλαμηγοί ξένης σημ.	15	8,7	34	0,03	14	9,8	43	0,04	18	11	51	0,07	6	0,02	15	0,02
ΣΥΝΟΛΟ	172	100	87.739	100	143	100	93.660	100	164	100	66.144	100	141	100	51.997	100

ΕΙΔΟΣ ΠΛΟΙΟΥ	ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ				ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ				ΣΥΝΟΛΟ 1999				ΣΥΝΟΛΟ 1998			
	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%
Γραμμής Εσωτ.	80	80	21.284	62,2	71	89,9	24.481	82,6	1.029	72,7	474.057	78,3	1.005	64,2	494.800	72,4
Γραμμής Εξωτ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Κρουαζιερόπλοια εσωτ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Κρουαζιερόπλοια εξωτ.	20	20	12.951	37,8	8	10,1	5.154	17,4	270	19,1	131.174	21,7	396	25,3	188.000	27,5
Θαλαμηγοί ελληνικής σημ.	-	-	-	-	-	-	-	-	19	1,3	128	0,02	30	1,9	183	0,02
Θαλαμηγοί ξένης σημ.	-	-	-	-	-	-	-	-	98	6,9	275	0,05	134	8,6	647	0,09
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	34.235	100	79	100	29.635	100	1.416	100	605.634	100	1.565	100	683.630	100

ΑΦΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 2000

ΕΙΔΟΣ ΠΛΟΙΟΥ	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ				ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ				ΜΑΡΤΙΟΣ			
	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%
Γραμμής Εσωτ.	69	89,6	20.936	82,4	77	88,5	16.921	70,9	77	79,4	24.015	75,7
Κρουαζιερόπλοια εξωτ.	8	10,4	4.457	17,6	10	11,5	6.955	29,1	16	16,5	7.693	24,3
Θαλαμηγοί ελληνικής σημ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Θαλαμηγοί ξένης σημ.	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4,1	10	0,03
ΣΥΝΟΛΟ	77	100	25.393	100	87	100	23.876	100	97	100	31.718	100

ΕΙΔΟΣ ΠΛΟΙΟΥ	ΑΠΡΙΛΙΟΣ				ΜΑΙΟΣ				ΙΟΥΝΙΟΣ			
	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%
Γραμμής Εσωτ.	74	65,5	48.004	78,4	97	56,7	34.015	62,2	88	59,5	40.159	71,5
Κρουαζιερόπλοια εξωτ.	31	27,4	13.172	21,5	53	31	20.624	37,7	40	27	15.966	28,4
Θαλαμηγοί ελληνικής σημ.	-	-	-	-	2	1,2	6	0,01	1	0,7	7	0,01
Θαλαμηγοί ξένης σημ.	8	7,1	20	0,03	19	11,1	52	0,09	19	12,8	54	0,09
ΣΥΝΟΛΟ	113	100	61.196	100	171	100	54.697	100	148	100	56.186	100

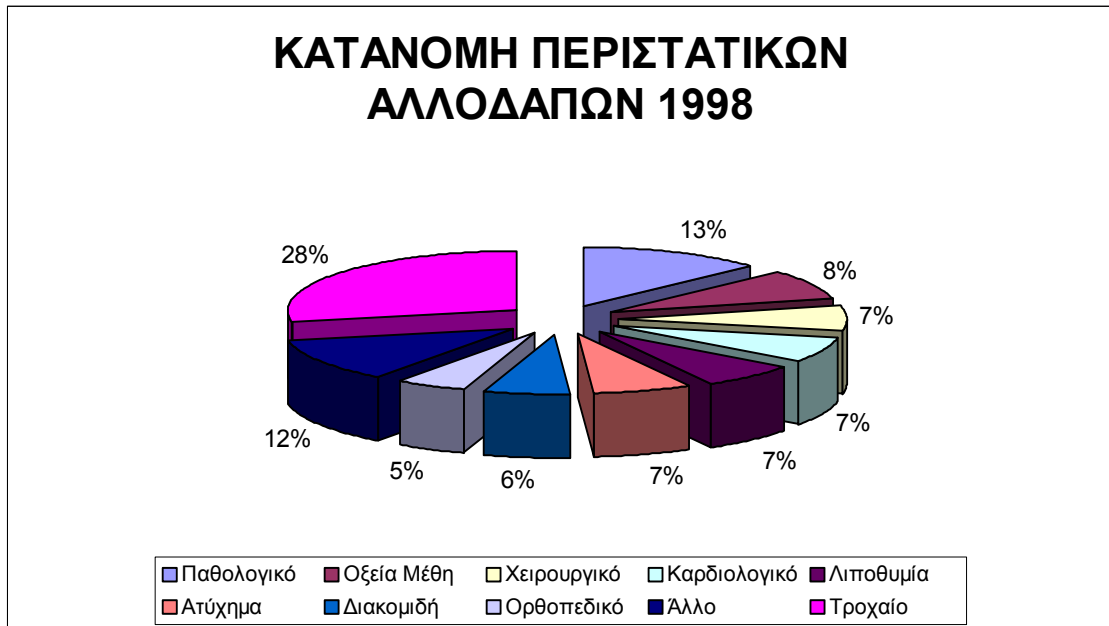
ΕΙΔΟΣ ΠΛΟΙΟΥ	ΙΟΥΛΙΟΣ				ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ				ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ			
	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%
Γραμμής Εσωτ.	102	66,2	78.576	81,8	106	63,5	41.855	64,1	76	62,3	35.674	57,3
Κρουαζιερόπλοια εξωτ.	43	27,9	17.453	18,2	49	29,3	23.396	35,8	38	31,2	26.603	42,7
Θαλαμηγοί ελληνικής σημ.	1	0,7	6	0,01	1	0,6	4	0,01	1	0,8	2	0,03
Θαλαμηγοί ξένης σημ.	8	5,2	24	0,02	11	6,6	42	0,06	7	5,7	18	0,03
ΣΥΝΟΛΟ	154	100	96.059	100	167	100	65.297	100	122	100	62.297	100

ΕΙΔΟΣ ΠΛΟΙΟΥ	ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ				ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ				ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ			
	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%
Γραμμής Εσωτ.	62	56,9	28.398	50,8	59	72	25.458	65,4	60	85,7	27.375	86,8
Κρουαζιερόπλοια εξωτ.	47	43,1	27.460	49,2	23	28	13.476	34,6	10	14,3	4.156	13,2
Θαλαμηγοί ελληνικής σημ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Θαλαμηγοί ξένης σημ.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	109	100	55.858	100	82	100	38.934	100	70	100	31.531	100

ΕΙΔΟΣ ΠΛΟΙΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ 2000				ΣΥΝΟΛΟ 1999			
	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%	ΠΛΟΙΑ	%	ΕΠΙΒΑΤ.	%
Γραμμής Εσωτ.	947	67,8	421.386	69,9	1.029	72,7	474.057	78,3
Κρουαζιερόπλοια εξωτ.	368	26,3	181.420	30,1	270	19,1	131.174	21,7
Θαλαμηγοί ελληνικής σημ.	6	0,4	25	0	19	1,3	128	0,02
Θαλαμηγοί ξένης σημ.	76	5,4	220	0,04	98	6,9	275	0,05
ΣΥΝΟΛΟ	1.397	100	603.051	100	1.416	100	605.634	100

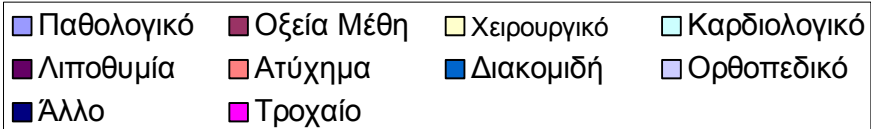
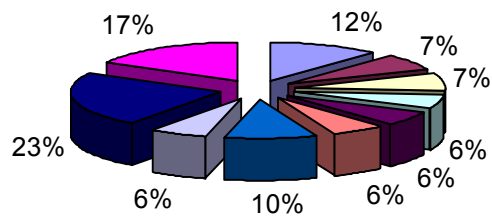
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

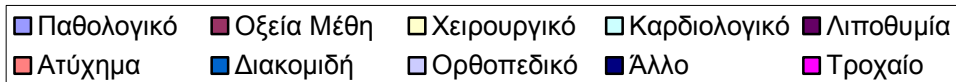
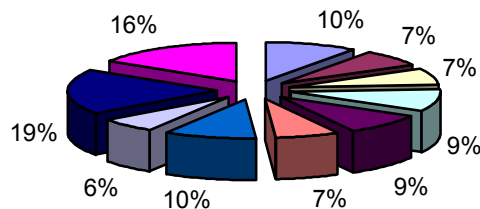

Άλλο:	Ψυχιατρικό
αναπνευστικ	Χρήση ουσιών
ό ανακοπή	Απόπειρα αυτοκτονίας /
τοκετός	δολοφονίας
εγκεφαλικό	Αλλεργία
γυναικολογικ	Φαρμακευτική
ό κώμα	

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ 1999

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ 1/1/2000 έως 20/10/2000

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θεωρώντας ότι για την επιτυχή αντιμετώπιση των περιστάσεων έκτακτης ανάγκης απαραίτητη είναι η γνώση Α΄ Βοηθειών, παραθέτουμε παρακάτω τις βασικές αρχές τους.

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΕΚΤΑΚΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ

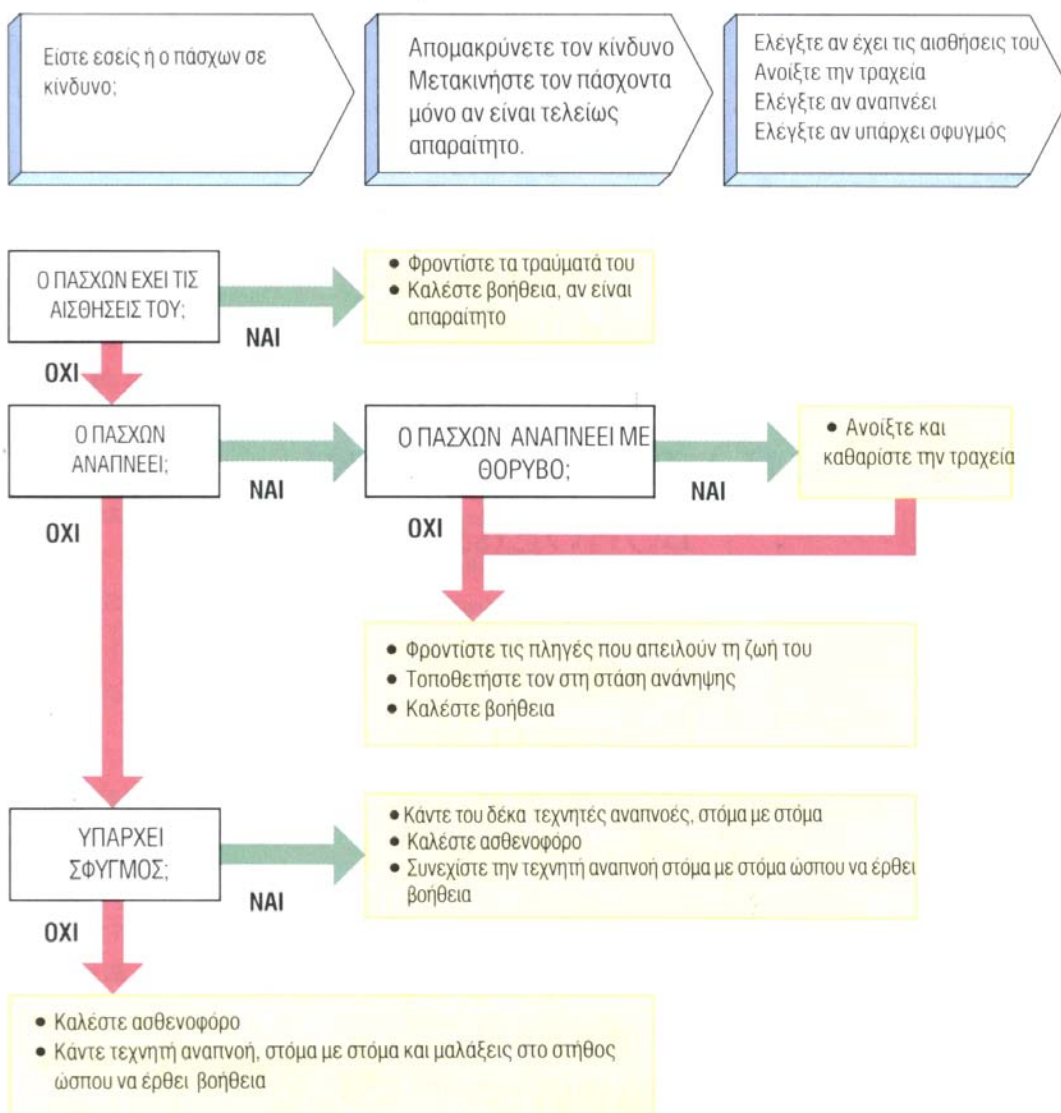
Σε οποιαδήποτε περίπτωση, πρέπει πρώτα να κάνετε τρία βασικά βήματα:

**Εντοπίστε τον Κίνδυνο,
Απομακρύνετε τον Κίνδυνο,
Εκτιμήστε τα Τραύματα**

Μόνο τότε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το παρακάτω σχεδιάγραμμα για να αποφασίσετε τι πρέπει να κάνετε. Οι πάσχοντες που έχουν χάσει τις αισθήσεις τους έχουν

πάντα προτεραιότητα, γιατί πρώτο σας μέλημα πρέπει να είναι η αποκατάσταση της αναπνοής. Μετά, μπορείτε να αρχίσετε να εκτιμάτε και να φροντίζετε τα τραύματα και τους άλλους πάσχοντες.

Καλέστε βοήθεια, αν είναι απαραίτητο, μόνο όταν είναι ασφαλές να απομακρυνθείτε από τον τραυματία, εκτός και αν είστε μόνοι με έναν πάσχοντα που η καρδιά του έχει σταματήσει (βλ. παρακάτω).

ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑΣ

Για να διατηρηθεί η ζωή πρέπει να διατηρηθεί η συνεχής παροχή οξυγόνου στον εγκέφαλο. Το οξυγόνο μεταφέρεται στους ιστούς μέσω της κυκλοφορίας του αίματος. Η "αντλία" που εξασφαλίζει αυτή την παροχή είναι η καρδιά. Αν η καρδιά σταματήσει (ανακοπή της καρδιάς), το αποτέλεσμα θα είναι ο θάνατος, εκτός και αν υπάρξει άμεση αντιμετώπιση. Σε ορισμένες περιπτώσεις η χρήση ενός μηχανήματος που ονομάζεται "απινιδωτής" (βλέπε σελ. 74) και που το διαθέτουν πολλά ασθενοφόρα, μπορεί να ξαναβάλει την καρδιά σε κίνηση. Είναι πολύ πιθανόν ο πάσχων να ζήσει αν εκπληρωθούν οι τρεις παρακάτω όροι:

- Η ροή του οξυγονωμένου αίματος να αποκατασταθεί γρήγορα και να φθάσει στον εγκέφαλο μέσω τεχνητής α-

ναπνοής και πίεσης στο στήθος (καρδιοαναπνευστική επαναφορά η ΚΑΕ).

- Η απινιδωση (ανάταξη του καρδιακού ρυθμού) να γίνει άμεσα
- Ο πάσχων να φθάσει γρήγορα σ' ένα νοσοκομείο για να δεχθεί την παροχή ειδικευμένης φροντίδας και αγωγής. Η άμεση εφαρμογή της καρδιοαναπνευστικής επαναφοράς μπορεί να βοηθήσει στο χρονικό διάστημα από την κάρρευση του πάσχοντος μέχρι την άφιξη του ασθενοφόρου, που θα είναι εξοπλισμένο με απινιδωτή. Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η ΚΑΕ ακολουθεί πάντα τους ίδιους κανόνες, την Α-Β της επαναφοράς (βλέπε παρακάτω).

Καρδιακή ανακοπή - Η αλυσίδα της επιβίωσης

Οι πιθανότητες του πάσχοντος να επιβιώσει είναι μεγαλύτερες, όταν οι κρίκοι της αλυσίδας είναι ενωμένοι.

Η Α-Β ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑΣ

Α για την ΤΡΑΧΕΙΑ

Γέρνουμε το κεφάλι του πάσχοντος προς τα πίσω και ανασηκώνουμε το σαγόκι. Έτσι ανοίγουμε την τραχεία. Η προς τα πίσω θέση του κεφαλιού, ανασηκώνει τη γλώσσα του πάσχοντος από το πίσω μέρος του λαιμού και έτσι δεν εμποδίζει το πέρασμα του αέρα.

Β για την ΑΝΑΠΝΟΗ

Αν ο πάσχων δεν αναπνέει, μπορείτε να αναπνεύσετε εσείς γι' αυτόν. Οξυγονώνετε το αίμα κάνοντας "τεχνητή αναπνοή", φυσώντας δηλαδή τον αέρα που εσείς εκπνέετε στους πνεύμονες του πάσχοντος.

Γ για την ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ

Αν η καρδιά έχει σταματήσει, μπορείτε να κάνετε μαλάξεις στο στήθος για να σπρώξετε το αίμα στην καρδιά και στο υπόλοιπο σώμα. Η πίεση στο στήθος πρέπει να συνδυάζεται με την τεχνητή αναπνοή έτσι ώστε το αίμα να οξυγονώνεται.

ΠΩΣ ΘΑ ΕΚΤΙΜΗΣΕΤΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η γρήγορη εκτίμηση της κατάστασης του πάσχοντος, θα σας υποδείξει τις επείγουσες προτεραιότητες και θα κανονίσει τη δράση σας. Τα σχεδιαγράμματα παρακάτω θα σας δείξουν πώς να χρησιμοποιήσετε την κρίση σας για να πάρετε μια στιγμιαία και πιθανώς σωτήρια για τη ζωή απόφαση για το πώς πρέπει να δράσετε.

Το επάνω σχεδιάγραμμα σας λέει ποια είναι τα βήματα που πρέπει να κάνετε για να εκτιμήσετε την κατάσταση του πάσχοντος

Το κάτω σχεδιάγραμμα σας λέει πώς να δράσετε καλύτερα σύμφωνα με τα ευρήματά σας. Π.χ., στη χειρότερη δυνατή περίπτωση, η εκτίμησή σας θα σας λέει ότι ο πάσχων έχει χάσει τις αισθήσεις του, δεν αναπνέει και δεν έχει ούτε σφυγμό (ο πάσχων έχει πάθει καρδιακή ανακοπή).

Το σχεδιάγραμμα σας δείχνει ότι σε αυτή την περίπτωση, για να έχει ο πάσχων περισσότερες πιθανότητες να επιβιώσει πρέπει: πρώτον να τηλεφωνήσετε για ασθενοφόρο ή να βάλετε κάποιον άλλο να το κάνει και στη συνέχεια να αρχίσετε χωρίς καμιά διακοπή την τεχνητή αναπνοή και τις μαλάξεις στο στήθος.

ΠΩΣ ΝΑ ΕΚΤΙΜΗΣΕΤΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧΟΝΤΟΣ

Κίνδυνος	Βρίσκεστε εσείς ή ο πάσχων σε κίνδυνο;
Αντίδραση	Ο πάσχων διατηρεί τις αισθήσεις του;
Τραχεία	Είναι η τραχεία ανοικτή;
Αναπνοή	Ο πάσχων αναπνέει;
Κυκλοφορία	Υπάρχει σφυγμός;

ΕΝΕΡΓΗΣΤΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΣΑΣ

Αναίσθητος, χωρίς σφυγμό και αναπνοή	1. Καλέστε ασθενοφόρο 2. Αρχίστε και μη σταματάτε την τεχνητή αναπνοή και τις μαλάξεις στο στήθος
Αναίσθητος, δεν αναπνέει αλλά έχει σφυγμό	1. Κάνετε 10 τεχνητές αναπνοές 2. Καλέστε ασθενοφόρο 3. Συνεχίστε την τεχνητή αναπνοή
Αναίσθητος, αναπνέει και έχει σφυγμό	1. Φροντίστε όποιο θανατηφόρο τραύμα. 2. Τοποθετήστε τον πάσχοντα στη στάση ανάνηψης. 3. Καλέστε βοήθεια
Έχει τις αισθήσεις του, αναπνέει και έχει σφυγμό	1. Δώστε του την κατάλληλη αγωγή 2. Καλέστε βοήθεια, αν είναι ανάγκη.

ΠΩΣ ΝΑ ΕΚΤΙΜΗΣΕΤΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1 Ελέγξτε αν έχει τις αισθήσεις του. Φωνάξτε: "Με ακούς;" ή "Ανοιξε τα μάτια σου!" Κουνηστε προσεκτικά τους ώμους του πάσχοντα. Ο πάσχων που έχει χάσει τις αισθήσεις του δεν θα αντιδράσει.

2 Ανοιξτε την τραχεία του πάσχοντα που έχει χάσει τις αισθήσεις του. Αφαιρέστε κάθε φανερό εμπόδιο από το στόμα του. Με τα δύο δάχτυλά σας κάτω από το πηγούνι του, ανασηκώστε το σαγόνι. Ταυτόχρονα, τοποθετήστε το άλλο σας χέρι πάνω στο μέτωπο του πάσχοντα και γείρτε το κεφάλι του προς τα πίσω.

3 Ελέγξτε αν αναπνέει. Τοποθετώντας το κεφάλι σας κοντά στη μύτη και στο στόμα του πάσχοντα:

- Ελέγξτε το θώρακα για να δείτε αν υπάρχει κάποια κίνηση.
- Αφουγκραστείτε για ήχους αναπνοής.
- Νιώστε αν υπάρχει αναπνοή στο μάγουλό σας.

Περιμένετε 5 δευτερόλεπτα πριν συμπεράνετε ότι δεν υπάρχει αναπνοή.

4 Ελέγξτε αν υπάρχει σφυγμός. Γέρνοντας το κεφάλι προς τα πίσω, ψηλαφίστε το μήλο του Αδάμ με δύο δάχτυλα. Γλιστρήστε τα δάχτυλά σας στο σημείο ανάμεσα στην τραχεία και το μυ που περνά δίπλα της και ελέγξτε για πέντε δευτερόλεπτα αν υπάρχει καρωτιδικός σφυγμός.

ΣΤΑΣΗ ΑΝΑΝΗΨΗΣ

1 Γονατίζοντας δίπλα στον πάσχοντα, γείρτε το κεφάλι του προς τα πίσω και ανασηκώστε το πηγούνι του για να ανοίξετε την τραχεία. Αφού βεβαιωθείτε ότι τα πόδια του είναι τεντωμένα, τοποθετήστε το βραχίονα που είναι πιο κοντά σας σε ορθή γωνία με το σώμα του πάσχοντα, με λυγισμένο αγκώνα και την παλάμη του χεριού προς τα πάνω.

2 Περάστε τον άλλο βραχίονα πάνω από το θώρακα και κρατήστε το χέρι πάνω στο μάγουλο του πάσχοντα, με την παλάμη προς τα έξω. Με το άλλο σας χέρι, πιάστε το μηρό που είναι μακριά από σας και λυγίστε το γόνατο, φροντίζοντας η πατούσα να πατά στο έδαφος.

3 Πιέζοντας το χέρι του πάσχοντα πάνω στο μάγουλό του με το ένα σας χέρι, τραβήξτε τον προς το μέρος σας με το άλλο σας χέρι.

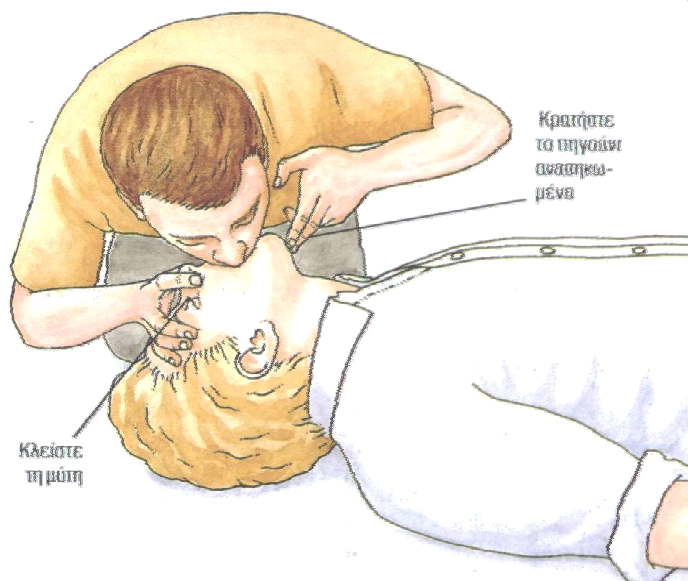
4 Γείρτε το κεφάλι του προς τα πίσω για να βεβαιωθείτε ότι η τραχεία παραμένει ανοιχτή. Μετακινήστε το χέρι του, έτσι ώστε να στηρίζει καλά το κεφάλι. Διορθώστε την κλίση του λυγισμένου ποδιού ώστε ο γοφός και το γόνατο να σχηματίζουν ορθή γωνία. Ελέγχετε τακτικά την αναπνοή και το σφυγμό.

ΤΕΧΝΗΤΗ ΑΝΑΠΝΟΗ ΣΤΟΜΑ ΜΕ ΣΤΟΜΑ

1 Βεβαιωθείτε ότι η τραχεία είναι ανοικτή και ότι το κεφάλι είναι γερμένο πολύ προς τα πίσω. Κλείστε σφικτά τη μύτη του πάσχοντα με το δείκτη και τον αντίχειρά σας.

2 Πάρτε μια βαθιά εισπνοή και τοποθετήστε τα χείλη σας γύρω από το στόμα του πάσχοντα. Φυσηξτε τον αέρα μέσα στο στόμα του ώσπου να δείτε το θώρακά του να ανασπώνεται.

3 Απομακρύνετε τα χείλη σας και αφήστε το θώρακα να ξαναπέσει. Συνεχίστε με ρυθμό δέκα αναπνοών το λεπτό.

Κρατήστε το πηγούνι ανασπώνόμενο

Κλείστε τη μύτη

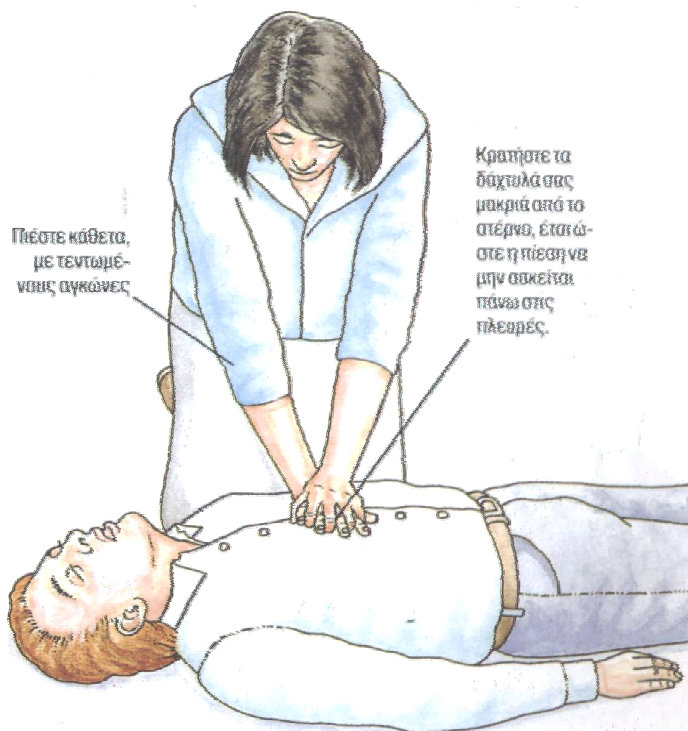
ΜΑΛΑΞΕΙΣ ΣΤΟ ΘΩΡΑΚΑ

1 Ξαπλώστε ανάσκελα τον πάσχοντα σε μια σταθερή επιφάνεια. Τοποθετήστε την παλάμη του ενός χεριού σας, δυο δάχτυλα πάνω από το σημείο όπου ενώνονται οι κάτω πλευρές με το στήρνο.

Ακουμπήστε την παλάμη του άλλου σας χεριού από πάνω και πλέξτε τα δάχτυλά σας.

2 Με τεντωμένους βραχίονες, πιέστε κάθετα το στήρνο ώσπου να βουλιάξει 4-5 εκατοστά. Χαλαρώστε την πίεση. Επαναλάβετε τις μαλάξεις με ρυθμό περίπου 80 το λεπτό.

Συνδυασμός με τεχνητή αναπνοή: εναλλάσσετε 12 μαλάξεις με δυο αναπνοές ώσπου να έρθει βοήθεια.

Πιέστε κάθετα, με τεντωμένους αγκώνες

Κρατήστε τα δάχτυλά σας μακριά από το στήρνο, έτσι ώστε η πίεση να μην ασκείται πάνω στις πλευρές.

ΔΙΑΣΩΣΗ ΑΠΟ ΠΝΙΓΜΟ

Το νερό στη θάλασσα είναι συχνά κρύο ακόμη και το καλοκαίρι. Τα νερά ποταμών και λιμνών μπορεί να είναι ακόμη πιο κρύα. Το κρύο αυξάνει τους κινδύνους τόσο για το θύμα όσο και γι' αυτόν που προσπαθεί να το σώσει επειδή προκαλεί:

- Ανεξέλεγκτο λαχάνιασμα, που ενέχει τον κίνδυνο να μας κάνει να καταπιούμε πολύ νερό.
- Ξαφνική άνοδο της πίεσης του αίματος, πράγμα που

μπορεί να συμβάλει στην πρόκληση καρδιακής προσβολής.

- Ξαφνική αδυναμία για κολύμβηση. Ακόμη και ένας πολύ καλός κολυμβητής μπορεί να βουλιάξει.
- Αν η βύθιση κρατήσει πολύ, μπορεί να εμφανισθεί υποθερμία.

ΠΩΣ ΝΑ ΔΡΑΣΕΤΕ

Ο ΣΤΟΧΟΣ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ:

Να φέρετε τον πάσχοντα έξω, σε στεγνό έδαφος, με το μικρότερο κίνδυνο για τον εαυτό σας.

1 Επιλέξτε τον ασφαλέστερο τρόπο για να σώσετε τον πάσχοντα. Αν είναι δυνατόν, παραμείνετε στην ξηρά και φτάστε τον πάσχοντα με τα χέρια σας, μ' ένα ξύλο ή ένα κλαδί, ακόμη ρίξτε ένα σκοινί ή ένα σωσίβιο.

ΜΗΝ μπαίνετε στο νερό εκτός και αν είναι απολύτως απαραίτητο.

Βεβαιωθείτε ότι κρατάτε την ισορροπία σας γιατί αλλιώς ο πάσχων μπορεί να σας τραβήξει μέσα.

Στηρίξτε τον πάσχοντα στο στήθος, που πρέπει να κρατάτε ψηλότερα από το κεφάλι.

2 Κολυμπήστε προς τον πάσχοντα και ρυμουλκήστε τον μόνο αν είστε εκπαιδευμένος ναυαγοσώστης ή αν ο πάσχων έχει χάσει τις αισθήσεις του. Είναι ασφαλέστερο να περπατάτε, αν γίνεται, παρά να κολυμπάτε.

3 Όταν φέρνετε τον πάσχοντα έξω από το νερό, κρατάτε το με το κεφάλι χαμηλότερα από το στήθος του για να περιορίσετε τον κίνδυνο να κάνει εμετό.

4 Κάντε τις απαραίτητες ενέργειες για τον πνιγμό και τις συνέπειες από το κρύο.

5 Πηγαίστε ή στείλτε τον πάσχοντα σε νοσοκομείο, ακόμη και αν μοιάζει να έχει συνέλθει εντελώς.

ΑΠΟΦΡΑΞΗ ΤΗΣ ΤΡΑΧΕΙΑΣ

ΕΝΗΛΙΚΑ Ή ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

1 Βάλτε τον πάσχοντα να σκύψει μπροστά και δώστε του πέντε κοφτά χτυπήματα με την παλάμη σας ανάμεσα στις ωμοπλάτες.

2 Αν αυτό δεν έχει αποτέλεσμα, κάντε κοιλιακές συμπίεσεις: σταθείτε πίσω από τον πάσχοντα και βάλτε και τους δυο βραχίονές σας γύρω από τη μέση του, με τη μια παλάμη προς τα πάνω και με την άλλη προς τα κάτω.

3 Σφίξτε τα χέρια σας και τραβήξτε τα απότομα προς τα μέσα και προς τα πάνω, ακριβώς κάτω από το θώρακα του πάσχοντος. Επαναλάβετε έως τέσσερις φορές.

4 Αν αυτό δε φέρει αποτέλεσμα, συνεχίστε τις προσπάθειες, εναλλάσσοντας πέντε χτυπήματα στην πλάτη με πέντε κοιλιακές συμπίεσεις. **ΑΝ** ο πάσχων χάσει τις αισθήσεις του και συνεχίσει να μην μπορεί να αναπνεύσει,

ΑΠΟΦΡΑΞΗ ΤΗΣ ΤΡΑΧΕΙΑΣ

ΝΗΠΙΟΥ

1 Βάλτε το παιδί στα γόνατά σας με το κεφάλι προς τα κάτω και χτυπήστε το επανειλημμένα ανάμεσα στις ωμοπλάτες. Χρησιμοποιήστε λιγότερη δύναμη απ' ό,τι για ένα ενήλικο άτομο.

2 Αν τα χτυπήματα στην πλάτη αποτύχουν, χρησιμοποιήστε κοιλιακές συμπίεσεις, αλλά μόνο αν έχετε εκπαιδευτεί να το κάνετε αυτό σε παιδί. Αλλιώς, αρχίστε τεχνητή αναπνοή.

ΒΡΕΦΟΥΣ

1 Ξαπλώστε το βρέφος πάνω στον πήχη σας με το κεφάλι προς τα κάτω και χτυπήστε το επανειλημμένα ανάμεσα στις ωμοπλάτες. Χρησιμοποιήστε λιγότερη δύναμη απ' ό,τι για ένα παιδί.

2 Αν δεν έχει αποτέλεσμα, αρχίστε τεχνητή αναπνοή (βλ. σελίδα 37).

ΜΗ χρησιμοποιήσετε την τεχνική των κοιλιακών συμπίεσεων σε ένα βρέφος.

ΘΕΡΜΟΠΛΗΞΙΑ

Συχνά η κατάσταση αυτή εκδηλώνεται απότομα και μπορεί να προκαλέσει απώλεια των αισθήσεων μέσα σε λίγα λεπτά. Μπορεί να υπάρχει μια περίοδος κατά την οποία ο πάσχων δεν αισθάνεται καλά και είναι ανήσυχος. Η θερμοπληξία προκαλείται από μη καλή λειτουργία του "θερμοστάτη" που βρίσκεται στον εγκέφαλο και η οποία οφείλεται είτε σε παρατεταμένη έκθεση σ' ένα ιδιαίτερα ζεστό περιβάλλον είτε σε ασθένεια που προκαλεί υψηλότατο πυρετό (όπως είναι η ελονοσία). Το σώμα γρήγορα αποκτά επικίνδυνα υψηλή θερμοκρασία.

ΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ:

- Να μειώσετε τη θερμοκρασία του σώματος του πάσχοντος όσο το δυνατόν γρηγορότερα.
- Να ζητήσετε ιατρική βοήθεια.

1 Μετακινήστε γρήγορα τον θερμοπληκτο σε δροσερό μέρος. Αφαιρέστε όλα τα ρούχα του εκτός από τα εσώρουχα. Καλέστε γιατρό.

Κρατήστε το σεντόνι υγρό, ραντίζοντάς το συνεχώς με νερό.

Κάνετε αέρα στον πάσχοντα για να τον κρατήσετε δροσερό

2 Τυλίξτε τον πάσχοντα σε ένα κρύο, υγρό σεντόνι και διατηρήτε το σεντόνι συνεχώς υγρό. Ελαττώστε έτσι τη θερμοκρασία του πάσχοντος έως ότου φθάσει στους 38 ° Κελσίου.

ΔΙΑΓΝΩΣΗ

Μπορεί να υπάρχει:

- Πονοκέφαλος, ζαλάδα και δυσφορία
- Υπερκινητικότητα και σύγχυση
- Ζεστό, αναψοκοκκινισμένο, ξηρό δέρμα
- Γρήγορη μείωση του επιπέδου ανταπόκρισης του πάσχοντος
- Πλήρης, έντονος σφυγμός
- Θερμοκρασία του σώματος πάνω από 40 ° Κελσίου.

AN ο πάσχων χάσει τις αισθήσεις του, ξαπλώστε τον κάτω, ελέγχετε και καταγράφετε την αναπνοή και το σφυγμό και να είστε έτοιμοι για ΚΑΕ αν χρειασθεί. Καλέστε ασθενοφόρο. Τοποθετήστε τον στη στάση ανάνηψης |

3 Όταν η θερμοκρασία πέσει σε ασφαλές επίπεδο (38 ° Κελσίου), αντικαταστήστε το υγρό σεντόνι με ένα στεγνό. Συνεχίστε να παρατηρήτε τον πάσχοντα προσεκτικά.

AN η θερμοκρασία του πάσχοντος ανέβει πάλι, επαναλάβετε την προηγούμενη διαδικασία (2η φάση).

ΣΟΒΑΡΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΙΜΟΡΡΑΓΙΑ

Η έντονη εξωτερική αιμορραγία είναι πολύ σοβαρή και μπορεί να σας δημιουργήσει δίλημμα σε σχέση με τις προτεραιότητες παροχής Πρώτων Βοηθειών. Να θυμάστε την A-B της επαναφοράς στη ζωή. Η αιμορραγία στο πρόσωπο ή το λαιμό μπορεί να φράζει την τραχεία. Σπινίως, η απώλεια αίματος είναι τόσο μεγάλη ώστε να προκαλέσει καρδιακή ανακοπή. Να θυμάστε, επίσης, ότι μπορεί να προκαλέσει καταπληξία και ότι ο πάσχων μπορεί να χάσει τις αισθήσεις του.

Προστατεύοντας τον εαυτό σας

Αν έχετε οποιαδήποτε έλκη ή ανοικτές πληγές, βεβαιωθείτε ότι είναι καλυμμένα με αδιάβροχο αυτοκόλλητο επίδεσμο. Οποτε είναι δυνατόν, χρησιμοποιήστε γάντια μιας χρήσεως και πλύντε καλά τα χέρια σας με σαπούνι και νερό πριν και μετά την αγωγή.

ΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ:

- Να ελέγξετε την αιμορραγία
- Να εμποδίσετε την καταπληξία
- Να μειώσετε στο ελάχιστο πιθανότητα μόλυνσης
- Να κανονίσετε επείγουσα μεταφορά στο νοσοκομείο.

1 Αφαιρέστε ή κόψτε τα ρούχα για να αποκαλύψετε την πληγή. Προσέξτε αν υπάρχουν αιχμηρά αντικείμενα όπως π.χ. γυαλιά που θα μπορούσαν να σας τραυματίσουν.

ΑΝ δεν μπορείτε να πιέσετε κατευθείαν, όταν π.χ. ένα αντικείμενο σας εμποδίζει, πιέστε και από τις δύο πλευρές γύρω από την πληγή.

2 Πιέστε την πληγή με τα δάκτυλα ή την παλάμη σας. Είναι προτιμότερο να έχετε έναν αποστειρωμένο επίδεσμο ή ένα καθαρό επίθεμα, αλλά μη χάσετε χρόνο ψάχνοντας γι' αυτά.

3 Ανασηκώστε και στηρίξτε το τραυματισμένο μέλος πάνω από το επίπεδο της καρδιάς του πάσχοντος. Αγγίξτε τα μέλη πολύ απαλά, αν εκτός από τραύμα υπάρχει και κάταγμα

4 Ξαπλώστε τον πάσχοντα. Αυτό θα επιβραδύνει τη ροή του αίματος προς την περιοχή του τραύματος και θα μειώσει το σοκ.

5 Αφήνοντας το αρχικό επίθεμα στη θέση του, τυλίξτε το τραύμα με ένα αποστειρωμένο επίδεσμο. Δέστε τον καλά, αλλά όχι τόσο σφιχτά που να εμποδίζεται η κυκλοφορία (βλ. σελ. 205). Αν ο επίδεσμος ματώσει, τυλίξτε έναν άλλο σφιχτά πάνω από τον προηγούμενο.

ΑΝ υπάρχει ξένο σώμα που σας εμποδίζει, τυλίξτε τους επίδεσμούς και από τις δύο πλευρές του ξένου σώματος, για να φθάσουν αρκετά ψηλά και να το καλύψουν χωρίς να το πιέζουν.

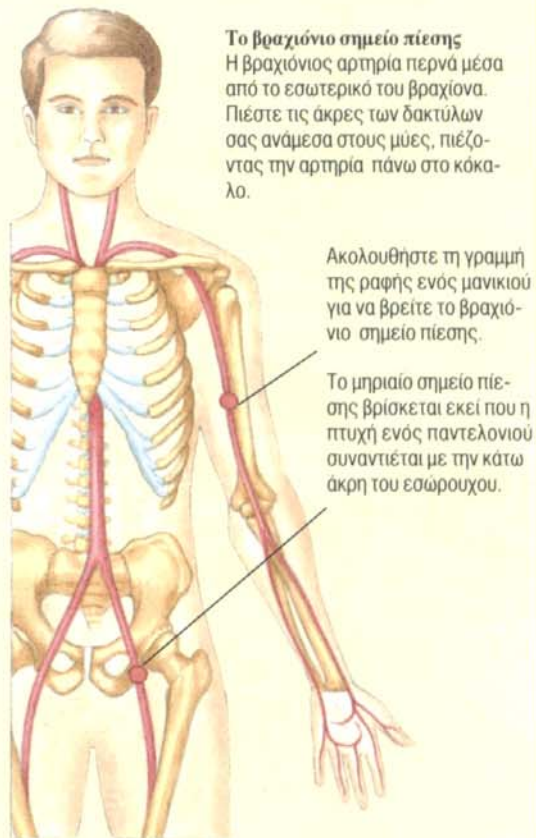
6 Σηριζήστε το τραυματισμένο μέρος, όπως θα κάνατε αν υπήρχε σπασμένο οστό

7 Καλέστε ασθενοφόρο. Φροντίστε τον πάσχοντα σε περίπτωση που έχει πάθει σοκ. Ελέγξτε αν έχει ποτισθεί με αίμα ο επίδεσμος. Ελέγξτε επίσης την κυκλοφορία πέρα από το σημείο της επίδεσης.

Έμμεση πίεση

Σπανίως, είτε είναι αδύνατον να πιέσουμε την πληγή είτε η άμεση πίεση δεν σταματά την αιμορραγία. Σ' αυτές τις περιπτώσεις η έμμεση πίεση μπορεί να ασκηθεί εκεί όπου περνά η βασική αρτηρία κοντά στο οστό. Η πίεση στα σημεία αυτά θα σταματήσει την παροχή αίματος στο συγκεκριμένο μέλος. Δεν πρέπει να ασκείτε έμμεση πίεση για περισσότερο από 10 λεπτά.

ΜΗ δένετε το τραύμα πολύ σφιχτά και για πολύ ώρα. Μπορεί να χειροτερέψει την αιμορραγία και να επιφέρει βλάβη των ιστών ακόμη και γάγγραινα.

Το βραχιόνιο σημείο πίεσης
Η βραχιόνια αρτηρία περνά μέσα από το εσωτερικό του βραχίονα. Πιέστε τις άκρες των δακτύλων σας ανάμεσα στους μύες, πιέζοντας την αρτηρία πάνω στο κόκαλο.

Ακολουθήστε τη γραμμή της ραφής ενός μανικιού για να βρείτε το βραχιόνιο σημείο πίεσης.

Το μηριαίο σημείο πίεσης βρίσκεται εκεί που η πτυχή ενός παντελονιού συναντιέται με την κάτω άκρη του εσώρουχου.

Το μηριαίο σημείο πίεσης

Η μηριαία αρτηρία διασταυρώνεται με το οστό της λεκάνης στο κέντρο της βουβωνικής χώρας. Ξαπλώστε τον πάσχοντα, με το γόνατο λυγισμένο, για να εντοπίσετε τη βουβωνική πτυχή και πιέστε πολύ σταθερά με τους αντίχειρές σας.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΙΜΟΡΡΑΓΙΑ

Η αιμορραγία μέσα στις κοιλότητες του σώματος μπορεί να είναι αποτέλεσμα ενός τραυματισμού, όπως είναι ένα κάταγμα αλλά μπορεί και να συμβεί αυτόματα π.χ. αιμορραγία του έλκους του στομάχου. Η εσωτερική αιμορραγία είναι σοβαρή κατάσταση. Αν και το αίμα δεν ρέει έξω από το σώμα, βγαίνει όμως εκτός κυκλοφορικού συστήματος, πράγμα που μπορεί να προκαλέσει καταπληξία. Επίσης, το συσσωρευμένο αίμα μπορεί να βλάψει όργανα όπως οι πνεύμονες ή ο εγκέφαλος.

Πότε να υποψιάζεσθε εσωτερική αιμορραγία:

Να υποψιάζεσθε εσωτερική αιμορραγία αν, μετά από τραυματισμό, εμφανισθεί καταπληξία χωρίς εμφανή εξωτερική απώλεια αίματος. Στην περιοχή του τραύματος μπορεί επίσης να υπάρχει "μώλωπας με σχήμα" δηλαδή απώλεια του χρώματος του δέρματος, που παίρνει το σχήμα των ρούχων ή του αντικειμένου της σύγκρουσης. Μπορεί να υπάρχει αίμα στις οπές του σώματος (βλ. επόμενη σελίδα) είτε

καθαρό είτε αναμειγμένο με το περιεχόμενο των τραυματισμένων οργάνων.

ΔΙΑΓΝΩΣΗ

Μπορεί να υπάρχει:

- Ωχρότητα • Κρύο, κολλώδες δέρμα • Γρήγορος και αδύναμος σφυγμός • Πόνος • Δίψα
- Σύγχυση, κινητικότητα και ερεθιστικότητα που πιθανόν να οδηγήσουν σε απώλεια των αισθήσεων και κατάρρευση.
- Πληροφορία από τον πάσχοντα που θα αναφέρει πρόσφατη ασθένεια ή τραυματισμό, προηγούμενα παρόμοια επεισόδια ή χρήση ναρκωτικών.
- "Μώλωπες με σχήμα" μετά από βίαιο τραυματισμό.
- Αιμορραγία από τις οπές του σώματος

ΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ:

- Να κανονίσετε την επείγουσα μεταφορά σε νοσοκομείο.
- Να μειώσετε στο ελάχιστο το σοκ.

1 Βοηθήστε τον πάσχοντα να ξαπλώσει, ανασηκώστε και στηρίξτε τα πόδια του.

Χαλαρώστε τα ρούχα στο λαιμό, το στήθος και τη μέση

ΑΝ ο πάσχων χάνει τις αισθήσεις του τοποθετήστε τον στη στάση ανάνηψης!

Ανασηκώστε και στηρίξτε τα πόδια

2 Καλέστε το 166. Προστατέψτε από το κρύο τον πάσχοντα. Ελέγχετε και καταγράφετε την αναπνοή, το σφυγμό και το επίπεδο αντίληψης κάθε 10 λεπτά.

3 Σημειώστε τον τύπο, την ποσότητα και την πηγή κάθε απώλειας αίματος από τις οπές του σώματος (βλ. επόμενη σελίδα). Και στείλτε ένα δείγμα των υγρών στο νοσοκομείο.

ΕΓΚΑΥΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΛΙΟ

Το έγκαυμα αυτό μπορεί να προκληθεί από υπερβολική έκθεση στις ακτίνες του ήλιου ή μιας υπεριώδους λάμπας. Παρόμοια εγκαύματα μπορούν επίσης, σπανίως να προκληθούν από έκθεση σε ραδιενέργεια. Τα περισσότερα είναι επιφανειακά εγκαύματα με ερύθημα, φαγούρα και ευαισθησία. Σε σοβαρές περιπτώσεις, το δέρμα γίνεται κατακκόκινο και δημιουργούνται φλύκταινες. Ο πάσχων μπορεί επίσης να πάθει θερμοπληξία.

ΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ:

- Να μεταφέρετε τον πάσχοντα μακριά από τον ήλιο, σε δροσερό μέρος.
- Να ανακουφίσετε τη δυσφορία και τον πόνο.

1 Βοηθήστε τον πάσχοντα να πάει στη σκιά ή καλύτερα σε κλειστό χώρο.

2 Δροσίστε το δέρμα του με ένα σφουγγάρι με κρύο νερό ή βάλτε τον μέσα σε μια μανιέρα με κρύο νερό.

ΑΝ εμφανισθούν πολλές φλύκταινες ή άλλη βλάβη του δέρματος, ζητήστε ιατρική συμβουλή.

Μερικές φορές, οι υπερβολικές αντιδράσεις στην έκθεση στον ήλιο μπορούν να εμφανισθούν γρηγορότερα με τη χρήση ορισμένων φαρμάκων. Σε μεγάλο υψόμετρο, το έγκαυμα από τον ήλιο μπορεί να προκληθεί ακόμη και τις μουντές μέρες το καλοκαίρι (από την αντηλία) ή από την αντανάκλαση του χιονιού το χειμώνα.

3 Δίνετε τακτικά στον πάσχοντα γουλιές κρύου νερού. Αν τα εγκαύματα είναι ελαφρά ένα αντιηλιακό για μετά τον ήλιο μπορεί να απαλύνει το έγκαυμα.

ΕΓΚΑΥΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΗ ΜΙΑΣ ΛΑΜΨΗΣ ΣΤΟ ΜΑΤΙ

Αν τα μάτια εκτεθούν σε παρατεταμένη λάμψη που προκαλείται από την αντανάκλαση των ακτίνων του ήλιου σε λαμπερότερη επιφάνεια, όπως είναι το χιόνι, η επιφάνεια του ματιού (κερατοειδής χιτώνας) μπορεί να υποστεί βλάβη.

Αυτή η επώδυνη κατάσταση που μπορεί να διαρκέσει και ολόκληρη εβδομάδα, μπορεί επίσης να προκληθεί από υπεριώδεις ακτίνες.

ΔΙΑΓΝΩΣΗ

Τα συμπτώματα και οι ενδείξεις δεν παρουσιάζονται συνήθως αμέσως, αλλά αρκετό καιρό μετά την έκθεση στη λάμψη.

Θα υπάρχει:

- Εντονος πόνος στα τραυματισμένα μάτια

Μπορεί να υπάρχει:

- Η αίσθηση ότι υπάρχει άμμος μέσα στο μάτι
- Ευαισθησία στο φως
- Ερύθημα και υπερυγρασία στο μάτι.

ΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ:

- Να προλάβετε τις περαιτέρω βλάβες.
- Να ζητήσετε ιατρική βοήθεια.

1 Βάλτε και στερεώστε επιθέματα πάνω στα μάτια. Ενθαρρύνετε τον πάσχοντα πριν καλύψετε τα μάτια του.

2 Πηγαίνατε ή στείλτε τον πάσχοντα στο νοσοκομείο.

ΕΓΚΑΥΜΑΤΑ

Απομακρύνετε τους τραυματίες από τον κίνδυνο χωρίς να κινδυνεύσετε οι ίδιοι.

ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ

- Καλέστε αμέσως ασθενοφόρο και ζητήστε να έρθει η πυροσβεστική υπηρεσία.
- Απομακρύνετε τους τραυματίες από τον κίνδυνο αν είναι ασφαλές για εσάς.
- Μην μπαίνετε σε φλεγόμενο κτίριο.
- Μην μπαίνετε σε δωμάτιο με καπνό ή αναθυμιάσεις.

Τυλίξτε σφιχτά τον πάσχοντα για να σβήσει η φωτιά από έλλειψη οξυγόνου.

ΦΛΕΓΟΜΕΝΑ ΡΟΥΧΑ

- Μην αφήσετε τον πάσχοντα να τρέξει έξω.
- Μπορείτε είτε να τον ξαπλώσετε, με τη φλεγόμενη πλευρά από πάνω και να τον περιβρέξετε με νερό είτε να τον τυλίξετε σφιχτά με ένα παλτό ή ένα χαλί.

Μην πλησιάζετε καλώδια υψηλής τάσεως

ΗΛΕΚΤΡΟΠΛΗΞΙΑ

- Μην πλησιάζετε:
- Αν δεν έχετε κλείσει την κεντρική παροχή ρεύματος του σπιτιού.
  - Αν δε σας ειδοποιήσουν επισήμως ότι το ηλεκτρικό ρεύμα υψηλής τάσης έχει κλείσει και έχει μονωθεί.

Φορέστε γάντια για προστασία

ΧΗΜΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ

- Προστατευτείτε από τις καυστικές χημικές ουσίες.
- Βεβαιωθείτε ότι το μολυσμένο νερό, μετά το ξέπλυμα του εγκαύματος, ρέει μακριά σας.
- Μην ξεχνάτε τους κινδύνους από τις τοξικές αναθυμιάσεις.

ΕΓΚΑΥΜΑΤΑ

1 Βάλτε το καμένο μέρος κάτω από κρύο νερό ώσπου να ανακουφιστεί ο πόνος.

ΜΗΝ αργήσετε να καλέσετε ιατρική βοήθεια, αν το έγκαυμα είναι σοβαρό.

Βάλτε το καμένο μέρος κάτω από κρύο νερό για 10 λεπτά.

2 Αφαιρέστε τα αντικείμενα που σφίγγουν την καμένη περιοχή: ρούχα, ζώνες, παπούτσια, ρολόγια, δαχτυλίδια και άλλα κοσμήματα.

ΜΗΝ αφαιρέσετε το ρούχο ή οτιδήποτε άλλο έχει κολλήσει στο έγκαυμα.

Αφαιρέστε ζώνες και κοσμήματα πριν αρχίσει να πρήζεται η περιοχή.

3 Καλύψτε το έγκαυμα με ένα ελαφρό, καθαρό, μη χνουδωτό υλικό.

ΜΗ βάλετε κρέμα, αλοιφή ή λάδι
ΜΗ σπάτε τις φουσκάλες.

Χρησιμοποιήστε ένα ύφασμα για εγκαύματα, ένα καθαρό, μη χνουδωτό υλικό ή πλαστική μεμβράνη κουζίνας

4 Αν το έγκαυμα είναι εκτεταμένο, ξαπλώστε τον πάσχοντα και, αν είναι δυνατό, σηκώστε και υποστηρίξτε τα πόδια του. Ελέγχετε την αναπνοή και το σφυγμό κάθε δέκα λεπτά και καταγράφετε τα αποτελέσματα, ώσπου να έρθει ιατρική βοήθεια.

Κρατήστε το κεφάλι χαμηλά

Βεβαιωθείτε ότι η τραυματισμένη περιοχή καλύπτεται τελείως

ΗΛΕΚΤΡΟΠΛΗΞΙΕΣ

Το πέρασμα ηλεκτρικού ρεύματος μέσα από το σώμα μπορεί να αφήσει αναίσθητο το θύμα και να προκαλέσει το σταμάτημα της αναπνοής ακόμη και της καρδιάς. Το ρεύμα μπορεί να προκαλέσει έγκαυμα και στο μέρος του σώματος απ' όπου εισέρχεται και σ' εκείνο απ' όπου εξέρχεται (γειώνεται). Το εναλλασσόμενο ρεύμα προκαλεί επιπροσθέτως και μικρούς σπασμούς που συχνά εμποδίζουν τον πάσχοντα να αφήσει το ηλεκτροφόρο καλώδιο.

Κεραυνός

Ο κεραυνός είναι μια φυσική απελευθέρωση ηλεκτρισμού. Ζητά την επαφή του με το έδαφος μέσω του υψηλότερου σημείου και πιθανόν οποιουδήποτε ατόμου στέκεται κοντά σ' αυτό το σημείο (γεωργός κάτω από δέντρο, ψαράς σε βάρκα). Το κτύπημα του κεραυνού μπορεί να προκαλέσει φωτιά στα ρούχα του πάσχοντος και να τον αφήσει αναίσθητο. Σπανίως προκαλεί και ακαριαίο θάνατο. Φύγτε μακριά από την τοποθεσία που κτύπησε ο κεραυνός και τραβήξτε μακριά τους πάσχοντες όσο πιο γρήγορα μπορείτε.

ΡΕΥΜΑ ΥΨΗΛΗΣ ΤΑΣΗΣ

Η επαφή με το ρεύμα υψηλής τάσης, που βρίσκεται σε φορτισμένες γραμμές και σε υπερθερμασμένα υψηλής τάσης καλώδια συνήθως σκοτώνει ακαριαία. Σε κάθε περίπτωση προκαλεί σοβαρά εγκαύματα, ενώ μπορεί να τινάξει κάποιον αρκετά μακριά σε απόσταση από το σημείο επαφής προκαλώντας έτσι νέα τραύματα όπως π.χ. κατάγματα. Υλικά όπως το

στεγνό ξύλο ή τα υφάσματα δε θα σας προστατέψουν από τον ηλεκτρισμό υψηλής τάσης. Η πηγή του ηλεκτρισμού πρέπει να κλείσει και να απομονωθεί πριν πλησιάσετε τον χτυπημένο από το ρεύμα. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό όταν πρόκειται για υπερθερμασμένες και κατεστραμμένες σιδηροδρομικές γραμμές.

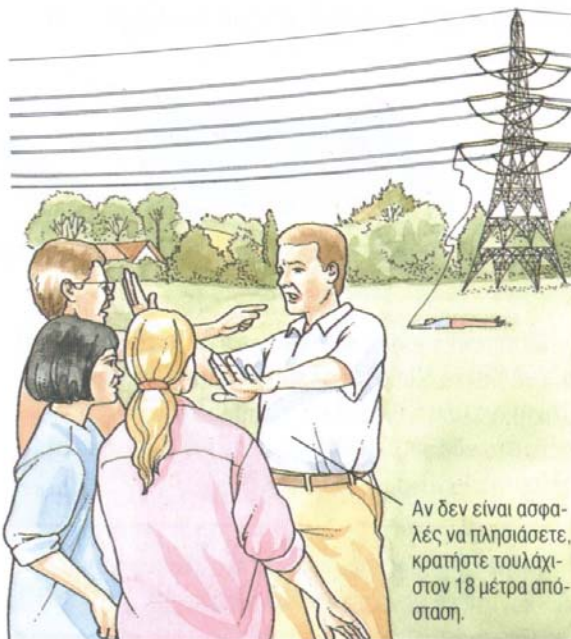
ΠΩΣ ΝΑ ΔΡΑΣΕΤΕ

ΜΗΝ πλησιάζετε τον πάσχοντα αν δε σας έχουν βεβαιώσει επίσημα ότι η ηλεκτρική ενέργεια έχει διακοπεί και, αν είναι αναγκαίο, έχει απομονωθεί. Κρατήστε μια απόσταση 18 τουλάχιστον μέτρων. Κρατήστε επίσης μακριά τους παρευρισκόμενους.

1 Καλέστε αμέσως τις υπηρεσίες εκτάκτου ανάγκης.

2 Ο πάσχων θα έχει σχεδόν σίγουρα χάσει τις αισθήσεις του. Όταν δεν κινδυνεύετε, ελέγξτε την αναπνοή και το σφυγμό του και να είστε έτοιμοι να κάνετε ενέργειες ανάνηψής του αν χρειάζεται. Τοποθετήστε τον στη στάση ανάνηψης.

3 Φροντίστε τα εγκαύματα και τα σχετικά τραύματα. Πάρτε μέτρα για να μειώσετε όσο το δυνατόν την επήρεια του σοκ.

ΡΕΥΜΑ ΧΑΜΗΛΗΣ ΤΑΣΗΣ

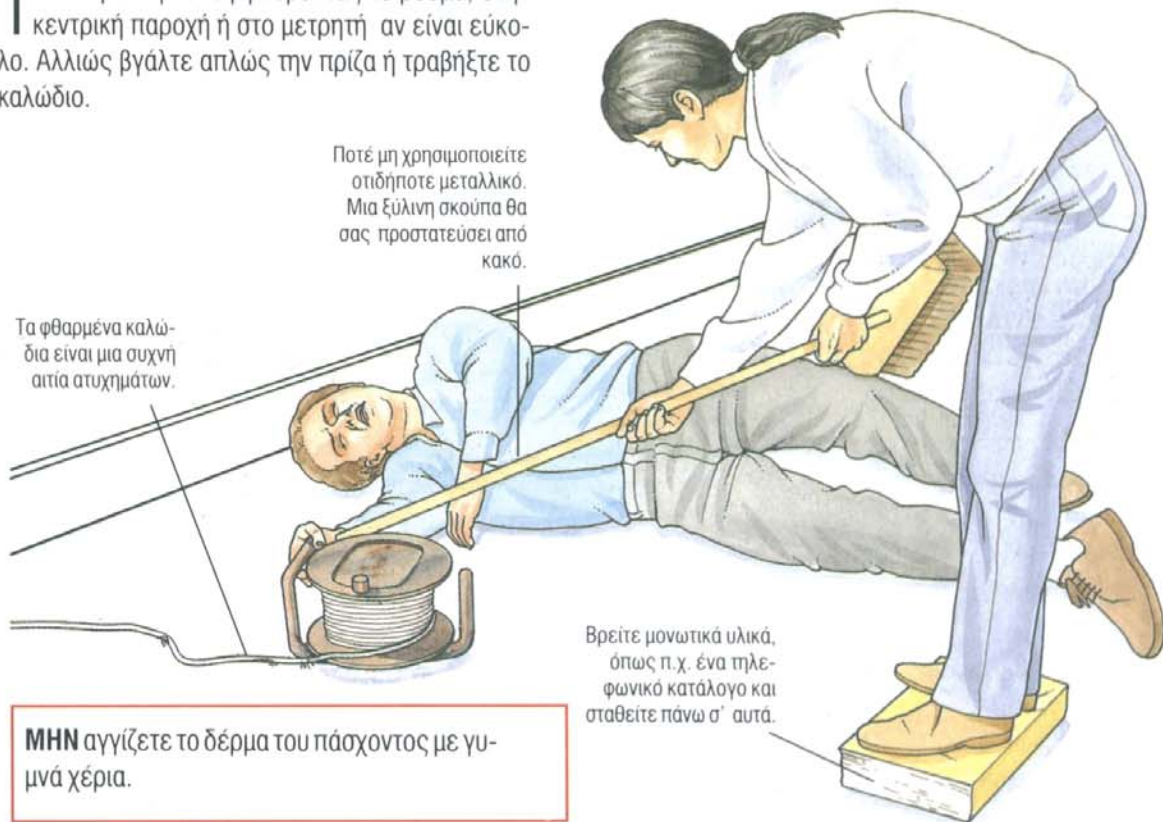
Το οικιακό ρεύμα, όπως χρησιμοποιείται στα σπίτια, τα γραφεία, τα εργαστήρια και τα καταστήματα μπορεί να προκαλέσει σοβαρά τραύματα ακόμη και θάνατο. Πολλά τραύματα προέρχονται από ελαττωματικούς διακόπτες, φθαρμένα καλώδια, ή βλάβες της ίδιας της συσκευής. Τα μικρά παιδιά διατρέχουν αυ-

ξημένο κίνδυνο.

Πρέπει να γνωρίζετε ότι το νερό είναι καλός αγωγός του ηλεκτρισμού και η επαφή του είναι επικίνδυνη. Όταν χρησιμοποιείται μια συσκευή, με βρεγμένα χέρια ή όταν στέκεσθε σε βρεγμένο έδαφος αυξάνετε ιδιαίτερως τον κίνδυνο ηλεκτροπληξίας.

ΠΩΣ ΝΑ ΔΡΑΣΕΤΕ

1 Διακόψτε την επαφή κόβοντας το ρεύμα, στην κεντρική παροχή ή στο μετρητή αν είναι εύκολο. Αλλιώς βγάλτε απλώς την πρίζα ή τραβήξτε το καλώδιο.

2 Αν δεν μπορείτε να φθάσετε το καλώδιο, την πρίζα ή την κεντρική παροχή:

- Σταθείτε σε στεγνό, μονωτικό υλικό π.χ. σ' ένα ξύλινο κουτί ή σ' ένα χοντρό πάκο εφημερίδων. Χρησιμοποιήστε το κοντάρι μιας ξύλινης σκούπας, μια ξύλινη καρέκλα ή εργαλείο για να σπρώξετε τα μέλη του πάσχοντος μακριά από την πηγή του ρεύματος.

- Τραβήξτε το θύμα από τα ρούχα του, μόνο αν είναι στεγνά και μόνο αν δεν έχετε άλλη επιλογή.

Μόλις η επαφή με το ρεύμα διακοπεί:

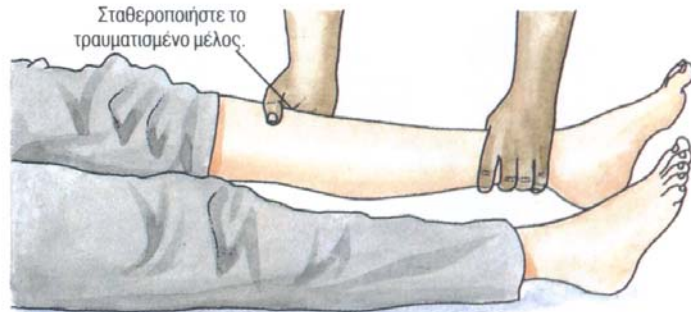
ΑΝ το θύμα έχει χάσει τις αισθήσεις του, ελέγξτε την αναπνοή και το σφυγμό του και να είστε έτοιμοι για επαναφορά στη ζωή αν χρειαστεί. Δροσίστε τα εγκαύματα με άφθονο κρύο νερό. Τοποθετήστε τον πάσχοντα στη στάση ανάντησης και καλέστε ασθενοφόρο.

ΑΝ το θύμα μοιάζει να μην έχει πάθει κακό αλλά συνεχίζει να τρέμει, πρέπει να το συμβουλευέστε να αναπαυθεί. Παρατηρήστε προσεκτικά την κατάστασή του και αν έχετε οποιαδήποτε αμφιβολία καλέστε ένα γιατρό.

ΚΑΤΑΓΜΑΤΑ

1 Πείτε στον τραυματία να μείνει ακίνητος. Σταθεροποιήστε και υποστηρίξτε το τραυματισμένο μέλος με τα χέρια σας.

ΜΗ μετακινείτε άσκοπα τον τραυματία.

2 Αν υπάρχει πληγή, ελέγξτε την αιμορραγία πιέζοντας το τραύμα με έναν καθαρό επίδεσμο ή επίθεμα. Τοποθετήστε κάποιο μαλακό επίθεμα πάνω και γύρω από το τραύμα και επιδέστε τον επίδεσμο και το επίθεμα.

3 Αν το κάταγμα είναι στο πόδι, επιδέστε μαζί τα δυο πόδια στα γόνατα, στους αστραγάλους και στα σημεία πάνω και κάτω από το τραύμα. Αν το κάταγμα είναι στο χέρι, εφαρμόστε έναν επίδεσμο αναρτήρα και, αν είναι απαραίτητο, δέστε έναν επίδεσμο γύρω από το βραχίονα και το σώμα, αποφεύγοντας να αγγίξετε το τραύμα.

4 Καλέστε ασθενοφόρο. Σηκώστε και υποστηρίξτε το τραυματισμένο μέλος αν μπορείτε. Ελέγχετε την κυκλοφορία στο χέρι ή στο πόδι κάθε 10 λεπτά.

ΜΗ δίνετε στον τραυματία να φάει ή να πιει.

ΛΙΠΟΘΥΜΙΑ

Η λιποθυμία είναι η σύντομη απώλεια των αισθήσεων, που προκαλείται από προσωρινή ελάττωση της ροής του αίματος στον εγκέφαλο. Αντίθετα από την καταληψία, ο σφυγμός εδώ γίνεται πολύ αργός, αν και σύντομα επανέρχεται στα κανονικά επίπεδα. Η ανάκαμψη είναι, συνήθως, γρήγορη και πλήρης. Η λιποθυμία μπορεί να αποτελεί αντίδραση στον πόνο ή στο φόβο ή αποτέλεσμα ταραχής, εξάντλησης ή έλλειψης τροφής. Είναι συνηθέστερη, μετά από μακρές περιόδους έλλειψης φυσικής δραστη-

ριότητας, ιδιαίτερα στα θερμά κλίματα. Το αίμα συγκεντρώνεται στο κάτω μέρος του σώματος, μειώνοντας τη διαθέσιμη για τον εγκέφαλο ποσότητα.

ΔΙΑΓΝΩΣΗ

Θα υπάρχει:

- ✦ Σύντομη απώλεια των αισθήσεων, ο πάσχων θα πέσει κάτω.
- ✦ Αργός σφυγμός
- ✦ Ωχρότητα

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ:

- ✦ Να βελτιώσετε τη ροή του αίματος στον εγκέφαλο
- ✦ Να ενθαρρύνετε τον πάσχοντα, καθώς αυτός συνέρχεται και να τον τοποθετήσετε σε άνετη στάση.

- 1 Ξαπλώστε τον πάσχοντα κάτω, ανασηκώστε και στηρίξτε τα πόδια του.
- 2 Εξασφαλίστε του καθαρό αέρα, αν είναι ανάγκη ανοίξτε ένα παράθυρο.
- 3 Καθώς ο πάσχων συνέρχεται, ενθαρρύνετέ τον και βοηθήστε τον να καθήσει.
- 4 Ψάξτε για τυχόν τραύμα που προκλήθηκε από την πτώση του πάσχοντος και φροντίστε το.

ΑΝ δεν ανακτήσει γρήγορα τις αισθήσεις του, ελέγξτε την αναπνοή και το σφυγμό και να είστε έτοιμοι για την επαναφορά στη ζωή αν χρειασθεί. Τοποθετήστε τον πάσχοντα στη στάση ανάνηψης ( ) και καλέστε ασθενοφόρο.

ΑΝ ο πάσχων αισθανθεί νέα λιποθυμική τάση, βάλτε το κεφάλι του ανάμεσα στα πόδια του και πείτε του να πάρει βαθιές εισπνοές.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

B. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της έρευνας μας είναι η εξακρίβωση γνώσεων των εργαζομένων σε θέματα παροχής πρώτων βοθηθειών, ώστε να αποδειχθεί η αναγκαιότητα παρουσίας ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού στο χώρο των ξενοδοχείων, δεδομένου ότι ο τουρισμός αποτελεί μια από τις βασικότερες πηγές εσόδων στην οικονομία της Ελλάδας και της Κρήτης ιδιαίτερα.

Γ. ΥΛΙΚΟ – ΜΕΘΟΔΟΣ

1. ΥΛΙΚΟ

Δείγμα της έρευνας μας θα αποτελέσουν οι εργαζόμενοι διαφόρων ειδικοτήτων σε ξενοδοχεία του νομού Ηρακλείου.

2. ΜΕΘΟΔΟΣ

Για τη συλλογή των δεδομένων συμπληρώθηκε ανώνυμο ερωτηματολόγιο 21 ερωτήσεων και πολλαπλής επιλογής.

Α.Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ
Σ.Ε.Υ.Π.

ΤΜΗΜΑ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΑΣ

                 ΓΥΝΑΙΚΑ

ΗΛΙΚΙΑ: κάτω από 20

                                 20-30

                                 30-40

                                 40-50

                                 πάνω από 50

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ:

Απόφοιτος δημοτικού

Απόφοιτος γυμνασίου

Απόφοιτος λυκείου

Απόφοιτος Σχολής Τουριστικών Επαγγελματιών (Σ.Τ.Ε.)

Απόφοιτος Τ.Ε.Ι.

Απόφοιτος Α.Ε.Ι.

1) Πόσα χρόνια εργάζεστε σε Τουριστικές Επιχειρήσεις; .....

Σε τι πόστο ή τομέα .....

2) Γνωρίζετε τι σημαίνουν τα αρχικά ΚΑ.Ρ.ΠΑ; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, τι σημαίνει; .....

3) Γνωρίζετε το σύστημα προτεραιότητας στην παροχή βοήθειας ABC; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, τι σημαίνει; .....

4) Ξέρετε πως γίνεται η τεχνητή αναπνοή; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, πότε γίνεται; .....

5) Ξέρετε ποια είναι η θέση ανάνηψης; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, πότε τοποθετείται ο ασθενής σ' αυτήν; .....

6) Υπάρχει κουτί Α' Βοηθειών στο χώρο που εργάζεσθε; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ ΟΧΙ ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

7) Έχετε παρακολουθήσει ποτέ σεμινάριο για παροχή Α' Βοηθειών;

ΝΑΙ ΟΧΙ

8) Σας έχει τύχει να παράσχετε Α' Βοήθειες στο χώρο όπου εργάζεσθε; (σημειώστε με X)

Ποτέ 3-5 φορές

1 φορά περισσότερες από 5 φορές

Αν ναι, τι περιστατικό; .....

9) Σε περίπτωση πνιγμού π.χ. σε πισίνα:

ι. Γνωρίζετε με ποιόν τρόπο πιάνουμε το θύμα; (σημειώστε με X)

- Τον τραβάμε από τα άκρα
- Ερχόμαστε από πίσω από το θύμα και τον αγκαλιάζουμε

ii. Τι κάνουμε όταν τον βγάλουμε από το νερό; (σημειώστε με X)

- Τον χτυπάμε στην πλάτη
- Του κάνουμε τεχνητή αναπνοή
- Περιμένουμε κάποιον ειδικό

10) Βρίσκεστε σε ένα εστιατόριο και συμβαίνει επεισόδιο πνιγμονής από την είσοδο ξένου σώματος στην αεροφόρο οδό, τι κάνετε; (σημειώστε με X)

- Δίνετε στο θύμα να πει νερό
- Τον βάζετε να καθίσει και του συστήνετε να ηρεμήσει
- Προσπαθείτε να απελευθερώσετε την αεροφόρο οδό όσο γίνεται γρηγορότερα π.χ. με ένα χτύπημα στην πλάτη

11) Στην διάρκεια πολύ ζεστών ημερών κάποιος παρουσιάζει θερμοπληξία με τα εξής συμπτώματα: μεγάλη αύξηση σωματικής θερμοκρασίας, έντονη εφίδρωση, ίλιγγο, κεφαλαλγία, εμετούς και εφίδρωση. Πως θα ανακουφίσετε το θύμα; (σημειώστε με X)

- Άμεση μεταφορά στο νοσοκομείο
- Μεταφορά αρρώστου σε δροσερό μέρος και χορήγηση πολλών υγρών
- Σύσταση για ανάπαυση

12) Μπορείτε να διακρίνετε την εξωτερική από την εσωτερική αιμορραγία; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, πώς; .....

13) Σε περίπτωση εγκαύματος π.χ. από τον ήλιο, γνωρίζετε πως πρέπει να ενεργήσετε; (σημειώστε με X)

- Προτείνετε στο θύμα να βάλει στην περιοχή του εγκαύματος οδοντόκρεμα, γιαούρτι κ.λ.π.

- Του λέτε να καλύψει το έγκαυμα με γάζα
- Τον παροτρύνετε να επισκεφθεί τον γιατρό

14) Σε περίπτωση επεισοδίου **ηλεκτροπληξίας**, σημειώστε με X τις **ενέργειες** που θεωρείτε σωστές.

- Απομάκρυνση του θύματος από την επαφή με το ηλεκτρικό ρεύμα με ένα στεγνό ξύλο
- Πλησιάζουμε το θύμα αφού πρώτα κλείσουμε τον γενικό διακόπτη του ρεύματος
- Απομάκρυνση του θύματος από την επαφή με το ηλεκτρικό ρεύμα με ένα σιδερένιο αντικείμενο
- Δίνουμε στον άρρωστο νερό περιμένοντας να συνέλθει

15) Γνωρίζετε σε περίπτωση **κατάγματος, διαστρέμματος ή εξάρθρωματος** να εφαρμόσετε προσωρινή ακινητοποίηση με επίδεσμο ή νάρθηκα; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν όχι, φωνάζετε τον Νοσηλευτή; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ ΟΧΙ

Δεν υπάρχει νοσηλευτικό / ιατρικό προσωπικό στο χώρο που εργάζομαι

16) Σε περίπτωση λιποθυμίας πως θ' αντιμετωπίσετε το περιστατικό; (σημειώστε με X)

- Τοποθετείτε τον ασθενή σε θέση ώστε το κεφάλι να βρίσκεται χαμηλότερα από τα πόδια
- Τοποθετείτε τον ασθενή σε καθιστή θέση
- Τον αφήνετε στη θέση που έπεσε φοβούμενοι για πρόκληση επιπλοκών και καλούμε σε βοήθεια

17) Έχετε καλέσει ποτέ Γιατρό ή Νοσηλευτική στο χώρο που εργάζεσθε για κάποιο περιστατικό που χρειαζόταν άμεση αντιμετώπιση; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ

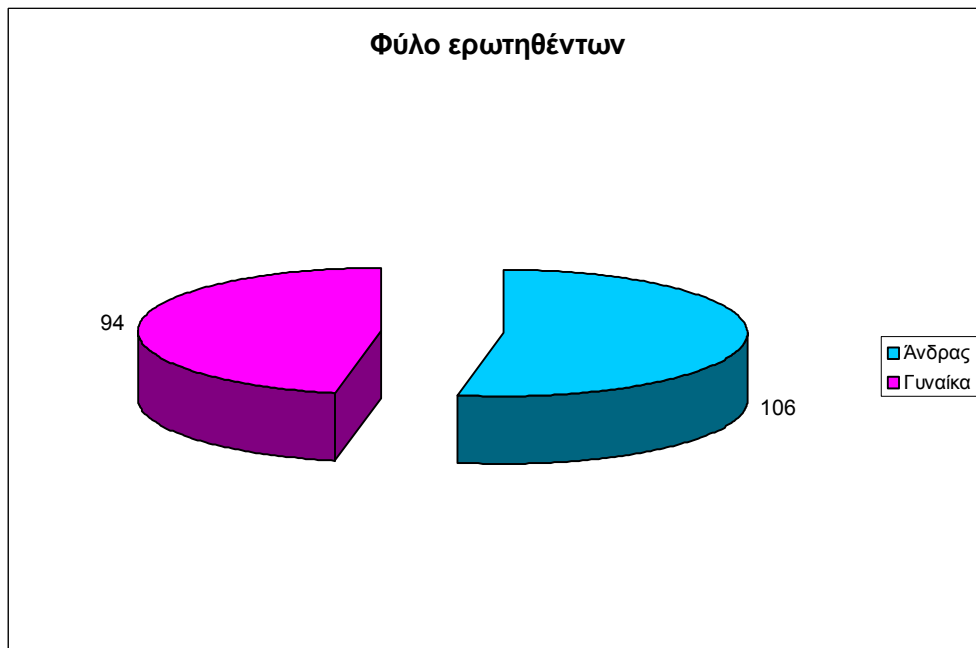
ΟΧΙ

Αν ναι, τι περιστατικό: .....

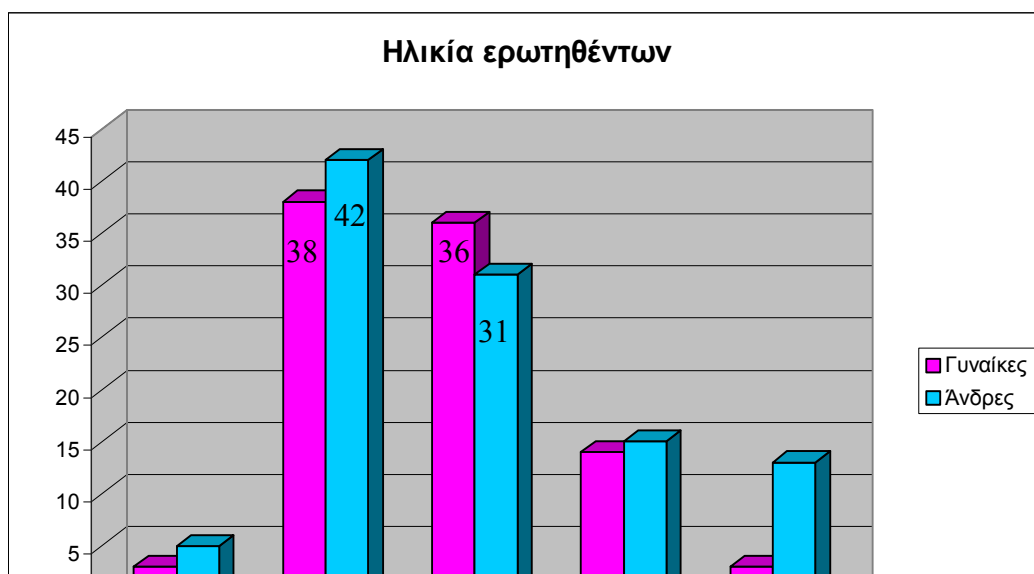
18) Θεωρείτε απαραίτητη την παρουσία Ιατρικού / Νοσηλευτικού προσωπικού στο χώρο όπου εργάζεσθε; (σημειώστε με X)

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Στο ερωτηματολόγιο συμμετείχαν 94 γυναίκες και 106 άνδρες κάθε ηλικίας διαφόρων ειδικοτήτων που εργάζονται σε ξενοδοχεία του νομού Ηρακλείου.

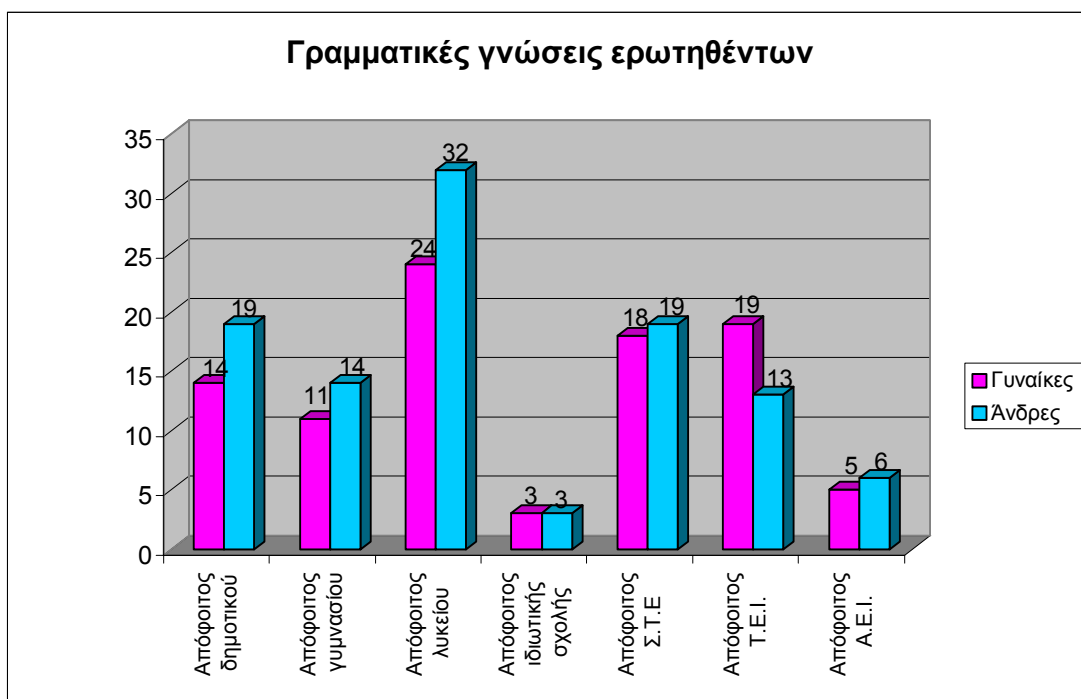
3 5

14 15

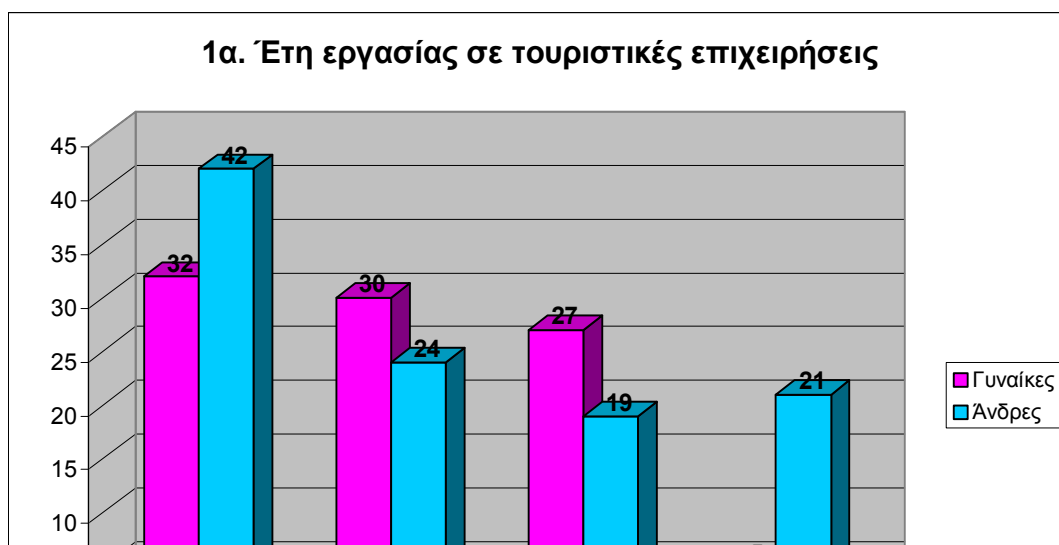
13

3

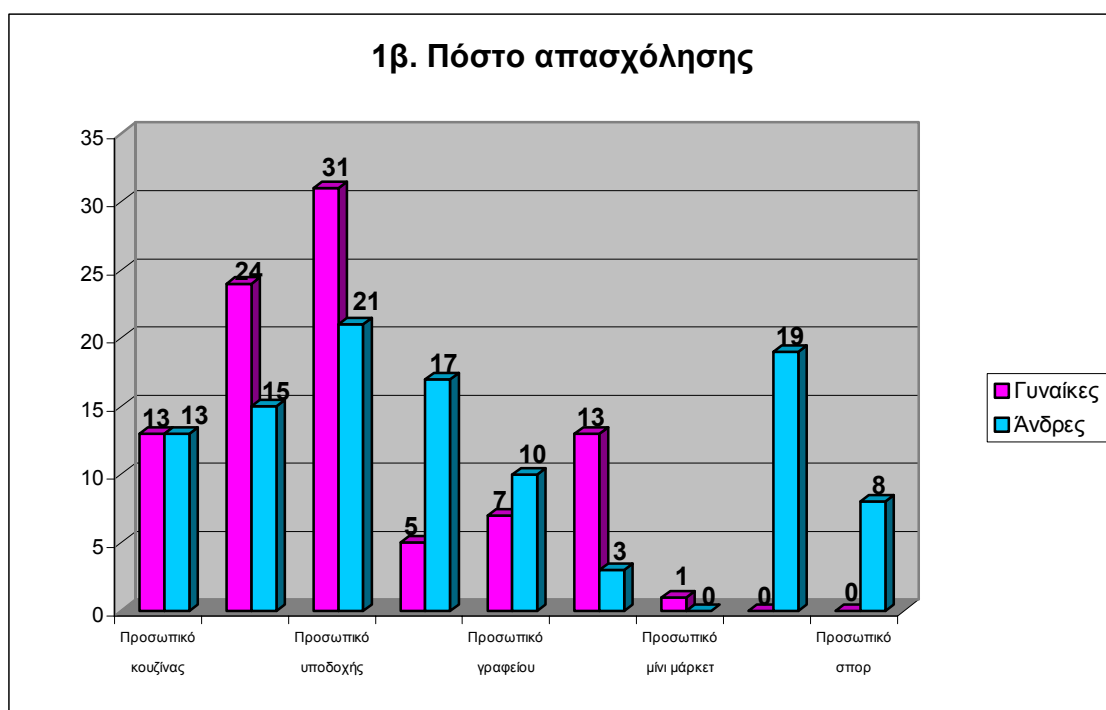
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων είναι ηλικίας 20-30 ετών και για τους άνδρες και για τις γυναίκες.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων είναι απόφοιτοι λυκείου (56 άτομα) και για τους άνδρες και για τις γυναίκες ενώ το μικρότερο ποσοστό καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι των ιδιωτικών σχολών (6 άτομα) και Α.Ε.Ι. (11 άτομα).

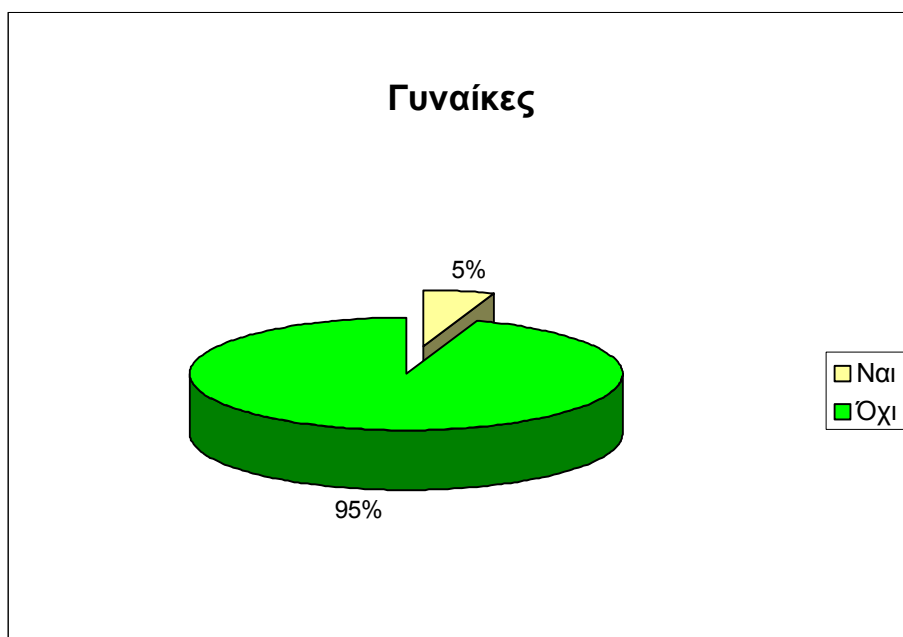

Όπως φαίνεται από τον πίνακα τα 126 από τα 200 άτομα των ερωτηθέντων εργάζονται σε τουριστικές επιχειρήσεις από 6 έτη και πάνω.

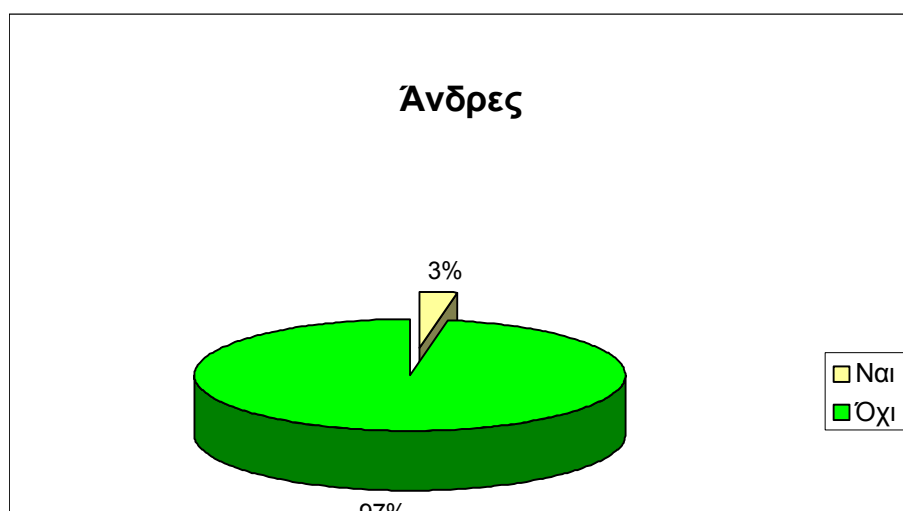

Οι ερωτηθέντες καταλαμβάνουν τα περισσότερα πόστα απασχόλησης στα ξενοδοχεία με μεγαλύτερο ποσοστό στην υποδοχή και στο εστιατόριο 52 και 39 άτομα αντίστοιχα.

2. Γνωρίζετε τι σημαίνουν τα αρχικά ΚΑΡΠΑ;

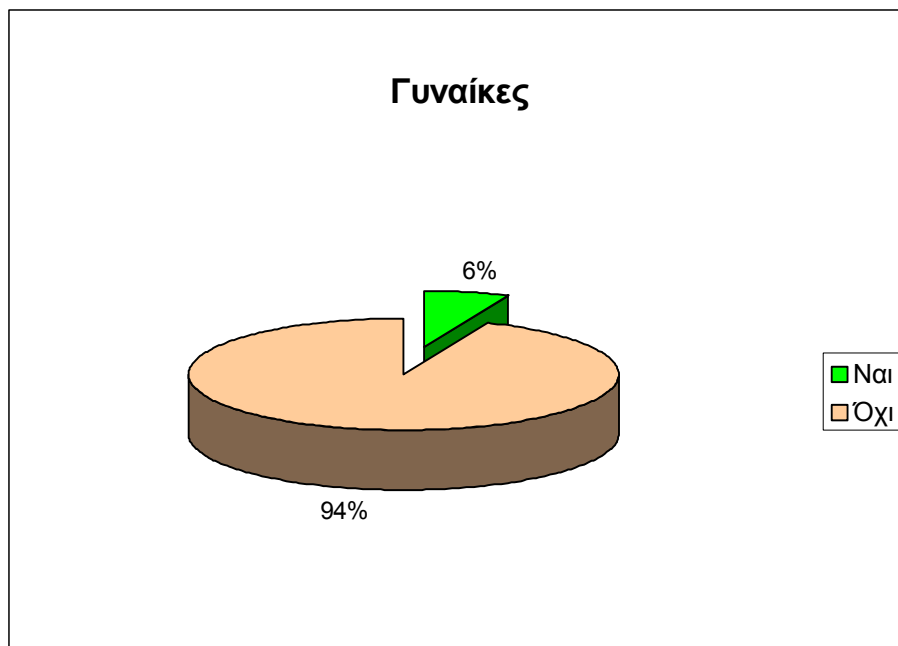
Το 5% των ερωτηθέντων γυναικών δηλώνει ότι γνωρίζει τα αρχικά ΚΑΡΠΑ ενώ το 95% δεν γνωρίζει τη σημασία των αρχικών ΚΑΡΠΑ.

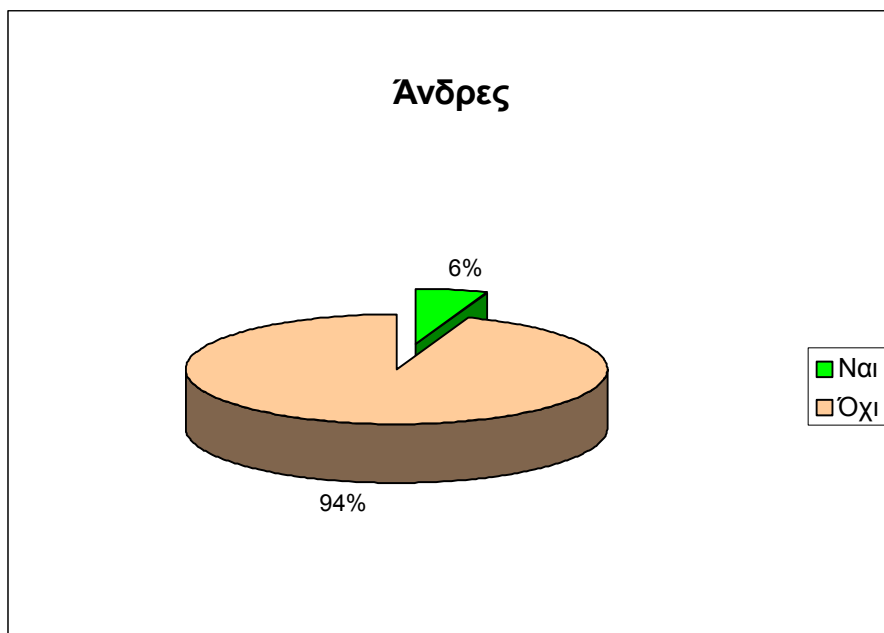
Το 3% των ερωτηθέντων ανδρών γνωρίζει τη σημασία των αρχικών ΚΑΡΠΑ ενώ το 97% δεν γνωρίζει τη σημαίνουν τα αρχικά ΚΑΡΠΑ.

Αν και υπήρξε ένα μικρό ποσοστό ερωτηθέντων και στα δύο φύλα (4%) που απάντησαν ότι γνωρίζουν τη σημασία των αρχικών ΚΑΡΠΑ κανείς δεν έδωσε σωστή απάντηση στην ερώτηση αυτή αφού δήλωσαν ότι σημαίνουν: μαλάξεις καρδιάς, καρδιοπάθεια, ένωση καρδιακών και αγγειακών παθήσεων ενώ υπήρξαν και άλλοι που δεν απάντησαν καθόλου.

3. Γνωρίζετε το σύστημα προτεραιότητας στην παροχή βοήθειας ABC;

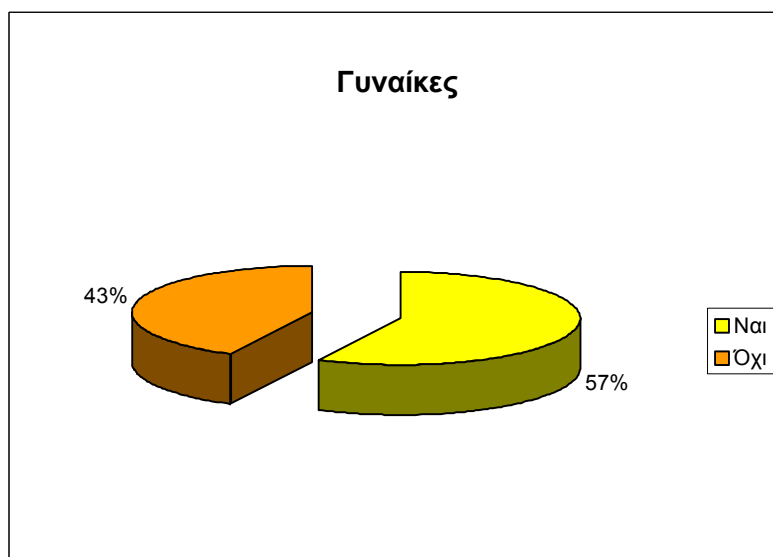
Το 6% των γυναικών απάντησαν ότι γνωρίζουν το σύστημα προτεραιότητας στην παροχή Α΄ Βοηθειών ABC ενώ το 94% δεν γνωρίζει τη σημασία.

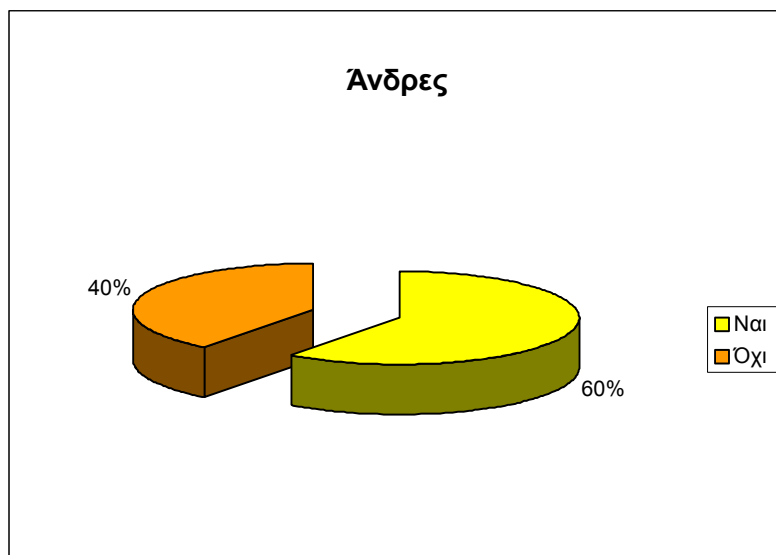
Το 6% των ανδρών απάντησαν ότι γνωρίζουν ενώ το 94% δεν γνωρίζουν το σύστημα προτεραιότητας στην παροχή Α΄ Βοηθειών ABC.

Από το 6% των ερωτηθέντων και στα δύο φύλα που απάντησαν ότι γνωρίζουν το σύστημα προτεραιότητας στην παροχή βοήθειας ABC οι ερμηνείες που έδωσαν είναι: «ακούω-βλέπω-αισθάνομαι», «μαλάξεις και τεχνητή αναπνοή», «κατάταξη τραυματιών». «πρώτες βοήθειες», «προτεραιότητες στις Π.Β.», ενώ υπήρξε και ένα ποσοστό που δεν απάντησαν.

4. Ξέρετε πως γίνεται η τεχνητή αναπνοή;

Το 57% των ερωτηθέντων γυναικών απάντησαν ότι γνωρίζουν πως γίνεται η τεχνητή αναπνοή ενώ το 43% δεν γνωρίζει πως γίνεται.

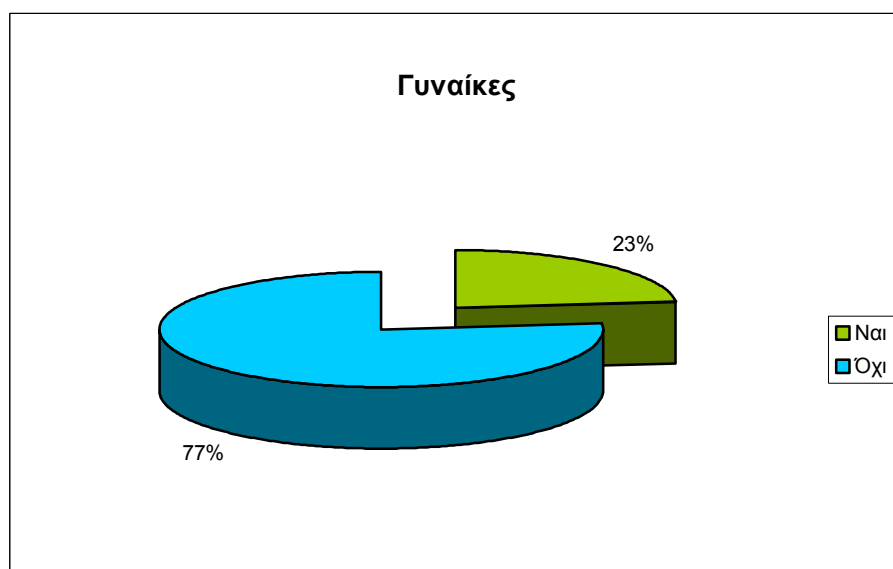
Το 60% των ερωτηθέντων ανδρών γνωρίζει πως γίνεται η τεχνητή αναπνοή ενώ το 40% δεν γνωρίζει πως γίνεται.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων στα δυο φύλα (άνδρες – γυναίκες) που απάντησαν ότι γνωρίζουν πως γίνεται η τεχνητή αναπνοή οι ερμηνείες που έδωσαν για το πότε γίνεται είναι:

Σε ανακοπή καρδιάς, σε διακοπή της αναπνοής, σε περίπτωση πνιγμού, σε λιποθυμικό επεισόδιο, σε διαταραχές της αναπνευστικής λειτουργίας, όταν δεν έχει τις αισθήσεις του.

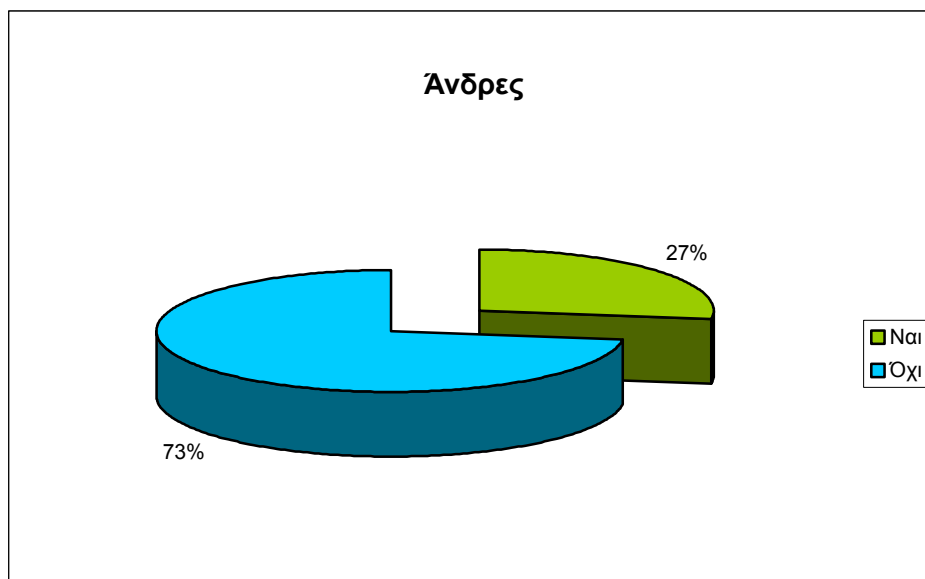
Πρέπει να σημειωθεί ότι ένα ποσοστό (5%) απάντησε στην ερώτηση εξηγώντας πώς γίνεται (π.χ. στόμα με στόμα).

5. Ξέρετε ποια είναι η θέση ανάνηψης;

Το 23% των γυναικών που απάντησαν στην ερώτηση δήλωσαν ότι γνωρίζουν ποια είναι η θέση ανάνηψης, ενώ το 77% δεν γνωρίζουν.

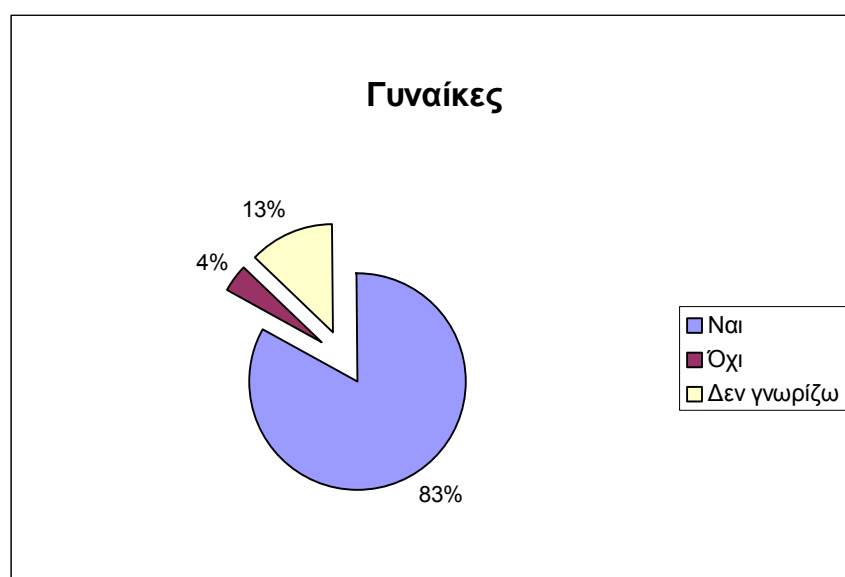

Το 27% των ανδρών γνωρίζουν ποια είναι η θέση ανάληψης ενώ το 73% δεν γνωρίζουν.

Αν και υπάρχει ένα ποσοστό ανδρών και γυναικών (25%) που απάντησαν ότι γνωρίζουν ποια είναι η θέση ανάληψης το 5% δεν απάντησε σωστά πότε τοποθετείται σε θέση ανάληψης το θύμα, ενώ μόλις το 2% απάντησε σωστά.

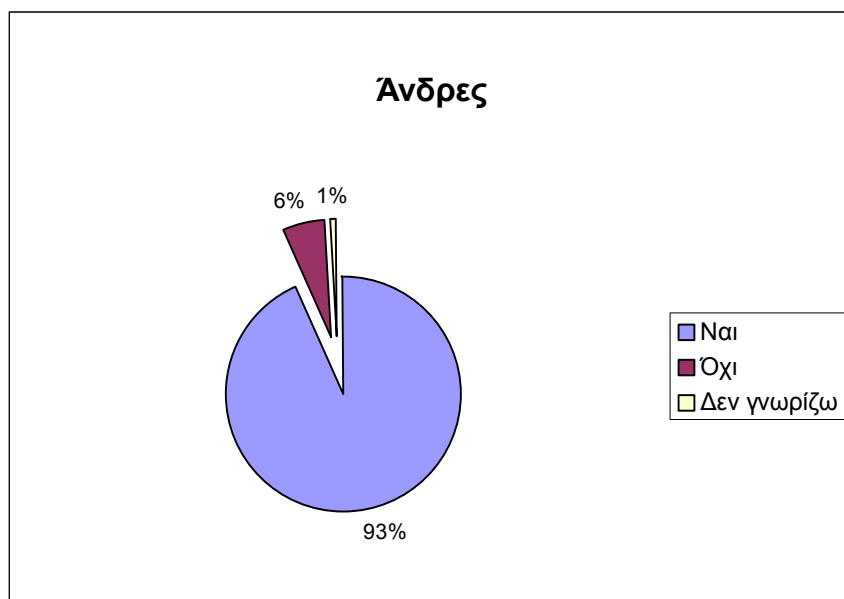
Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι το 18% απάντησαν ότι τοποθετείται σε θέση ανάληψης: μετά από εγχείρηση, σε απουσία αναπνευστικών κινήσεων, σε απουσία σφυγμού σε καρδιοαναπνευστικά προβλήματα.

6. Υπάρχει κουτί πρώτων βοηθειών στο χώρο που εργάζεσθε;

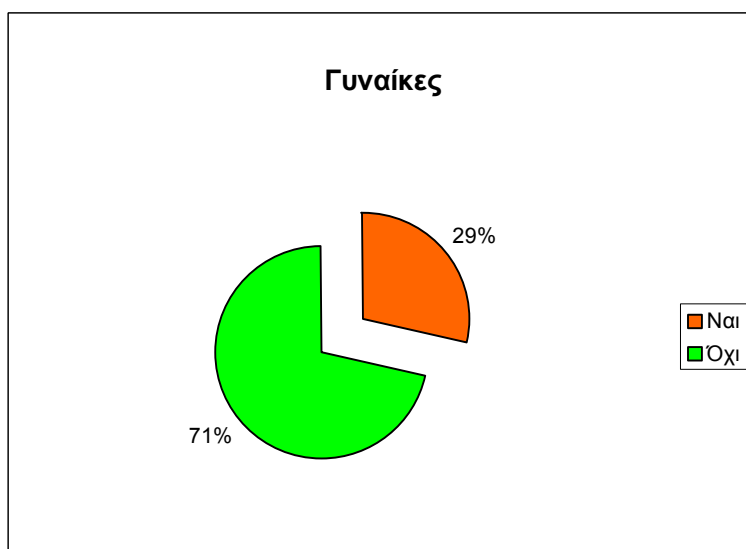
Το 83% των γυναικών δηλώνει ότι υπάρχει κουτί πρώτων βοηθειών στο χώρο όπου εργάζονται ενώ το 4% δηλώνει ότι δεν υπάρχει.

Υπάρχει και ένα ποσοστό (13%) το οποίο δεν γνωρίζει αν υπάρχει κουτί πρώτων βοηθειών.

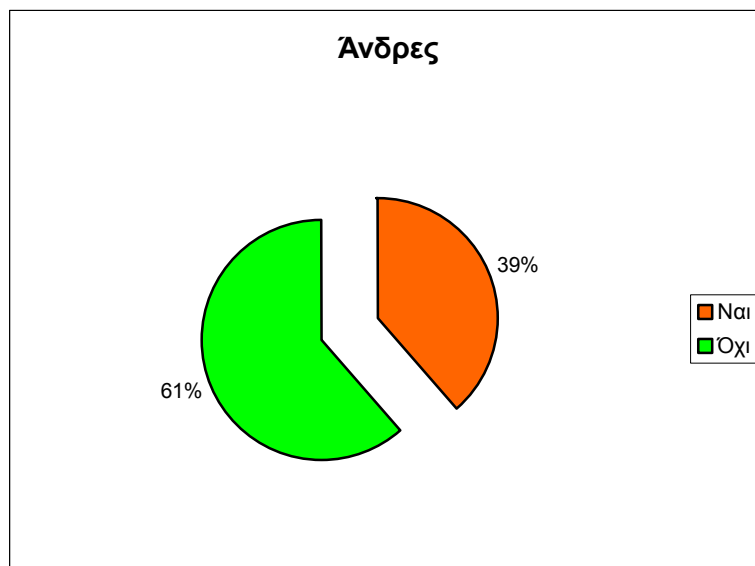

Το 93% των ερωτηθέντων ανδρών γνωρίζει ότι υπάρχει κουτί πρώτων βοηθειών ενώ το 6% δηλώνει ότι δεν υπάρχει. Μόλις το 1% δεν γνωρίζει αν υπάρχει κουτί πρώτων βοηθειών στο χώρο που εργάζονται.

7. Έχετε παρακολουθήσει ποτέ σεμινάρια για παροχή Α΄ Βοηθειών;

Το 29% των γυναικών δηλώνουν ότι έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια Α΄ Βοηθειών ενώ το 71% δεν έχουν παρακολουθήσει τέτοια σεμινάρια.

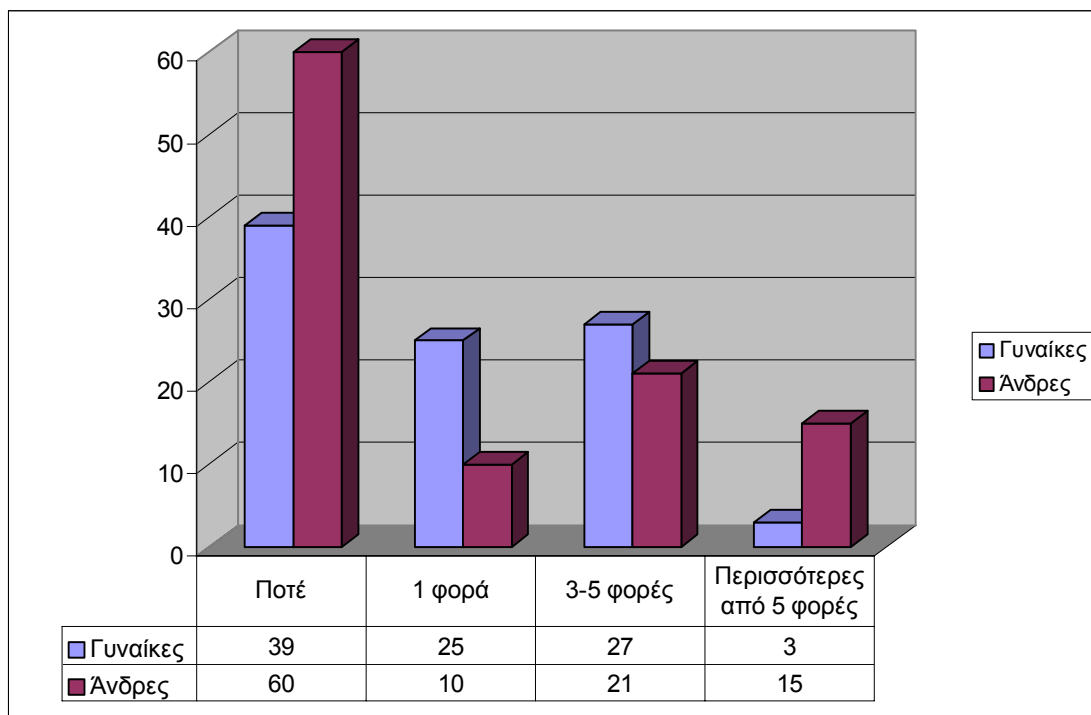

Το 39% των ανδρών απάντησαν ότι έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια για παροχή Α΄ Βοηθειών ενώ το 61% δεν έχουν παρακολουθήσει τέτοια.

Πρέπει να σημειωθεί ότι από το 29% των γυναικών που έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια για παροχή Α΄ Βοηθειών το 21% απάντησαν λάθος στις ερωτήσεις που αναφέρονται στις πρώτες βοήθειες (π.χ. τι σημαίνουν τα αρχικά ΚΑΡΠΑ).

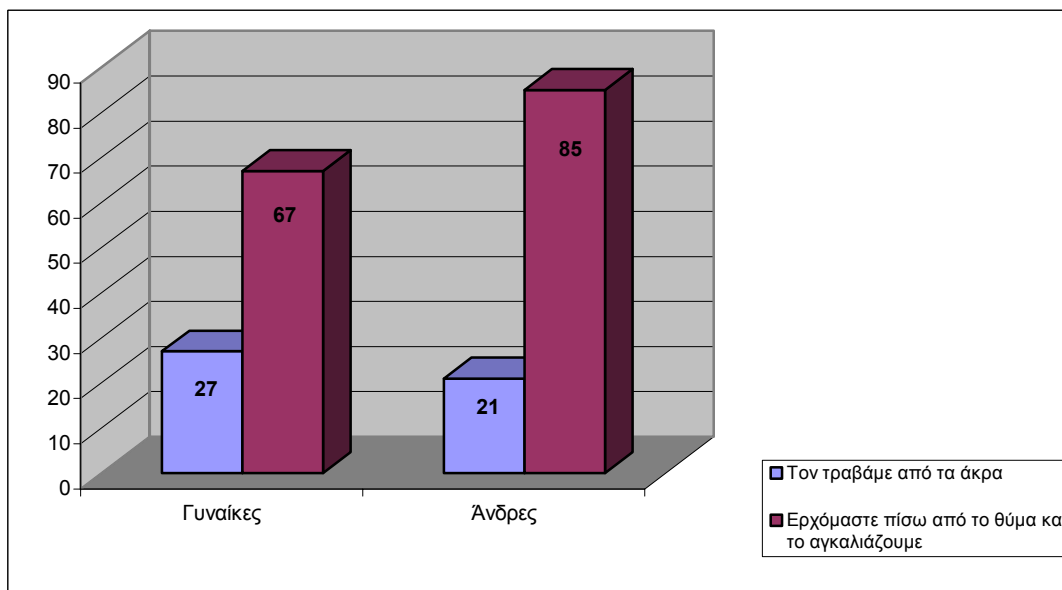
Επίσης, από το ποσοστό των ερωτηθέντων ανδρών (39%) που απάντησαν ότι έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια το 8% απάντησαν λάθος στις ερωτήσεις (π.χ. τι είναι τεχνητή αναπνοή).

8. Σας έχει τύχει να παράσχετε Α΄ Βοήθειες στο χώρο που εργάζεσθε;

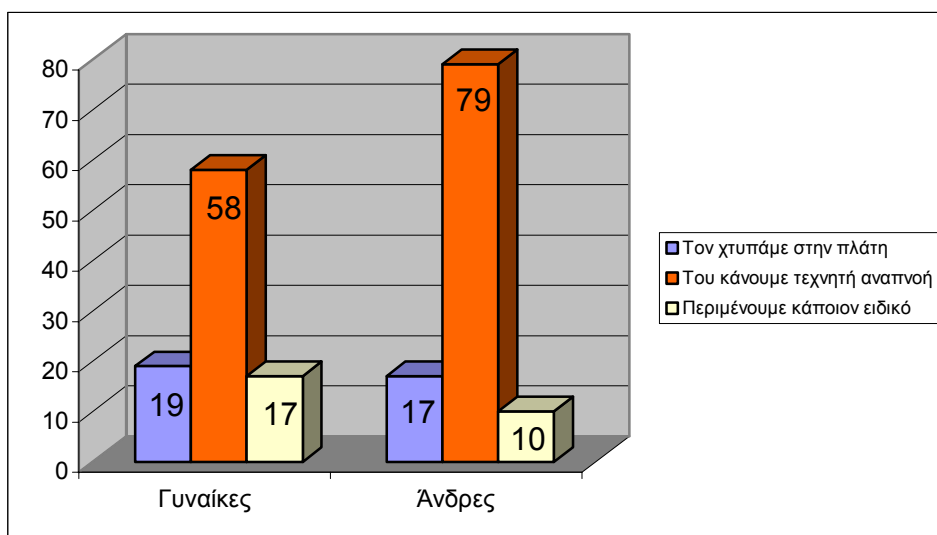
Όπως φαίνεται από τον πίνακα 99 άτομα (άνδρες + γυναίκες) αναφέρουν ότι δεν έχει τύχει να παράσχουν Α΄ Βοήθειες στο χώρο όπου εργάζονται. Ενώ 101 άτομα (άνδρες + γυναίκες) έχουν παράσχει έστω και μια φορά Α΄ Βοήθειες. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τα περιστατικά που έχουν αντιμετωπίσει οι ερωτηθέντες άνδρες και οι γυναίκες στο χώρο που εργάζονται είναι: πνιγμός, πνιγμονή, μικροτραυματισμοί (κόψιμο, εκδορές), τροφική και φαρμακευτική δηλητηρίαση, λιποθυμία, μέθη, αιμορραγία, έγκαυμα, ηλεκτροπληξία, τροχαίο.

9α. Σε περίπτωση πνιγμού γνωρίζετε με ποιόν τρόπο πιάνουμε το θύμα;

Από τις 94 γυναίκες, 27 απάντησαν ότι σε περίπτωση πνιγμού θα τραβούσαν το θύμα από τα άκρα και 21 άνδρες δήλωσαν επίσης ότι θα αντιμετώπιζαν το θύμα με τον ίδιο τρόπο. 67 γυναίκες και 85 άνδρες δήλωσαν αντίθετα ότι θα αντιμετώπιζαν ένα πνιγμό αφού ερχόταν πίσω από το θύμα και το αγκάλιαζαν.

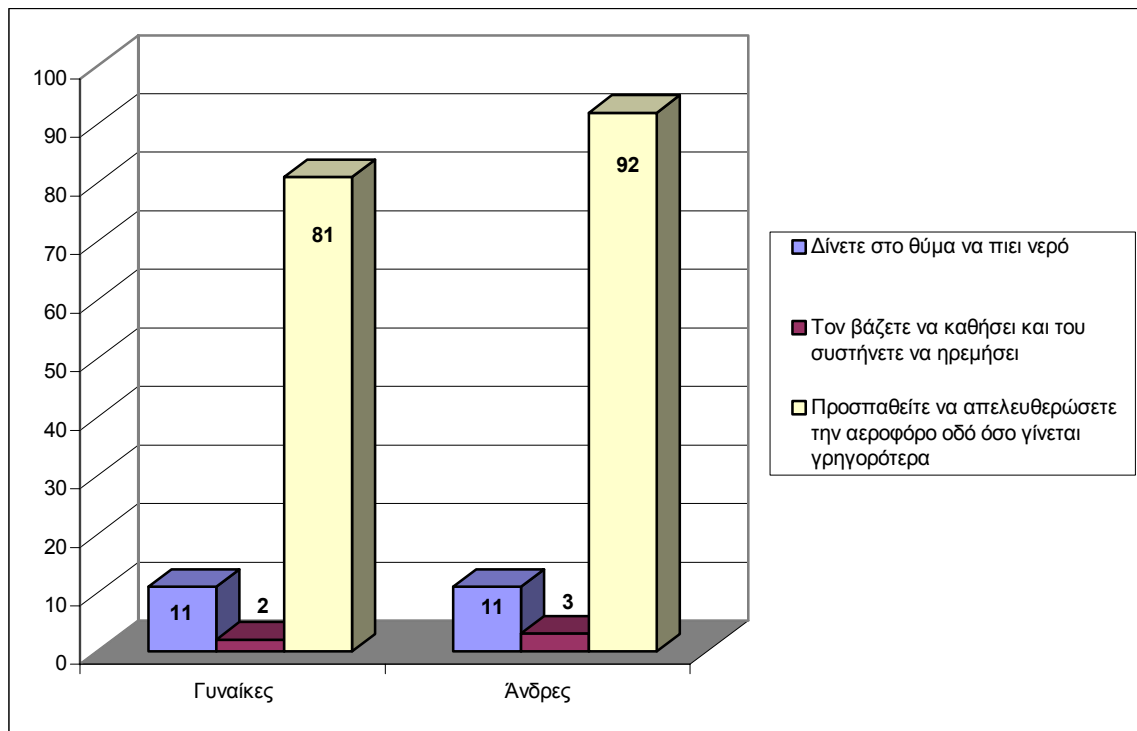
9β. Σε περίπτωση πνιγμού τι κάνουμε όταν τον βγάλουμε απο το νερό;

Από τις 94 γυναίκες, 19 απάντησαν ότι σε περίπτωση πνιγμού αφού βγάλουν το θύμα από το νερό θα τον χτυπήσουν στην πλάτη, 58 θα του κάνουν τεχνητή αναπνοή ενώ 17 θα περιμένουν κάποιον ειδικό.

Επίσης 17 άνδρες απάντησαν ότι σε περίπτωση πνιγμού, αφού βγάλουν το θύμα από το νερό θα τον χτυπούσαν στην πλάτη, το 79 θα του έκαναν τεχνητή αναπνοή ενώ 10 θα περίμεναν κάποιον ειδικό.

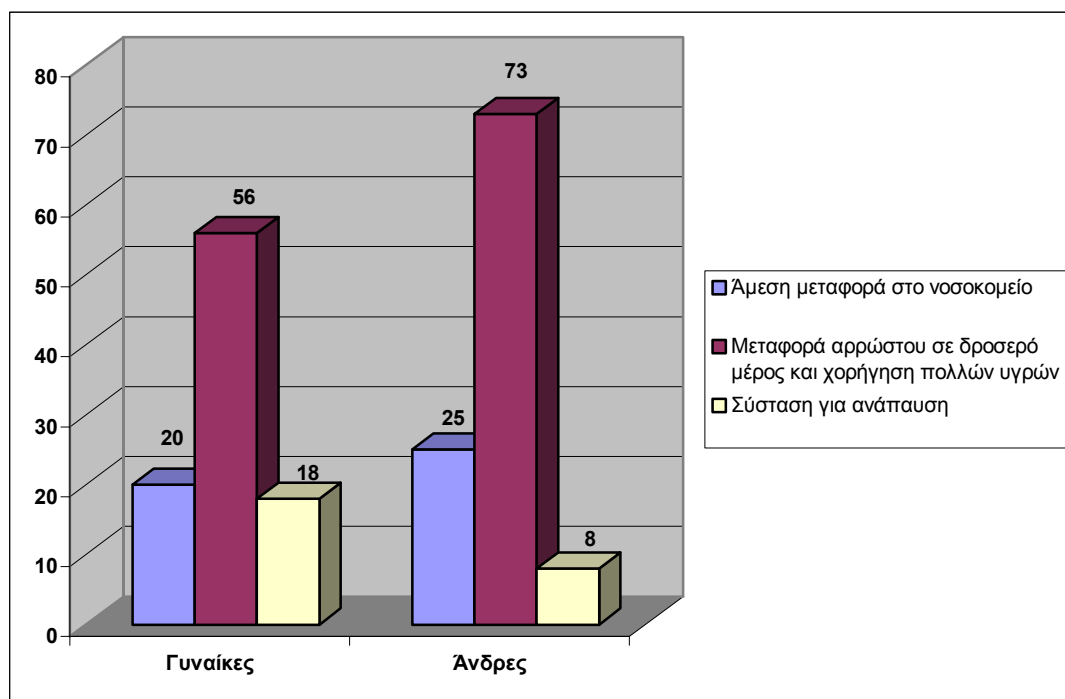
10. Σε περίπτωση πνιγμονής από την είσοδο ξένου σώματος στην αεροφόρο οδό τι κάνετε;

Από τις 94 γυναίκες 11 απάντησαν ότι σε περίπτωση πνιγμονής θα έδιναν στο θύμα να πει νερό, 2 απ' αυτές θα έβαζαν το θύμα να καθίσει και θα του σύστηναν να ηρεμήσει, ενώ 81 γυναίκες θα προσπαθούσαν να απελευθερώσουν την αεροφόρο οδό όσο γίνεται γρηγορότερα.

Από τους 106 άνδρες 11 απάντησαν ότι σε περίπτωση πνιγμονής θα έδιναν στο θύμα να πει νερό, 3 θα έβαζαν το θύμα να καθίσει και θα του σύστηναν να ηρεμήσει, ενώ 92 άνδρες θα προσπαθούσαν να απελευθερώσουν την αεροφόρο οδό όσο γίνεται γρηγορότερα.

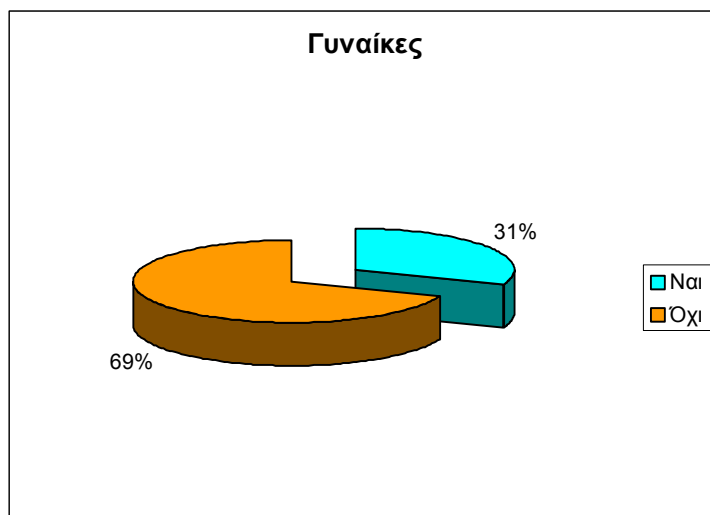
11) Σε περίπτωση θερμοπληξίας πως ανακουφίζετε το θύμα;

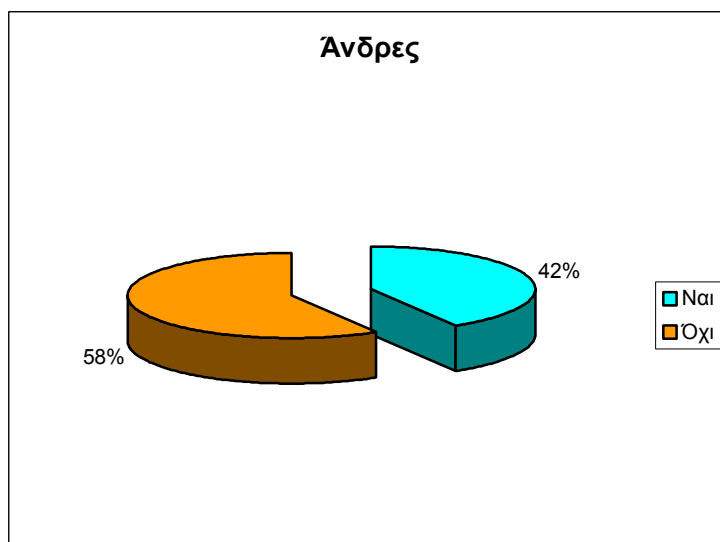
Από τις 94 γυναίκες, 20 απάντησαν ότι σε περίπτωση θερμοπληξίας θα μετέφεραν το θύμα στο νοσοκομείο, 56 απάντησαν ότι θα τον μετέφεραν σε δροσερό μέρος και θα του χορηγούσαν πολλά υγρά ενώ 18 δήλωσαν ότι θα πρότειναν στο θύμα ανάπαυση.

Από τους 106 άνδρες 25 απάντησαν ότι σε περίπτωση θερμοπληξίας θα μετέφεραν το θύμα στο νοσοκομείο, 73 δήλωσαν ότι θα τον μετέφεραν σε δροσερό μέρος και θα του χορηγούσαν πολλά υγρά, ενώ 8 απάντησαν ότι θα πρότειναν στο θύμα ανάπαυση.

12) Μπορείτε να διακρίνετε την εξωτερική από την εσωτερική αιμορραγία;

Το 31% των ερωτηθέντων γυναικών απάντησε ότι μπορεί να διακρίνει την εξωτερική από την εσωτερική αιμορραγία ενώ το 69% δήλωσε ότι δεν μπορεί να την διακρίνει.

Το 42% των ερωτηθέντων ανδρών απάντησε ότι μπορεί να διακρίνει την εσωτερική από την εξωτερική αιμορραγία ενώ το 58% δήλωσε ότι δεν μπορεί να διακρίνει την εσωτερική από την εξωτερική.

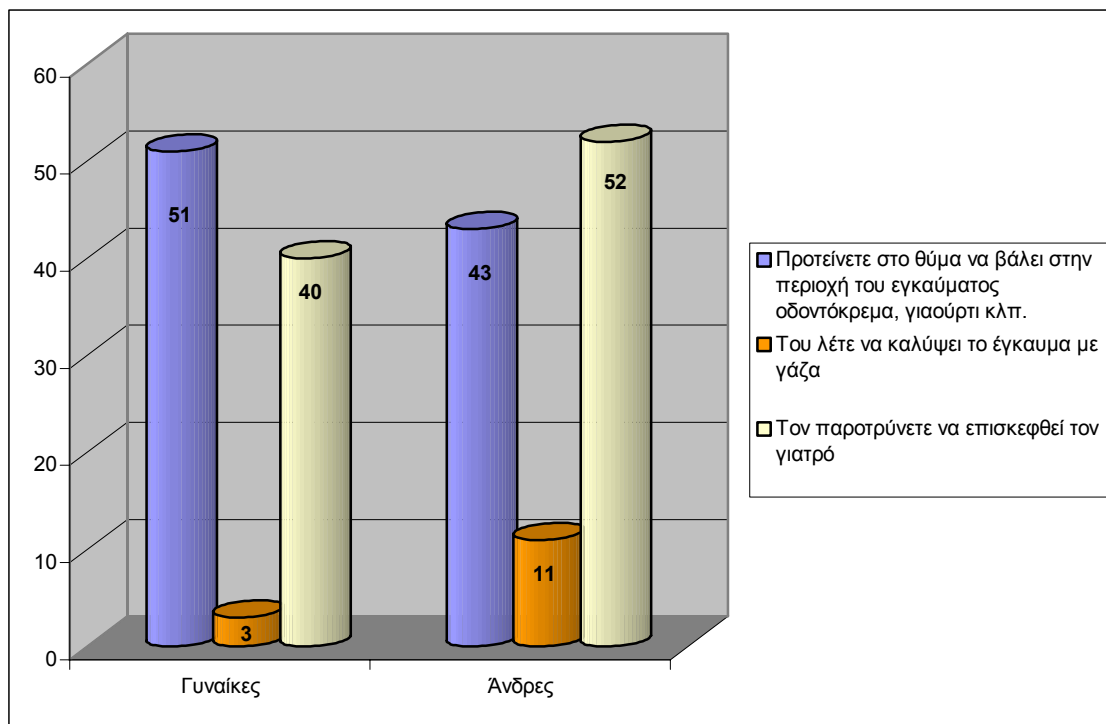
Από το σύνολο των ερωτηθέντων ανδρών και γυναικών που απάντησαν ότι μπορούν να διακρίνουν την εσωτερική από την εξωτερική αιμορραγία το 6% δεν εξηγεί πώς μπορεί να την διακρίνει.

Το 21% δήλωσε πώς μπορούν να διακρίνουν την εξωτερική από την εσωτερική αιμορραγία. Οι απαντήσεις ήταν οι εξής: στην εσωτερική αιμορραγία το

αίμα δεν φαίνεται ενώ στην εξωτερική το αίμα φαίνεται. Επίσης στην εσωτερική αιμορραγία το δέρμα «μελανιάζει» και χρειάζονται ειδικές εξετάσεις για να διαγνωσθεί. Ακόμα αναφέρουν ότι στην εσωτερική αιμορραγία υπάρχουν διαταραχές του σφυγμού και μπορεί να παρουσιαστεί με αίμα στα ούρα, κόπρανα ή και στα πτύελα.

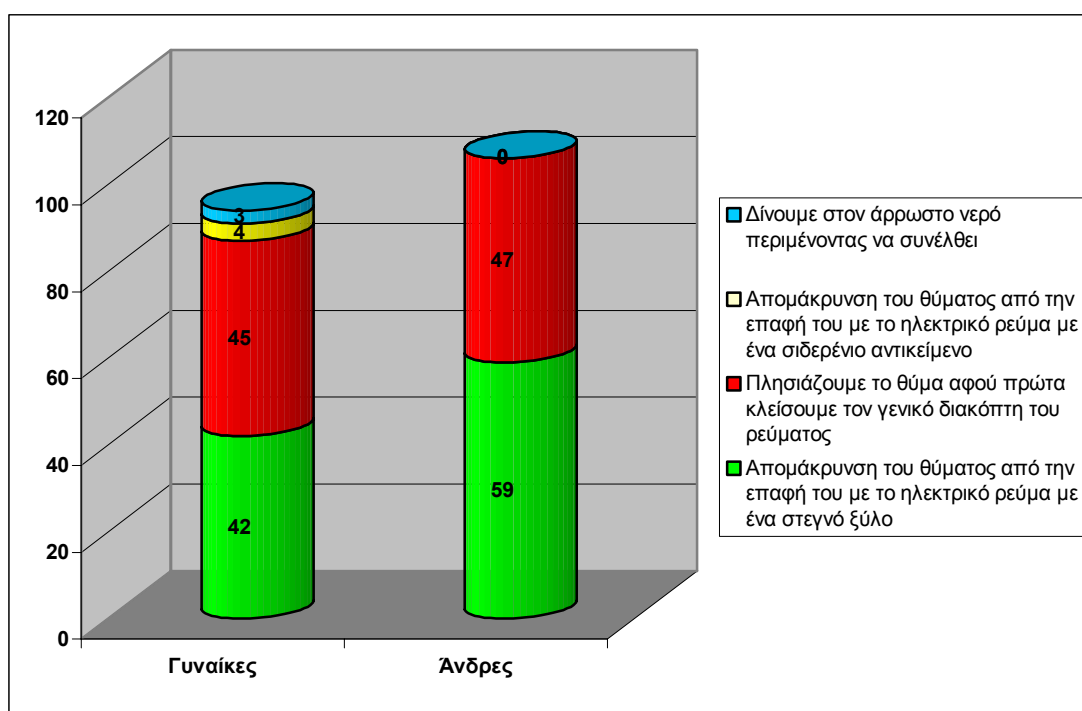
13) Σε περίπτωση εγκαύματος γνωρίζετε πως πρέπει να ενεργήσετε;

Από τις 94 γυναίκες που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο οι 51 από αυτές απάντησαν ότι θα πρότειναν στο θύμα να βάλει στην περιοχή του εγκαύματος οδοντόκρεμα, γιαούρτι, 3 να καλύψει το έγκαυμα με γάζα ενώ 40 απάντησαν ότι θα παρότρυναν να επισκεφθεί το γιατρό.

Από τους 106 άνδρες που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο 43 απάντησαν ότι θα πρότειναν στο θύμα να βάλει στην περιοχή του εγκαύματος οδοντόκρεμα, γιαούρτι, κ.λ.π. 11 να καλύψει το έγκαυμα με γάζα ενώ 52 απάντησαν ότι θα προτιμούσαν το θύμα να επισκεφθεί το γιατρό.

14) Σε περίπτωση επεισοδίου ηλεκτροπληξίας ποιες ενέργειες θεωρείτε σωστές;

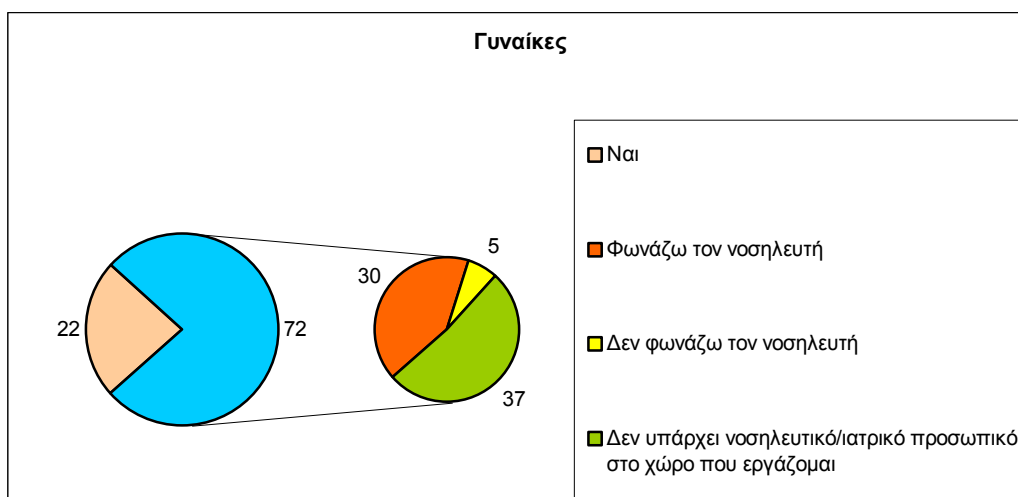

Από τις 94 γυναίκες που απάντησαν στην ερώτηση μόλις 3 δήλωσαν ότι θα έδιναν στο θύμα να πει νερό, 4 θα απομάκρυναν το θύμα με ένα σιδερένιο αντικείμενο, 45 θα πλησίαζαν το θύμα αφού πρώτα θα έκλειναν τον γενικό διακόπτη του ρεύματος, ενώ 42 θα απομάκρυναν το θύμα με ένα στεγνό ξύλο.

Από τους 106 άνδρες κανείς δεν θα έδινε στο θύμα να πει νερό και κανείς δεν θα απομάκρυνε το θύμα με ένα σιδερένιο αντικείμενο. Αντίθετα 47 δήλωσαν ότι θα πλησίαζαν το θύμα αφού πρώτα θα έκλειναν

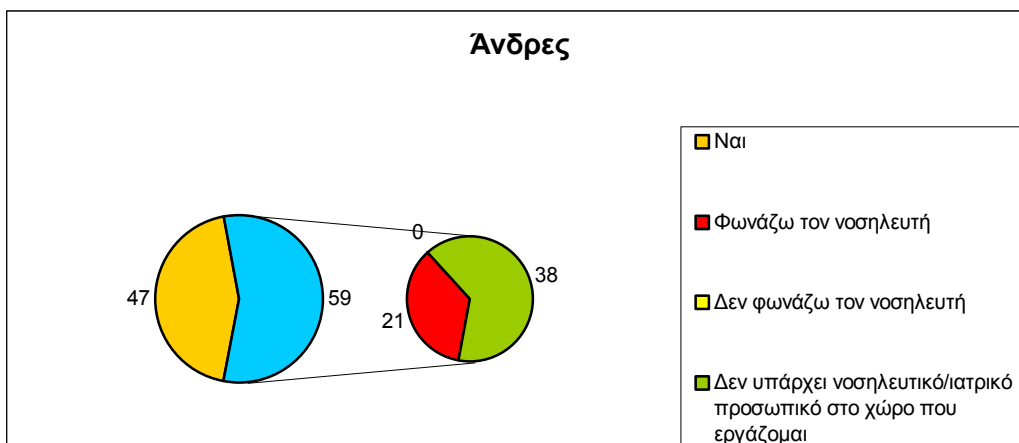
τον γενικό διακόπτη του ρεύματος και 59 θα απομάκρυναν το θύμα με ένα στεγνό ξύλο.

15) Σε περίπτωση κατάγματος, διαστρέμματος ή εξάρθρωσης γνωρίζετε να εφαρμόσετε προσωρινή ακινητοποίηση με επίδεσμο ή νάρθηκα; Αν όχι τι κάνετε;

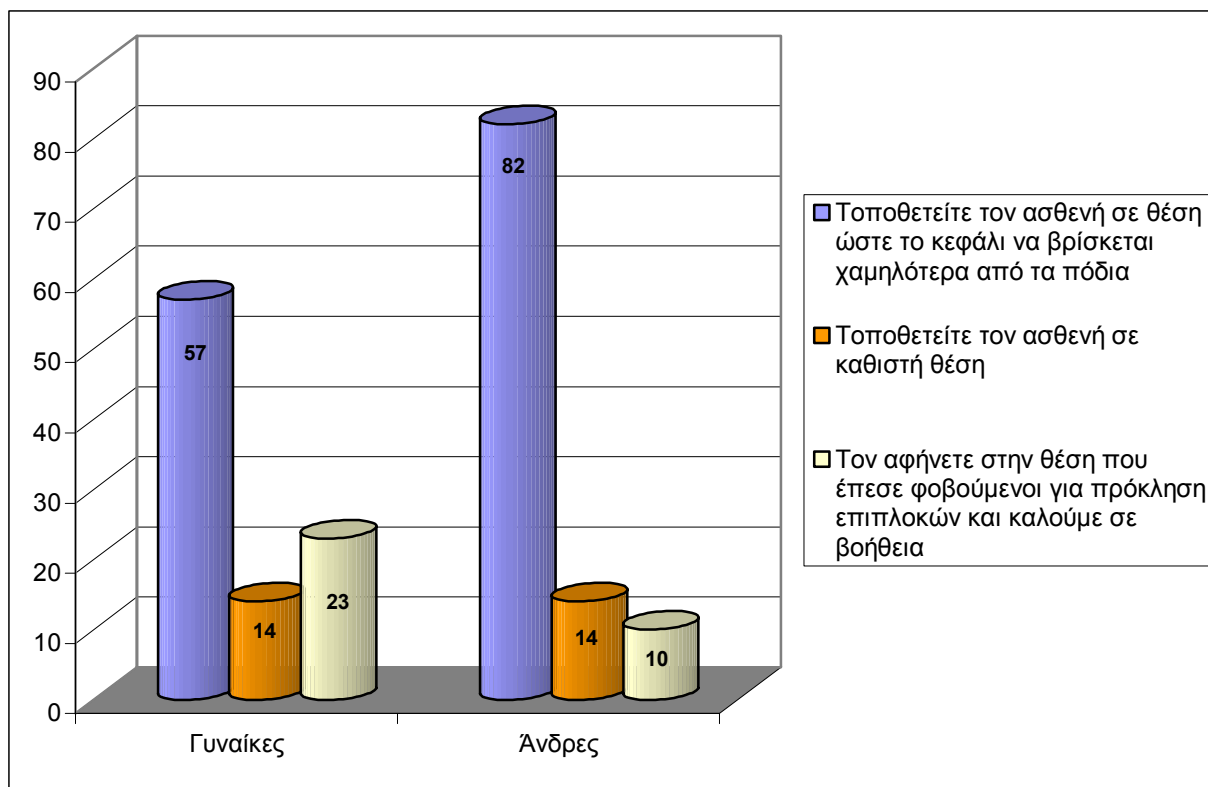
Οι 22 από τις 94 γυναίκες απάντησαν ότι γνωρίζουν να εφαρμόζουν προσωρινή ακινητοποίηση με επίδεσμο ή νάρθηκα. Ενώ 72 απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν.

Από τις 72 γυναίκες που δεν γνωρίζουν να εφαρμόζουν προσωρινή ακινητοποίηση 30 από αυτές θα φώναζαν τον Νοσηλευτή ενώ μόλις 5 δεν θα ζητούσαν βοήθεια από το Νοσηλευτή. Επίσης 37 δήλωσαν ότι δεν υπάρχει νοσηλευτικό / ιατρικό προσωπικό στο χώρο όπου εργάζονται.

Από τους 106 άνδρες οι 47 απάντησαν ότι γνωρίζουν να εφαρμόζουν προσωρινή ακινητοποίηση με επίδεσμο ή νάρθηκα ενώ 59 απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν να εφαρμόζουν προσωρινή ακινητοποίηση με επίδεσμο ή νάρθηκα. Από τους 59 άνδρες που δεν γνωρίζουν 38 δήλωσαν ότι δεν υπάρχει νοσηλευτικό/ιατρικό προσωπικό για να ζητήσουν βοήθεια ενώ οι 21 δήλωσαν ότι θα φώναζαν τον Νοσηλευτή για βοήθεια.

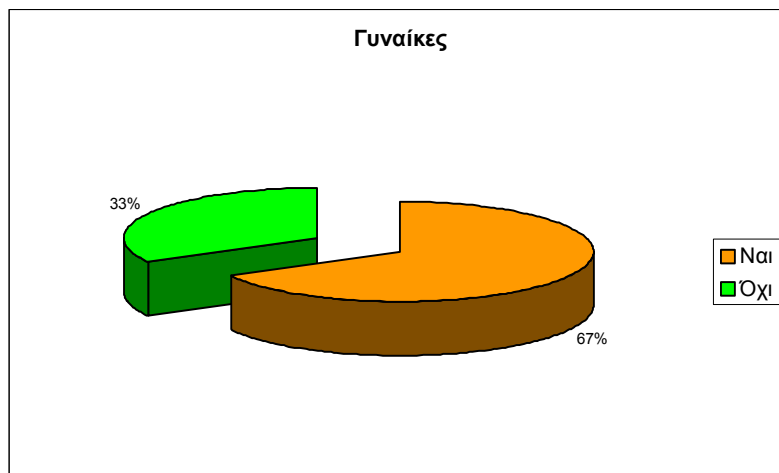
16) Σε περίπτωση λιποθυμίας πως θα αντιμετωπίσετε το περιστατικό;

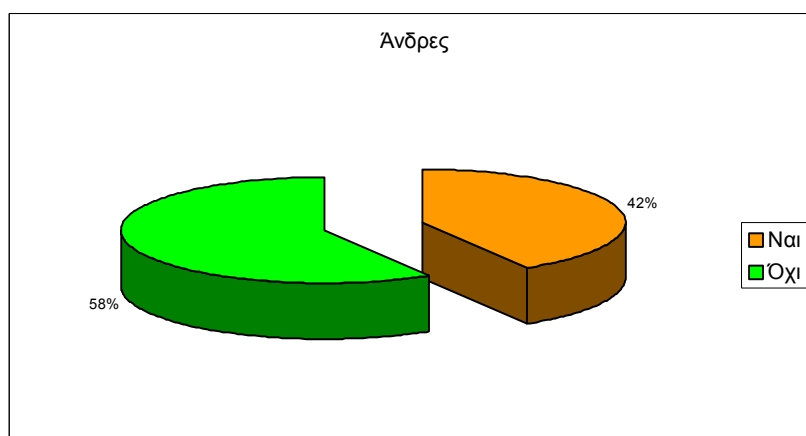
Από τις 94 γυναίκες που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο 57 απάντησαν ότι σε περίπτωση λιποθυμίας θα τοποθετούσαν τον ασθενή σε θέση ώστε το κεφάλι να βρίσκεται χαμηλότερο από τα πόδια και από τους 106 άνδρες οι 82 απάντησαν το ίδιο.

Επίσης 14 γυναίκες και 14 άνδρες δήλωσαν ότι θα τοποθετούσαν τον ασθενή σε καθιστή θέση ενώ 23 γυναίκες και 10 άνδρες θα άφηναν τον ασθενή στη θέση όπου έπεσε φοβούμενοι για πρόκληση επιπλοκών και θα καλούσαν σε βοήθεια.

17) Έχετε καλέσει ποτέ γιατρό ή νοσηλεύτη στο χώρο που εργάζεσθε για κάποιο περιστατικό που χρειαζόταν άμεση αντιμετώπιση;

Το 67% των ερωτηθέντων γυναικών απάντησε ότι έχει καλέσει γιατρό ή νοσηλευτή στο χώρο όπου εργάζεσαι για κάποιο περιστατικό ενώ το 33% δήλωσε ότι δεν έχει ποτέ χρειαστεί να καλέσει γιατρό ή νοσηλευτή.

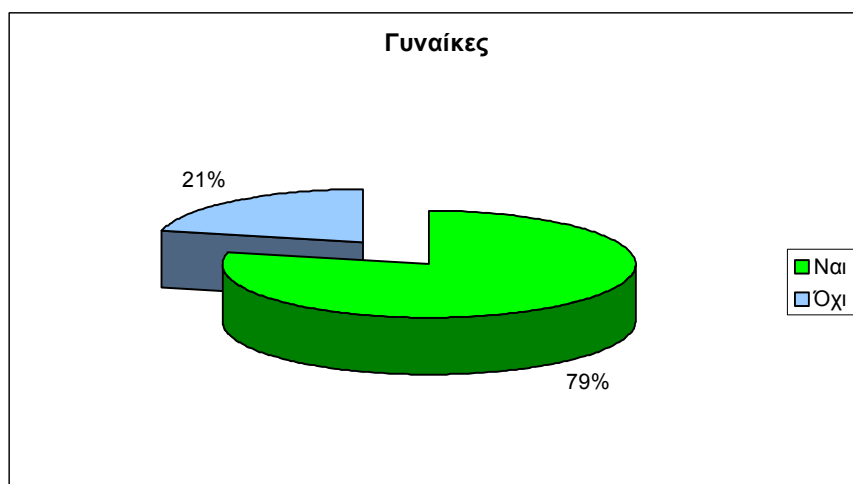

Το 42% των ερωτηθέντων ανδρών δήλωσε ότι έχει καλέσει γιατρό ή νοσηλευτή στο χώρο όπου εργάζονται ενώ το 58% δήλωσε ότι δεν έχει καλέσει γιατρό ή νοσηλευτή για κάποιο περιστατικό που χρειαζόταν άμεση αντιμετώπιση.

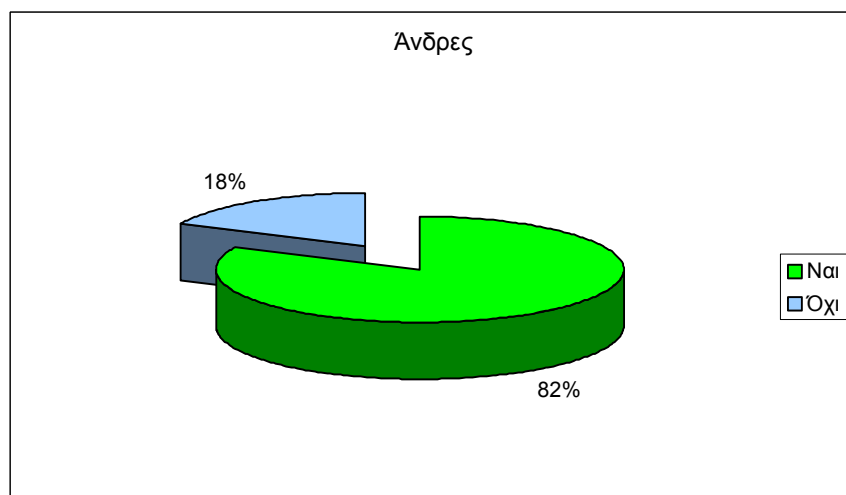
Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι τα περιστατικά που δήλωσαν οι άνδρες και γυναίκες ερωτηθέντες για τα οποία έχουν καλέσει γιατρό ή νοσηλευτή στο χώρο όπου εργάζονται είναι τα εξής:

Έμφραγμα, κάταγμα, αιμορραγία, πνιγμό, αποβολή κύησης, εγκεφαλικό επεισόδιο, ανακοπή καρδιάς, επιληπτικές κρίσεις, μέθη, πνιγμό, δηλητηρίαση.

18) Θεωρείτε απαραίτητη την παρουσία νοσηλευτικού/ιατρικού προσωπικού στον χώρο που εργάζεσθε;

Το 79% των γυναικών θεωρεί απαραίτητη την παρουσία νοσηλευτικού/ιατρικού προσωπικού στο χώρο όπου εργάζονται ενώ το 21% δεν το θεωρεί απαραίτητο.

Το 82% των ανδρών απάντησε ότι θεωρεί απαραίτητη την παρουσία νοσηλευτικού / ιατρικού προσωπικού στο χώρο όπου εργάζονται ενώ 18% δήλωσε ότι δεν θεωρεί απαραίτητη την παρουσία ιατρικού / νοσηλευτικού προσωπικού στο χώρο όπου εργάζονται.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μέσα από την ενασχόληση μας με τον Τουρισμό και τον σπουδαίο ρόλο που παίζει στην οικονομία του Νομού Ηρακλείου και γενικά σε όλη την χώρα μας, διαπιστώνουμε ότι η παροχή εξειδικευμένης ιατρικής και νοσηλευτικής φροντίδας σχετική με Α΄ βοήθειες στις ξενοδοχειακές μονάδες κρίνεται απαραίτητη, τόσο για την παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών στους τουρίστες της χώρας μας, όσο και για την αντιμετώπιση απλών, αλλά σπουδαίων για την ζωή του ανθρώπου, περιστατικών στο χώρο των ξενοδοχείων.

Για το λόγο αυτό γίνονται οι ακόλουθες προτάσεις:

- Επαρκής στελέχωση των ξενοδοχειακών μονάδων με ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό. Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ότι με το νόμο 1568/85 (ΦΕΚ 177Α/18-10-85), "Υγιεινή και Ασφάλεια Εργαζομένων", θεσπίστηκε για πρώτη φορά η υποχρέωση των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων να απασχολούν γιατρούς εργασίας. Στην συνέχεια εκδόθηκε ο νόμος 294/88 (ΦΕΚ 138Α/88), σύμφωνα με τον οποίο ορίστηκε ότι τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια τους, υπάγονται για την εφαρμογή του και ορίστηκε ως συντελεστής εξεύρεσης υποχρεωτικών ωρών απασχόλησης των γιατρών σε τουλάχιστον 0,4 ώρες ετησίως ανά εργαζόμενο. Τέλος, εκδόθηκε ο νόμος 17/96 (ΦΕΚ 11Α/18-01-96) με το άρθρο 4 του οποίου ορίστηκε ότι στις επιχειρήσεις που απασχολούν 50 και άνω εργαζομένους ο εργοδότης έχει υποχρέωση να χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες γιατρού εργασίας επί τουλάχιστον 75 ώρες ετησίως. Έχουν

επομένως και νομική υποχρέωση να προσλαμβάνουν εξειδικευμένο ιατρικό / νοσηλευτικό προσωπικό.

- Επίσης θεμιτή θα ήταν η εκπαίδευση των εργαζομένων σε ξενοδοχειακές μονάδες σε θέματα παροχής Α΄ βοηθειών, η διανομή έντυπου υλικού και η προβολή ταινιών για την αντιμετώπιση απειλητικών καταστάσεων για τη ζωή.
- Η αναβάθμιση της υλικοτεχνικής υποδομής των ξενοδοχείων και η απόκτηση μιας νέας τεχνολογικά εξελιγμένης, αναμφισβήτητα θα συμβάλλουν στην ποιοτική αναβάθμιση της παροχής Α΄ βοηθειών στον χώρο των ξενοδοχείων (τηλεϊατρική).
- Εκπαίδευση προπτυχιακά των σπουδαστών και φοιτητών τουριστικών επαγγελμάτων σε θέματα παροχής πρώτων βοηθειών, με την υποχρεωτική παρακολούθηση μαθήματος σχετικού με τις πρώτες βοήθειες.
- Ικανή εκπαίδευση των νοσηλευτών προπτυχιακά αλλά και εφαρμογή μεταπτυχιακών στις Α΄ βοήθειες, στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας.
- Η εκπαίδευση κατά τακτά χρονικά διαστήματα των νοσηλευτών σε βασικές γνώσεις υποστήριξης των ζωτικών λειτουργικών ασθενών με επείγοντα προβλήματα υγείας.
- Η αύξηση του αριθμού και η ύπαρξη επιχειρησιακών κέντρων (Ε.Κ.) του Ε.Κ.Α.Β. κοντά στις ξενοδοχειακές μονάδες.
- Για την καλύτερη αντιμετώπιση του πάσχοντος κρίνεται αναγκαία η συνεχής βελτίωση της επικοινωνίας του Ε.Κ.Α.Β. και του τμήματος υποδοχής επειγόντων περιστατικών του εφημερεύοντος νοσοκομείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «Τουριστική Γεωγραφία» του Μιλτιάδη Ιακ. Λογοθέτη.
- «Τουριστική Γεωγραφία της Ελλάδος», του Βασίλη Ρούπα.
- «Τουριστική Πολιτική», του Νίκου Γ. Ηγουμενάκη.
- «Τουριστική Οικονομία», του Νίκου Γ. Ηγουμενάκη.
- «Τουριστική και ταξιδιωτική γεωγραφία», των Lloyd Hudman και Richard Jackson.
- «Τουριστική Πολιτική» του Μάριου Σωτηριάδη.
- «Αναπτυξιακός Τουρισμός», του Γιάννη Τσαλουχίδη.
- «Πρώτες Βοήθειες», Ιατρικές Εκδόσεις Λίτσας.
- «Ξενία», Περιοδικό.
- «Πατρίς» εφημερίδα.
- Στοιχεία από το Ε.Κ.Α.Β. Ηρακλείου
- Στοιχεία από τον Ε.Ο.Τ. Ηρακλείου.